

Документ за добрите практики

Europe Direct е служба, предназначена да Ви помогне да намерите отговори на въпросите, които си задавате за Европейския съюз

Нов безплатен телефон (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Информацията, както и повечето обаждания са безплатни (възможно е обажданията от мрежите на някои оператори, от обществени телефони или от хотели да бъдат таксувани).

ПРАВНА ИНФОРМАЦИЯ

Независимо от факта, че настоящият документ е изготвен за Европейската комисия, той отразява вижданията единствено на авторите. Комисията не носи отговорност за начина, по който би могла да бъде използвана съдържащата се в него информация.

Допълнителна информация за Европейския съюз можете да намерите в интернет (<http://www.europa.eu>).

Служба за публикации на Европейския съюз (Люксембург), 2015 г.

ISBN 978-92-79-49488-8

doi: 10.2779/247108

© Европейски съюз, 2015 г.

Възпроизвеждането е разрешено, при условие че се посочи източникът.

Отказ от отговорност

Настоящият документ служи само за информация. Той по никакъв начин не поражда задължения за държавите членки или организаторите на проекти. Окончателното тълкуване на правото на Съюза е правомощие единствено на Съда на Европейския съюз.

Настоящият документ е изготвен за Европейската комисия по договор за проучване (070307/2012/635057/SER/B3). Управлението на проекта бе изпълнено от VetEffect Consultancy & Recruiting, под ръководството на Remco Schrijver и Reina Sikkema. Координаторът на групата за изготвяне на документа и групата от експерти беше Myriam Rodríguez-Guerra от Active Life Company. Групата за изготвяне се състоеше от Myriam Rodríguez-Guerra, Vanessa Herranz Muñoz, Leonor Galhardo, María Fàbregas Hernández с принос от Reina Sikkema, Heather Bacon и Neil Smith. В групата от експерти участваха също Michael Fielding, Guna Vitola, Endre Sós, Federico Guillén Salazar, John Fa. Фигурите и графиките за документа бяха изготвени от Vanessa Herranz Muñoz. Редактори на документа бяха David J. Dewar и Karen Meijer. Челната страница със снимката е на Vanessa Herranz Muñoz. Управлението на договора за проучване и надзорът на проекта в рамките на ГД „Околна среда“ (отдел „Природа“) бяха осъществени от Jorge Savio и Micheal O'Briain.

Благодарности

При изготвянето на настоящата разработка участваха множество заинтересовани страни и експерти. Групата за връзка със заинтересованите страни, създадена в рамките на договора за проучване, помогна за оформянето и по-пълното информиране на Документа за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини.

Членове на тази група бяха: Dalia Conde (Max-Planck Odense Center, Университет на Южна Дания), Daniel Turner (Фондация „Родени свободни“, Обединено кралство), David Field (Лондонско зоологическо общество, Обединено кралство), Gita Strode (Агенция за опазване на природата, Министерство на околната среда, Латвия), Jane Withey (DEFRA Biodiversity, Обединено кралство), Lesley Dickie (Европейска асоциация на зоологическите градини и аквариумите), Philip McGowan (Комисия за оцеляване на видовете (IUCN), Силвия Пеева (Агенция по безопасност на храните, Министерство на земеделието, храните и горите, България), Stacy McLennan (Еврогрупа за животните), Zjef Pereboom (Център за изследвания и опазване, Кралско зоологическо общество, Антверпен, Белгия)

С благодарност се признава и приносът на следните експерти: Aija Pupina (зоологическа градина на Латгалия, Латвия), Carlos Ibero Solana (Atecma), Chris Draper (Фондация „Родени свободни“, Обединено кралство), Claudia Gili (Аквариум на Генуа, Италия), Dana Bedzdickova (Stichting AAP, Нидерландия), David Van Gennep (Stichting AAP, Нидерландия), Eckhard Wiesenthal (Deutscher Wildgehegeverband DWV, Германия), Emilio Virgós (URJC, SECEM, Испания), Geert Jorkers (Stichting AAP, Нидерландия), Ido Toxopeus, Íñigo Sánchez (зоологическа градина в Херес, Испания), João Loureiro (Instituto de Conservação da Natureza, Biodiversidade e Florestas, Португалия), Kay Farmer (EARS), Margaret Whittaker (Active Environments, САЩ), Maria da Conceição Blasques (Direção Geral de Alimentação e Veterinária, Португалия), Maria Jorge Antunes Correia (Direção Geral de Alimentação e Veterinária, Португалия), Mark Kingston Jones (Howletts, Обединено кралство), Miguel Angel Quevedo (зоологическа градина в Херес, Испания), Mihails Pupins (зоологическа градина на Латгалия, Латвия), Miklós Persányi (Унгарска федерация на зоологическите градини), Núria Baylina (Oceanário de Lisboa, Португалия), Olga Martin (Stichting AAP, Нидерландия), Pascale Wiesenthal (Deutscher Wildgehegeverband DWV, Германия), Piero Genovesi (председател, IUCN SSC ISSG, старши специалист по опазване на природата, ISPRA (Институт за опазване и изследване на природата, Италия), Riccardo Scalera (ръководител на програма, IUCN SSC група от специалисти по инвазивните

видове), Romain Pizzi, Royal Zoological Society of Scotland, Обединено кралство, Simonyi Gábor (Зоологическа градина, Будапеща, Унгария), Usukhjargal Dorj (Национален парк Hustai, Монголия), Valerie Hare (Shape of Enrichment, САЩ)

Съдържание

Съкращения.....	9
Цел на настоящия Документ за добрите практики.....	2
1 Обща информация.....	4
1.1 Въведение.....	4
1.2 Кратка история на зоологическите градини.....	5
1.3 Рамка на Директивата за зоологическите градини.....	6
1.4 Цел и приложно поле на Директивата за зоологическите градини....	8
1.4.1 Член 1 — Цел.....	8
1.4.2 Член 2 — Приложно поле на Директивата за зоологическите градини.....	10
2 Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини.....	15
2.1. Въведение — Консервационни мерки (член 3).....	15
2.2. Член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение .	16
2.2.1. Приложно поле.....	16
2.2.2. Как зоологическите градини допринасят активно за опазването на биологичното разнообразие?.....	17
2.2.3 Консервационни мерки.....	18
2.2.4. Опазване на видовете в действие.....	22
2.3 Член 3, второ тире — Обществено образование и съзнание.....	35
2.3.1 Приложно поле.....	35
2.3.2 Как зоологическите градини насърчават образованието и повишават съзнанието на обществеността?.....	36
2.3.3 Образователните дейности на зоологическите градини в действие.....	37
2.3.4 Инструменти: образователни дейности в зоологическите градини.....	40
2.4 Член 3, трето тире — Подслоняване на животните.....	44
2.4.1 Приложно поле.....	44
2.4.2 Подслоняване.....	45
2.4.3 Обогатяване на жизнената среда.....	49
2.4.4 Ррижи за животните.....	51
2.5 Член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители.....	61
2.5.1 Приложно поле.....	61
2.5.2 Предотвратяване на бягството на животни.....	63
2.5.3 Предотвратяване на нежелателното навлизане на външни вредители.....	70
2.6 Член 3, пето тире — поддържане на документация.....	73
2.6.1 Приложно поле.....	73

2.6.2	Каква документация следва да има зоологическата градина относно своята колекция от животни?.....	74
2.6.3	Значението на поддържане на пълна, точна и актуализирана документация.....	75
2.6.4	Информация, която може да включва документацията за животните	76
2.6.5	Системи за поддържане на документация.....	78
2.6.7	Идентифициране на животните	79
3	Прилагане и изпълнение	83
3.1	Въведение — Компетенции на държавите членки	83
3.2	Режим по лицензиране и инспектиране	84
3.2.1	Системи за инспектиране на зоологическите градини	86
3.2.2	Обучение на инспекторите на зоологически градини	96
3.3	Затваряне на зоологически градини.....	97
3.3.1	Приложно поле	98
3.3.2	Видове затваряне.....	99
3.3.3	Затваряне на зоологически градини: предотвратяване и осъществяване на преместването на животните	99
3.3.4	Преместване на животни: ролята на зоопарковете, асоциациите на зоологическите градини, центровете за спасяване и убежищата.....	101
	Речник на термините.....	104
	Библиография	110
	Приложения към глава 2 — Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини	1
1	Член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение	2
1.1	Уебсайтове	2
1.1.1	Линкове към научни изследвания на зоологически градини.....	2
1.1.2	Други полезни уебсайтове.....	2
1.2	Случаи от практиката — Опазване, научни изследвания и обучение	3
1.2.1	Случай от практиката 1: Малки зоологически градини и опазване на видовете — зоологическата градина в Херес.....	3
1.2.2	Случай от практиката 2: Коалиции на зоологически градини и сътрудничество за защитените територии — Група по опазване на фауната на Мадагаскар.....	4
1.2.3	Случай от практиката 3: Повторно въвеждане на видове в дивата природа: кон на Пржевалски	6
1.2.4	Случай от практиката 4: Действия по опазване в зоологическата градина на Латгалия (Латвия).....	8
1.2.5	Случай от практиката 5: Дейности на зоологическата градина в Латгалия (Латвия) относно инвазивни чуждоземни видове	10

1.2.6	Случай от практиката 6: Спасяване и рехабилитация на животни за целите на опазването.....	13
1.3	Професионално обучение в зоологическите градини.....	15
1.3.1	Възможности за формално обучение и образование в зоологическите градини	15
1.3.2	Професионално обучение и конференции	15
1.4	Фактори за изчезването на видове.....	17
1.5	Устойчивост на операциите в зоологическите градини	18
1.6	Примери за декларации за мисия.....	18
1.6.1	Лондонско зоологическо общество.....	18
1.6.2	Зоологическа градина на Копенхаген.....	19
1.6.3	Мисия на зоологическата градина на Рига	19
1.6.4	Мисия и цели на зоологическата градина на Вроцлав:	20
1.7	Избор на приоритети и планиране на опазването	20
1.8	Стратегическо планиране на зоологическата градина	24
1.9	Списък на националните и съюзните асоциации и организации на зоологически градини	27
2	Член 3, второ тире — Обществено образование и съзнание .	29
2.1	Уебсайтове	29
2.2	Случаи от практиката	30
2.2.1	Случай от практиката 7: Инициатива за образователна квалификация в областта на екологията на Германската асоциация на природните паркове (Deutschen Wildgehege-Verband e.V. — DWV e.V.).....	30
2.2.2	Случай от практиката 8: Средства на ZSL за неформално образование в Лондонската зоологическа градина	33
2.3	Неформално образование в зоологическите градини и дизайн на експозициите	34
3	Член 3, трето тире — Подслоняване на животните.....	40
3.1	Уебсайтове	40
3.1.1	Полезни уебсайтове.....	40
3.1.2	Примери на наръчници за съобразено с вида стопанисване, достъпни онлайн	41
3.2	Списък на общи стандарти, кодове на практика или насоки:	41
3.3	Случаи от практиката	42
3.3.1	Подслоняване и жизнена среда:.....	42
	Случай от практиката 9: Успешно подслоняване на мравояди (<i>Tamandua tetradactyla</i>)	42

Случай от практиката 10: Стимулиране на размножаване в плен на портджаксънови акули (<i>Heterodontus portusjacksoni</i>) чрез промени в околната среда	44
3.3.2 Обогаляване на жизнената среда	45
Случай от практиката 11: Смяна на аквариума на голяма двойнодишаща риба (Protopterus), живееща сама в аквариум	45
Случай от практиката 12: Работни форуми по обогатяване на жизнената среда за подобряване на благосъстояние на животните и общественото образование	47
3.3.3 Отношения между хората и животните	49
Случай от практиката 13: Стимулиране на кърмене от майка слоница	49
Случай от практиката 14: Управление на ветеринарномедицински процедури чрез обучение за поведение на сътрудничество при делфини (<i>Tursiops truncatus</i>)	50
3.3.4 Ветеринарномедицински грижи и програма за хранене	51
Случай от практиката 15: Хранителни и ветеринарномедицински изследвания ...	51
3.4 Оценка на благосъстоянието на животните в зоологическите градини	52
3.4.1 Подход, основан на ресурсите, за оценка на благосъстоянието на животните	52
3.4.2 Подход, основан на животните, за оценка на благосъстоянието на животните	53
3.4.3 Показатели за благосъстоянието на животните	54
3.4.4 Оценка на емоциите на животните в зоологическите градини	58
3.5 Дизайн на загражденията	59
3.5.1 Дизайн на заграждения за излагане (включително водни контейнери и аквариуми)	59
3.5.2 Отделения за преспиване и съоръжения за престой извън обсега на посетителите	59
3.5.3 Допълнителни източници:	60
3.6 Обогаляване на жизнената среда	60
3.6.1 Планиране на обогатяването:	61
3.6.2 Програми за обогатяване и схеми на честотата	63
3.6.3 Въздействие на обогатяването на жизнената среда	67
3.7 Обучение на животните	67
3.8 Как да се подобри качеството на взаимодействията между хората и животните	70
3.8.1 Как може да се повиши ефективността на стопанисването?	70
3.8.2 Как може да се подобри взаимодействието между посетителите и животните?	71
3.9 Планиране и управление на колекцията	72
3.9.1 Управление на възпроизвеждането	72

3.9.2	Планиране на колекцията.....	73
3.9.3	Ръчно хранене	74
3.9.4	Евтаназия.....	74
4	Член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители.....	75
4.1	Уебсайтове	75
4.2	Европейски стандарти за услуги за борба с вредителите	75
5	Член 3, пето тире — Поддържане на документация	76
5.1	Уебсайтове	76
5.2	Рутинни наблюдения на животните и водене на документация	76
5.3	Как се определят номерата на вписване	78
5.4	Методи за маркировка и идентифициране	78
	Приложения към глава 3 — Прилагане и изпълнение	81
6	Лицензиране и инспектиране	82
6.1	Уебсайтове	82
6.2	Случаи от практиката	82
6.2.1	Случай от практиката 16: Курсове за обучение на инспектори на зоологически градини в Испания	82
6.2.2	Случай от практиката 17: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните (I).....	85
6.2.3	Случай от практиката 18: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните (II).....	87
6.3	Два примера на системи за инспектиране на зоологически градини: Обединено кралство и Испания.....	87
6.4	Законодателство на държавите членки: примери за добри практики.....	90
6.5	Човешки ресурси.....	98
6.6	Консултативни органи.....	104
6.6.1	Какво представлява консултативният орган?.....	104
6.6.2	Роля на консултативните органи	104

Съкращения

ARKS	Система за архивиране на информация за животните
ASZK	Австралазийска асоциация на гледачите в зоологически градини
AWIN	Показатели за хуманно отношение към животните
AZA	Асоциация на зоологическите градини и аквариумите
BIAZA	Асоциация на британските и ирландските зоологически градини и аквариуми
ББР	Конвенция за биологичното разнообразие
CBSG	Група от специалисти по размножаване на застрашени видове (IUCN)
CEC	Комисия по образование и комуникация (IUCN)
CEPA	Комуникация, образование и осведоменост на обществеността (IUCN)
CITES	Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора
DAISIE	Съставяне на описи на инвазивните чуждоземни видове за Европа
DEFRA	Министерство на околната среда, храните и въпросите на селските райони (Обединено кралство)
EAAM	Европейска асоциация за водни бозайници
EARS	Европейски алианс за центрове за спасяване и убежища за животни
EAZA	Европейска асоциация на зоологическите градини и аквариумите
EAZWV	Европейска асоциация на ветеринарите лекари в зоологическите градини и дивата природа
EEP	Европейска програма за застрашени видове (EAZA)
EC	Европейски съюз
FAO	Организация на ООН за прехрана и земеделие
FSC	(Съвет за стопанисване на горите)
GFAS	Световна федерация на убежищата за животни
ИЧВ	Инвазивни чуждоземни видове
ICP	Институционален план за колекцията
ICZ	Международен конгрес на гледачите в зоологически градини
IPM	Интегрирана борба с вредителите
ISB	Международни родословни книги
ISIS	Международна информационна система за видовете
IUCN	Международен съюз за опазване на природата
IZE	Международна асоциация на лекторите в зоологически градини
MSC	Съвет за стопанисване на морето
НПО	Неправителствена организация
OIE	Световна организация по здравеопазване на животните.
SCA	Специални защитени зони
SEAL	Социални и емоционални аспекти на ученето
SSC	Комисия по оцеляване на видовете (IUCN)
SSP	Програми за оцеляване на видовете (AZA)
STB	Родословна книга
TAG	Консултативна група за таксони
WAZA	Световна асоциация на зоологическите градини и аквариумите
WCS	Общество за опазване на дивата флора и фауна
WZACS	Световна стратегия за опазване в зоологическите градини и аквариумите
ZIMS	Система за управление на информацията за зоологическите градини
Директива за зоологическите градини	Директива 1999/22/ЕО на Съвета
ZSL	Лондонско зоологическо общество

ОБОБЩЕНИЕ

Цел на настоящия Документ за добрите практики

Най-големите усилия за опазването и устойчивото използване на биологичното разнообразие трябва да бъдат насочени към мерки в дивата природа. Те заемат централно място в действията на равнище ЕС съгласно Директивата за птиците и Директивата за местообитанията, стратегията на ЕС за биологичното разнообразие, Регламента относно инвазивните чуждоземни видове и разпоредбите на ЕС за търговия с видове на дивата флора и фауна в изпълнение на CITES, като всички те допринасят за постигане на целите на Конвенцията за биологичното разнообразие и други международни споразумения.

Опазването „ex-situ“ е също така необходимо за съхраняване на биологичното разнообразие. В този контекст Директивата за зоологическите градини (Директива 1999/22/ЕО на Съвета) е приета с цел да се насърчат защитата и опазването на видовете диви животни чрез укрепване на ролята на зоологическите градини в съхраняването на биологичното разнообразие. Държавите членки трябва да постигнат това, като приемат мерки за лицензиране и инспектиране на зоологическите градини, за да се гарантира, че зоологическите градини прилагат предвидените мерки за опазването и защитата, включително подходящо подслоняване на животните.

Държавите членки отговарят за прилагането на разпоредбите на Директивата за зоологическите градини и за гарантиране на необходимото им ефективно изпълнение. . Ролята на ЕС в прилагането е много ограничена, тъй като Директивата не предвижда необходимостта от комитет или задължения на Комисията по докладването. Разработени са обаче много подходи за добра практика в помощ на ролята на зоологическите градини за засилване на приноса за опазване на биологичното разнообразие чрез инициативи като тези на Европейската асоциация на зоологическите градини и аквариумите (EAZA).

Въз основа на своя опит Комисията възложи договор за проучване с цел да насърчи обмена на опит и добра практика за прилагането на Директивата за зоологическите градини, насочен към оказване на подкрепа на практикуващите специалисти и държавите членки при прилагане на духа и изискванията на Директивата за зоологическите градини. Това наложи консултации с експерти и практикуващи специалисти в различни държави членки и с различни представителни органи, имащи отношение към зоологическите градини. През ноември в Брюксел бе проведен специализиран семинар с експерти за обмен на предварителните резултати от проучването.

В настоящия документ са изложени констатациите от това проучване, имащо за цел обобщаване на сегашното състояние на знанието и насочване на вниманието към добрите практики за оказване на помощ на практикуващите специалисти и държавите членки за постигане на общата цел — укрепване на ролята на зоологическите градини за опазване на биологичното разнообразие.

Структура на документа

Документът се състои от три основни глави:

В **глава 1** е предоставено историческо обобщение на развитието на зоологическите градини, като те са поставени в контекста на развиващата се политика за опазване на биологичното разнообразие.

О Б О Б Щ Е Н И Е

В **глава 2** се разглеждат петте консервационни мерки, изложени в член 3 от Директивата, които държавите членки са длъжни да реализират на практика. В полза на държавите членки и заинтересованите страни са представени подробни данни, примери и инструменти с открит достъп.

В **глава 3** се разглеждат съответните разпоредби за прилагане и изпълнение, изложени в членове 4—9 от директивата, и са дадени примери на добра практика за разработване и експлоатация на системи за инспектиране на зоологическите градини.

Документът е допълнен с приложения, в които е предоставена допълнителна информация по конкретни въпроси. Включени са съответни случаи от практиката и примери за добри практики в европейските държави. Приложена е библиография с препратки към източниците, използвани при изготвянето на настоящия документ. Даден е речник на термините, като някои определения са включени и в текста за улеснено ползване на документа. Всички определения са взети от утвърдени регионални или международни правни инструменти и/или институции (КБР и UICN) или от утвърдени автори и научни/професионални източници.

1 Обща информация

1.1 Въведение

Директива 1999/22/ЕО на Съвета относно държането на диви животни в зоологически градини (Директивата за зоологическите градини) е приета с цел защита и опазване на дивата фауна, като бъде засилена ролята на зоологическите градини за съхраняване на биологичното разнообразие.

С Директивата за зоологическите градини се въвежда правна уредба за опазване на биологичното разнообразие в зоологическите градини, за прилагане от държавите членки чрез приемане на система за лицензиране и инспектиране, с цел да се гарантира, че зоологическите градини прилагат консервационните и защитните мерки, включени в член 3. В член 3 са определени набор от изисквания към зоологическите градини, насочени към насърчаване на програмите за опазване, обществено образование и съзнание, благосъстоянието на животните, предотвратяване на бягството на животни и екологичните заплахи, както и водене и поддържане на актуализирана документация за колекциите на зоологическите градини.

Ключови независими организации, като [Европейската асоциация на зоологическите градини и аквариумите](#) (EAZA) и [Асоциацията на британските и ирландските зоологически градини и аквариуми](#) (BIAZA) в Европа и [Асоциация на зоологическите градини и аквариумите](#) (AZA) в Америка, са изготвили основни насоки, помагачи за подобряване на стандартите за стопанисване и професионална компетентност в зоологическите градини и даващи принос към научните изследвания и опазването на глобалното биологично разнообразие. Освен това неправителствени организации (НПО), загрижени за благосъстоянието на животните, държани в зоологическите градини, предоставиха важна информация, например чрез независимата [EU Zoos inquiry 2011](#) (Проверка на зоологическите градини в ЕС 201), изтъкваща необходимостта от подобро изпълнение и прилагане на Директивата за зоологическите градини.

Тъй като държавите членки са отговорни за прилагането на директивата, ръководството е предназначено да помогне за изпълнение на изискванията на директивата чрез обмен на опит и добра практика. Ударението в него е поставено ясно върху опазването на биологичното разнообразие, тъй като това е и акцентът на Директивата за зоологическите градини.

За да помогне на държавите членки и практикуващите специалисти при прилагането на Директивата за зоологическите градини, настоящият документ си поставя за цел да представи сегашното състояние на знанието, по-специално във връзка с разпоредбите, изложени в член 3 от директивата.

В съответствие със структурата на Директивата за зоологическите градини настоящият документ е изложен в три основни глави:

- Глава 1. Обща информация, цел и приложно поле на Директивата за зоологическите градини
- Глава 2. Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини
- Глава 3. Прилагане и изпълнение

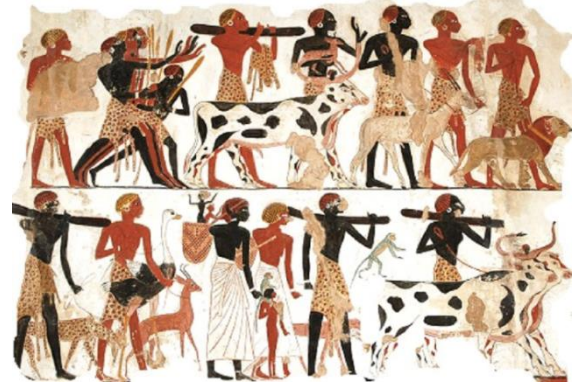
¹Инициатива на Born Free Foundation (фондация „Родени свободни“).

1.2 Кратка история на зоологическите градини

Различните функции на зоологическите градини са се променили с течение на времето. В английския език думата „zoo“ се е появила в средата на XIX век като съкращение на „zoological garden“ (зоологическа градина), както са наричали колекцията от диви животни в лондонския Риджънтс парк. В Оксфордския речник на английския език „zoo“ се определя като „съоръжение, в което се поддържа колекция от диви животни, най-често парк или градини, за изучаване, опазване или излагане на обществеността“.

Произходът на зоологическата градина (зоопарка) или менажерията може да се отнесе към 3 500 г. пр. Хр. в египетския град Нехен или Хиераконполис. Едва в нашата съвременност обаче понятието „зоологическа градина“ (или „зоопарк“) и нейната роля в обществото е

предмет на дебат, променил дълбоко целта на зоологическите градини.

Снимка: Египетски релеф в Британския музей (Лондон, Обединено кралство)

В древни времена отглеждането на екзотични животни (само в частни колекции) се е извършвало заради символичната им стойност като атрибути на власт и богатство. Разширяването на Гръцката империя около III век пр. Хр. подновява интереса към естествените науки и желанието за изучаване на животните, водейки до по-задълбочено изучаване и класификация на видовете. Така се стига до създаването на първата открита за обществеността „менажерия“ в Александрия.

Друг важен етап в развитието на зоологическите градини е откриването на Америка през 1492 г. с нейното огромно разнообразие от непознати до момента видове. Този интерес към нови видове, както и рязкото нарастване на броя на зоопарковете, е стимулирано от процъфтяващата международна търговия през XVII век. През XVIII и XIX век в Европа се създават редица по-модерни зоологически градини, с което нараства значението на изучаването на поведението и естеството на животните изобщо. Съчетанието на животни и растения за създаване на по-естествено местообитание за всеки вид води до създаване на концепцията за зоологическа градина и именно Лондонската зоологическа градина в Риджънтс парк определя най-ясно образователното и научното значение на тези центрове, а не толкова привлекателната им страна като паркове за излагане на животните. Към средата на XIX век входът на Лондонската зоологическа градина се отваря за посетители и зоопарковете в цяла Европа започват да следват нейния пример, давайки възможност на широката общественост да влезе в контакт с непознати дотогава видове. Поради тревожно нарастващия брой на застрашените видове към началото на XX век се осъзнава все повече необходимостта от защита и опазване на биологичното разнообразие на планетата. Тази тенденция се засилва през 70-те години на миналия век с нарастващото влияние на природозащитните организации, когато се чуват първите критични гласове против зоологическите градини и цялата концепция за зоопарковете е поставена под въпрос. Концепцията за зоологическите градини като място само за излагане на различните видове започва да се измества към загриженост за нуждите и благосъстоянието на животните.

Въпреки дългата история на зоологическите градини, едва в наши дни техните функции стават предмет на законодателна дейност. Нарастващото обществено съзнание и разбиране на необходимостта от защита на дивите животни и техните местообитания и загрижеността за благосъстоянието на животните доведоха до фундаментална промяна на ролята, очаквана от съвременните зоологически градини. Те имат важен потенциал като центрове за опазване и образование с оглед на тяхното въздействие върху широката общественост и способността им да влияят върху поведението, както и техния капацитет да допринасят за опазването и защитата на биологичното разнообразие чрез проекти „in-situ“ и „ex-situ“.

Повишаването на екологичната осъзнатост на гражданското общество, чиято кулминация беше достигната на Световната среща на върха за устойчиво развитие в Рио де Жанейро през 1992 г., съвпадна с развитието на сектора на зоологическите градини в същата посока. През 1993 г. Международният съюз на директорите на зоологическите градини (днес WAZA), съвместно със CBSG, IUCN и WWF, публикува „Световна стратегия за опазване в зоологическите градини и аквариумите“ —

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

първата стратегия от този вид, в която са отразени общите цели и практики, които зоологическите градини трябва да следват при опазването на видовете. В нея е отбелязано развитието на зоологическите градини от ролята им на живи музеи до един от съвременните центрове за опазване, където се извършва образователна и научноизследователска дейност и се работи по програми за размножаване в плен и повторно въвеждане, далеч надхвърлящи границите на чисто развлекателните дейности.

Секторът на зоопарковете е все още в процес на адаптиране към изискванията на Директивата за зоологическите градини. Има вече подобрение при изпълнението на законодателните изисквания, макар че промяната на ролята на зоологическите градини е изправена пред големи предизвикателства. Едва ли има обаче съмнение, че ако всички зоологически градини, в сътрудничество с други институции, изпълняват своята мисия за глобално съхраняване на биологичното разнообразие, това ще доведе до неocenими ползи.

1.3 Рамка на Директивата за зоологическите градини

Съгласно преамбюла на Директива 1999/22/ЕО на Съвета относно държането на диви животни в зоологически градини (Директивата за зоологическите градини) актът има за цел „да се предвиди обща основа за законодателството на държавите членки относно лицензирането и инспектирането на зоологическите градини, държането на животни в зоологическите градини, обучението на персонала и образованието на посещаващата ги общественост“. Тази обща основа е необходима за „осигуряване зоологическите градини адекватно да изпълняват своята важна роля за опазване на видовете, общественото образование, и/или научните изследвания“ и за да се допринесе по този начин за прилагане на законодателството на ЕС при защитата на дивата фауна.

Съответно рамката на Директивата за зоологическите градини е определена в нейния преамбюл от следните законодателни актове на ЕС:

- Директива 79/409/ЕИО на Съвета (Директива за птиците);
- Директива 92/43/ЕИО на Съвета (Директива за местообитанията);
- Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета.

В преамбюла се отбелязва, че са необходими действия на равнище ЕС с оглед на това зоологическите градини в цялата Общност да допринасят за опазването на биологичното разнообразие в съответствие с член 9 от Конвенцията за биологичното разнообразие.

[Конвенцията за биологичното разнообразие](#) на ООН (КБР) от 1992 г. има за цел „опазване на биологичното разнообразие, устойчиво използване на неговите компоненти и справедлива и разумна подялба на ползите, произтичащи от използването на генетични ресурси [...]“

Съгласно член 9 от КБР зоопарковете в ЕС могат да имат ценна роля за опазване на биологичното разнообразие, по-специално във връзка с мерките, което да се приемат относно опазване „ex-situ“. В този член са изложени мерките за опазване „ex-situ“, които следва да се приемат от всяка договаряща страна по КБР (сред които е и ЕС) (вж. карето за текст). Зоологическите градини могат да допринесат по-специално за мерки б), в) и г) (вж. също [раздел 2.2.2](#)).

Важни определения

В КБР под „опазване *ex-situ*“ се разбира опазването на компонентите на биологичното разнообразие извън техните естествени местообитания.

Член 9 от КБР — Опазване „ex-situ“

Всяка договаряща страна, доколкото е възможно и подходящо и преди всичко като допълнение на мерките „in-situ“:

а) взема мерки за опазване „ex-situ“ на компонентите на биологичното разнообразие, за предпочитане в страната, от която произхождат тези компоненти;

б) изгражда и поддържа **съоръжения за опазване „ex-situ“ и научни изследвания на** растенията, животните и микроорганизмите, за предпочитане в страната, от която произхождат генетичните ресурси;

в) взима **мерки за възстановяване на застрашените видове и за тяхното повторно въвеждане в естествените им местообитания** при подходящи условия;

г) регулира и **управлява събирането на биологични ресурси от естествените им местообитания за целите на опазване „ex-situ“**, така че да не се застрашават екосистемите и популациите „in-situ“ на видовете, освен ако не се изискват временни „ex-situ“ мерки съобразно буква в) по-горе; и

д) сътрудничи при осигуряване на финансова и друга помощ за опазване „ex-situ“ съобразно букви а)–г) по-горе и при изграждане и поддържане на облекчения за опазване „ex-situ“ в развиващите се страни.

На европейско равнище в [Регламент \(ЕО\) № 338/97 на Съвета относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях](#) са включени всички разпоредби на [Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора](#) (CITES, 1975 г.). Нейната цел е да се предотврати международната търговия с видове от дивата флора и фауна, излагаща оцеляването им на критичен риск, с различни степени на защита и контрол. Европейският съюз е въвел законодателство, налагащо дори още по-строги условия на външната търговия², отколкото са включените в CITES. Съгласно разпоредбите на ЕС във връзка с държане и излагане на [местни или чуждоземни видове] диви животни в зоологическите градини трябва да има „доказателства за наличността на адекватни съоръжения за подслоняване и грижа на живи екземпляри от голям брой видове, преди техният внос в Общността да бъде разрешен“. Освен това се забранява „излагането пред обществеността за търговски цели на екземпляри от видове, включени в приложение А [на същия], освен ако е било предоставено изрично изключение за образователни, научни или размножителни цели“.

Обща цел на [Директива 79/409/ЕИО на Съвета](#) относно опазването на дивите птици и [Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна](#) е да допринесат за опазване на биологичното разнообразие в Европа чрез законодателни актове, които защитават дивите видове и техните местообитания. Директивата за птиците осигурява дългосрочното опазване на всички диви видове птици в Европейския съюз, а целта на Директивата за местообитанията е да бъдат защитени всички диви видове, изброени в нейните приложения, и техните местообитания чрез създаване на мрежа от специални защитени територии (SCA). Включваща и специалните защитени територии съгласно Директивата за птиците, тази мрежа е известна като [„Натура 2000“](#). Придобиването и/или използването на определени видове от списъка са възможни само при съобразяване с целите на изследването и образованието, презаселването, повторното въвеждане и размножаването.

Накрая, в преамбюла към Директивата за зоологическите градини следва да се отбележи и това, че „редица организации [са] представили насоки за грижите и подслоняването на животни в зоологическите градини“, като се посочва Европейската асоциация на зоологическите градини и аквариумите³, „които биха могли, когато това е подходящо, да съдействат за развитието и приемането на национални стандарти“.

РЕЗЮМЕ 1 — ПРЕЦЕДЕНТИ НА ДИРЕКТИВАТА ЗА ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

КБР (ООН, 1992 г.), член 9:

– в допълнение на мерките за опазване „in-situ“ се приемат мерки за опазване „ex-situ“

² Допълнителни указания — в настоящата версия на [Справочник — Регламенти на ЕС относно търговията с диви животни](#) (2013 г.), в която са включени изменените Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета и Регламент (ЕО) № 865/2006 на Комисията.

³ Насоки на EAZA за грижите и подслоняването на животни в зоологическите градини (EAZA Guidelines for the accommodation and care of animals in zoos), 1994 г. Нова версия от 2014 г.: <https://www.eaza.net/assets/Uploads/Standards-and-policies/Standards-Accommodation-Care-2014-v2.pdf>

Директива 79/409/ЕИО на Съвета (Директивата за птиците) и Директива 92/43/ЕИО (Директивата за местообитанията):

– предвиждат изключения за забраната за залавяне, държане и търговия с определен брой видове за изследвания, образование и опазване

Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията:

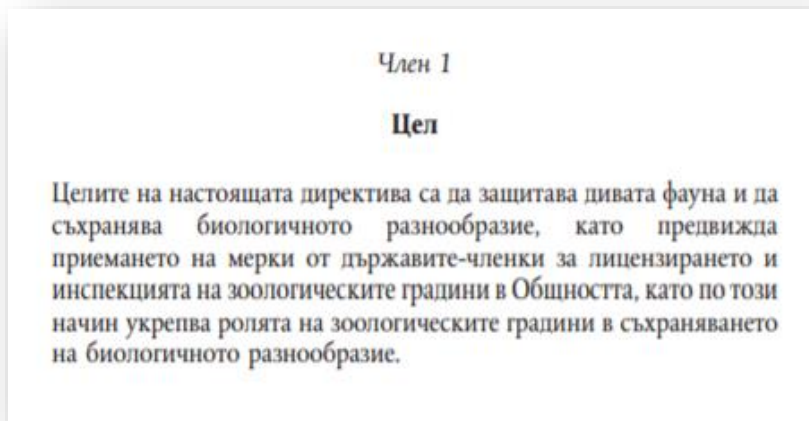
– излагането пред обществеността се забранява, ако не е оправдано за целите на образованието, изследването или размножаването в плен (член 8)

Насоки на Европейската асоциация на зоологическите градини и аквариумите за грижите и подслоняването на животни в зоологическите градини (1994 г.):

– справочник за условията за грижите за животни в европейските зоологически градини.

1.4 Цел и приложно поле на Директивата за зоологическите градини

1.4.1 Член 1 — Цел

Основните цели на Директивата за зоологическите градини са да защитава дивата фауна и да съхранява биологичното разнообразие. За тази цел в член 1 се заявява, че държавите членки приемат мерки за лицензирането и инспектирането на зоологическите градини с оглед на укрепване на ролята на зоологическите градини в опазването на биологичното разнообразие.

Важни определения

Опазването на биологичното разнообразие е управлението на взаимодействието между гени, видове и екосистеми и човешката дейност в максимален интерес на сегашното поколение, като се поддържа техният потенциал за задоволяване на нуждите и желанията на бъдещите поколения; то включва елементи на съхраняване, изучаване и използване на биологичното разнообразие. (Конвенция за биологично разнообразие)

Въведени са важни политики и законодателни актове на ЕС за защита и опазване на биологичното разнообразие. Сред тях е [„Натура 2000“](#) — мрежа от защитени природни зони, създадена съгласно Директивата за местообитанията от 1992 г. и заемаща централно място в политиката на ЕС за природата и биологичното разнообразие.

Опазването „ex-situ“ и опазването на естествените местообитания (опазване „in-situ“) са два от основните инструменти за опазване на биологичното разнообразие. Действията по опазване „ex-situ“ са

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

предназначени за съхраняване на генетичното разнообразие и популациите от видове извън естествените им местообитания. По силата на Директивата за местообитанията държавите — членки на ЕС, са се ангажирали да постигнат „благоприятно запазено състояние“ на видовете и местообитанията, чието опазване е от европейско значение. Те са поели също така ангажимент да постигнат добро запазено състояние на дивите птици по силата на Директивата за птиците. Мерките за опазване „ex-situ“ допълват мерките за опазване „in-situ“ и могат да допринесат за осигуряване на жизнеспособността на някои застрашени диви популации и за предотвратяване на тяхното изчезване. Допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.2.4.1](#).

„Ex-situ“ колекциите включват колекции от растения или животни, зоологически градини, ботанически градини, звена за изследване на диви животни и колекции на зародишна плазма на диви и домашни таксони.

Много зоологически градини са потвърдили вече своята ангажираност за защитата на дивата фауна и опазването на биологичното разнообразие, определена в последователни [стратегии на Световната асоциация на зоологическите градини и аквариумите](#) след 1993 г., отразяващи общите цели и практики, които зоологическите градини трябва да следват при опазване на биологичното разнообразие. В Световната стратегия за опазване в зоологическите градини и аквариумите от 2015 г. се изтъква, че основната цел на съвременните зоопаркове и аквариуми е „опазване“. „В качеството си на професионални специалисти от зоологическите градини, чиято основна функция е да се грижим за животните, от решаващо значение е да дадем възможно най-голям приоритет на засилване на ангажираността си за опазване на дивите популации“. В Глобалната стратегия на аквариумите за опазване и устойчивост от 2009 г. аквариумите се насърчават да дадат своя принос за изследванията, опазването и устойчивостта на морските видове и местообитания.

През 2010 г. международната общност на 10-ата Конференция на страните по [Конвенцията за биологично разнообразие](#) (КБР) потвърди, че загубата на биологично разнообразие е сериозна заплаха и предложи [целите за биологичното разнообразие от Аичи](#) за наблюдаване на напредъка за запазване на биологичното разнообразие в целия свят, с оглед до 2020 г. да бъде спряна загубата на биологично разнообразие. Зоологическите градини могат да допринесат много и за изпълнение на [Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г.](#) и за постигане на целите на КБР за биологичното разнообразие от Аичи чрез своята роля и видимия си публичен профил, привличащ многобройни посетители. Това им дава уникална възможност да образуват и да повишават осведомеността относно нуждата за опазване на околната среда и нейното биологично разнообразие (вж. [раздел 2.3](#)).

В заключение, що се отнася до потенциала им да помогнат за опазване на биологичното разнообразие, зоологическите градини имат стратегическо положение и носят значителна отговорност като едно от малкото места, където повечето хора могат да се доближат на практика до голям брой различни видове диви животни. Същевременно обществото стана по-чувствително към хуманното отношение към животните и чисто развлекателната роля на зоологическите градини; посетителите са може би по-склонни да възприемат зоологическите градини като място, където да научат нещо за опазване на биологичното разнообразие. Добре ръководените зоопаркове могат да изпълнят важна роля както за образование на обществеността относно дивите животни и техните местообитания, както и да участват в дейности, помагащи за опазване на биологичното разнообразие и по-специално за защита на застрашената дива фауна.

В подкрепа на практическото прилагане на Директивата за зоологическите градини, в глава 2 на това ръководство са проучени специфичните изисквания, изложени в член 3 от директивата. Предоставена е информация за съответна добра практика в помощ на държавите членки и зоологическите градини при опазването на биологичното разнообразие.

1.4.2 Член 2 — Приложно поле на Директивата за зоологическите градини

Член 2

Дефиниция

За целта на настоящата директива „зоологически градини“ означава всички постоянни съоръжения, в които се държат видове диви животни за показ на обществеността за 7 или повече дни в годината, с изключение на цирковете, магазините за домашни любимци и съоръженията, които държавите-членки изключват от изискванията на настоящата директива на основание на това, че те не показват на обществеността значителен брой животни или видове и че изключението няма да изложи на опасност целите на настоящата директива.

1.4.2.1 Определение на понятието „зоологическа градина“

Съгласно Директивата за зоологическите градини „зоологическа градина“ означава всяко **постоянно съоръжение, в което се държат видове диви животни за излагане на обществеността за седем или повече дни в годината.** [...].

В правното определение за зоологическа градина [„за целта на настоящата директива“] са изложени условията, които трябва да се проверяват от компетентните органи на държавите членки, за да се определи дали дадено съоръжение да бъде включено в приложното поле на директивата, или не, като по този начин то се задължава да изпълни разпоредбите на член 3. Толкова голямо е разнообразието на съоръженията, където се държат животни от диви видове, и обстоятелствата, при които тези животни се показват на обществеността са толкова различни, че за да могат компетентните органи да вземат правилно решение, се препоръчва да се обърне специално внимание на следните аспекти на определението:

- „постоянно съоръжение“
- „животни от диви видове“
- „държани за излагане пред обществеността“ [...]

„Постоянно съоръжение“

Съгласно даденото вече в член 2 определение, когато животните се показват на обществеността за „седем или повече дни в годината“, съоръжението следва да се счита за зоологическа градина. Допълнително може да се окаже полезно да се разгледа видът на постройката (временни или постоянни съоръжения), може да помогне на държавите членки да преценят временния или трайния характер на съоръжението във връзка с продължителността на неговата дейност. Това не следва да се използва като възможност за дадено съоръжение да остане отворено като временна постройка, в която животните се показват продължително време, ката се избягва по този начин прилагането на Директивата за зоологическите градини. В тези случаи компетентните органи е добре да обърнат максимално внимание на фактически продължителното излагане на животните, а не на характеристиките (временни или постоянни) на конструкцията на съоръжението, гарантирайки по този начин съответствие с целите на Директивата за зоологическите градини.

Важно определение

Диви видове: Организми в плен или живеещи в дивата природа, които не са били обект на размножаване, което да промени естественото им състояние. (КБР, терминологични речници на СЕРА)

„Животни от диви видове“

Колекциите от животни се състоят най-често от диви видове, както местни, така и екзотични, въпреки че могат да включват и домашни или продуктивни животни.

Необходимо е да се посочат сходствата и различията между „зоологически градини“ и „аквариуми“ с оглед на историческото съвместно използване на двата термина в областта на зоологическите градини. Разграничаване следва да се прави заради различните условия, задължителни за държането на диви водни и морски видове. Терминът „зоологическа градина“ е определен обаче в член 2 като съоръжение, в което се държат видове диви животни за излагане пред обществеността. Това определение включва аквариумите, в които се държат диви водни и морски видове. По този начин аквариумите са включени в приложното поле на Директивата за зоологическите градини.

„Защита на **дивата фауна**“ е една от целите на Директивата за зоологическите градини, заедно с „опазване на биологичното разнообразие“. В член 3 са посочени консервационните мерки (мерките за опазване), които държавите членки изискват от зоологическите градини, за да могат последните да постигнат тези цели. Консервационните мерки са дейности по опазване „ex-situ“, които допълват дейности по опазване „in-situ“, в съответствие с членове 8 и 9 от КБР. Следователно както животните от диви видове, държани в зоологическите градини, така и живеещите в дивата природа, могат да бъдат целеви животни и/или видове, към които да бъдат насочени и прилагани консервационните мерки изобщо, както и специфичните мерки за защита.

Във връзка с животните от **домашни и/или продуктивни видове**, влизащи в състава на зоологическата колекция, независимо от всяко друго международно, съюзно или национално законодателство, което може да се прилага за техните условия и защита, компетентните органи на държавите членки могат да обмислят прилагането на тези изисквания, свързани с подслоняването и стопанисването на животните и изложени в член 3 от Директивата за зоологическите градини.

„Държани за излагане пред обществеността [...]“:

Определението изисква зоологическите градини да бъдат отворени за обществеността, със или без входна такса, и посетителите да могат да видят показаните животни, въпреки че някои индивиди може да бъдат временно или постоянно недостъпни за виждане поради проблеми, свързани с благосъстоянието, опазването или сигурността.

В някои случаи преценката за това какво да се разбира под „общественост“ в определението (като брой на посетителите, вид на публиката или честота на посещенията) може да бъде задача за компетентните органи на държавите членки (напр. частни колекции, посещавани редовно от приятели на собственика, центрове за спасяване, отворени за ограничени посещения по график и пр.). В това отношение в справочника по Закона за лицензиране на зоологическите градини от 1981 г. (Издаден от Министерството на околната среда, храните и въпросите на селските райони на Обединеното кралство) са предоставени ценни указания в приложение В към него (вж. карето с примера по-долу).

Във всички случаи държавите членки следва да са наясно, че съоръжение, което държи животни от диви видове, но не е отворено за обществеността (напр. частни колекции, центрове за спасяване,

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

убежища и др.), макар да не попада в приложното поле на Директивата за зоологическите градини, се регламентира от друго съюзно и/или национално законодателство (напр. здравни и санитарни норми). Допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.4.4.2](#).

Всички колекции и/или съоръжения с характеристиките, посочени подробно в определението от член 2, се считат за включени в приложното поле на директивата, независимо от:

- Наименованието или името (напр. биологичен парк, морски парк, природен център, природен парк и др.)
- Публичния или частния характер (напр. общински зоологически градини, частни фондации и пр.)
- Разновидността на изложените видове (напр. аквариуми, делфинариуми, градини с птици, колекции на пеперуди)
- Други дейности, предлагани на обществеността (напр. развлечения, пазаруване, ресторанти, спасяване и рехабилитация на животни, учебни курсове, подслоняване и пр.) успоредно с излагането на диви животни.

В някои случаи обаче компетентните органи може да се изправят пред определени трудности, когато извършват преценка за това дали съоръженията попадат в приложното поле на Директивата за зоологическите градини, например обществени паркове, в които живеят диви видове, излагане на малък брой животни в ресторанти, шоу програми и демонстрации в съоръжения, които не са циркове, колекции на животни от само един или два вида, малък аквариум в зъболекарски кабинет.

За да се внесе яснота в тези „сиви зони“ и да се доуточни определението за „зоологическа градина“, някои национални законодателства на държавите членки в областта на зоологическите градини са регламентирали по-подробно приложното поле на Директивата за зоологическите градини. Вж. [приложение 6.4](#).

В някои случаи е прилаган пряк и всеобхватен подход за категоризиране на различни съоръжения в зависимост от броя на животните или видовете, или от степента на защита на видовете или животните, държани в зоологическата градина. Други държави са регламентирали и някои изключения от приложното поле на Директивата за зоологическите градини въз основа на възможността, предоставена на държавите членки в член 2, както е обяснено по-долу.

Пример за добри практики:

В [Zoo Licensing Act 1981 Guide](#) (документ с насоки за прилагане на Закона за лицензиране на зоологическите градини от 1981г.), публикуван през 2012 г. от Министерството на околната среда, храните и въпросите на селските райони на Обединеното кралство, в приложение В към него са предоставени указания за компетентните органи на Обединеното кралство за това как да определят дали колекциите попадат в приложното поле на законодателството в областта на зоологическите градини — като например извършат оценка на няколко необичайни случая, наречени „сиви зони“ (магазини за домашни любимци с непропорционално големи зони за излагане, колекции, при които животните се разглеждат само с уебкамера).

1.4.2.2 Изключения от приложното поле на директивата

В член 2 (последната част) са посочени две конкретни изключения от приложното поле на директивата, „циркове“ и „магазини за домашни любимци“, както и възможността за държавите членки, упражнявайки компетенцията си, да изключват определени съоръжения въз основа на „значителния брой“ животни или видове, въпреки че по правно определение те следва да се разглеждат като попадащи в приложното поле на Директивата за зоологическите градини.

Цирковете и магазините за домашни любимци се изключват от прилагането на Директивата за зоологическите градини въз основа на това, че тези дейности (само развлечения и търговия за печалба) попадат в области, които са несъвместими с нейните цели. В идеалния случай вниманието следва да се съсредоточи върху съоръженията, чиято основна дейност е организирането на шоу програми с диви животни, открити за обществеността. Като използват адекватните определения на понятията „зоологическа градина“ и „цирк“ (вж. речник на термините), органите ще могат по-добре да разберат дали някои от тези съоръжения не са просто циркове (които обикновено нямат постоянни конструкции), или зоологически градини, предлагащи излагане на животни. Във втория случай се прилага Директивата за зоологическите градини.

О Б Щ А И Н Ф О Р М А Ц И Я

Държавите членки могат да изключат други съоръжения „на основание на това, че те не показват на обществеността значителен брой животни или видове и че изключението няма да изложи на опасност целите на настоящата директива“.

В идеалния случай компетентните органи ще публикуват критерии за преценка, които да помогнат на операторите да разберат какво всъщност е зоологическа градина. Държавите членки имат правомощия да решават кои съоръжения, освен цирковете и магазините за домашни любимци, могат да бъдат изключени от приложното поле на Директивата за зоологическите градини. Когато една държава членка прецени какво означава „значителен брой животни или видове“, показвани на обществеността, основният критерий, който трябва да се вземе под внимание, е изключването на тези съоръжения да не бъде заплаха за целите на Директивата за зоологическите градини. Осъществяването на биологичното разнообразие и защитата на дивата фауна са най-важните цели, които трябва да се имат предвид.

Преценката на значението на критерия „значителен брой“ може да включва разглеждане както на количествени, така и на качествени аспекти. Този критерий е свързан със състоянието на опазване на видовете, установено и предписано от международни конвенции и съюзното законодателство, както и от национални и регионални нормативни актове за защита на фауната, и по-специално видовете диви животни от интерес за Общността съгласно директивите за местообитанията и птиците.

Пример

Препоръчва се съоръжения, чиито колекции се състоят от определен брой животни от само един вид, имат голяма стойност за опазването, както се потвърждава от международни инструменти, или са с висока степен на защита на регионално, национално или местно равнище на опазване, да бъдат включени в приложното поле на Директивата за зоологическите градини.

В своите транспонирания на Директивата за зоологическите градини в националните законодателства в тази област в Европа, държавите членки са предприели няколко различни подхода при определяне на значението на „значителен брой животни или видове“ и за вземане на решение кои съоръжения да бъдат изключени от приложното поле на директивата. Вж. примерите в [приложение 6.4](#).

Възможни изключения от приложното поле на Директивата за зоологическите градини:

- циркове,
- магазини за домашни любимци,
- съоръжения, които не показват значителен брой животни или видове на обществеността (изключенията, направени от компетентните органи на държавите членки, не представляват заплаха за целите на директивата).

Директивата за зоологическите градини е най-важният нормативен акт за съоръженията, определени като зоологически градини съгласно нейния член 2. Без да се засягат други национални или съюзни нормативни актове (напр. за регламентиране на здравеопазването и сигурността на животните), приложими към тези съоръжения, зоологическите градини трябва да изпълняват своята роля за опазването на биологичното разнообразие в съответствие с изискванията на член 3.

ОБОБЩЕНО ИЗЛОЖЕНИЕ 2 — ЦЕЛ И ПРИЛОЖНО ПОЛЕ НА ДИРЕКТИВАТА ЗА ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

- Опазването на биологичното разнообразие и защитата на дивата фауна са основните цели на Директивата за зоологическите градини.
- Зоологическите градини са длъжни да изпълняват ролята си за опазване на биологичното разнообразие, като защитават дивата фауна и участват в дейности по опазване.
- Държавите членки приемат мерки за лицензиране и инспектиране, за да се гарантира, че зоологическите градини спазват консервационните мерки съгласно член 3.
- Зоологическите градини се определят в член 2 от Директивата за зоологическите градини като „постоянно съоръжение, в което се държат видове диви животни за излагане на обществеността за седем или повече дни в годината“, с някои изключения.
- Директивата за зоологическите градини не регламентира цирковете или магазините за домашни любимци.
- В компетенциите на държавите членки е да изключват определени съоръжения, ако преценят, че не държат и не показват „значителен брой животни или видове“ на обществеността.
- Изключването на лалено съоръжение от приложното поле на Директивата не трябва да

2 Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини

2.1. Въведение — Консервационни мерки (член 3)

Член 3

Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини

Държавите-членки вземат мерки съгласно членове 4, 5, 6 и 7, за да осигурят, всички зоологически градини да прилагат следните консервационни мерки:

В член 3 се съдържат изискванията на директивата към зоологическите градини във връзка с различни консервационни мерки. Има позовавания на следващите членове (4, 5, 6 и 7), осигуряващи прилагането на член 3.

Изискванията съгласно член 3 са наречени „консервационни мерки“, тъй като всички те са взаимосвързани и насочени към постигането на комплексната цел на Директивата на ЕС за зоологическите градини, която е опазването (консервацията) на биологичното разнообразие.

В първото тире на член 3 са очертани самите дейности по опазване, пряко допринасящи за опазването на биологичното разнообразие, което е общата цел на Директивата за зоологическите градини.

Във второто тире става въпрос за обществено образование и съзнание по отношение на опазването на биологичното разнообразие. Количеството и сложността на дейностите, които следва да се предприемат, зависят от капацитета и способностите на отделните зоологически градини.

Обхватът на дейностите на зоологическата градина за опазване и образование може да се определят в зависимост от размера ѝ, както и от нейните ресурси и заинтересоваността от съхраняване на колекцията ѝ. По подобен начин условията за лицензиране могат да се прецизират според размера и характера на отделните зоологически градини.

Третото тире е посветено на качеството на условията на живот на животните в зоологическите градини и съдържа конкретни препоръки за изпълнение на стандартите за грижи и грижи за животните с оглед на опазването и биологичните нужди на животните.

В четвъртото тире са подчертани екологичните заплахи от бягство на животните и рискът за здравето им от нежелателно навлизане на външни вредители. Това трябва да се предотврати и, както при предишното изискване, за постигането на тази цел е необходимо към лицензиите да се добавят ясни условия.

В петото тире се посочва необходимостта от поддържане на стриктен контрол върху колекцията на зоологическата градина. Поддържането на актуализирана документация дава възможност данните да се използват за целите на опазване и като доказателство, че колекцията се управлява в съответствие с целите на Директивата за зоологическите градини.

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

В следващите раздели е дадена по-подробна информация по всяка от консервационните мерки, онагледена с добри практики и методологии, и се описват полезни инструменти и критерии, които държавите членки могат да използват за оценка на изпълнението на мерките.

2.2. Член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение

— участие в научни изследвания, консервационните ползи от които се натрупват за видовете, и/или обучението в съответни консервационни умения, и/или обмен на информация относно съхранението на видовете и/или където е подходящо, размножаване в плен, повторно заселване или повторно въвеждане на видове в дивата природа,

2.2.1. Приложно поле

В член 3, първо тире се съдържат консервационните мерки, които допринасят активно (както пряко, така и косвено) за защитата на дивата фауна и опазването на биологичното разнообразие. В него се изисква зоологическите градини да участват в една или повече от следните дейности:

- научни изследвания с натрупване на консервационните ползи за видовете; и/или
- обучение в съответни консервационни умения; и/или
- обмен на информация относно съхранението на видовете; и/или
- където е подходящо, размножаване в плен, повторно заселване или повторно въвеждане на видове в дивата природа.

Тези мерки са част от проекти „ex-situ“ и „in-situ“ за опазване на биологичното разнообразие с оглед на активния им принос за опазването.

Размножаването в плен, повторното заселване и повторното въвеждане на видове в дивата природа представляват сложни техники от решаващо значение за методологиите за опазване „ex-situ“, използвани най-често в рамките на съвместни проекти за опазване.

Използването на думата „участие“ показва съвместния характер на мерките. Възможно е проектите, по които зоологическите градини работят самостоятелно, да изпълняват изискванията на член 3 и да дават ценен принос за опазването. За да бъдат обаче ефективни и успешни, посочените различни видове преки консервационни мерки обикновено изискват участието на няколко субекта (напр. правителства, местни общности, университети, природозащитни организации). По този начин дейностите и проектите за опазване на животните стават част от инструментариума на работата по ефективно опазване, интегриран в по-широк набор от действия по опазването.

Изложените мерки за научни изследвания, обучение и обмен на информация са посочени като допълнителни, но и като алтернативни (и/или). В този член не се налага задължителен минимален брой мерки, дейности или проекти, в които всяка зоологическа градина трябва да участва. По този начин се взема предвид установеното огромно разнообразие и големите различия между зоологическите градини. Не е обосновано да се очаква дейности по опазване от един и същи вид, обем или сложност да се предприемат от зоологически градини с различни размери и характер.

Терминът „където е подходящо“, използван за размножаването в плен, повторното заселване и повторното въвеждане в дивата природа, е потвърждение, че става въпрос за сложни дейности, изискващи подходящи научни и правни условия, както и съответни условия на сътрудничество, за да бъдат полезни и ефективни консервационни мерки. Отчитайки този факт, през 2012 г. IUCN преразглежда своите насоки за повторно въвеждане ([IUCN Guidelines for Reintroductions and Other Conservation Translocations](#)) (Насоки на IUCN за повторно въвеждане и други консервационни премествания).

Действията по опазване и примерите, описани в настоящия раздел, не са изключителни и следва да се разглеждат като принос за общите дейности по опазване, предприемани от зоологическата градина, а не в смисъл, че всяка от тях би могла да изпълни сама изискванията за опазване. Компетентните органи на държавите членки имат свобода на преценка дали съчетанието от предприетите действия е

наистина пропорционално на характера и капацитета на зоологическите градини, т.е. дали изпълняват изискванията на член 3, първо тире.

Важни моменти във връзка с член 3, първо тире са следните:

- посочени са видовете активни действия по опазване за участие на зоологическите градини;
- мерките са количествено измерими преки (и косвени) приноси за съхраняване на видовете;
- мерките са насочени към съхраняване на видовете, което може да включва техните местообитания; затова те може да включват както животни в плен, така и диви животни (независимо от това дали видът е част от колекцията) и да се провеждат на терена на зоологическата градина (напр. опазване „ex-situ“), както и в естествените местообитания (опазване „in-situ“);
- думата „участие“ показва, че посочените мерки могат да бъдат предприети в сътрудничество с други субекти;
- обменът на информация може да бъде консервационна мярка от полза за една или повече страни; зоологическите градини могат да произвеждат ценна информация, която би могла да се обменя чрез публикуване и докладване или да се предоставя по друг начин;
- всички зоологически градини са длъжни да участват в поне една от посочените мерки;
- в него не са изложени минимални изисквания. От държавите членки зависи да установят съответните условия чрез законодателни актове и/или мерки за лицензиране и инспектиране.

2.2.2. Как зоологическите градини допринасят активно за опазването на биологичното разнообразие?

В член 3, първо тире от Директивата за зоологическите градини са изложени действия, които могат да бъдат предприети както „ex-situ“, така и „in-situ“, с изключение на размножаването в плен.

Дейностите за опазване „in-situ“ и „ex-situ“ се извършват все по-често взаимно свързани, като повечето инициативи за опазване включват съчетание от техниките и дейностите, изложени в член 3, първо тире, а често и с тези в член 3, второ тире, за пълнота и ефективност на консервационните проекти. Зоологическите градини могат да се съсредоточат върху постигане на резултати от опазването, т.е. да се стремят към „успех в опазването“, „интегрирано опазване“ или „работа за установяване на съответствие [между човешките интереси и интереса за опазване на биологичното разнообразие]⁴“.

Най-важните въпроси са как професионални специалисти от зоологическите градини могат да насочат своите институции към оптималния начин на действие за постигане на целите на опазването и как инспекторите на зоологически градини да преценят дали дадена зоологическа градина изпълнява изискванията за опазване на биологичното разнообразие?

В това отношение трябва да се имат предвид няколко важни аспекта:

- законодателството на държавите членки (транспониранията на Директивата за зоологическите градини) може да предостави допълнителни подробности за броя, вида и други характеристики на консервационните мерки, описани в член 3, първо тире (вж. [приложение 6.4](#): законодателство на държавите членки в областта на зоологическите градини).
- Комуникацията между органите на държавите членки, отговарящи за биологичното разнообразие и зоологическите градини, могат да помогнат за определяне на областите, в които сътрудничеството им може да бъде най-ефективно. Зоологическите градини могат например да станат активни партньори на мрежата „Натура 2000“ за опазване на защитените територии (вж. [уебстраниците на държавите членки за „Натура 2000“](#)), включително до целите, заявени в [Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г.](#) и [целите на КБР за биологичното разнообразие от Аичи](#).
- Необходимо е внимателно планиране, за да се осигури оптимален принос за съхраняването и максимална полза от работата на зоологическите градини за опазването на биологичното разнообразие. Може да се използват инструменти за планиране в помощ на разработването на консервационни мерки: от основни приложения, помагачи за определяне на целите и за отчитане на резултатите и напредъка, до по-сложни подходи, като интегрирано планиране на съхраняване на видовете, подпомогнато от международни органи в областта на опазването, като [Група от специалисти на IUCN за планиране на опазването \(CPSG\)](#).

⁴ „Calibrating conservation: new tools for measuring success“ (Калибриране на опазването: нови инструменти за измерване на успеха) (Kapos *et al.*, 2008); WZACS (2005); „Key topics in conservation biology“ (Ключови елементи на консервационната биология) (Macdonald *et al.*, 2007).

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

- Зоологическите градини могат да покажат полезната си и постоянна ангажираност с целите на опазването. Ефективните действия по опазване са постоянни, амбициозни, измерими, поддаващи се на оценка, целенасочени, напредничави и често разчитащи на сътрудничество. Въпросници за инспектиране на зоологическите градини на държавите членки, доклади за резултатите от опазването, документи по проекти или кореспонденция с други субекти, участващи в дейности по опазване — всички тези средства ще помогнат да се докаже активният принос на зоологическите градини за опазване на биологичното разнообразие.
- Както бе посочено по-горе, зоологическите градини в ЕС са много различни, но и приносът, който могат да дадат за опазването, е също така различен. Ефективният принос зависи от структурата и ресурсите на всяка зоологическа градина. Малките институции например могат да насочат усилията си на местно равнище, към сътрудничество с местни органи за дивата природа, защитени територии, НПО и университети; средните по размер зоологически градини могат да изградят такива връзки на национално равнище или да се специализират в зависимост от състава на колекциите си от животни, а големите институции могат да участват в действия по опазване и на международно равнище. Националните асоциации на зоологически градини и EAZA помагат на своите членове в много аспекти, свързани с тези цели.

2.2.3 Консервационни мерки

2.2.3.1 Научни изследвания, консервационните ползи от които се натрупват за видовете

В член 3, първо тире от Директивата за зоологическите градини се говори конкретно за участие в научни изследвания, консервационните ползи от които се натрупват за видовете. Това означава научни изследвания, свързани по съдържателен начин с целите за опазване.

Някои научни изследвания, извършвани в зоологическите градини, може да са свързани с основни процеси (напр. здравеопазване, стопанисване, поведение на животните), които са много важни за интегрирането на зоологическите градини в научната общност и за постоянното подобряване на благосъстоянието на животните, поверени на човешки грижи. Публикуваните научни изследвания допринасят за изпълнение на изискването за обмен на информация (вж. [раздел 2.2.3.3](#) по-долу). В някои случаи обаче такъв вид научни изследвания може да нямат връзка с целите за опазване, така че не могат да се приемат като изпълняващи това изискване.

Възможно е научните изследвания да се регламентират със законодателни актове на държавата членка. Качеството на научните изследвания трябва да се осигури чрез придържане към съществуващите протоколи, използвани от сътрудническите академични институции, чрез спазване на стандартите на професионалните асоциации (т.е. на тези от националните асоциации или на [стандартите за научните изследвания на EAZA](#)), или пък като се създадат институционални стандарти.

Зоологическите градини, участващи в научни изследвания, ще се ползват от изготвянето на планове за тази дейност в писмен вид с критерии за оценка и специфични цели, свързани с целите за опазване на институцията. В [Стратегията на EAZA за научни изследвания \(2008 г.\)](#) са предоставени важна информация и указания за развиване на изследванията в областта на зоологическите градини.

Примери

Научни изследвания, „консервационните ползи от които се натрупват за видовете“, включват често приложен елемент и могат да се извършват като част от опазване „ex-situ“ или в проекти „in-situ“. Те могат да включват най-разнообразни теми, като:

- Използване на данни от зоологическите градини за демографски прогнози, напреднали възможности за управление на метапопулации и изучаване на жизнеспособността на популации в плен.
- Допълнителни знания относно методологии и технологии на научните изследвания, които да се прилагат в областта (напр. проследяване с камера, неинвазивно определяне на хормоналните и генетичните характеристики, телеметрични системи). Така напр. зоологическата градина в Будапеща е „тествала“ някои вътрекухинни радиотелеметрични устройства в пепелянки от зоологическата градина, преди да бъдат вкарани в [Hungarian meadow vipers](#) (унгарски ливадни пепелянки) като част от сътрудничеството ѝ по проект на LIFE+.
- Научни изследвания във връзка със здравето на диви животни, които могат да бъдат от пряка полза за съответните диви видове.

- Научни изследвания за определяне на основни физиологични параметри, които могат да се използват (или трябва да бъдат изчислени) за правилното изтълкуване на теренните данни и използването им в математически модели (напр. показатели за изотопно фракциониране, скорост на метаболизма, основен метаболизъм и пр.).
- Научни изследвания на генетични и поведенчески адаптации към условията в плен и начини за тяхното преодоляване (напр. чрез стимулиране на типични за вида поведения, напреднали техники за предпазливо освобождаване и мерки преди освобождаването).
- Технологии за репродукция (асистирана репродукция и контрацепция). Тези и други видове фини изследвания могат понякога да се правят и с използване на „сурогатни видове“, т.е. таксономично подобни незастрашени видове, вместо на често пъти малкия брой налични индивиди от застрашени видове.
- Консервационни медицински изследвания (напр. епидемиология, паразитология на диви популация и популации в плен).
- Научни изследвания на инвазивни чуждоземни видове (ИЧВ). Случай от практиката: Борба срещу заплахата от ИЧВ в зоологическата градина в Латгалия (Латвия).
- Експериментални техники за смекчаване на конфликти и управление на дивата фауна, напр. изследвания на системи за възпиране на хищници (при условие че не смущават прекомерно отделните животни) или системи за привличане с цел преброяване или проследяване.
- Научни изследвания за решаване на проблеми с устойчивостта. При изследвания на биологичната мимикрия например се използват знания относно биологичните системи за решаване на (често пъти екологични) проблеми, така че контролираните условия в зоологическите градини може да се окажат оптимални източници на информация за този вид изследвания (напр. асоциацията [Biomimicry Europa](#), институтът [Biomimicry 3.8 Institute](#), зоологическата градина в Цюрих [Zurich Zoo](#) и зоологическата градина в Сан Диего [San Diego Zoo](#) участват в изследвания на биологичната мимикрия).
- Научни изследвания в две сравнително нови области или интегрирани концепции на „консервационната психология“ (която изследва връзките между изучаването на човешкото поведение и постигането на целите за опазване (напр. [Conservation psychology and zoos, Litchfield & Foster, 2009](#)) (Консервационната психология и зоологическите градини) и “хуманно отношение и консервация”, при което става дума за по-добро интегриране на тези дисциплини в ситуации „in-situ“ и „ex-situ“ (напр. [Conservation welfare, Walker, 2012](#); [Animal welfare and conservation: Working towards a common goal](#) (Благосъстояние на животните и опазване на видовете: Работа в името на обща цел), [WILDCRU, 2010 г.](#)).

Научните изследвания могат да се извършват от зоологическите градини самостоятелно (при условие че адекватно квалифициран персонал участва в изготвянето и надзора на проектите) или в сътрудничество с академични институции, публични или частни центрове за научни изследвания или неправителствени организации (НПО). Последните може да се окажат по-добър вариант за по-малки институции, които може да нямат ресурсите за предприемане на собствени научноизследователски проекти, но в този случай би било добре да се определи член на персонала като лице за връзка и съгласуване.

Резултатите могат да се оповестят или публикуват, за предпочитане в рецензирани публикации, когато е подходящо, но също и на събития, като конференции, публикации от общ интерес, професионални публикации за зоологическите градини, интернет публикации и на институционални уебстраници. (Вж. приложение 1.1: Публикации, посветени на научни изследвания в зоологическите градини).

2.2.3.2 Обучение в съответни консервационни умения

Учебният елемент по член 3, първо тире се отнася до осигуряване на обучение в консервационни умения на професионални специалисти от зоологическите градини, както и предоставяне на възможности за практическо обучение за други обучаеми лица в зоологическите градини.

Информираните служители ще вземат ориентирани към опазването решения и ще дават идеи. Обучението на студенти засилва връзките с други институции и води до повече резултати от изследванията. Сътрудничеството при обучението на инспектори на зоологически градини допринася за ефективно правоприлагане и по-тясна комуникация между зоологическите градини и органите по опазването на околната среда. Откритите учебни занятия могат да бъдат доходоносни и престижни, както и да създадат нови контакти.

Обучение на персонала:

- Новоназначените членове на персонала трябва да имат подходяща квалификация и/или опит за съответната длъжност. Освен това препоръчително е всеки, който поема съответна длъжност или отговорност в дадена зоологическа градина, да бъде въведен в ролята на зоологическите градини за опазването, целите за опазване на институцията и в своята конкретна роля в рамките на тази мисия.
- Възможно е ръководителите (служителите, заемащи длъжности на отговорност за важни области от общата дейност на зоологическата градина) да имат образование, което няма връзка със зоологическите градини, нито с консервацията. Ето защо е препоръчително те да преминат обучение по изискванията на Директивата за зоологическите градини, съответното законодателство на държавата членка и общите консервационни концепции и методи на зоологическите градини.
- Служителите, полагащи грижи за животните, може да отговарят пряко за условията на подслоняване и стопанисване на поверените им животни. Изискванията за подслоняване постоянно се повишават поради своя специфичен характер, свързан с видовете и дори със загражденията за животните. Препоръчително е поради това служителите, полагащи грижи за животните, да преминат първоначално и периодично (напр. ежегодно) обучение за поддържане на актуални знания за подслоняване и манипулации с животните, по-специално за видовете, поверени на техните грижи.
- [The International Congress of Zookeepers \(ICZ\)](#) (Международният конгрес на гледачите в зоологически градини) осигурява връзката с националните асоциации на гледачите в зоологически градини, които често произвеждат съответна документация на определен брой езици ([ABWAK](#) — Обединеното кралство, [AFSA](#) — Франция, [AICAS](#) — Испания/Португалия, [BdZ](#) — Германия, [De Harpij](#) — Нидерландия). ICZ и националните организации на гледачите в зоологически градини организират също така събития за обмен на информация и насърчаване на консервационни инициативи на гледачите в зоологически градини (така например „зелените екипи“ разработват и работят по многобройни интересни инициативи на място).
- Съюзните и националните асоциации на зоологически градини и други зоологични асоциации (списък в [приложение 1.9](#)) провеждат учебни занятия, срещи и предоставят документация за обмен и разработване на добри практики.
- [EAZA Academy](#) (Академията на EAZA) предлага специализирано обучение по широко разнообразие от теми във връзка с функциите на професионалните специалисти от зоологическите градини. EAZA и националните организации ръководят също така работни групи по устойчивостта за обмен на най-добри практики.
- Лятната школа на [Европейската асоциация на ветеринарните лекари в зоологическите градини и дивата природа \(EAZWV\)](#) за ветеринарни лекари и студенти предлага курсове, водени от ветеринарни лекари в зоологическите градини, посветени на най-новите развития в областта.
- Едно поне основно обучение по консервационни умения и научни изследвания на дивата фауна ще бъде много полезно за целия екип за управление на животните, за да могат неговите членове да допринасят по-активно, да насърчават и обменят консервационни инициативи и умения. Този вид обучение може да се организира чрез сътрудничество с местни университети, НПО или научноизследователски институти.
- Обучение по въпроси във връзка с инвазивните чуждоземни видове (ИЧВ), като съответни методи на изследване, контрол или ликвидиране, специфични локални стратегии и стратегии на държавите членки за предотвратяване (допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.5](#)).
- Допълнителна информация относно капацитета, необходим в областите във връзка с консервационните мерки по член 3, може да се намери в [приложение 6.5](#): Човешки ресурси и допълнителна информация относно обучението в [приложение 1.3](#).

Колекциите, опитите и материалната база на зоологическите градини могат да осигурят основата за обучение на следващото поколение професионални специалисти по дивите животни. Обучението на студенти и доброволци укрепва подчертано продуктивните връзки с академични институции и местната общност.

- **Обучение на студенти:** Проектите за студенти могат да допринесат за научноизследователските резултати на зоологическите градини. Сътрудничеството с университети и други академични институции може да предостави възможности за млади биолози, ветеринарни лекари, научни работници и преподаватели в областта на екологията да участват в подходящи съгласувани проекти и стажове.
- **Доброволци:** Много зоологически градини разчитат на помощта на доброволци за конкретни консервационни инициативи или в рамките на свои програми за достигане до обществеността.

Предоставянето на възможности за доброволчество е един от най-преките начини за стимулиране на общественото образование и участие в опазването на биологичното разнообразие, така че трябва да се насърчава. Доброволството често е обект на регламентиране с държавни нормативни актове, ето защо те трябва да бъдат взети под внимание. Доброволците трябва да спазват същите правила за вътрешна сигурност, като персонала на зоологическите градини, както и допълнителни разпоредби за безопасност.

- **Обмен на умения:** Обменът на програми за опитен персонал на зоологическите градини между тези градини с повече или по-малко ресурси допринася за по-широкото прилагане на Директивата за зоологическите градини. Инициативите „in-situ“ също имат полза от прекия принос на квалифициран персонал на зоологическите градини за изграждане на капацитет. Професионалните специалисти от зоологическите градини на ЕС могат да бъдат отлични, активни фактори и лица за връзка, допринасящи за конзервационни проекти „in-situ“ и „ex-situ“ в области с по-малко експертен опит, например в развиващите се страни.

2.2.3.3 Обмен на информацията относно опазването на видовете

В член 3, първо тире са включени набор от дейности и техники, даващи възможност на зоологическите градини да постигат количествено измерими резултати или поне изходни данни за опазването. Опазването (конзервацията) на видовете трябва да се основава до голяма степен на солидни научни доказателства. Обменът на информация във връзка с опазването на видовете подчертава предимствата на използването и обмена на информацията относно опазването, по-специално като допълнение към програми за опазване „in-situ“ и „ex-situ“. Обменът на умения за опазване, образование и стопанисване трябва да бъде насърчаван на всички равнища.

Способността за обмен на точна и полезна информация може да зависи от правилното оценяване и отчитане на предприетите дейности.

Обмен на информацията относно опазването на видовете

Зоологическите градини събират данни за опазването на видовете чрез поуките, извлечени от проекти за изследване, събиране на опит и опазване. Обменът на информацията може да се извършва на много равнища, като например:

- Публикуване на научни изследвания. Резултатите от научните изследвания могат да бъдат от полза, само ако се разпространят (вж. [раздел 2.2.3.1: Научни изследвания](#)).
- Възможно е някои зоологически градини да обогатят значително познанията си по биология и стопанисване на определени видове, което е от решаващо значение за успеха на програмите за размножаване. Тази информация може да се разпространява чрез събиране и открит обмен на наръчници по стопанисване.
- Откритото докладване на напредъка, резултатите и извлечените поуки при разработването на конзервационни проекти (включително кои мерки са били неуспешни и защо) допринася за подобряване на инициативите за планиране и други подобни действия.

Воденето и поддържането на документацията е изискване само по себе си, но то допринася и за обмена на информацията, когато бази с точни данни се обменят открито и се използват за целите на опазването (напр. като се използват документираните данни от специфични изследвания, чрез обмен на данни с органите по биологичното разнообразие, събиране на достъпни национални описи и бази данни и пр.). Допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.6](#) (Водене и поддържане на документацията).

Обменът на информацията е свързан също с използване на точни и актуализирани научни данни, по-специално за вземане на решенията относно дейности по опазване. Ежедневното управление на колекцията е също така най-ефикасно, когато се основава на най-добрите достъпни познания по всяка тема.

Тази конзервационна мярка може освен това да напомни за значението на сътрудничеството в конзервационните инициативи. Членството в професионални асоциации (като Световната асоциация на зоологическите градини и аквариумите (WAZA), EAZA, национални асоциации, асоциации на лектори на зоологически градини, асоциации на гледачи в зоологически градини) предоставя на зоологическите градини възможности за обмен на информацията (напр. чрез заседания в специални комитети).

Сътрудничествата и партньорствата със субекти извън общността на зоологическите градини, като органи по биологичното разнообразие, академични институции или организации за опазване на

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

видовете, са от голяма полза за консервационната дейност. Зоологическите градини се насърчават да поемат водеща роля и да използват този вид възможности за сътрудничество, особено когато имат експертни познания по конкретни таксони или техники за опазване на биологичното разнообразие.

Пример

Дългосрочно партньорство относно защитени територии, които се нуждаят от подкрепа, е една от най-плодотворните консервационни стратегии за съответните видове и местообитания и често се изразява в специализирани изложения (напр. [Masoola Hall](#) в зоологическата градина на Цюрих работи с националния парк Масоала в Мадагаскар, изложението [African Hunting Dogs](#) (Африкански ловджийски кучета) в зоологическата градина на Честър подпомага дейностите по опазване в кенийския национален парк Мкомази). Случай от практиката: Група по опазване на фауната на Мадагаскар.

2.2.4. Опазване на видовете в действие

2.2.4.1. Опазване „ex-situ“

Размножаването на животни в плен („ex-situ“) не е само по себе си действие по опазване. Размножаването за опазване „ex-situ“ се използва в програми за съвместно размножаване на застрашени видове (според авторитетен източник, като националната база данни за видове, изложени на риск от изчезване, или Международния съюз за опазване на природата [IUCN Red List](#) (Червен списък на IUCN). Размножаването в зоологически градини може да е свързано с други съображения (Допълнителна информация по планиране на опазването в зоологическите градини се съдържа в [раздел 2.2.4.4](#) по-долу).

Залавянето, държането и излагането на видове от списъците за строга забрана се регламентират от приложимото законодателство (CITES, регламентите на ЕС относно търговията с диви животни, Директивата за местообитанията и Директивата за птиците, други приложими конвенции (вж. фигура 2) и законодателствата на държавите членки), за да се гарантира участието им в подходящи програми за опазване „ex-situ“.

Размножаването в плен е консервационната дейност, в която зоологическите градини имат може би най-голям опит и експертен капацитет в общността по опазването. Обменът на умения по опазване „ex-situ“ и насърчаването на сътрудничеството между опитните зоологически градини и центровете за размножаване „in-situ“ могат да бъдат много ефективен принос за програмите за възстановяване на видовете. Напр. [северноамерикански чернокрак поп](#).

В Европа опазването „ex-situ“ на местни видове често се извършва в рамките на национални или съюзни проекти (напр. [LIFE+](#)). Органите на държавите членки и ЕС разработват стратегии за опазване на застрашени местни видове, които в някои случаи включват елементи на опазване „ex-situ“ и повторно въвеждане (напр. в рамките на активните действия за опазване по „Натура 2000“). Зоологическите градини могат да участват в тези инициативи чрез непосредствено сътрудничество с проекта. Проучване относно [„Програми за опазване „ex-situ“ на диви видове в Европа“](#)⁵, извършено от името на Европейската комисия, предоставя подробна информация относно стратегии и методологии за опазване „ex-situ“, включително действията, посочени подробно на фигура 1.

⁵ Програми за опазване „ex-situ“ на диви видове в Европа. Договор № 07.0307/2009/550466/SER/B3. Окончателен доклад. 8 юни 2011 г.

[Насоки на IUCN](#) предоставя важна информация относно управление на популации „ex-situ“, повторно въвеждане, преместване и други въпроси във връзка с опазването на видовете. Освен това в [Комисията на IUCN по оцеляване на видовете \(SSC\)](#) са включени специализирани групи от експерти, които извършват научни изследвания и предоставят информация по широк кръг теми — от отнасящите се до специфични таксони до здравеопазване на животните или опазване „in-situ“ на видовете. По-конкретно [Групата от специалисти за планиране на опазването \(CPSG\)](#) предоставя инструменти, информация и комуникация за улеснения при съчетаване на дейностите „ex-situ“ и „in-situ“.

В преразгледаните „Насоки на SSC към IUCN относно използването на управление „ex-situ“ за опазване на видовете“ (все още непубликувани) е изложен подробен петстепенен процес за вземане на решения относно ролята, характера и осъществимостта на управлението „ex-situ“ в рамките на интегриран подход към планиране на опазването на видовете. CBSG предлага за същата цел [One Plan approach](#) (подход „единен план“) с отчитане на всички популации (както в дивата природа, така и при всички условия на управление „ex-situ“), всички участващи субекти и всички потенциално налични ресурси за постигане на истински интегриран подход от самото начало на всяка инициатива за опазване на видовете⁶.

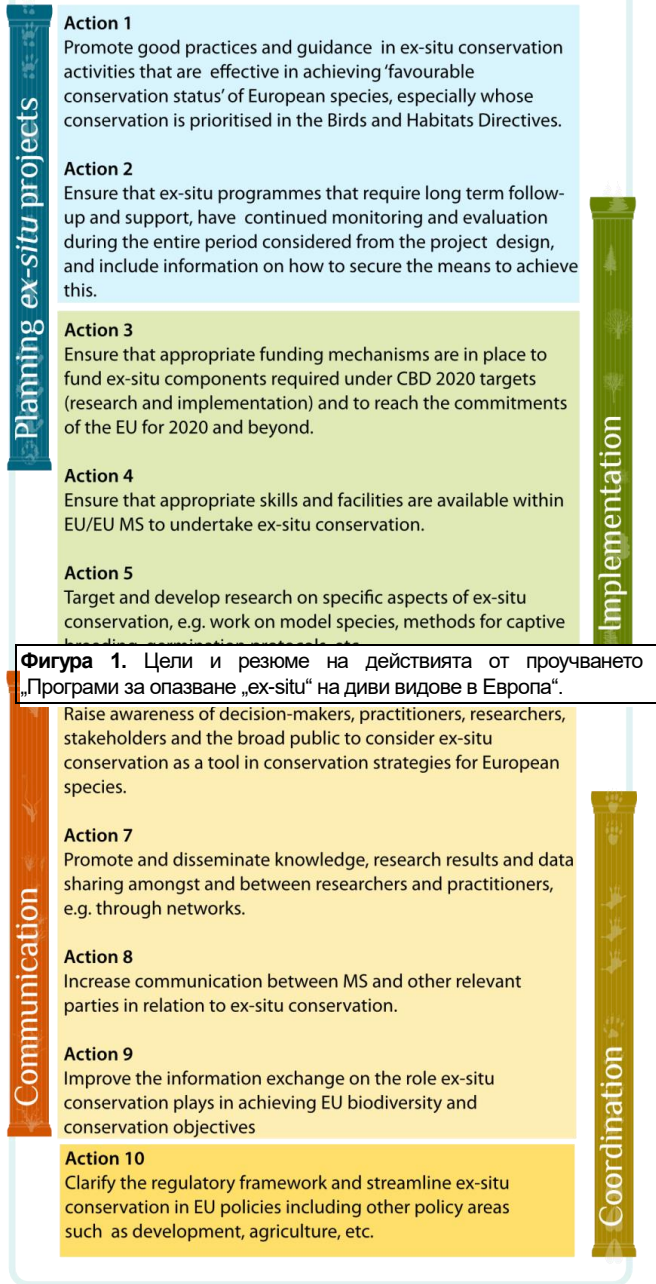
Програмите за опазване и размножаване на асоциациите на зоологическите градини се координират на регионално равнище. В Европа EAZA координира две равнища на програми за опазване и размножаване: Европейските програми за застрашени видове и Европейските родословни книги ([EEP](#) и [ESB](#)). На друго, по-ниско равнище на наблюдение се събира информация относно видове в плен. Колекциите, участващи в програми за управлявано размножаване вземат активно участие в дейностите на съответната [консултативна група за таксони \(TAG\)](#). Групите TAG разработват регионални планове за събиране (RCP), помагат на проекти за опазване „in-situ“ и са важен източник на информация относно управлението на животни в плен. На глобално равнище WAZA изготвя [Планове за глобално управление на видовете \(GSMP\)](#) с цел координиране на

From ‘Ex-situ conservation programmes for wild species in Europe’

Objective: The objective of this strategic approach is to fully integrate ex-situ conservation into species conservation planning processes, and to help ensure that such ex-situ measures are executed to the highest standards, thus maximising the contribution of ex-situ conservation to the favourable conservation status of species of national or EU importance and to the EU biodiversity vision and target.

Ex-situ conservation should never be used to circumvent requirements to protect biodiversity. Natural ecosystems provide services that are very difficult to restore and their preservation should always prevail. Ex-situ conservation may help restore these services where they were destroyed, but cannot guarantee their conservation alone.

In order to reach this objective, the following activities should be implemented, at European Union and Member State levels, and by the relevant stakeholders (including the public and private sectors, researchers, NGOs, etc.). The activities are organised around 4 pillars: planning, implementation, communication and coordination.

Фигура 1. Цели и резюме на действията от проучването „Програми за опазване „ex-situ“ на диви видове в Европа“.

⁶ [WAZA Magazine 14: Towards Integrated Species Conservation](#) (За интегриран подход към опазване на видовете).

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

усилията за размножаване между регионите в целия свят и поддържане на [Международни родословни книги \(ISB\)](#).

За участие в програмите на EEP и ESB се допускат само институции — членки на EAZA. Възможно е участието и на нечленуващи институции, ако EAZA се убеди чрез своя комитет за EEP, че то ще бъде от полза за програмата.

Пример

Размножаването с цел опазване може да изпълни съществено важна роля при кризи с внезапно изчезване — например при критичното състояние, в което през последните години изпаднаха много земноводни видове. Бързите и координирани ответни мерки, предприети чрез инициативата [Amphibian Ark](#) (Ноев ковчег за земноводни), са отличен пример за приложено в практиката съвместно размножаване с цел опазване, насочено към спиране на изчезването на видове.

Ефективността на опазването „ex-situ“ за спасяване на видове от изчезване зависи от редица взаимодействащи си и сложни фактори (като правилни прогнози, достатъчна първоначална популация, успешно размножаване, запазване на генетичното разнообразие, избягване на генетични и поведенчески адаптации, преодоляване на заплахите за естествените местообитания, постигане на успешни повторни въвеждания), които са свързани с познания и действия за опазване „in-situ“.

Подходящото и успешно провеждане на мерки за опазване „ex-situ“ изисква да се вземат под внимание следните аспекти:

- продължаване на научните изследвания по време на целия процес с особен акцент върху включването на мерки за опазване „ex-situ“ в плана за действие за видовете, изготвен от зоологическата градина и други участващи организации;
- следване на подписаните планове и протоколи; и
- все по-пълно интегриране с мерки за опазване на място.

Установяването на тясно сътрудничество при управлението на видовете на популации в плен и диви популации, обменът на знания, събирането на данни и, съответно, постигането на интегриран подход към опазването на видовете са примери за важната роля, която зоологическите градини могат да изпълняват в днешно време — вж. например програмата за [опазване на европейската норка в зоологическата градина на Талин](#) (Естония).

LEGISLATION & AGREEMENTS

CITES Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora EU Wildlife Trade Legislation 1997/338/EC	RAMSAR Convention on Wetlands CMS Convention on Migratory Species	EU BIRDS Directive 1979/409/EEC EU HABITATS Directive 1992/43/EEC	CBD Convention on Biological Diversity Art. 9 "Ex situ measures" complementary to Art. 8 "In-situ measures"

Listed species are protected and hold conservation interest in the context of the EU Zoos Directive 1999/22/EC and applicable Member State legislation. Search information:

GUIDELINES & INFORMATION

EC ENVIRONMENT EU Biodiversity Strategy to 2020 Report on <i>Ex-situ</i> Conservation Guidelines Birds and Habitats Dir. EEA European Environment Agency	IUCN SSC Guidelines Planning <i>Ex situ</i> <i>In situ</i> Translocations Information on taxa facing extinction.	IUCN SSC Specialist Groups CSBG Wild + Captive	National zoo associations EAZA TAGs Taxon Advisory Groups

PROGRAMMES & PROJECTS (Examples)

MEMBER STATES Species conservation strategies EU LIFE+ E.g. Iberian lynx Hungarian meadow viper Allis shad European vultures	PARTNERSHIPS <i>In situ</i> & <i>Ex situ</i> E. g. Amphibian Ark E.g. European mink Lutreola Foundation	ZOO ASSOCIATIONS' Programmes EAZA EEPs & ESBs WAZA GSMPs & ISBs World Association of Zoos and Aquariums WAZA United for Conservation

Фигура 2. Ключово законодателство, източници на информация и програми за опазване „ex-situ“. Международните споразумения във връзка с Директивата за зоологическите градини (картата в светлосиньо) трябва да се изпълняват от всички договарящи страни. Посочените насоки и програми са примери за добри практики.

2.2.4.2. Повторно заселване и повторно въвеждане на видове в дивата природа

Преместването с цел опазване е може би технически най-сложният и свързан с най-големи финансови изисквания вид действие за опазване, който води до успешни резултати и е необходим като мярка за опазване само за малък брой видове. Макар че зоологическите градини могат да предоставят размножени в плен животни и техническа или финансова подкрепа на проекти за преместване с цел опазване, те обикновено не са основните инициатори, които финансират и управляват тези проекти.

Повторно заселване и повторно въвеждане на видове в дивата природа

- Преместването с цел опазване представлява преднамерено придвижване на организми от една зона за пускане на свобода в друга. То трябва да има за цел да доведе до количествено измерима полза за опазване на числеността на дадена популация, вид или екосистема, а не само да бъде от полза за преместените индивиди.
- Преместването с цел опазване се състои от: i) **подсилване** и **повторно въвеждане** в местния ареал на вида и ii) **въвеждане с цел опазване**, включващо асистирана колонизация и екологично заместване извън местния ареал.
- Преместването е ефективен инструмент за опазване на видове, но използването му самостоятелно или съвместно с други решения за опазване **се нуждае от сериозна обосновка**. Оценката за възможността да бъде използван следва да включи съпоставка на **консервационните ползи** с разходите и рисковете от преместването и от **алтернативни** действия по опазване.

Източник: [IUCN/SSC \(2013 г.\). Насоки за повторни въвеждания и други премествания с цел опазване](#)

Проектите за повторно заселване и повторно въвеждане изискват тясно сътрудничество между различни субекти (като правителства, природозащитни организации, доставчици на изходна популация, местни общности), дългосрочно планиране и финансиране и обширни изследвания и наблюдения през целия процес. Зоологическите градини са допринесли за успеха на редица проекти за повторно въвеждане (случай от практиката 3: Кон на Пржевалски).

Една от последиците от изменението на климата е, че районите на разпространение на видовете се изместват географски и повече видове се нуждаят от помощ, за да стигнат до подходящи местообитания. „Асистираните миграции“ са премествания, имащи за цел да помогнат на този процес, но потенциалните им въздействия и ползи трябва да бъдат основно изследвани, преди да се направят предложения. В [Основни насоки на ЕС относно изменението на климата и „Натура 2000“](#) са разгледани асистираните миграции и други важни стратегии във връзка с биологичното разнообразие и изменението на климата.

2.2.4.3. Опазване „in-situ“

Опазването „in-situ“ се състои в прекратяване или смекчаване на последиците от рисковете и процесите, които са причинили спад на съответните местообитания или видове, и работа за тяхното възстановяване до „благоприятно състояние на опазване“. Има редица добре известни заплахи за биологичното разнообразие, които Diamond (1989 г.) е описал като причинен от човек „зловреден квартал“ на факторите за изчезване на видове: загуба на местообитание, промяна и раздробяване; свръхексплоатация; внесени видове и каскади на изчезване. В по-ново време Brook *и др.* (2008 г.) предложиха да се добавят още две „злини“: вредните взаимодействия на глобалната промяна и изчезването в резултат на сумарните ефекти от съчетаването на няколко от тези фактори (вж. [приложение 4.1](#)).

Най-важните инструменти за опазване „in-situ“ в ЕС са [мрежата „Натура 2000“](#) и стриктната система за защита, осигурена от [Директивата за птиците](#) и [Директивата за местообитанията](#). Органите по биологичното разнообразие и зоологическите градини на държавите членки се насърчават да си сътрудничат в активни инициативи за опазване в тези добре изградени рамки. Тези дейности може например да включват целенасочени действия за спиране на заплахите и осигуряване на защита, за осигуряване на състоянието на популацията или за възстановяване на местообитания и видове на фауната и флората.

В зависимост от своите размери, ресурси и цели зоологическите градини могат да предприемат и да участват в проекти за опазване „in-situ“ на различни равнища от местно до международно. Големите зоологически градини са в състояние да дадат пряк принос за опазване „in-situ“ на всички равнища. По-малките институции могат да станат по-специализирани (напр. в опазване на местни видове, придобиване на нови знания за няколко вида или таксони) и да развият по-силни връзки на местно или национално равнище в общността на зоологическите градини, както и в по-широката общност за опазване на биологичното разнообразие.

В следващите подраздели под този надслов са описани действия, които могат да се предприемат на различни равнища.

Пример

Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини

Специализацията, по-добрите комуникация и осведоменост по въпроси, свързани с местни видове или видове от колекции, ще дадат възможност на по-малките зоологически градини да дадат по-ефективен пряк принос за опазване „in-situ“. Вж. случай от практиката: Зоологическа градина в Херес (Испания).

2.2.4.3.1 Местно опазване „in-situ“

Предприемането на мерки за постоянно подобряване на устойчивостта на операциите в зоологическите градини може да бъде от полза за опазването и е един от най-добрите начини за даване на пример за обществено образование и съзнание; допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.3](#) (Член 3, второ тире). Тези действия могат да съответстват на Директивата на ЕС за зоологическите градини и да се окажат полезни в нейното приложно поле, но те не са консервационни мерки по същество. Вж. [приложение 1.5](#) за примери и документацията относно начините за подобряване на устойчивостта на операциите в зоологическите градини.

Пример

Някои действия по опазване, предприемани на място, могат да бъдат следните:

- насърчаване и проследяване на установяването на живеещи на свобода местни видове на териториите на зоологически градини, например чрез предоставяне на къщички за птици, стълбове за гнездене, изкуствени места за кацане на прилепи, площи с неприбрани растения, градини за пеперуди. (напр. [чаплиите в зоологическата градина на Барселона](#))
- Насърчаване на участието на посетителите и местната общност в дейности за стимулиране на устойчиви навици на териториите на зоологическите градини.

2.2.4.3.2 Опазване „in-situ“ на местно равнище

Една от дейностите по опазване, в които ролята на зоологическите градини се счита за все по-важна, е тяхното сътрудничество в управлението на защитени територии и застрашени видове в дивата природа. Зоологическите градини могат да предприемат действия за постигането на тази цел на всички равнища, но всяка зоологическа градина, независимо от размера си, може да покаже осведоменост и да потърси възможности за сътрудничество със защитени територии в географска близост, по-специално територии от мрежата „Натура 2000“, където би могло да има вече въведени стратегии и сътрудничеството може да се окаже най-ефективно и целенасочено.

Участие на зоологическите градини в дейности по опазване на местно равнище

На местно равнище участието на зоологическите градини в тази роля може да включва например:

- Сътрудничество при етапите на освобождаване и мониторинг на местни или национални проекти за размножаване в плен. Участието на зоологическите градини може да включва: съвместни научни изследвания, регистриране на данни от цялостния проект, обучение на доброволци и персонал, насърчаване на местната осведоменост или набиране на средства.
- Съвместното управление и проследяване на застрашени диви популации на местни защитени територии.
- Сътрудничество в проекти за възстановяване на естествената територия и реколонизация на диви животни.
- Насърчаване на дейности, осъществяване на местни защитени територии.
- Участие в сезонни или постоянни дейности за рехабилитация на диви животни, организирани от зоологическата градина или в сътрудничество с местни органи или НПО (следва да се отбележи, че това са високо специализирани дейности и че зоологическата градина следва да разчита на необходимите знания и човешки и материални ресурси за тяхното осъществяване). Вж. [случай от практиката: Унгарска асоциация на зоологическите градини](#)
- Обмен на персонал и знание с местните центрове за спасяване и рехабилитация.
- Насърчаване на и участие в разработване и осъществяване на местната политика в областта на околната среда.
- Дейности, насочени към борба със заплахата от инвазивни чуждоземни видове (ИЧВ), например:
 - Участие в принудително извеждане на инвазивни видове от дивата природа (както растения, така и животни).
 - Участие в научни изследвания за начини на контрол на инвазивни видове.
 - Оценка на приемането на (диви) екзотични домашни любимци с оглед на намаляване на евентуалните им въвеждания в естествени местообитания.

- Участие в проекти за възстановяване на видове от флората и фауната, чието намаляване е причинено от ИЧВ.

2.2.4.3.3 Опазване „in-situ“ на национално равнище

Много от дейностите на местно равнище могат да се приложат и в мерки на национално равнище в сътрудничество с национални органи, по-големи защитени територии, професионални асоциации, организации за опазване на място и научни институции. Познаването на националните стратегии за опазване и тясната връзка с тези субекти ще улеснят участието на зоологическите градини в проекти на това равнище, както и интегрирането им в по-широката общност за опазване на биологичното разнообразие.

Пример

Националните проекти на място на национално равнище може да включват например опазване на застрашени местни видове от националния червен списък, научни изследвания, възстановяване или управление на защитените територии по „Натура 2000“, стратегии за управление на проекти на ЕС по „LIFE+“. Случай от практиката: Зоологическа градина в Латгалия (Латвия), LIFE+ HerpetoLatvia.

Националните асоциации на зоологически градини управляват проекти и кампании с участието на своите членове. Те освен това предоставят информация и експертен опит по всички теми, свързани със зоологическите градини. Членуването в асоциация на зоологически градини помага за подобряване на ефективността на опазването от страна на зоологическите градини. На малките зоологически градини може обаче да им е отначало трудно да си позволят заплащането на членския внос. Препоръчително е професионалните асоциации на зоологически градини да създадат рамки за сътрудничество с оглед да помогнат на по-малките центрове да подобрят своите умения и приноси в областта на опазването.

2.2.4.3.4 Опазване „in-situ“ на регионално равнище

На европейско равнище е важно зоологическите градини да бъдат винаги актуални с политиките и базата от знания на [Биологичното разнообразие в ЕС](#) (напр. Информационната система за биологичното разнообразие в Европа [BISE](#), Европейската агенция за околната среда [EAOC](#), Европейската мрежа за информация и наблюдение на околната среда [EIONET](#)). По-конкретно в [стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2020 г.](#) е предоставена информация и целеви показатели за осигуряване на защитата на местните местообитания и видове. Тези целеви показатели са много добри указания за определяне на цели за опазване на различни равнища и насочват дейността към постигането на общите регионални цели.

Пример

В качеството си на регионална асоциация на зоологически градини [EAZA](#) улеснява, насърчава и съгласува развитието на връзките в областта на опазване „in-situ“.

2.2.4.3.5 Опазване „in-situ“ на международно равнище

Зоологическите градини в ЕС могат да допринасят за международното опазване на видовете самостоятелно, чрез коалиции или в рамките на национални организации, [EAZA](#) или [WAZA](#). Големите зоологически градини имат капацитета и ресурсите да участват в международни проекти за опазване „in-situ“. Участието може да стане под различни форми, като предоставяне на специализиран персонал или обучение, предприемане и планиране на научни изследвания, подкрепа при разработване на политики и прилагане или развиване на дългосрочни партньорства със защитени територии или местни организации за опазване на видовете.

Ефективността и крайният успех на международните инициативи за опазване „in-situ“ ще зависят от фактори, като:

- Научно обосновани приоритети.
- Планирани графици. Най-добрите резултати на международно равнище са плод на дългосрочни ангажименти. В идеалния случай връзките с даден проект или дадена територия се поддържат и засилват с течение на времето, докато проектът на добие самостоятелна устойчивост.
- Продължаване на сътрудничеството с местни партньори, общности и органи.

- Текуща оценка на напредъка и резултатите за установяване на обратна връзка и подобряване на ефективността.

Напр. [Международни проекти на Лондонското зоологическо общество \(ZSL\)](#); [Проекти на Durrell Wildlife Conservation Trust International](#).

2.2.4.4. Инструменти: Планиране и докладване на дейността на зоологическите градини за опазване на биологичното разнообразие

Внимателното планиране е ключов фактор за постигане на ефективни резултати на дейността за опазване. Резултатите от тази дейност или тяхното въздействие често се поддават трудно на оценяване, но постиженията могат да бъдат докладвани. В настоящия раздел са представени инструменти в помощ на зоологическите градини при планиране и докладване на дейности по опазване. Инструментите са обяснени тук за използване от всяка зоологическа градина и оценка от компетентните органи на държавите членки.

2.2.4.4.1 Цели за опазване

Ясната декларация за мисията за опазване и определянето на целите за опазване помагат на зоологическата градина да съсредоточи усилията си в дейности по опазване. Зоологическите градини често се ръководят от такава ясна декларация за мисията за опазване, както и от набор от цели за опазване, съобразени с характеристиките, капацитета и амбициите на всяка институция.

Декларацията за мисията действа насърчително. Тя дава вътрешна цел на зоологическата градина и я определя пред външния свят. В декларация за мисията се описва визия, изобразяваща амбициозна крайна цел и се очертава пътът, по който институцията тръгва за нейното постигане.

Целите на институцията определят крайния резултат, който трябва да се постигне чрез дейностите, предприети в рамките на Директивата за зоологическите градини: консервационни мерки, научни изследвания, обучение, обмен на информация, образование и високи стандарти на подслоняване на животните.

Декларацията за мисията и целите на институцията отразяват поетите от зоологическата градина задължения по силата на собствените ѝ, единствени по рода си амбиции и планове за засилена роля в опазването на биологичното разнообразие съгласно Директивата за зоологическите градини. (Вж. приложение 1.6: Декларации за мисия)

2.2.4.4.2 Как да се разработи стратегия за опазване?

В стратегията за опазване се съдържат подробности за това как дадена зоологическа градина планира да предприеме действия по опазване, включително консервационните мерки съгласно член 3, първо тире.

Изборът на приоритети на опазването, по които да бъдат инвестирани финансови средства и усилия, е основен въпрос в областта на опазването на биологичното разнообразие. Има налична научна информация, която да помогне на зоологическите градини при вземане на решение относно приоритетите, което е особено важно да стане, ако зоологическите градини искат да допринесат ефективно за глобалното опазване. [Подкомисията към IUCN за планиране на опазването на видовете](#) има за цел да помогне на организацията при работата им за планиране на опазването на видовете. [Асоциацията на британските и ирландските зоологически градини и аквариуми \(BIAZA\)](#) е препоръчала примери за оценка на въздействието на консервационни мерки на място, както и някои от инструментите, използвани при планиране на опазването и управление на проекти (вж. приложение 1.7: Избор на приоритети и планиране на опазването). Зоологическите градини могат да изберат своите цели на различни равнища, като извършат оценка на начина, по който конкретните им възможности могат да допринесат за международните, съюзните, националните и местните стратегии и нужди в областта на опазването.

Разработването на стратегия за опазване включва изготвяне на план за това как ще бъдат изпълнени целите за опазване. На фигура 3 е показан пример за начина на изготвяне на стратегия за опазване. В него са посочени възможни раздели, които да се включат в стратегията за опазване (карета 1, 2 и 3) и електронна таблица (каре 4), която може да се използва за изразяване на целите за опазване в конкретни действия. Това е пример за проста система, която може да се приложи и адаптира към нуждите на зоологическите градини независимо от техническия им капацитет.

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

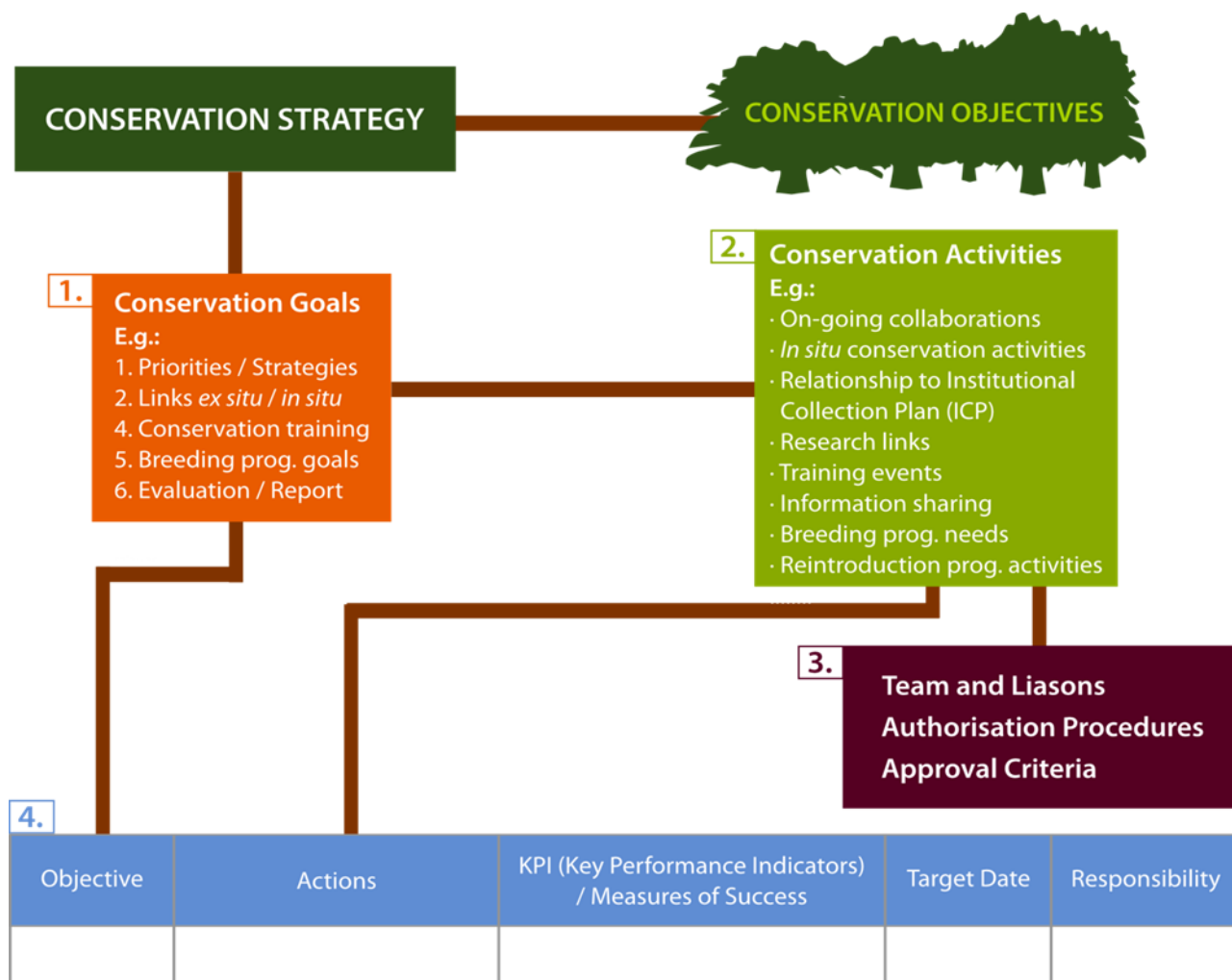
В документацията за стратегическо планиране на зоологическите градини (вж. [приложение 1.8](#)) се съдържа цялата информация, необходима, за да се разбере как функционира дадена зоологическа градина. Планирането, насочено към опазване, се основава на целите на институцията за опазване и може да включва различни стратегии (наред с други документи), които зоологическата градина планира да приложи, за да постигне своите цели (в съответствие на консервационните мерки на Директивата за зоологическите градини).

При планирането може да се наложи пропорционално прилагане и оценяване — по-малките институции могат например да използват само една всеобхватна стратегия за опазване и съответната документация, докато по-големите институции могат да изберат свой собствен набор от съответните документи. Възможно е законодателството на държавата членка да изисква специфични планове за изпълнение и за целите на инспектирането (вж. напр. [приложение 6.4](#)).

Поставянето на акцента върху ефективност, планове и стратегии може да включва наред с други елементи:

- специфична цел на всяка дейност,
- срокове,
- отговорни служители (вж. [приложение 6.5](#): Човешки ресурси),
- системи за оценяване,
- системи за докладване.

Институционалният план за колекцията (ICP) е инструмент, използван за упражняване на контрол върху колекцията и планиране на движенията на животните. ICP може да се използва и за включване на друга информация от значение, като например дали са определени функции за опазване или връзки с конкретни програми. В [приложение 1.8](#) са дадени допълнителни пояснения по този и други полезни инструменти.

Фигура 3. Възможни елементи на рамката на стратегия за опазване⁷.

2.2.4.4.3 Планиране на колекцията на зоологическата градина

Планирането на колекцията и целите на опазване може да се основават на няколко съображения, сред които:

- прехвърлянето на собствеността или търговията с животни изисква добре обмислени и подходящи процедури. Така например в [Стандартите на държавния секретар за практиките на модерните зоологически градини \(DEFRA, Обединено кралство\)](#) се препоръчва използването на [Политиката на BIAZA за прехвърляне на собствеността на животни](#), както и [процесите на проверка на етичните принципи](#) за този и друг аспект на функциониране на зоологическите градини.
- По-специално трябва да се обезкуражава придобиването на животни от дивата природа, освен в рамките на управлявани програми за опазване „*ex-situ*“, гарантиращи спазване на приложимото законодателство (вж. също [раздел 2.2.4.1](#) по-горе относно опазването „*ex-situ*“). В случая с животни с див произход от видове, включени в списъци с по-ниска степен на защита, интерес може да представляват [Данни за неувреждане на CITES](#).
- Лицензирането и инспектирането на зоологическите градини са основните инструменти за прилагане на Директивата за зоологическите градини, така че може да се наложи политиките за прехвърляния на животни между зоологическите градини да изискват приемащата институция да бъде лицензирана.

⁷ Адаптирано от Стратегията за научни изследвания на Лондонското зоологическо общество (ZSL)

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

- Препоръчително е програмите за размножаване да са насочени към поддържане на самовъзпроизвеждащи се популации с подходящо генетично разнообразие (напр. морфологията на цвят при селективно размножаване на животни, като албинососви хамелеони и змии, много от които имат широк набор от унаследени дефекти, е в противоречие с целите за опазване).
Допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.4.4.4](#) (Управление на колекцията).

2.2.4.4.4 Докладване на дейностите по опазване

С оглед на сложността на избора на приоритети на опазването и изпълнението на ефективни проекти за опазване, от основно значение е всяка институция да разбира какви действия са необходими за постигане на ползи от опазването и как да се направи опит за оценяване на тяхното въздействие.

Така например WAZA предостави за ползване [Формуляр за резюме на въздействието на проекти за опазване](#), изготвен от зоологическата градина на Честър (Обединено кралство) въз основа на методи, изложени от групата за мерки в зоологическите градини⁸. Този формуляр е инструмент за насоки за адаптивно управление на проекти, обобщаване на постигнатото от целите за опазване и стандартизирано оценяване на въздействието от действията по опазване.

Дейностите по опазване, извършвани от зоологическите градини или други природозащитни организации, се поддават трудно на оценка на тяхното въздействие върху опазването на биологичното разнообразие. Ако обаче стратегията за опазване определя системи за оценка на всяка от предприеманите дейности, резултатите могат да се обобщят в доклада на зоологическата градина относно опазването. Докладите относно опазването могат да бъдат съобразени с нуждите на институцията; големите зоологически градини могат например да използват по-научни подходи за оценка, докато по-малките може да се съсредоточат върху напредъка по даден целеви показател.

Компетентните органи на държавите членки може да изискват докладът относно опазването да им се предоставя като част от техните процедури за инспектиране на зоологическите градини или да включват важни въпроси във връзка с отчитането на дейностите по опазване в своите въпросници относно инспектирането.

В член 3, първо тире е определен набор от дейности и техники, даващи възможност на зоологическите градини да постигат количествено измерими резултати или поне изходни данни за опазването. Съответствието с изискванията на този член може да се прецени, като се направи съответна оценка и се докладват дейностите.

Зоологическите градини могат да се възползват от различни инструменти за планиране на мерки и проследяване на резултатите от своите дейности по опазване. Достъпът до инструментите, представени в настоящия раздел и [приложения 1.7 и 1.8](#), е безплатен и открит за всеки, който иска да ги използва. Зоологическите градини, които действат и като органи, финансиращи проекти за опазване, се приканват да използват тези инструменти като помощно средство, когато вземат решения и планират инвестирането на своите ресурси, както и оценка на въздействието на действията си по опазване.

ОБОБЩЕНО ИЗЛОЖЕНИЕ 3 — ЧЛЕН 3, ПЪРВО ТИРЕ — ОПАЗВАНЕ, НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ОБУЧЕНИЕ

- Консервационните мерки по член 3, първо тире осигуряват активен, измерим, пряк (и косвен) принос към целта на Директивата за зоологическите градини, изразяващ се в опазване на биологичното разнообразие.
- Описаните дейности и техники са насочени към опазване на видовете и включват консервационни мерки, предприети от зоологическите градини както „ex-situ“, така и „in-situ“.
- Ефективното опазване често има характер на сътрудничество.
- Възможно е научните изследвания да се регламентират със законодателни актове на държавата членка и могат да бъдат развивани оптимално, като се следват утвърдени стандарти.

⁸ Mace, *et al.*, (2007 г.) „Measuring conservation success: assessing zoos' contribution“ (Измерване на успеха на опазването: оценка на приноса на зоологическите градини). В публикацията: „Zoos in the 21st Century: catalysts for Conservation? (Зоологическите градини през XXI век: катализатори на опазването?).“

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

- Обучението се отнася както до текущото професионално развитие на консервационните умения на персонала на зоологическите градини, така и до предоставяне на специализирано обучение на външни обучаеми лица.
- По подобен начин обменът на информация се отнася както до разпространение на знания и опит от зоологическите градини, така и до използване на актуална информация, предоставяна от други зоологически градини и професионални специалисти от зоологическите градини относно дейности по опазване.
- Размножаването в плен, повторното заселване или повторното въвеждане са сложни действия, които е най-добре да се предприемат по целесъобразност в подходящи научни и законодателни рамки.
- Използването на инструменти, указания и методологии, разработени от професионални организации на зоологическите градини (напр. национални асоциации на зоологическите градини, EAZA, WAZA), организации в областта на опазването (напр. IUCN) и прилагани в дейностите по опазване на място, могат да допринесат активно за разработването на посочените консервационни мерки.

2.3 Член 3, второ тире — Обществено образование и съзнание

— подпомагане на общественото образование и съзнание по отношение на съхраняването на биологичното разнообразие, особено чрез предоставянето на информация за показваните видове и естествените им местообитания,

2.3.1 Приложно поле

Мерките по член 3, второ тире показват ролята на зоологическите градини за образование на посещаващата ги общественост и за повишаване на осведомеността по въпросите за опазване на биологичното разнообразие. Тези мерки са непосредствено свързани с [цел 1 на КБР от Аичи](#): „Не по-късно от 2020 г. хората осъзнават ценностите на биологичното разнообразие и стъпките, които могат да предприемат за неговото запазване и устойчивото му използване“.

В член 3, второ тире има един общ и един специален акцент. Общият акцент — „насърчаване на общественото образование и съзнание във връзка с опазването на биологичното разнообразие“ — е поставен върху подход към социалната образователна роля на зоологическите градини. В това отношение образователните дейности в зоологическите градини може да включват:

- Работа по **програми за обществено образование**, пряко свързани с **въпросите** за опазване на **биологичното разнообразие**.
- Популяризиране на екологичните, икономическите, културните и вътрешно присъщите ценности на биологичното разнообразие.
- Насърчаване на осведомеността относно **въздействието** на ежедневните навици върху опазването на биологичното разнообразие.
- Обучение на обществеността относно **„стъпките, които хората могат да предприемат за запазване и устойчиво използване [на биологичното разнообразие]“**.
- Образование на обществеността за възприемане на подходящ тип на **поведение** към дивите животни, който да им позволи да допринесат за опазване на биологичното разнообразие.

Важни определения

Образование: Организирана и продължителна комуникация, предназначена да доведе до придобиването на знания. Контекст: Комуникацията в този контекст изисква връзка между две или повече лица, включваща предаване на информация (съобщения, идеи, знание, стратегии и пр.). „Организирана“ означава дейност, планирана по модел или като поредица с установени цели или учебни програми, в които участва образователна агенция, организираща учебния процес и/или преподаватели, които са наети (включително неплатени доброволци) за съзнателно организиране на комуникацията. „Продължителна“ означава, че в придобиването на знания има елементи на трайност и непрекъснатост. Под придобиване на знания се разбира всяка промяна в поведението, информацията, знанието, разбирането, отношението, уменията или способностите, които могат да се запазят и не могат да бъдат отдадени на физическо израстване или на развитието на унаследени модели на поведение. (ЮНЕСКО, ОИСР, 2001 г.)

Осведомеността на обществеността довежда проблемите във връзка с биологичното разнообразие до вниманието на ключови групи, които имат правомощия да упражняват влияние върху резултатите. Осведомяването включва определяне на дневния ред и маркетинг, като помага на хората да узнаят кое и защо е важен проблем, амбициите за постигане на целевите показатели, както и какво се прави и може да се направи за постигането им. (Терминологични речници на КБР, СЕРА)

Образованието и информацията, предоставяни от зоологическите градини, стават социален показател за връзката между хора и животни, както и за отношението ни към природата. Това е свързано с отговорност, която не се ограничава да образователните дейности на зоологическите градини, а включва всички случаи, когато животни се използват за предаване на послания. Зоологическите

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

градини имат отговорност за образа, в който представят животните, който следва да бъде реалистичен, зачитащ достойнството и избягващ всякакво неподходящо поведение към дивата фауна.

В член 3, второ тире има и специален акцент: „особено чрез предоставянето на информация за показваните видове и естествените им местообитания“. Тази информация може да бъде визуализирана при всяка експозиция. Основната информация може да включва:

- Точна **информация за видовете**, т.е. точни общоприети и научни наименования, основна екология, състояние на опазване (т.е. категория по Червения списък на IUCN, а за местни видове и националния еквивалент) и рискове за опазването. Информация може да се предоставя и за това дали показваните животни са включени в консервационни мерки по член 3, първо тире.
- Информация за естествените местообитания на наличните видове, т.е. географски ареал на видовете, описание на местообитанията и заплахите.

За някои видове може да се добави допълнителна информация за образованието и осведомеността на общността, например:

- в случаите, когато видът е включен в списъка на инвазивни чуждоземни видове (ИЧВ) или в друго съответно законодателство на ЕС или държавата членка,
- в случаите, когато екземплярите са били уловени или спасени,
- в случаите, когато поведението на обществеността може да упражни пряко въздействие върху опазването на вида (напр. ако търговията с домашни любимци е риск за вида),
- в случаите, когато държането на вида като домашен любимец води до проблем с опазването му, тъй като ресурсите за опазване се пренасочват към улов или спасяване на животни,
- в случаите, когато видът може да се използва за сувенири или незаконни продукти от диви животни.

Ако е целесъобразно, може да се включи следната друга информация:

- Информация „как можете да помогнете“ по теми, като: доброволчество, дарения за проекти „in-situ“ на зоологически градини или за други организации, дейности в рамките на кампании или промени в ежедневиите навици, които могат да упражнят положително въздействие върху опазването.

Що се отнася до дейностите по опазване, за изпълнението на изискванията по член 3, второ тире е важен общият набор от действия за образование и повишаване на осведомеността. По подобен начин оценителите могат по свое усмотрение да определят обхвата и обема на действията, така че те да са адекватно пропорционални на характера и капацитета на всяка зоологическа градина.

2.3.2 Как зоологическите градини насърчават образованието и повишават съзнанието на обществеността?

Образованието и повишаването на съзнанието на обществеността по въпросите на биологичното разнообразие, опазването и устойчивостта са признати от КБР, WAZA, EAZA и всички национални асоциации на зоологическите градини като важен принос, който зоологическите градини могат да осигурят за постигане на [цел 1 от Аичи](#) на стратегическия план на ООН за биологично разнообразие за периода 2011—2020 г.

Зоологическите градини разполагат с ценен ресурс за своите усилия за защита на биологичното разнообразие: живи животни. Инстинктивният интерес, който хората изпитват към животните, довежда всяка година милиони посетители в зоологическите градини, което представлява значителен потенциал за образование и повишаване на съзнанието на обществеността относно опазването на биологичното разнообразие.

Събуждане на жив интерес в обществеността:

„Биологичното разнообразие е най-сложното научно понятие в света, но същевременно има и потенциал да бъде най-интересната му история. Любовта към природата за повечето хора се изразява в благоговение, удивление и радост, тя не се интересува от местообитания, екосистемни услуги или изчезване“. (Комуникация за биологичното разнообразие. Комуникация, образование и осведоменост на обществеността — CEPA — IUCN SEC. КБР)

„Ако работещите за опазване на биологичното разнообразие искат да убедят широката общественост, че е важно да бъдат защитени дори и тези видове, които изглеждат най-отдалечени от щита на утилитарността, най-голямата надежда за тях е да покажат своя чар и красота“ (Macdonald *et al.*, „Key topics in conservation biology“ (Ключови елементи на конзервационната биология, 2007 г.).

В документа с указания [Наръчник на експертния комитет на зоологическите градини — DEFRA, \(Обединено кралство\)](#) са предоставени илюстрирани примери за прилагане и оценка на съответствието с член 3, второ тире в Обединеното кралство. В [Стандартите на EAZA за образованието](#) и [Образователната политика на BIAZA](#) е дадена допълнителна подробна информация за това как зоологическите градини могат да надхвърлят основните изисквания.

Пример

Образователните дейности на зоологическите градини предоставят много добра възможност за комуникация и събиране на обществена подкрепа за дейностите на ЕС за опазване на природата съгласно Директивата за птиците и Директивата за местообитанията, и по-специално за мрежата „Натура 2000“ (напр. [зоологическа градина Artis \(Нидерландия\)](#)).

2.3.3 Образователните дейности на зоологическите градини в действие

Разработването на стратегии за образователните дейности на зоологическите градини си поставя следните цели:

- Установяване на връзка между хората и природата.
- Събуждане на любопитство, съпричастност, зачитане и благоговение към природата.
- Ефективна комуникация на проблемите на опазването на биологичното разнообразие, околната среда и отношенията между хората и животните.
- Повишаване на осведомеността на хората, за да могат да поемат ролята на защитници на природата.
- Предоставяне на информация, опит и възможности за насърчаване на положителни промени в поведението.
- Открито образование и стимулиране на посетителите за внасяне на промени в тяхното поведение, които допринасят за опазване на биологичното разнообразие.

Колкото до добрата практика, в идеалния случай всички зоологически градини би трябвало да имат:

- Най-малко едно лице с подходящите умения, което да отговаря за образователната програма. Вж. [приложение 6.5: Човешки ресурси](#)).
- Образователна стратегия в писмена форма и актуализирани образователни програми (напр. преразглеждани всяка година с помощта на инструменти за оценка и съответно адаптирани).
- Поне едно помещение, определено за образователни дейности/ресурси.
- Собствени специфични материали и ресурси, предназначени за изпълнение на образователната програма.
- Табелите трябва да предлагат точна информация за вида, включвайки като минимум: общоприето и научно наименование; естествено местообитание и географски ареал; състояние на опазване (категория по IUCN) и рискове; участва ли в програма „ex-situ“; ако е целесъобразно, раздел „как можете да помогнете?“ (напр. поемане на грижи за животно, доброволчество, дарения за проекти „in-situ“ на зоологически градини или за други организации, дейности в рамките на кампании).

Образователните дейности в зоологическите градини могат да включват както формални, така и неформални методи.

2.3.3.1 Формална образователна програма

Формалната образователна програма може да включва:

- **Ученически групи:** дневни посещения, програми за по-широк кръг, вечерни дейности (при условие че не се смущава почивката на животните) и лагери. В образователните програми в зоологическите градини за ученици може да се разглеждат следните теми:

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

- Връзки с учебните програми на държавното образование — за организиране на дейности, разработване на програми въз основа на изискванията на националните учебни програми за различни нива. Засилване на връзките с органите по образованието може да помогне за разработване на програми, осигуряващи връзка с училищната учебна програма.
 - Брой на учениците за един лектор — този коефициент се предписва често в държавните образователни политики и следователно е приложим за дейностите в зоологическите градини. Освен това, като се има предвид интерактивният характер на много от дейностите с ученици в зоологическите градини, по-малки групи са, както изглежда, за предпочитане.
 - Дейностите могат да се организират с оглед на специфичните характеристики на всеки отделен етап (напр. възможности за придобиване на моторни или сетивни знания, проучване и откриване, създаване и утвърждаване на ценности, обсъждане; може да се предложат и връзки с други теми, като наука, изкуство, езици, технологии).
 - Дейностите за достигане до по-широк кръг на придобиване на знания относно зоологическите градини, като предоставяне на учителите на материали за разглеждане преди и след посещението, посещения на служители на зоологически градини в училищата или видеоконференции.
 - Дейностите с учениците може да са във връзка с инициативи за опазване или научни изследвания в зоологическите градини, даващи непосредствена представа и възможност за участие в действията на зоологическите градини по опазване.
- **Висше образование:** Зоологическите градини и университетите често си сътрудничат на различни равнища; възможностите за формално образование, създавани в резултат на тези партньорства, може да включват:
- Добавени към учебната програма семинари, посветени на теми от експертните познания за зоологическите градини (напр. грижи за животните, медицина за екзотични животни, опазване на биологичното разнообразие, инвазивни чуждоземни видове (ИЧВ), етология, зоологически изследвания).
 - Някои зоологически градини участват чрез цели модули, състоящи се от специализирани обсъждания и практически занятия.
 - Разработени са също цели курсове за магистърска степен чрез сътрудничество между университетите и зоологическите градини (напр. [MSC в науката за опазване на видовете](#) от Imperial College London, Durrell Wildlife Conservation Trust, Лондонското зоологическо общество (ZSL) и Kew Gardens).
- **Обучение на учители:** Някои зоологически градини предлагат специализирано обучение на място и онлайн за учители по теми в областта на екологията и опазването, преподаване на методологии или свързване на дейностите в зоологическата градина с образователните учебни програми (напр. [зоологическата градина в Дъблин](#), [зоологическата градина в Нюкий](#), Общество за опазване на дивата флора и фауна [[WCSJ](#)]).
- **Открити семинари:** Много зоологически градини предлагат специализирани семинари и курсове, открити за широката общественост.

2.3.3.2 Неформално образование

Неформалното образование си поставя за цел да се повиши осведомеността на обществеността по време на самостоятелно организирани посещения в зоологическата градина. Настоящите тенденции в организацията на експозициите вече не залагат на модела, при който посетителите се поставят в симулирано местообитание на съответните животни, а на по-интерактивни начини на предаване на послания чрез насочвани от персонала разговори и срещи с животните, съпроводени с по-широко използване на новите технологии. Представянето на животни и срещите с тях се използват за привличане и задържане на вниманието на посетителите към образователните послания по най-подходящ начин, като се показва естественото поведение на животните.

Посланията може да бъдат по-добре насочвани към публиката във всяка институция чрез извършване на анкети на посетителите. По-голяма е вероятността положителните послания, използващи разбираем за посетителите език (като „защита на природата“ вместо „опазване на биологичното разнообразие“), които изтъкват успешните усилия за опазване и вдъхват надежда, да задържат вниманието на посетителите. Представителни екземпляри на животните, изложения и тематични кампании са сред методите, които свързват ефективно действията по опазване и образование. [Случай от практиката: Образователни средства в Лондонската зоологическа градина \(Обединено кралство\).](#)

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

Уебсайтове, бюлетини и други онлайн ресурси, както и присъствие в социалните медии (като Facebook, Twitter) и приложения за мобилни телефони в зоологическата градина предоставят автономен достъп до по-подробна информация и насърчават по-трайни отношения и взаимодействия между зоологическата градина и нейната публика. Виж [приложение 4.1](#) за допълнителна информация.

2.3.3.3 Послания за популяризиране на опазването на биологичното разнообразие

Посланията относно действията за опазване, които са ясни, кратки, използват лесен за разбиране език и показват колко „лесно“ тези действия могат да доведат до важни последици, насърчават обществеността да извърши положителни промени във ежедневните си навици и да допринесе за опазването на биологичното разнообразие.

За да се насърчи общественото образование и съзнание относно опазването на биологичното разнообразие, зоологическите градини могат да бъдат източник на информация по следните въпроси:

- Що е биологично разнообразие?
- Защо биологичното разнообразие е много важно за благосъстоянието на човека?
- Защо биологичното разнообразие е изложено на риск?
- Какво поведение на отделния човек оказва отрицателно въздействие върху биологичното разнообразие?
- Какво поведение на отделния човек оказва положително въздействие върху биологичното разнообразие?

Пример — послания за опазване на биологичното разнообразие

Съвети на зоологическата градина в Единбург за екологосъобразно поведение:

Какво може да направи всеки от нас у дома?

- Да превключим телевизора си на режим „в готовност“, когато не го използваме. Ако всеки човек в Обединеното кралство направи това, могат да бъдат спестени над 50 милиона британски лири годишно!
- Когато приготвяме чаша чай или кафе, да затоплим само толкова вода, колкото ни е необходима. Ако всеки прави това, само за един ден бихме спестили достатъчно енергия за осветлението на всяка улица в Обединеното кралство през следващата нощ!
- Да рециклираме всички възможни отпадъци — от картонени кутии и пластмасови бутилки до стъкло и кенове.
- Да пестим вода, като спираме крановете, докато си мием зъбите.
- Да преминем към използването на „зелена“ възобновяема енергия.
- Винаги, когато е възможно, да избираме продукти с марката Fairtrade („справедлива търговия“).
- Да се стремим да купуваме екопродукти — местно производство храни и други артикули с по-малко опаковка.
- Да използваме градския транспорт или да се придвижваме пеша или с велосипед, вместо да се качваме на колата си за къси разстояния.
- Ако обичаме риба, да проверяваме дали на нейната опаковка присъства етикетът на Съвета за стопанисване на морето (MSC). Това означава, че рибата е уловена устойчиво и по начин, който не уврежда другата морска фауна.
- Да засаждаме в градините си цветя, които привличат пчелите.
- Да пестим вода, като поставим тухла или специално устройство в тоалетното казанче.
- Тропическите гори се изсичат за засаждане на палми, от които се получава палмово масло за хранителни и козметични продукти. Винаги трябва да проверяваме дали хранителните и козметичните продукти, които купуваме, съдържат устойчиво палмово масло.
- Да търсим логото на Съвета за стопанисване на горите (FSC) на продуктите от дървен материал и хартия.

Зоологическите градини осигуряват видима и пряка връзка с дивата фауна и животните изобщо. Някои от посетителите из средите на обществеността може да имат вече чувствителност по проблемите на животните, но други може би не знаят как да се отнасят към дивите животни в различни ситуации.

Отношение към дивите животни

Зоологическите градини предоставят възможност за популяризиране на подходящо поведение към дивите животни, като например:

- Животните да не бъдат извеждани от естествената им среда. Дивите животни не са домашни любимци, местната фауна е защитена и в повечето държави от ЕС е забранено държането на такива животни в домашна среда.
- Хората да не се доближават до животни в дивата природа и да не ги хранят.
- Да се осигурят указания в случаите, в които бъде намерено ранено животно.
- Да се насърчават действията за уведомяване на съответните органи при закононарушения срещу дивата фауна.
- Да се обезкуражава отглеждането на (диви) екзотични видове като домашни любимци. Да се разясняват трудностите при предоставянето на грижи, проблемите с черния пазар, незаконното размножаване и ИЧВ.
- Да се насърчава опознаването на животните чрез дейности под ръководството на професионалисти от зоологическите градини.
- Да се насърчават подходящият избор на домашни любимци и правилните грижи за тях.
- Хората да бъдат призовавани при пътуване в чужбина да не купуват сувенири, при чиято изработка са използвани части от диви животни.

2.3.4 Инструменти: образователни дейности в зоологическите градини

2.3.4.1 Методологии за образователни дейности в зоологическите градини

Изследванията в областта на социалните науки са показали, че самото научаване на фактите може да се окаже недостатъчно, за да бъде обществеността достатъчно осведомена и да извърши необходимите промени в своето поведение. Появяват се нови стратегии и техники в резултат на прилагането на знанията, придобити от лекторите в зоологически градини благодарение на [теорията за усвояване на знания](#).

Емоционалната реакция, която животните предизвикват у хората, винаги се е смятала като основен фактор за образователни дейности в зоологическите градини и предимство, което отличава зоологическите градини от другите образователни институции. Хората (и особено децата) реагират силно и инстинктивно емоционално на животните; ние сме естествено привлечени, очаровани, а понякога уплашени или отблъснати от тях (както описва Е.О. Wilson в своята хипотеза за биофилията).

Образователните методологии може да се окажат полезни за насочване на тези емоции към положително поведение по отношение на опазването на биологичното разнообразие. За да използват обаче предимствата на тази интензивна връзка за засилване на съпричастността, насочване на вниманието, насърчаване на придобиването на знания и промяна на навиците, образователните методологии трябва да са в състояние да задвижат целия процес.

Промени в поведението

Целта на образованието на обществеността относно опазването на биологичното разнообразие не се състои само в предоставяне на биологична информация, а в подтикване към промени в поведението, допринасящи за това опазване. Промените в поведението не се дължат само на получена информация, а и на мотивиране и даване на възможност на хората да действат.

Следните ресурси и инструменти може да бъдат от полза при планиране на образователни дейности в зоологическите градини:

Примери — методологични подходи

В усилията си да сближи широката общност за опазване на биологичното разнообразие и зоологическите градини [Комисията към IUCN по образование и комуникация \(CEC\)](#) препоръчва при образователните дейности в зоологическите градини да се прилага [наборът от инструменти за комуникация, образование и осведомяване на обществеността](#).

EAZA стартира проучване на използването на техники на социалните и емоционалните аспекти на ученето (SEAL), които се прилагат при разработване на учебните програми за училищата в Обединеното кралство ([SEAL, Национални стратегии, Обединено кралство](#)). В EAZA се разглеждат също така рамки за насърчаване на устойчиво поведение, като [социален маркетинг на общността](#)

[основа \(CBSM\)](#), при който се използва петстепенен процес (избор на поведение, идентифициране на пречките и ползите, разработване на стратегии, пилотен проект и изпълнение в широк мащаб).

Друга тема, която се проучва понастоящем, е значението на основните ценности, на които държат хората, взаимовръзките между тези ценности и как да се използва оптимално това знание за промяна на отношението и поведението. Тази дейност се извършва от [Common Cause](#) (Обща кауза).

Зоологическите градини в щата Виктория (Австралия) са разработили модел за промени в поведението, който да се приложи в образователните им дейности. Моделът описва процес за: идентифициране на рисковете за биологичното разнообразие, които трябва да се ограничат, и най-подходящия представителен вид или експонат, чрез който да бъдат показани; най-добрите възможности в рамките на образователните дейности в зоологическите градини за обясняване („разбиране“) на проблемите и най-подходящите промени в поведението, даващи възможност на посетителите да упражнят въздействие („действие“). ([Facilitating behaviour change \(Насърчаване на промени в поведението\)](#), [Lowry и Grey, 2009 г.](#)). Кампаниите, които са добре замислени, насочени и изпълнени, могат да превърнат зоологическите градини в ефективни радетели за биологично разнообразие, като например [кампаниите на зоологическите градини в щата Виктория за опазване на биологичното разнообразие](#).

[Международната асоциация на лекторите в зоологически градини \(IZE\)](#) предоставя много полезни теоретични и практически ресурси, както и комуникация и организация на работни форуми и семинари за практикуващи специалисти.

В [Центъра за ресурси на WAZA](#) също се предлагат препратки към справочници и документация за образование и обучение.

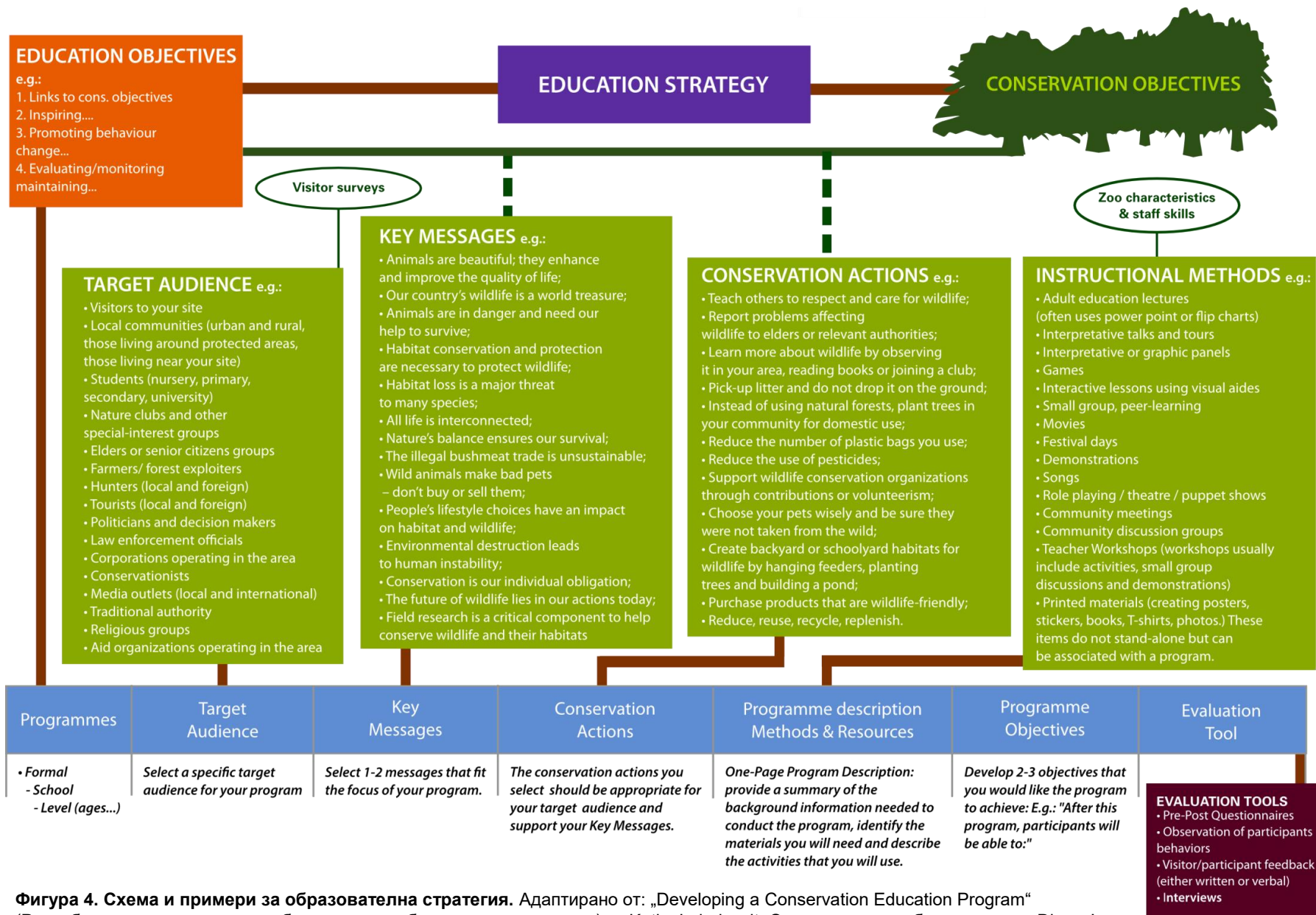
Националните асоциации на зоологическите градини могат да предложат препратки и материали към кампании за осведомяване на обществеността и природозащитните организации; те организират и схеми за образование и обучение в областта на екологията. Пример: [Случай от практиката 7: Инициатива на DWV \(Германска асоциация на природните паркове\) за образователна квалификация в областта на екологията](#).

2.3.4.2 Елементи на стратегия за образователни дейности в зоологическите градини

В стратегиите за образователни дейности в зоологическите градини целите за опазване и образование са взаимно свързани. На схемата, описана на фигура 4 (по-долу), са показани елементи, които могат да бъдат включени в образователна стратегия, примери за всяка категория и начинът на организирането им за управлението и оценяването на конкретни програми. Стратегиите за образователни дейности в зоологическите градини могат да бъдат съобразени с нуждите на институцията; големите зоологически градини могат например да използват по-научни подходи, докато по-малките може да се съсредоточат върху собствения си напредък по даден целеви показател за постоянно подобряване на своите резултати.

Програма или стратегия в писмена форма за образователни дейности в зоологическите градини помага на тези градини да съсредоточат усилията си за постигане на резултати в образованието, да се насочат към различни групи от посетителите и да оценят успеха на предприетите дейности. Програмата или стратегията за образователни дейности в зоологическите градини може да включва:

- дейности, включени в планове за формално и неформално образование,
- цели на всяка от дейностите — ясни, постижими и измерими резултати от обучението за всяка дейност и всяка целева група,
- описание на дейностите, включително необходимите човешки (отговорници и участващи служители) и материални ресурси, както и начин на използване на колекцията,
- срокове от стартирането до оценяването,
- системи за оценяване,
- системи за докладване.

Фигура 4. Схема и примери за образователна стратегия. Адаптирано от: „Developing a Conservation Education Program“ (Разработване на програма за образование в областта на опазването) от Kathy Lehnhardt. Организатор на образованието, Disney's Animal Kingdom, 2007 г.

ОБОБЩЕНО ИЗЛОЖЕНИЕ 4 — ОБЩЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И СЪЗНАНИЕ

- В член 3, второ тире се изисква зоологическите градини да насърчават общественото образование и съзнание относно опазването на биологичното разнообразие и да предоставят информация за излаганите видове и техните естествени местообитания, което е пряко свързано с цел 1 на КБР от Аичи.
- Изискването се отнася до формални и неформални образователни дейности, както и до други видове комуникация, които зоологическите градини прилагат при връзките си с обществеността.
- Методологиите на придобиване на знания могат да се използват в помощ на планиране, разработване и оценяване на образователните дейности, които повишават знанията на обществеността относно опазването на биологичното разнообразие и мотивират за положително отношение и поведение.

2.4 Член 3, трето тире — Подслоняване на животните

— подслоняване на своите животни при условия, които целят да задоволят биологичните и консервационни изисквания на отделните видове, *inter alia*, чрез предоставяне на специфично за вида обогатяване на загражденията; и поддържане на висок стандарт на стопанисване на животните чрез развита програма от превантивни и лечебни ветеринарни грижи и хранене,

2.4.1 Приложно поле

В член 3, трето тире се изисква зоологическите градини да подслоняват животните при условия, които задоволят биологичните им нужди и гарантират опазването на отделните видове.

Целта на член 3, трето тире е да се гарантира, че животните са в добро състояние и здрави, както е описано в [Здравния кодекс за сухоземните животни \(ОІЕ\)](#) (2013 г.), така че да могат да допринасят за ролята на зоологическите градини за опазване на биологичното разнообразие. В този член са включени примери за важни изисквания, като специфично за вида екологично обогатяване на загражденията, както и висок стандарт на стопанисване, ветеринарномедицински грижи и хранене на животните.

Подходът към подслоняване на животните в зоологическите градини е разработен с допълнителни подробности в насоки, изготвени от няколко професионални асоциации на зоологическите градини, сред които ЕАЗА и нейните [Минимални стандарти за подслоняването и грижите за животни в зоологическите градини и аквариумите](#) са посочени в преамбюла към Директивата за зоологическите градини⁹. Тези насоки могат да помогнат, когато е уместно, при разработването и приемането на национални стандарти, но се използват и за инспектиране на съоръженията за членство и акредитиране на регионално и европейско равнище.

В настоящия раздел са определени консервационни мерки, важни за задоволяване на физическите, поведенческите и психологическите нужди на животните, с които по този начин се изпълняват техните биологични изисквания. Тези и други важни разпоредби са основани на принципите за хуманно отношение към животните съгласно съответните източници (напр. [Определение на ОІЕ на хуманното отношение към животните](#); [Рамка на FAWC за петте свободи](#); [Проект за качеството на хуманното отношение към животните](#)). Биологичните изисквания подлежат на оценяване чрез оценка както на разпоредбите за околната среда (вход), така и на реакциите на животните (изход). (Вж. [приложение 3.4](#)).

Консервационни изисквания

Консервационните изисквания включват защита на екологичните процеси и животоподдържащите системи, тяхното устойчиво използване и запазването на генетичното разнообразие. Това включва способността на индивида да допринася успешно за опазването на своя вид. Например чрез участието си в програма за размножаване с цел опазване, като част от програма за повторно въвеждане на вида в дивата природа или като представителен екземпляр на своя вид за образователни цели. Всички тези роли изискват видът да бъде в добро физическо и психологическо състояние, в добро физическо и поведенческо здраве и с възможност за приспособяване, справяне и придобиване на знания в стимулираща жизнена среда.

⁹ Понастоящем има много други стандарти, повечето от които са достъпни за справка онлайн (вж. приложение 3 със списък на полезни уебсайтове).

Източник: WAZA — „Building a future for wildlife: the World Zoo and Aquarium Conservation Strategy“ (Изграждане на бъдеще за дивите животни: Световна стратегия за опазване на зоологическите градини и аквариумите).

2.4.2 Подслоняване

Добрите практики за жизнената среда и стопанисването изискват добри познания за нуждите, специфични както за вида, така и за индивида, които към настоящия момент липсват за много видове. Има обаче много наръчници за стопанисване на съответни таксони, изготвени въз основа на естествената история или на опита от стопанисване в плен, и те могат да бъдат използвани (вж. [приложение 3.1](#) за съответните уебсайтове).

Решенията относно видове, за които все още няма наръчници за стопанисване, се основават често на аналогии между тясно свързани видове. Този подход е практичен и често използван, но трябва да се внимава дори с някои много тясно свързани помежду си видове, които въпреки това имат различни екологични нужди и следователно може да изискват различни грижи и процедури за стопанисване (вж. също [приложение 3.3.1](#): случаи от практиката 7 и 8).

2.4.2.1 Заграждения

В зоологическите градини подходяща е жизнената среда която дава възможност на животните от всички възрасти да проявяват поведението си по такъв начин, че нуждите им да бъдат задоволени в максимално възможната степен.

Определянето на минимални изисквания по отношение на дизайн, площ или обзавеждане на загражденията може да не се окаже най-добрият начин, тъй като тези характеристики е трудно да бъдат потвърдени и рядко покриват нуждите на всички екземпляри през всички периоди.

2.4.2.1.1 Дизайн на загражденията (включително водни контейнери и аквариуми)

Добрият дизайн на загражденията дава възможност на животните да изразяват модели на естествено поведение, както и възможности за подходящи процедури на стопанисване, и осигурява увлекателна, но неинвазивна атракция за посетителите (вж. [приложение 3.5](#) и [раздел 2.3](#)). Важно е да се създадат специфични за съответния вид възможности за поведение и определена степен на контрол и избор за животните в конкретните заграждения.

2.4.2.1.2 Размери, обзавеждане, повърхности и субстрат

Важно е пространството да бъде решено заедно с обзавеждането, което дава възможност на животните да покажат естественото си поведение на всички фази на своето израстване във всички измерения на разполагаемото пространство. Това изисква предоставяне на възможности за подслон, гнездо, катерене, летене, водна баня, копаене и пр.

Пространството зависи също от размера и динамиката на социалната група. За видове с по-голям радиус на активност, като хищниците, пространството, в съчетание с променлива жизнена среда, може да се окаже съществено важен фактор¹⁰. За аквариумите изискванията за подходящо пространство зависят от качеството на водата, гъстотата на групата и други фактори. Допълнителни указания относно водни бозайници са дадени от [Европейската асоциация за водни бозайници \(EAAM\)](#).

Видове заграждения

Подходящ ли е видът на пространството за съответния вид?

Специфичните за вида изисквания към пространството се поддават трудно на определяне, ако не се анализират съвместно със специфичните за вида възможности за поведение. Така например дървесните видове, като повечето маймуни, имат нужда от възможности за катерене и пространство за по-

¹⁰ Clubb, R. и Mason, G. (2003 г.) „Captive effects on wide-ranging carnivores“ (Ефекти от живота в плен за хищници с големи райони на действие). *Nature*, 425: 473—474.

продължителен престой на дървото, така че предоставянето на големи затревени площи за тези видове не отговаря на поведенческите им нужди.

Швейцарската [Наредба относно защитата на животните \(Tierschutzverordnung\)](#) (2008 г.) е пример за законодателен акт, в който е отдаден приоритет на възможностите за специфично за вида поведение като начин за нормативно определяне на качеството на загражденията.

Обзавеждането на загражденията може да бъде сложно и да позволява в по-голяма степен триизмерно използване на пространството, като предоставя възможности и се съобразява със специфични биологични и консервационни нужди.

Пример — заграждения и повторно въвеждане на златисти лъвски тамарини

Повторното въвеждане на златисти лъвски тамарини през 1990 г. е било забавено, тъй като приматите били свикнали да се катерят само по фиксирани клонови загражденията на зоологическата градина. След преместването им в диво местообитание неопитните тамарини падали от дърветата и рискували да се наранят, тъй като нямали опит с катерене и придвижване между естествени клонови, раздвижвани от вятъра. Когато били направени промени в загражденията на зоологическата градина, включващи естествени дървета, тамарините имали по-добри възможности да се справят с повторно въвеждане в дивата природа.

Важно е повърхностите да имат възможност за добро оттичане и да са както трайни, така и удобни за съответния вид. За различните видове може да се препоръчат различни степени на абразивност или мекота на подовите. Материалите като почва, пясък, чакъл, растителност, дървесни трески, дървесна кора или други видове субстрат трябва да бъдат съобразени с поведенческите нужди на вида.

Загражденията с различни видове повърхности и субстрат ще предоставят по-широк избор на поведение и ще отговорят на различните нужди в рамките на един и същи вид и отделни животни. Важно е да се постигне добър баланс между предпочитаните повърхности и субстрати и хигиенните изисквания.

Защо субстратът е толкова важен

Пясъчният под се е оказал успешен за здравето на краката, на кожата и за поведението при раждане при много видове (като слонове, носорози). Това е важно, тъй като е доказано, че нехигиенните, абразивни и/или неестествени материали за пода са неудобни и причиняват много болести на краката и кожата. Системите с дебел слой от суха шума, дървесна кора или слама са хигиенни и биологично подходящи за много видове (напр. приматите), тъй като насърчават поведението при търсене на храна, което е много важно за оцеляване в дивата природа.

2.4.2.1.3 Водни зони

Желателно е размерите и формата на водните зони да дават възможност за проявяване на естественото водно поведение на сухоземните, полуводните или водните видове. Трябва да се имат предвид фактори като избягване на съперничество за място и риск от удавяне, по-специално в ъглите или в някои особени зони.

Важно е достъпът до водата да е безопасен с подходящи контури, наклони и материали за съответните видове. От решаващо значение за водните видове е да се предотвратят случайните излизания от водата. Морските бозайници се нуждаят от гладък под в крайбрежните зони за да се избегне нараняване на тялото, когато са на брега. За някои видове са необходими водни зони с променлив дебит на водата (напр. от водопади).

2.4.2.1.4 Преминаване пеша или с превозно средство през оградени пространства

Препоръчително е да има правила за посетителите при преминаване пеша или с превозно средство през оградени пространства, в които да са обяснени рисковете за безопасността и от зоонози. Те може да включват например правила за: броя на посетителите, допускани в загражденията; хранене на животните; осведоменост за възможен проблем, ако животните успеят да избягат; и улавяне та и манипулации с животни, преминали свободно през загражденията. Редовното наблюдение на загражденията с неопасни

видове и постоянният надзор на опасните видове ще помогнат за свеждане до минимум на евентуални проблеми.

2.4.2.2 Жизнена среда

Възможно е условията в жизнената среда, които задоволяват нуждите на видовете, индивидите и отделните етапи от живота им, да се окажат невъзможни за реализиране в някои географски области или през някои сезони. Общо взето, когато природните условия в загражденията са различни от тези, в които видовете са се развили или към които могат да се приспособят, тези разлики може да бъдат компенсирани чрез изкуствени механизми. В такива случаи рутинното наблюдение е от решаващо значение, ако механизмите откажат¹¹.

Жизнена среда

При планиране на условията на жизнената среда трябва да се вземе предвид екологичната толерантност на вида.

Вид с голяма толерантност към температурните промени е по-гъвкав при адаптирането си към зони с големи промени в температурата. И обратно, вид с по-малка екологична толерантност към даден параметър на жизнената среда е по-малко способен да се справи с промените, така че жизнената среда трябва да бъде много по-стабилна (например много видове влечуги, риби и земноводни имат стеснена толерантност за температурата и влажността).

2.4.2.2.1 Температура

В много случаи подходящите температурни нива се постигат само с използването на термостати към отоплителни или охлаждащи устройства. При много видове могат да се използват локализиращи и добре защитени източници на топлина (напр. лампи).

Нуждите от топлина на видовете могат да бъдат взети предвид по най-добър начин при планиране на колекцията, тъй като може да се окаже много трудно задоволяването на тези нужди в някои географски области (напр. бели мечки в райони с горещ климат). Важно е някои видове да се държат в затворени помещения поради съображения за необходимата температура (напр. много влечуги), но това не е добра практика за много други видове, които се държат в затворени помещения през определени периоди на годината поради метеорологичните условия.

Температура

Предоставянето на възможност за свободен избор на животните да се придвижват между различни температурни зони е добра практика. Диапазоните на температурата и влажността могат да бъдат разширени чрез използването на растения и пръскане с вода за пингвини, тигри, папагали и много други видове; „горещи зони“ например за земноводни и влечуги; както и езерца и сянка за много видове.

2.4.2.2.2 Вентилация и влажност

Температурата, влажността и вентилацията са еднакво важни за здравето и са до голяма степен взаимозависими. Вентилацията помага за понижаване на прекомерно високите нива на температурата и влажността, както и на замърсители и миризми. Важно е вентилацията да не влошава температурата на въздуха, но може да се използва за създаване на подходящи градиенти на влажността в загражденията. Поддържането на влажността на въздуха е недопустимо да става за сметка на лоша вентилация.

¹¹ Този раздел се основава главно на многобройните публикации, прегледани от Morgan, K. N. и Tromborg, C. T. 2007 г. Sources of stress in captivity (Източници на стрес при животни в плен). *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 262—302; и от Hosey, G., Melfi, V. и Pankhurst, S. 2010 г. Zoo Animals: Behaviour, Management and Welfare (Животни в зоологическите градини: Поведение, управление и хуманно отношение). Оксфорд: Oxford University Press. Други източници на информация са включени в съответния списък към настоящия раздел.

2.4.2.2.3 Осветление

Естествената светлина или източниците с пълен спектър са много важни за много дневни и нощни видове. Особено важно е излагането на ултравиолетова (УВ) светлина. Стъклените прозорци са само частично прозрачни за ултравиолетовата светлина. Нивата на ултравиолетова светлина трябва периодично да се контролират, за да се поддържат в необходимия за съответния вид диапазон, като електрическите крушки с необходимия спектър следва да се подменят, когато се налага. Освен това нуждите на повечето видове от периоди на тъмно следва също да бъдат взети под внимание и зачетени.

В идеалния случай водната жизнена среда се изгражда така, че да допуска естествените нива на ултравиолетова и видима светлина, с оглед да се намалят офталмологичните проблеми, свързани със заслепяването. За животните, които се държат при изцяло изкуствено регулирани условия, може да се осигури постепенен преход от тъмни към светли периоди и обратно. Доброто естествено или изкуствено осветление е необходимо за адекватното наблюдение на животните.

Осветление

Много влечуги и земноводни, тропически птици, двуутробни и примати, и по-специално видовете, държани постоянно в затворени помещения, изискват допълнително УВ осветление. Някои видове са много чувствителни към нарушения на естествения им период на излагане на светлина и нуждите на нощните видове могат да бъдат съобразени и коригирани при излагане (например чрез размяна на периодите на светло и тъмно).

2.4.2.2.4 Шум

Повтарящите се и особено внезапните нива на шум, както и на шумове от инфразвуковия и ултразвуковия спектър, може да бъдат смущаващи за много от видовете животни в зоологическите градини. Това е така въпреки факта, че много животни могат да се адаптират към необичаен шум без видимо смущение. Ето защо е важно да бъдат идентифицирани източниците на потенциално смущаващи звукови ефекти, например от разположено в близост оборудване, като се вземат предвид различията между видовете, дължащи се например на различните граници, доловими от слуха на животните. Звучите може да бъдат намалени до възможния минимум, когато стане ясно, че може да окажат неблагоприятно въздействие върху животните.

2.4.2.2.5 Миризми

Химически сигнали от изпаднали в беда екземпляри от същия вид или от хищници могат да бъдат източник на хроничен стрес за животните в плен. Често пъти обаче химическата комуникация е важен канал за комуникация между животните от един и същи вид и намесата в този канал (например в резултат на рутинно почистване) може да наруши социалното поведение и да се превърне в източник на стрес. Но някои миризми могат да се използват и като техника за обогатяване на жизнената среда. Тъй като има и потенциално отблъскващи миризми от постели, субстрат или други материали, важно е да се следят прояви на избягване, които е възможно да са породени от това.

2.4.2.2.6 Качество на системите за водни организми

Във всички видове водна среда качеството на водата се поддържа с подходяща и добре контролирана филтърна система. Важно е да има ежедневен мониторинг, ефикасна система за коригиране и записване на съответните параметри (като температура, соленост, съдържание на хлор, озон/условия за редукция, халогенни йони, рН, нитрити, амоняк, кислород). Периодичният мониторинг зависи от използваните параметри и динамиката на аквариумите. Новоизградените аквариуми изискват по-внимателно наблюдение, отколкото по-стабилните варианти на жизнената среда. Неподходящото качество на водата или прекомерното количество дезинфекционни агенти може да причинят увреждания на кожата и очите.

Нивата на киселинност на водата трябва да са съобразени с екологичните нужди (сладка, нискосолена или морска вода) на съответния вид. Когато е подходящо, може да се въведе аерация чрез ефикасен механизъм, съобразен с размера на аквариума и гъстотата на животните.

2.4.2.2.7 Екстремни метеорологични условия

Препоръчва се осигуряване на постоянен достъп до вътрешни зони, заслони и сянка, където животните могат да намерят защита от екстремни метеорологични условия, като прекомерно силна слънчева светлина, дъжд, вятър, течения и наводнения, в заграждения, чиито естествени характеристики не предлагат подходящ естествен заслон (напр. дървета, дупки, пещери, прътове за кацане и пр.).

2.4.2.2.8 Оборудване

Важно е да има резервни системи, аларми и периодични проверки, които да предотвратяват прекъсване на животоподдържащите системи (по-специално в аквариумите) или влошаване на качеството на жизнената среда поради отказ на системата.

2.4.3 Обогатяване на жизнената среда

Важно определение

Обогатяване на жизнената среда — Предоставяне при стопанисване на специфични за вида възможности в жизнената среда на животното, така че то да е в състояние да прояви различни форми на желано и естествено поведение.

2.4.3.1 Насърчаване на естественото поведение

Възможно е животните в зоологическите градини да не са в състояние да проявят в плен целия набор от модели на своето нормално поведение, като понякога загубват някои от тях и развиват други. Промените в репертоара от модели на поведение може да повлияят по различен начин върху благосъстоянието на животните в зависимост от съответния вид поведение. С поведението си животните могат да изразяват например недоволство и благосъстоянието им може да се наруши, ако поведенческите им нужди бъдат ограничени.

Важно определение

Естествено поведение — Поведение, което животните са склонни да проявяват при естествени условия, тъй като подпомага биологическите функции и може да се възприеме като доставящо удоволствие. Вж. също определението за нормално поведение в речника на термините.

Промените в репертоара от модели на поведение не са желателни при програмите за опазване, тъй като са пречка за оцеляването при естествени условия. Ето защо е важно да се положат всички усилия за поддържане и насърчаване (доколкото това е възможно от гледна точка на закона и етиката) на проявите на специфични за вида репертоари на поведение.

Естествено поведение може да се постигне чрез създаване на рутинни модели на заграждения, стопанисване и хранене, социални групи и специфични за вида програми за обогатяване на жизнената среда, които отговарят на естествените физиологични и поведенчески нужди на вида.

Важно определение

Поведенческа нужда — Поведение, което е мотивирано до голяма степен от вътрешни фактори, тъй като демонстрирането му може да не зависи от външни стимули или от постигането на конкретна цел, доколкото доставя удовлетворение само по себе си. Животните може да страдат, ако им бъде попречено да проявяват този вид поведение. Не е лесно да се разберат специфичните за вида поведенчески нужди — те трябва да се тълкуват предпазливо, но по всяка вероятност са много важни за благосъстоянието на животните.

2.4.3.2 Обогаляване на жизнената среда

Подходящо разнообразие и задоволяване на специфичните нужди на животните може да се постигне чрез обогаляване на жизнената среда. Така може да се заместят естествените предизвикателства, да се запълва по-добре времето, да се засилят желаните и естествени дейности, да се намали нежеланото поведение (напр. стереотипите) и са поддържат или развиват физическите, поведенческите, когнитивните и социалните способности (приложение 3.6).

От друга страна, обогаляването на жизнената среда следва да бъде ефективно и да не води до неестествено поведение, нарушаване на социалните взаимодействия, прекомерно стимулиране на отделни животни или дистрес. Препоръчва се зоологическите градини да изпълняват програми за обогаляване на жизнената среда чрез програми за деня, осигуряващи ежедневно обогаляващи промени (вж. приложение 3.6.2 и приложение 3.3.2: Случаи от практиката 9 и 10).

Пример — обогаляване на жизнената среда

Успешната програма за обогаляване на жизнената среда трябва да бъде планирана и оценявана. [S.P.I.D.E.R.](#) е пример за рамка на управление, предложена от американската Асоциация на зоологическите градини и аквариумите (AZA), в която са описани следните стъпки: определяне на цели, планиране, изпълнение, документиране, оценяване, преразглеждане на поведенческите цели.

Привикването към стратегиите за обогаляване на жизнената среда може да бъде предотвратено чрез въвеждане на елементи на непредвидимост (напр. различни интервали от време между отделните обогалявания, различни съчетания от подходи). Подходи към обогаляване, поддаващи се по-малко на привикване, са тези, които:

- представляват предизвикателство от когнитивна гледна точка,
- насърчават поведение, каквото животните вече са силно мотивирани да имат,
- предлагат връзка между демонстриране на определено поведение и получаване на награда.

2.4.3.3 Социални групи

При естествени условия съставът на социалните групи може да се променя в зависимост както от екологичните, така и от социалните условия.

В зоологическите градини животните може да се адаптират в необичайни социални групи, дори групата не е структурирана по стриктно естествени модели. Степента на адаптиране ще зависи от вида и конкретните индивиди.

За предпочитане е всички видове да бъдат подслонени съобразно своите нужди, като индивидите се включват в групи с подходящи размери, съотношения между половете и възрастов състав. Когато е абсолютно необходимо да се образуват неестествени социални групи (като еднополови групи във видове, които не образуват такива групи в дивата природа), важно е да се следи поведението с оглед на опазване на здравето и благосъстоянието на животните. Важно е при принудително извеждане на отделни животни от установена социална група да се вземе под внимание въздействието върху индивида и върху останалата група.

Някои видове са единаци в дивата природа поради териториално поведение или оскъдни ресурси. В зоологическите градини, ако се осигуряват и разпределят достатъчно ресурси, така че между индивидите да се запазят разстояния за предотвратяване на конфликти, социалното групиране може да се окаже ценно обогаляване, но е добре да се осигурят съответни грижи и внимателно наблюдение.

Ако по съображения във връзка с управлението се налага отделяне на социални екземпляри, опитът за запазване на частичен контакт (напр. съседни заграждения) може да намали дистреса от отделянето. Възможно е някои индивиди от мъжки пол да станат опасни през периодите на размножаване, затова е важно да се изготви план за подходящо управление с оглед да се запази благосъстоянието и безопасността на цялата група. Когато съображения във връзка с управлението налагат социална изолация, тя трябва да бъде с минимална продължителност при социалните видове. Ако зоологическите

градини не разполагат с подходящите съоръжения за отглеждане на даден вид, това може да се вземе предвид при планирането на колекцията.

2.4.3.4 Експозиции на смесени видове

Показът на смесени видове може да обогати събитието и да внесе разнообразие за животните, но може да бъде и източник на хроничен стрес. Групите от различни видове могат лесно да станат непредвидими, затова са необходими внимателно наблюдение и готовност за приспособяване към променящи се обстоятелства. Видове от естествена плячка и хищник в някакъв вид контакт (напр. в съседни заграждения) могат да изпаднат в хроничен стрес.

Пример — смесване на видове

Отделянето на хищниците от плячката в големите аквариуми може да е съпроводено с редица трудности. На плячката може да се предоставят възможности да избяга, да се скрие или да избегне хищниците чрез подходящо оформяне на пространството и достъп до визуални бариери, като растения, камъни и пр. Препоръчва се внимателно наблюдение.

2.4.4 Ризици за животните

2.4.4.1 Отношения между хората и животните

2.4.4.1.1 Отношения между гледачите и животните

Професионалното управление на животните разчита на обучени служители на зоологическата градина, които са стабилни и позитивни при взаимодействията си със своите животни. Гледачите с агресивен, непредвидим или нестабилен подход към стопанисването на животните може да се окажат източник на стрес. Важно е гледачите да разбират индивидуалността и профилите на поведение на животните ([приложение 3.8](#) и случаи от практиката 11 и 12).

2.4.4.1.2 Обучение на животните

Обучението на животните се прилага все по-често в зоологическите градини по причини, свързани с някои аспекти на стопанисването и ветеринарното управление, както и за осигуряване на положителни взаимодействия между гледачи и животни, когнитивно обогатяване и информизиране на обществеността.

Целесъобразно е методите на обучение да се основават на „positive operant conditioning“ (стимулиране на правилно поведение), но може да се прилагат и други форми на обучение (напр. „shaping“, при което животните разпознават добре дадена подбуда чрез последователна и нарастваща експозиция). (Вж. [приложение 3.7](#)).

Компетентните инструктори познават добре анатомичните, поведенческите и когнитивните способности на животните и никога не използват предмети или ограничаващи педагогически методи (напр. „negative reinforcement“ (отнемане на нещо с цел стимулиране на положително поведение), наказание), които не съответстват на хуманното отношение към животните. Храната, използвана при учебните занятия, трябва да е част от дневната дажба. Добрият учебен план включва мерки за избягване на прекомерно стимулиране на животните, насърчаване на неестествено поведение или принуждаването им да работят, надхвърляйки капацитета си.

2.4.4.1.3 Рутинни наблюдения

Добрата програма за наблюдение включва като минимум ежедневно рутинно наблюдение на поведението и знаците за здраве, като резултатите се записват от отговорния гледач.

Бързото реагиране на знаци на стрес, заболяване или нараняване ще предотврати превръщането им в сериозни проблеми. Показателите за корективни действия или по-внимателно наблюдение може да включват: прояви на необичайно поведение, новосъздадени социални групи, промени в жизнената среда, периоди на размножаване, голям брой посетители (вж. по-долу за въздействието на посетителите).

Когато следенето на животните чрез директно наблюдение е трудно, може да се използват алтернативни системи (напр. затворена телевизионна система).

2.4.4.1.4 Представяне, излагане и контакт между обществеността и животните

Зачитането на здравето на животните, естественото поведение, физическата цялост и подходящо контролираното физическо обездвижване са много важни за общото благосъстояние на животните преди, по време на и след представянията и излаганията (вж. [приложения 3.7 и 3.8](#)).

Когато се практикува пряк контакт на животните с обществеността, оценката на риска е важна по съображения, свързани със здравето, благосъстоянието и безопасността както на хората, така и на животните. Желателно е също така да бъдат установени вътрешни правила за представяния и контакти между хората и животните.

2.4.4.1.5 Въздействие на посетителите

Животните реагират по различни начини на посетителите (вж. приложение 3.8). Някои видове или екземпляри показват признаци на стрес в присъствието на посетители, докато други по-скоро се приближават и дори търсят контакт с хората. За много видове обаче отношението им към посетителите не е все още напълно изяснено. В тези случаи се препоръчват настоятелни решения за намаляване на потенциално неблагоприятното въздействие на посетителите (вж. [приложение 3.8.2](#)). За контрол на въздействието на посетителите е важно да се отчете влиянието върху определени групи животни и да се планират стратегии за постигане на оптимално възможния баланс.

2.4.4.1.6 Залавяне, манипулации и транспорт

Залавянето, манипулациите и транспортът са може би някои от най-сложните и продължителни процедури, на които биват подлагани животните. Специфични за вида наръчници за стопанисване, както и редица международни споразумения предоставят обикновено най-добри указания.

Важно е залавянето и манипулациите да се извършват безопасно и с минимално обезпокояване от опитни и оправомощени служители. Благосъстоянието на индивида, на неговата група и на персонала следва да се имат предвид при избора на най-подходящия начин за обездвижване при всяка медицинска процедура или процедура, свързана със стопанисване.

За много видове химическото обездвижване може да се окаже по-малко стресиращо и по-безопасно за животните и за хората, отколкото физическото обездвижване. За други по-подходящо може да бъде физическо ограничаване на движението чрез тесен улей (напр. копитни животни). Някои видове се успокояват по-бързо на тъмно. Трябва да се внимава работната среда да бъде спокойна и организирана по време на всяка такава процедура.

Обучението преди придвижване и запознаването с транспортните средства и съоръжения може да намалят рисковете и дистреса, което е от полза както за животните, така и за хората. Мерките за намаляване на стреса включват съобразяване със специфичните за вида нужди и физиологичните изисквания (терморегулация, предоставяне на вода и храна и пр.). Внимателното планиране допринася за свеждане до минимум на продължителността на преместването и стреса.

Управление на поведението при манипулации и транспорт

Разбирането и управлението на поведението при манипулации, залавяне и транспорт улесняват процедурите:

- Склонен ли е видът да нападне или да избяга?
- Какви са начините му на укриване?
- Какви са специфичните за вида разстояния при бягство?
- Каква е реакцията при навлизане в тъмни зони?
- Може ли да се придвижва нагоре или надолу по наклонени плоскости за товарене/разтоварване?
- Какъв е ефектът от контакт с непознати индивиди?

2.4.4.1.7 Психологически нужди

Животните преживяват редица положителни или отрицателни емоционални състояния, които може да засегнат способността им да се справят със заобикалящата ги среда. Сред примерите за емоционални състояния са скука, страх, болка, безпомощност, дистрес, задоволство и игривост.

2.4.4.1.7.1 Управление на емоционалните състояния

Скуката може да е резултат от безинтересна, нестимулираща и изключително предвидима жизнена среда. Скуката се разглежда като първи етап по пътя към апатия и депресия. Безпомощността е често предизвикана от ограничаване на естественото поведение. Тревогата, страхът и дистресът може да се дължат на специфични аспекти или събития при живота в плен, като хронични социални напрежения, твърде много непредвидими ситуации и прекомерно стимулиране.

Подобряване на дизайна на загражденията, подходящо обогатяване на жизнената среда, включително социално стимулиране или други практики на стопанисване — всички тези фактори могат да допринесат за намаляване на отрицателните емоционални състояния и да насърчат положителните психически състояния.

Свеждане до минимум на отрицателните емоционални състояния

Подходящи предизвикателства на жизнената среда, даващи възможност на животните да следват естествените си склонности да обикалят, изследват, претърсват и наглеждат промените в заобикалящата ги среда помагат за свеждане до минимум на отрицателните емоционални състояния като скука, страх и безпомощност.

Максимално увеличаване на положителните емоционални състояния

Насърчаването на подходящо стимулиране на психиката, разнообразие на поведението и проявата на естественото поведение на животните води до положителни психически състояния, като задоволство, облекчение, жизненост и игривост. Положителните емоционални състояния могат да се подсилят допълнително чрез разнообразие, подходящо подбрана сложност, както и с контрол и избор на жизнената среда.

2.4.4.1.7.2 Управление на възприятията на животните

Управлението на възприятията на животните може да насърчи по-малко отрицателни и повече положителни емоционални състояния. Постепенното вместо внезапно представяне на стимулите или предвидимите вместо непредвидими отрицателни събития могат да намалят стреса.

По аналогичен начин организацията на начините, по които животните реагират на събитията, може да се манипулира с цел насърчаване на благосъстоянието. Контролът на животните върху жизнената среда е сред най-важните фактори, както и възможностите да проявяват важни форми на поведение или да преодоляват състоянието на безпомощност.

Пример — начини за манипулиране на възприятията на животните

- Внезапното повишаване на температурата на помещението предизвиква по-голяма възбуда при маймуни *rhesus*, отколкото постепенното повишаване.
- Очакваното поставяне в затворено пространство на риби от семейство цихлиди предизвиква по-малко дистрес, отколкото ако е неочаквано.
- Транспортът причинява по-малко стрес на горски северни елени, ако имат социалната подкрепа на познати индивиди от същия вид, които пътуват заедно с тях.
- Животните в подчинено състояние може да изразяват безпомощност, каквато може да бъде причинена и от елементи на жизнената среда или от демонстрирането на стереотипи. Стереотипното поведение с повтарящи се жестове може да има вредни последици, например мечки, които хапят решетката, докато не си разранят устата. В някои случаи поведението с повтарящи се жестове може да помогне за намаляване на други признаци на дистрес.

Важно определение

Стереотипно поведение — Поведение с необичайно повтарящи се жестове, което може да се дължи на безпомощност, многократни опити за справяне с жизнената среда или на неправилно функциониране на централната нервна система.

Понякога проявите на необичайно поведение може да са свързани по-скоро с предходни ситуации, отколкото с настоящите. Във всички случаи предоставянето на възможности за подходящо поведение може да намали съществено проявите на такива модели при различни видове. Стереотипите може да бъдат орални (напр. близане при жирафите), двигателни (напр. кръгови движения около пръта при папагалите) или включващи други движения на тялото, като люшкане при слоновете.

2.4.4.2 Ветеринарномедицински грижи

Добри познания, добри съоръжения и добро оборудване са трите стълба на ветеринарномедицинските грижи в зоологическите градини. Ако липсва някой от тези три елемента, качеството на ветеринарномедицинските грижи ще бъде под стандарта. Ветеринарномедицинските грижи в зоологическите градини включват лечебни грижи, превантивна медицина, добро водене и поддържане на документация и мерки за биосигурност за избягване на наранявания и болести при животните и при хората, които са в контакт с животни.

В [Директива 92/65/ЕИО на Съвета](#) (Директивата от Балай) се определят годишни планове за наблюдение на болестите за одобрени обекти (съгласно член 13т), както и процедури за преместване и карантина на животни между одобрени и неодобрени обекти¹². Тези насоки са полезни за всички зоологически градини, като изложените по-долу изисквания следва да се разглеждат като допълнителни. Вж. също случай от практиката 13 (вж. приложение 3.3.4.).

2.4.4.2.1 Програми за превантивни медицински грижи

Ветеринарният лекар в зоологическата градина отговаря за изготвянето и изпълнението на програми за превантивни медицински грижи, включващи наблюдение на здравословното състояние, обезпаразитяване и ваксиниране.

Наблюдението на здравословното състояние включва по принцип редовни посещения за ветеринарни консултации, ежедневни наблюдения от гледачите в зоологическата градина, рутинно следене на телото, пълни физически прегледи, зъбни прегледи, рутинни прегледи на фекалиите, периодични преразглеждания на диетите и водене и поддържане на документация.

Протоколите от рутинни прегледи за заболявания и ваксиниране зависят от съответния вид и индивид, характера и разпространението на болестта в зоологическата градина, епидемиологичния статут на региона и популацията, както и от националните нормативни актове.

Освен това установяването и оценката на риска от зооозна инфекция ще помогнат за определяне на подходящите превантивни действия и контролни мерки за свеждане до минимум на риска за посетителите и персонала на зоологическата градина (вж. [раздел 2.4.4.2.5](#) относно биосигурността). Прегледи и лечения може да се налагат по съображения за здравето на животните, здравето на хората или и за двете.

2.4.4.2.2 Ветеринарномедицински съоръжения

Зоологическите градини се нуждаят от съоръжения за залавяне, обездвижване, транспорт, преглед, лечение и изолиране на животните. Всяка зоологическа градина трябва да има подходящи съоръжения за извършване на аутопсии или споразумение със съответната външна лаборатория. Всички съоръжения трябва могат да бъдат лесно почиствани и дезинфекцирани.

¹² Вж също [Transmissible Diseases Handbook](#) (Наръчник по заразни болести), Европейска асоциация на ветеринарите лекари в зоологическите градини и дивата природа, глава VI.

Аквариумите също се нуждаят от съоръжения и ресурси за изследване на качеството на водата, анализ и поддръжка на водните контейнери и водните системи.

Ветеринарните лекарства и съоръженията за залавяне трябва да се обезопасят в заключваща се зона или помещение с ограничен достъп. Ветеринарните лекарства трябва да спазват изискванията на съответните нормативни актове.

2.4.4.2.3 Карантина

Съображения относно здравеопазването на животните може да налагат животните, пристигащи в дадена зоологическа градина, да бъдат държани в карантина за биологична сигурност, за да се предотврати въвеждането на патогени в пребиваващите там популации.

Ветеринарният лекар на зоологическата градина е професионалният специалист, който определя точния период на карантина при спазване на основните нормативни актове (като Директива 92/65/ЕИО на Съвета) и в съответствие с вида, произхода на животното и евентуалните тестове и терапии, извършени преди придвижването.

По принцип животните се проверяват при пристигането за наранявания, болести и общо състояние (напр. тегло). Процедурите, които трябва да се извършат по време на карантината, може да включват физически прегледи; лабораторни изследвания; терапии на животното (напр. за наранявания, болести и паразити); ваксинации; определяне на възрастта и пола; преглед на зъбите; и маркировка за идентификация.

Важно е също така болните или наранени животни от зоологическата градина да бъдат изолирани в отделна зона. Изолиране може да се наложи, когато има риск от разпространение на инфекцията, както и за интензивни грижи или надзор. Ако няма риск от разпространение на инфекцията, изолирането може да бъде само физическо или визуално без необходимост от биологична сигурност.

2.4.4.2.4 Водене и поддържане на ветеринарномедицинска документация

Пълната ветеринарномедицинска документация е важен елемент от ветеринарномедицинските грижи. Ветеринарномедицинската документация следва да придружава животните, когато биват преместени на ново място.

Воденето и поддържането на документация е разгледано в [раздел 2.6](#) по-долу.

2.4.4.2.5 Биосигурност

Адекватната политика в областта на биосигурността свежда до минимум разпространението и въвеждането на заразни болести, в това число на зоонози. За изготвянето на специфичен за зоологическата градина протокол за биосигурността е необходимо да се познават пътищата на въвеждане и разпространение на болестите и патогените в съоръжението (допълнителна информация за предотвратяване на бягство на животни се съдържа в [раздел 2.5](#)).

Важни определения

Опасност — Наличие или условие за наличие на биологичен, химичен или физичен агент в животно или животински продукт, който агент има потенциална възможност да причини неблагоприятен за здравето ефект (Здравен кодекс за сухоземните животни — OIE).

Риск — Вероятността, голяма или малка, някой да понесе увреждане от евентуални опасности, заедно с указание за това доколко сериозно може да бъде увреждането (Изпълнителна агенция за здраве и безопасност, Обединено кралство).

За определяне на рисковете и опасностите за биосигурността, както и за изготвяне на протокол за биосигурността, може да се използва методология за оценка на риска. Биосигурността на зоологическите градини включва (но не се свежда до): почистване и дезинфекция, контрол на вредители, добро хигиенизиране, карантина на новопристигналите и болните животни и обезвреждане на отпадъците.

Установена практика е зоологическите градини да използват методология за оценка на риска при изготвяне на протоколи за биосигурността и планове за извънредни случаи.

Как зоологическите градини могат да използват методологията за оценка на риска за оценяване на рисковете за биосигурността?

Ефективната оценка на риска може да се състои от следните стъпки¹³:

- 1 Описание на съответните дейности
- 2 Определяне на опасностите
- 3 Оценка на рисковете
- 4 Контрол на рисковете
- 5 Редовно преразглеждане, оценяване и актуализиране.

Разумно е да се обърне специално внимание на дейностите, при които посетителите са в пряк контакт с животните, и да се вземат предвид благосъстоянието на животните и въздействието върху нецелевата флора и фауна.

С оглед да се осигури адекватно прилагане на резултатите от оценката на риска се препоръчва да се осигури информация относно значението на проблемите на биосигурността. Важно е също така ръководството на зоологическата градина и служителите, които работят с животните, да познават основните пътища на движение на болестите и патогените и да прилагат практики, свеждащи до минимум риска от такова движение. Добра практика е да се информира обществеността за евентуални рискове и предпазни мерки.

2.4.4.2.6 Лечебни грижи

Препоръчва се всяко лечение да става под надзора на подходящо квалифициран ветеринарен лекар. Възможно е обаче служителите на зоологическата градина да бъдат обучени да извършват определени процедури или терапии. Отговорният ветеринарен лекар трябва да бъде одобрен от компетентния орган и контролиран от него; той следва да бъде признат специалист по медицина, хирургия и стопанисване на видовете, с които работи.

Ветеринарният лекар на зоологическата градина отговаря за докладване за подозрителните смъртни случаи или за всеки друг симптом, че животните са страдали от болести, подлежащи на задължително обявяване пред компетентните органи.

2.4.4.2.7 Евтаназия

Препоръчва се всички зоологически градини да прилагат определена политика и съответни протоколи за евтаназия, с които се уреждат медицинските и етичните аспекти на процеса на вземане на такова решение, както и аспектът, свързан с хуманното отношение към животните.

2.4.4.2.8 Процедури при аутопсия

След смъртта на животно е препоръчително зоологическите градини винаги да преценяват необходимостта от извършването на аутопсия. Принципна отговорност за това решение носи ветеринарният лекар на зоопарка. Добрите практики, с които може да се осигури високо качество на аутопсиите, включват бързо извеждане и съхраняване на мъртвите животни, свързване със специализиран патолог, отстраняване на труповете и документиране. В процедурите, съпровождащи

¹³ [Приложение „Оценка на риска“](#), Мрежа за здравеопазване на животните в зоологическите градини и [Наръчник на експертния комитет на зоологическите градини, Министерство на околната среда, храните и въпросите на селските райони на Обединеното кралство \(2012 г.\)](#), глава 7.

извършването на аутопсии, трябва да се включат мерки за безопасността на служителите, които са били в контакт с мъртвите животни.

2.4.4.3 Програма за хранене

Подходящо и добре балансирано хранене и пиене на вода може да се постигне само при добро познаване на специфичните за вида екологични и хранителни изисквания на животното през всеки етап от живота му. Все още е голям броят на видовете, за чиито хранителни нужди има малко информация или изобщо няма такава, а изготвянето на хранителни режими на базата на видове от дивата флора или фауна може да се окаже трудно по логистични причини (набавяне и транспорт). Вж. също случай от практиката 13 ([приложение 3.3.4](#)).

2.4.4.3.1 Програма за хранене

Добрата програма за хранене осигурява хранителен режим, който е балансиран в количествено и качествено отношение, и е съобразен с вида, големината и възрастта на животните, както и със сезонните и специфичните външни условия или физиологичното състояние на индивидите (напр. бременни или кърмещи женски, болни или престарели животни).

В някои случаи или за определени видове се препоръчва използването на хранителни добавки, които трябва да се употребяват предпазливо и под наблюдението на квалифицирано лице.

Важно е планът за хранене да е под надзора на специалист по хранене, ветеринарен лекар или друг специалист. Може да се потърси експертен съвет, ако зоологическата градина е твърде малка, за да е оправдано назначаването на квалифициран професионалист. Промени в плана могат да бъдат записани и обсъдени със специалиста, който упражнява надзора.

Пример — хранене

Болестите, свързани с храненето (например дефицитът на калций при големи котки, влечуги или птици, водещ до счупвания на кости или припадъци), са резултат от неправилно стопанисване и могат да бъдат избегнати. Нуждата от хранителни добавки е обичайна за рибоядните видове не само за набавяне на ензима тиаминаза, но и когато храненето единствено с размразена риба не осигурява необходимите хранителни вещества.

2.4.4.3.2 Вода

Важно е да се осигури непрекъснат достъп до чиста и прясна питейна вода за всички животни във вътрешните и външните заграждения. За някои видове може да се наложи дехлориране на питейната вода или специални стратегии за нейното подаване. За водните видове и влечугите е препоръчително да има отделен източник на питейна вода.

Пример — вода

Хамелеоните пият само вода, която капе от растения. Зайците предпочитат да пият от купи, вместо от бутилки за вода или нипелни поилки.

2.4.4.3.3 Хранене от посетителите

По принцип не се допуска хранене на животни от посетителите. В случаите, когато е разрешено, то може да става под надзора на отговорни служители и така, че хранителният режим на животните да остане балансиран и в рамките на дневната дажба, те да не получават неподходяща храна и да не се прекалява с количеството. Храненето от посетителите може освен това да бъде рандомизирано и внимателно насочвано, за да не се допуска животните да развият необичайно поведение за измолване на храна.

2.4.4.3.4 Съоръжения и оборудване

Винаги е за предпочитане да има отделни помещения за съхранение и приготвяне на храна, както и хладилни камери за бързоразвалящи се хранителни продукти. Добра практика е съхранението и

приготвянето на храната да става при стриктни хигиенни стандарти, без замърсявания и опасност от разваляне, като съответните съдове, оборудване, прибори и повърхности са измити и дезинфекцирани.

Препоръчва се използването на отделни прибори за приготвяне на месото и зеленчуците. При размразени продукти, по-специално риба, загубата на хранителна стойност може да се ограничи, като размразяването се извърши в охладено помещение или хладилна камера, след което храната достига подходяща температура и бързо се подава на животните. Може да се наложи контрол на вредители.

При необходимост трябва да се използват съдове, които улесняват естественото хранене, лесно се почистват, безопасни са и свеждат до минимум замърсяването поради цапане и съперничество. Същото се отнася и до автоматичните устройства за подаване на храна и вода.

Пример — съоръжения за хранене

Птиците, хранещи се с нектар, получават храна от захранващи устройства, които насърчават естествените им умения за позициониране и поемане на храната.

На хищниците може да се предлагат месо и цели кланични трупове, фиксирани с вериги към земята или окачени на дървета или стълбове, така че да прилагат естествените си психически и физически умения.

2.4.4.3.5 Поведение при хранене

Повечето видове в дивата природа прекарват много време в търсене, лов или примамване на храна. В зоологическите градини е важно начините за подаване на храна да удължават времето за хранене и да насърчават максимално възможния набор от прояви на специфично за вида естествено поведение при хранене.

Безопасното подаване на храна е важно както за животните, така и за гледачите. Насърчаването на естествено поведение при хранене осигурява физическа активност и психически стимули и демонстрира естественото поведение пред посетителите, така че то е форма на обогатяване на жизнената среда.

Пример — поведение при хранене

За да се насърчи естественото поведение при хранене, храната може да се подава по следните начини: не в накълцано, а в цяло състояние; всеки ден да се поставя в различни зони на заграждението; като част от специални програми за обогатяване на жизнената среда.

2.4.4.3.6 Сезонност

Сезонността оказва голямо въздействие върху поведението при хранене на много видове, по-специално на тези, които спят зимен сън.

Животните трябва да се подготвят за зимен сън с период на налична в изобилие храна, богата най-вече на белтъчини и мазнини. Поради това е добре храната да се ограничи едва когато животното започне доброволно да я намалява, като достъп до вода се осигурява по всяко време.

Препоръчително е да се извършват ежедневно проверки на животните, без да бъдат смущавани по време на зимен сън или летаргия. Възможно е някои видове да се будят от зимен сън през различни интервали, по-специално през топли периоди на зимата; тогава животните трябва да имат достъп до прясна вода и храна, така че да могат да се нахранят и да пият вода, преди да подновят зимния си сън.

2.4.4.4 Управление на колекцията

Европейската асоциация на зоологическите градини (EAZA) препоръчва зоологическите градини да придобиват, управляват и показват само планово и по етичен начин видове, за които разполагат с необходимите съоръжения, ресурси и квалифициран персонал, за да се гарантира задоволяването на биологичните и консервационните изисквания на съответните видове (напр. [Етичен кодекс на EAZA \(2015 г.\)](#) и [приложение 3.9](#)). За тази цел е препоръчително да се извърши анализ на разходите и

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

ползите с оглед на вземане на информирани решения (вж. [Наръчник на експертния комитет на зоологическите градини в Обединеното кралство \(2012 г.\)](#)).

Сред установените важни аспекти, които да се имат предвид, са следните:

- Прехвърляне на животни към други колекции, като се провери дали приемащата зоологическа градина е в състояние да изпълни установените изисквания.
- Контрол на размножаването в плен и популациите: планиране и управление по най-добрите налични методи в дадения контекст (напр. контрацепция, временно разделяне, контрол на хибридизацията, умъртвяване и задоволяване в максимално възможна степен на социалните нужди на животните.
- Идентифициране на животните: избягване на болка, смущаване на социалното поведение и/или ограничаване на поведението.
- Животни „в повече“: избягване в максимално възможна степен на животните „в повече“ и, ако е необходимо, умъртвяването им по хуманен и етичен начин.
- Придобиване на родени в дивата природа екземпляри за колекцията: отчитане на последиците от придобиването за опазването на вида и благосъстоянието на животните (напр. методи на залавяне).

ОБОБЩЕНО ИЗЛОЖЕНИЕ 5 — ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

- Подслоняването на животните, така че да бъдат задоволени биологичните им изисквания, е важен принос за целта на зоологическите градини за опазване.
- Има стандарти на добра практика и наръчници за съобразено с вида стопанисване, които са важни източници на информация за отглеждане на животните в зоологическите градини при добри условия.
- За да се определи дали са изпълнени биологичните изисквания на животните, може да се използват оценки на разпоредбите за жизнената среда, физиологичното състояние и поведението.
- Дизайнът, обзавеждането, повърхностите, субстратът и жизнената среда (напр. температура, влажност, осветление) на загражденията са ключови аспекти за изпълнение на изискванията за подслоняване в зоологическите градини.
- Обогащването на жизнената среда насърчава естествено и желателно поведение на животните, запълва времето им и стимулира физическа, социална и психическа активност.
- Взаимодействията между хората (гледачи и посетители) и животните може да бъде значителен принос за благосъстоянието на животните.
- Необходими са подходящи здравни програми, гарантиращи доброто здраве на животните.
- Добре балансираните програми за хранене са съобразени с индивидуалните и сезонните изисквания. Съгласуването с програми за обогатяване на жизнената среда помага за

2.5 Член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители

— предотвратяване на бягството на животни с оглед избягването на възможни екологични заплахи за местните видове и предотвратяване нежелателното навлизане на външни вредители,

2.5.1 Приложно поле

Изискването на член 3, четвърто тире от Директивата за зоологическите градини е в съответствие с Конвенцията за биологичното разнообразие ([КБР](#)), в която се изтъква, че „всяка договаряща страна, доколкото е възможно и подходящо, [...] предотвратява въвеждането на чуждоземни видове, които заплашват екосистемите, местообитанията или видовете, и контролира и унищожава тези чуждоземни видове“.

На европейско равнище в [Директива 79/409/ЕИО на Съвета](#) относно опазването на дивите птици е определено в член 11, че „държавите членки следят въвеждането на видове птици, които не се срещат естествено в диво състояние на европейската територия на държавите членки, да не нанася вреда на местната флора и фауна“.

В изменения [Регламент \(ЕО\) № 338/97](#) са включени всички разпоредби на Конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора ([CITES](#)) и се дава възможност за включване в приложенията му на видовете, чието въвеждане в Европейския съюз може да представлява екологична заплаха за местните видове. Неговото прилагане се контролира чрез периодично актуализирани нормативни актове, като са установени временни спирания за въвеждането на някои видове в Европейския съюз.

Важни определения

„**чуждоземни видове**“ означава всички живи екземпляри от вид, подвид или по-нисш таксон животни, растения, гъби или микроорганизми, въведени извън техния естествен ареал; това включва всички части, гамети, семена, яйца или пропагули на такива видове, както и всички хибриди, сортове или породи, които биха могли да оцелеят и впоследствие да се размножат;

„**инвазивен чуждоземен вид**“ означава чуждоземен вид, за който е установено, че въвеждането или разпространението му застрашава или въздейства неблагоприятно върху биологичното разнообразие и свързаните екосистемни услуги.

Източник: [Регламент № 1143/2014 относно инвазивните чужди видове.](#)

Чиято цел е да създаде съгласувана общоевропейска рамка за действия с цел предотвратяване, намаляване до минимум и смекчаване на отрицателните въздействия на ИЧВ върху биологичното разнообразие и екосистемните услуги, както и за да се ограничи вредата от тях за икономиката и човешкото здраве.

Регламентът включва три различни вида мерки, които следват международно признатия йерархичен подход за борба с ИЧВ:

- Предотвратяване: предвидени са редица строги мерки за предотвратяване от самото начало от навлизането на ИЧВ в ЕС, независимо дали преднамерено или непреднамерено.
- Ранно предупреждение и бързо реагиране: държавите членки трябва да въведат система за ранно предупреждение, за да определят присъствието на ИЧВ възможно на най-ранен етап и да предприемат мерки за бързо реагиране за предотвратяване на установяването им.
- Борба с вече установени инвазивни чуждоземни видове: някои ИЧВ са вече добре установени на територията на ЕС; необходими са съгласувани действия за борбата срещу тях, за да се преустанови разпространението им и да се сведат до минимум вредите, които нанасят.

Изпълнението на регламента се подпомага от [КОМИТЕТ](#), съставен от представители на всички държави членки. Освен това консултации по научни въпрос във връзка с прилагането на този регламент се предоставят чрез научен форум от представители на научната общност, определени от държавите членки.

Макар че не всички чуждоземни видове са инвазивни, ликвидирането често се оказва невъзможно след установяването на чуждоземния вид, а смекчаването на последиците и контролът са трудни и скъпи. Предотвратяването на тяхното въвеждане е най-важната и най-разходооефективна мярка за избягване на бъдещи щети.

Зоологическите градини трябва поради това да **предотвратят** бягството на своите животни, за да се избегнат евентуални екологични заплахи за местните видове, както и нежелателно навлизане на външни проблемни видове. Думата „**предотвратяване**“, използвана в текста на тази директива, подчертава изпреварващия характер на мерките, които следва да се предприемат. Неприемливо е да се чака, докато някое животно избяга или се установи наличие на вредители в зоологическата градина, преди да бъдат взети мерки.

Мерките съгласно член 3, четвърто тире (предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на външни вредители) допълват другите консервационни мерки в член 3, тъй като имат за цел да поддържат в добро здраве колекцията от животни, свеждайки до минимум инфекциите от външни видове, докато местните видове извън границите на зоологическата градина не са изложени на заплахата от тази колекция.

Обхватът на тази консервационна мярка изисква пояснение в два аспекта:

- Предотвратяването на бягството на животни от зоологическата градина е нежелателното навлизане на проблемни видове на нейна територия ще окаже по необходимост благоприятно въздействие върху хората (както върху посетителите, така и върху персонала на зоологическата градина), като ги предпази от физическо увреждане от избягали животни или от зараза от външни видове. Целта на защитата според тази директива обаче, както тя е определена в член 1, е биологичното разнообразие изобщо и дивата фауна в частност, а не хората сами по себе си. Независимо че хората ще имат полза от изпълнението на горепосочените мерки, тяхната безопасност/сигурност не се разглежда изрично в този, нито в който и да е друг раздел от настоящия законодателен акт и следователно такива мерки за безопасност/сигурност (като бариери, предпазващи посетителите от падане в ров с вода, или мерки за смекчаване на риска от наранявания на присъстващите на демонстрации със свободно летящи птици) трябва да се предприемат от зоологическата градина съгласно действащото местно, национално и регионално законодателство по този въпрос.
- Много от растенията и водораслите, използвани за украса в зоологическите градини, не са местни за района, в който се намира зоологическата градина, и представляват потенциална заплахата за околната среда. Въпреки това Директивата на ЕС за зоологическите градини, посочвайки „животните“ в своя текст, оставя други чуждоземни видове, като растения или водорасли, извън приложното поле на директивата. В тази връзка има редица международни споразумения относно неместните инвазивни видове (НИС), включващи разпоредби за предотвратяване на тяхното въвеждане, както и за контрол или ликвидиране на ИЧВ. Така например в [Директива 92/43/ЕО на Съвета за опазване на естествените](#)

[местообитания и на дивата флора и фауна](#) държавите членки се задължават да „осигуряват регулирането на умишленото въвеждане в природата на неместни видове да става по начин, който не би увредил нито естествените местообитания в тяхната естествена област на разпространение, нито местните представители на дивата флора и фауна, и в случай че считат това за необходимо, забраняват такова въвеждане“ (член 22б). Също така в член 11, параграф 2, буква б) от [Бернската конвенция](#) договарящите страни се задължават „строго да контролират въвеждането на чуждоземни видове“.

2.5.2 Предотвратяване на бягството на животни

В зоологическите градини се държат много видове животни, голяма част от които са чуждоземни видове (въпреки че някои зоологически градини са специализирани за местна фауна). За бягства от зоологическите градини се съобщава навсякъде по света, което превръща зоологическите градини в потенциални източници на чуждоземни видове, ако избягат животни. Макар значението на зоологическите градини като източници на въвеждане на ИЧВ да е малко в сравнение с други дейности, като градинарство или търговия с домашни любимци, зоологическите градини са длъжни да вземат всички необходими мерки за предотвратяване на бягството на своите животни.

2.5.2.1 Екологична заплаха ли е бягството на всички видове животни?

Не всички видове в дадена зоологическа градина са истинска заплаха за екосистемата в случай на бягство. Дори ако едно или няколко животни избягат от своите заграждения, те могат все пак да бъдат заловени на територията на зоологическата градина, преди да избягат от нея. Могат да бъдат заловени и върнати след бягство от територията на зоологическата градина, но преди да причинят вреди на местни видове и дори да са напълно свободни, трябва да са се установили и пръснали в новата екосистема, за да станат инвазивни.

2.5.2.2 Достигане до нова екосистема

- Научните данни сочат, че, общо взето, когато даден вид е превозен и пуснат (преднамерено или непреднамерено) в различно местообитание, повечето организми умират при превоза или скоро след пускането им.
- При бягства успехът на всяко животно или всеки вид да постигне пълна свобода зависи от неговите специфични физически характеристики и от поведението му. Може например да се очаква, че е по-малко вероятно физически по-едри видове да успеят да избягат, отколкото по-дребните животни, тъй като се забелязват по-добре от хората и поради това е по-лесно да бъдат открити.
- За опасните видове е може би по-малко вероятно да успеят да стигнат до дивата природа, тъй като поради опасността, която представляват за широката общественост, ще бъдат положени повече усилия да бъдат заловени.
- На двигателните навици (скорост и начин на придвижване) на вида също се пада важна роля при бягството; при летящите животни е по-голяма вероятността да избягат, защото е по-трудно да бъдат заловени и върнати обратно.

2.5.2.3 Способност на вида да се установи и разпространи в нова екосистема: оценка на риска от биологично нашествие

Оценяването на риска от биологично нашествие изисква задълбочена оценка на:

- потенциала на вида да се установи, да увеличи числеността си и да се разпространи, както и възможността му да изпълни нежелателни екологични роли в районите, където е въведен;
- потенциала да доведе до нежелателни последици за биологичното разнообразие или екосистемата;

- района, който е непосредствено засегнат от евентуалното бягство, както и района на възможно разширяване в средносрочен до дългосрочен план. Сложните и взаимодействащи си отрицателни последици от даден ИЧВ може да се проявят едва десетилетия след неговото въвеждане;
- способността на вида да разшири географския си ареал (подвижност на сперматозоидите, разпръскване от вятъра, разпространение в сладка вода или морска среда и пр.);
- потенциално засегнатия от бягството район.

2.5.2.4 Опасност от вида: заплаха за околната среда и заплаха за хората

Държавите членки трябва да гарантират, че техните зоологически градини вземат достатъчно ефективни мерки за недопускане на бягство. Това се отнася не само за видовете, които са опасни за хората, но и за тези, които представляват потенциална заплаха (като НИС и ИЧВ) за местните видове извън зоологическата градина.

Така например Европейската асоциация на зоологическите градини и аквариумите ([EAZA](#)), както и други национални/регионални професионални асоциации на зоологически градини, често разполагат със списък на видовете, опасни за хората по съответните стандарти за подслоняването и стопанисването им, които са гаранция, че всяка институция съзнава опасността от своята колекция от животни и взема подходящи мерки за сигурност.

Подобен списък на видове, които са опасни за околната среда, ще доведе до повече сигурност при чуждоземни видове и ИЧВ и ще повиши осведомеността на персонала на зоологическите градини. Членовете на персонала трябва да осъзнават значението на мерките за сигурност по отношение на видове, които са потенциално опасни за околната среда, както са и за видовете, смятани за опасни за хората.

Пример

Много от неместните видове, успели да нахлуят в нови екосистеми в Европа, са бивши домашни любимци, които са пуснати на свобода или са избягали в дивата природа (като зелени игуани, *Iguana iguana* или червенобузи костенурки, *Trachemys scripta*).

Важно е да се подчертае, че повечето ИЧВ не са непосредствено вредни за хората. Например нито един от видовете, освен няколко медузи, включени в списъка на [стоте най-опасни инвазивни видове за Европа](#), публикуван от [DAISIE](#) (Съставяне на описи на инвазивните чуждоземни видове за Европа), не са непосредствено опасни за хората.

От това следва, че сигурността е важна за някои видове, тъй като са заплаха за хората, а за други — тъй като са заплаха за околната среда.

Как да определим кои видове са НИС или ИЧВ в дадена държава

[DAISIE](#) е проект, финансиран от шестата рамкова програма на Европейската комисия, която предвижда „обслужване на едно гише“ за информацията относно биологичните нашествия в Европа.

Данни за това кои видове са инвазивни или потенциално инвазивни в определени местообитания могат да се получат лесно чрез пряк достъп до националните бази на знания в цяла Европа.

Данни са събрани за гръбначни, безгръбначни и морски организми и растения, както и за такива във вътрешни водоеми, от 97 държави/региони (включително острови) в Европа като цяло. Съставени и проверени от експерти са 248 масиви от данни, представляващи най-голямата база данни за инвазивни видове в света. Достъп до този ресурс е осигурен чрез три основни системи за търсене:

- търсене на информация за един от всички 12 122 чуждоземни вида, установени в Европа,
- търсене на един от 839-те експерти по биологичните нахлувания в Европа,
- търсене на региони за проучване на заплахите от чуждоземни видове в цяла Европа за 81 държави/региони (включително острови) и 57 крайбрежни и морски зони.

2.5.2.5 Европейски кодекс за поведение в зоологическите градини и аквариумите във връзка с инвазивните чуждоземни видове

[Европейският кодекс за поведение в зоологическите градини и аквариумите във връзка с инвазивните чуждоземни видове](#) е документ, изготвен от Съвета на Европа съвместно с [Групата от специалисти по инвазивните видове](#) към IUCN и EAZA. В него са формулирани пет препоръки, чието изпълнение гарантира, че колекциите от животни в европейските зоологически градини не са източник на ИЧВ и че тези институции ще повишат общата си ангажираност към борбата с инвазивните видове в контекста на опазването на биологичното разнообразие, научните изследвания и образованието.

Тези пет препоръки са следните:

- приемане на ефективни превантивни мерки за избягване на непреднамерено въвеждане и разпространение на ИЧВ;
- съобразяване с рисковете от въвеждане на ИЧВ при всички проекти за управление на диви животни и местообитания;
- проактивно участие в информационни дейности относно ИЧВ и тяхното въздействие;
- приемане на най-добри практики в подкрепа на системата за ранно предупреждение и бързо реагиране за ИЧВ;
- познаване на всички важни нормативни актове относно зоологическите градини и аквариумите и относно ИЧВ.

Горните препоръки могат да се разглеждат като първата стъпка, необходима за насърчаване на доброволни инициативи за зоологическите градини в съответствие с принципите на [Европейската стратегия за ИЧВ](#). Те са разработени като гаранция, че колекциите на зоологическите градини не представляват заплаха за околната среда, превръщайки се в източник на ИЧВ.

2.5.2.6 Как да се предотврати бягството на животни в зоологическата градина?

2.5.2.6.1 Първа линия на действие: осигуряване на загражденията срещу бягство на животни

Предотвратяването на бягството на животни от загражденията им (ако са поставени в такива) или от територията на парка зависи от два основни фактора:

- Невъзможност на животното да премине бариерата на заграждението, защото тя е изградена с правилно подбрани материали и подходящ дизайн, поддържа се правилно и редовно се проверява.
- Невъзможност на посетителите да пуснат животните на свобода нито пряко — като извадят животното от заграждението му и го вземат, нито косвено — като подпомогнат бягството му.

С оглед на нарастващата роля на колекциите от растения в много институции (включително използваните за храна, като семена за птици, за обогатяване на жизнената среда, за дизайн на експозицията/аквариума и образование в областта на екологията) е важно да се подчертае, че използването на инвазивни растения може да доведе до разпространението им в съседни природни зони. Като алтернатива може да бъдат подбрани неинвазивни, евентуално местни растения, които са подходящи за региона от естетическа и озеленителна гледна точка и с които да бъдат заменени известните или потенциалните ИЧВ.

Загражденията трябва да са проектирани така, че да не позволяват бягството на поставените в тях животни и растения, техните пропагули, паразити и патогени или на други организми с потенциално вредно въздействие върху околната среда. Дизайнът следва да е различен в зависимост от биологичния вид, за който е предназначен. Като общо правило обаче видът на заграждението, използваните за изграждането му материали и дизайнът на физическата бариера трябва да са съобразени с физическата сила, поведението и когнитивните способности на животните в него.

Три елемента на заграждението имат решаващо значение, за да останат животните в него и да се осигури тяхната безопасност:

- физическа бариера,
- врати,

ИЗИСКВАНИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЗООЛОГИЧЕСКИТЕ ГРАДИНИ

- дренажна система.

Физическа бариера

Бариерите трябва да са проектирани, изградени и поддържани с цел животните да не напускат рамките на загражденията, като се внимава растителността, катерушките или другите елементи да се поддържат по такъв начин, че да не подпомагат евентуално бягство. Бариерите трябва да са и достатъчно здрави, за да устоят на неочаквани метеорологични условия (снеговалеж, силен вятър и пр.). Най-добрият начин за осигуряване на редовна поддръжка на всички съоръжения за предотвратяване на бягството на животните като клетки, волиери, огради, бариери и пр., е да се изготви процедура по оценяване, включваща отговорно и редовно наблюдение и инспектиране на съоръженията (напр. за установяване на повреди на оградите и пр.). По-специално, когато за предотвратяване на бягството на животните се използват електрически огради, системата трябва да се проверява ежедневно и да има резервен източник на електроенергия в случай на прекъсване на електрическото захранване.

Пример

Като предпазна бариера против бягството на птици се използват рибарски мрежи, които са боядисани в черно, за да се намали тяхното повреждане вследствие на ултравиолетовите лъчи и които обхващат големи пространства без препятствия от междинни опори.

С оглед на голямото разнообразие от таксони в зоологическите градини са необходими също толкова разнообразни видове заграждения. Така например за риешки животни е необходим изкуствен „под“ на определено разстояние под земята (това разстояние зависи от моделите на риене на вида) като бариера, която дава възможност за риене, но предотвратява бягство.

За видовете, които могат да се катерят или да скачат, трябва да се спазват препоръчаните минималните височини на бариерите, установени в стандарти на националните или международните организации на зоологически градини (напр. EAZA или насоките за стопанисване на животни, изготвени от [ASZK](#)). Когато видът е толкова подвижен и ловък, че редуващите се препятствия не са достатъчни за предотвратяване на бягството му, може да се наложи използването на цялостни заграждения от мрежа.

Дизайнът и конструкцията на загражденията трябва да са изцяло съобразени с рисковете, свързани със силата, поведението и когнитивните способности на животното. За загражденията на животни, които могат да скачат, да се катерят или да рият, са необходими специфични елементи — например:

- покрив с достатъчна издръжливост над цялото заграждение;
- ограда с подходяща височина, която може да включва вътрешни надвеси за допълнителна сигурност;
- вкопани в земята удължения с хоризонтални ъглови чупки с подходяща широчина, насочени навътре в заграждението.

При проектирането на бариерите на заграждението е важно да се има предвид дали посетителите ще бъдат допускани до физически контакт с животните през защитната бариера или вътре в заграждението. Контактът между хора и животни представлява потенциален риск от нараняване както на лицето, така и на животното, и може да улесни заразяването със зоонози (вж. [раздел 2.4.4.2.5](#): Биосигурност).

Пример

Използваните в загражденията прозорци, през които посетителите могат да наблюдават животните, трябва да са устойчиви на нападения от животните. Когато защитното стъкло се подлага на изключително силно или повтарящо се въздействие, може да се наложи използването на усилено (напр. 25 mm или по-дебело) балистично стъкло. Носещата рамка на стъклото трябва да има достатъчна якост и устойчивост. Когато се използва стъкло, то трябва да бъде маркирано или да има проектни характеристики, които го правят ясно забележимо.

Трябва ли държавите членки да разрешават свободното движение на животински видове на територията на зоологическите градини?

Преди да се вземе решение за свободно движение на даден вид във всички съоръжения на зоологическата градина (напр. свободно летящи папагали или хищни птици при демонстрационни полети), зоологическата градина следва да извърши специфични оценки за това дали в случай на евентуално бягство този вид може да представлява заплаха за местните видове, местообитания и екосистеми (също и във връзка с разпространението на болести).

Видове с доказан инвазивен потенциал в държавата, където се намира зоологическата градина (както и в съседни държави в зависимост от възможностите за разпространение на разглежданите видове), представляват висок риск, ако им се позволи да се движат свободно на територията на зоологическата градина.

Може да се приложат ефективни техники за намаляване на инвазивния потенциал на вида при открити демонстрации — например като бъдат пуснати само животни от мъжки пол, като се поставят проследяващи устройства или като бъде постоянно или временно ограничена възможността за летене на птиците (когато е осъществимо и уместно, в съответствие с нормите и най-добрите практики за здравето на животните и хуманното отношение към тях).

Ако се разреши свободното движение на летящи птици — без значение дали се използват за демонстрации или за украса (напр. пауни) — зоологическите градини може да ги насърчат да останат на тяхна територия, като предвидят зони за кацане, кошнички за гнездене и пунктове за хранене. По-безопасният вариант обаче е да се избегне свободно движение, независимо дали то е допуснато в рамките на демонстрация или става въпрос за декоративни птици, движещи се свободно из парка.

Врати

Вратите трябва да са здрави и ефективни, за да могат да предотвратят евентуалното бягство на животните — включително конструкцията им да не допуска възможността животните да ги вдигнат от пантите им или да разхлабят обезопасяващото устройство. Вратите на загражденията трябва да са сигурно заключени, за да се предотврати неразрешено отваряне.

Целесъобразно е загражденията, позволяващи влизането на посетители (пешеходци или преминаващи затворени превозни средства), да имат един вход и един изход, които да са под надзор на ниво, съобразено със спецификата на животните в съответното заграждение. Ако в тези заграждения са поставени летящи (напр. насекоми, птици, прилепи) или катереци се (напр. примати) видове, трябва да се инсталират две последователни врати, за да се предотврати случайно бягство. Пространството между вратите трябва да е достатъчно, за да даде възможност за пълно затваряне (предна и задна врата) при влизането на лица или превозни средства.

При проектиране на вратите трябва да се предвиди ключалка, резе или мандало, които да се задействат лесно отвътре от персонала на зоологическата градина, но не от животните. Вътрешните врати трябва да се държат затворени, когато в загражденията има работници, за да се попречи на животните да влязат в преходната зона. При окачване на вратата с отваряне навътре (към заграждението) се избягва необходимостта тя да се затваря, преодолявайки теглото на животното.

Дренажна система

По принцип всяка част от общата структура на системите за оттичане и филтриране на отпадъчни води може да доведе до непреднамерено бягство на животни. Поради тази причина се препоръчва зоологическите градини с аквариуми, и по-специално разположените в крайбрежни зони, да спазват строги предпазни мерки в това отношение.

Контролът на водите, излизащи от заграждения и аквариуми (или от всеки друг воден обект в зоологическата градина), ще намали вероятността от излизане на животни в природната среда.

Пример

Caulerpa taxifolia е инвазивно водорасло, причиняващо сериозни екологични проблеми в Средиземно море. Студеноводен род от това водорасло е бил селектиран през 1980 г. от управители на аквариуми. През 1984 г. този род на *Caulerpa* е бил случайно изпуснат от един европейски аквариум в Средиземно море, където се е установил. Понастоящем водораслото *Caulerpa* е колонизирало хиляди хектари от дъното на Средиземно море и се среща от Франция до Хърватия, а ареалът му в Средиземно море по всяка вероятност ще се разшири. Инвазивният род на *Caulerpa* в Средиземно море задушават другите видове водорасли, морски треви и неподвижни безгръбначни колонии. Големите площи, обрасли с *Caulerpa*, са намалили рязко разнообразието на местните видове и рибните местообитания. Местните риби, които могат да се хранят с *Caulerpa*, като средиземноморския кантар, натрупват токсини от *Caulerpa* в телесната си маса, което ги прави неподходящи за консумация от човека.

2.5.2.6.2 Втора линия на действие: граница на периметъра

Бариера по периметъра около зоологическата градина е най-очевидният начин за предотвратяване на бягството на животни от нея. Бариерите (включително точки за достъп) трябва да бъдат проектирани, изградени и поддържани така, че да обезкуражават неразрешен достъп и, в рамките на разумното и практичното, да предотвратяват бягството на животни (включително по отточни тръби или други водни пътища).

Пример

Неохраняваните точки за достъп до зоологическата градина (напр. сервизни врати) може да бъдат оборудвани с автоматични механизми за заключване, вътрешна система за видеонаблюдение (CCTV) и/или алармена система.

2.5.2.6.3 Трета линия на действие: мерки за сигурност при случайно бягство на животни

Препоръчва се настоятелно зоологическите градини да имат план за извънредни ситуации при проблеми със сигурността или други непредвидени събития (като природни бедствия или пожари). Бягствата на животни могат да застрашат както хората, така и околната среда.

Съображенията във връзка с ИЧВ при изготвяне на плана на зоологическата градина за извънредни ситуации ще помогнат да се сведе до минимум рискът от въвеждане на чуждоземни видове в околната среда, ако се приеме, че всички други мерки за сигурност (бариери, врати и дренажна система) са действащи и ефективни.

Желателно е като предпазна мярка и в рамките на разумно осъществимото всяко избягало животно да бъде върнато (живо или мъртво). За тази цел следва да са налице подходящо оборудване (напр. мрежи, оръжия, противоотрови и пр.), обучение и съответните разрешения за използване на такова оборудване.

Изготвянето на списъци на ИЧВ или потенциални ИЧВ за региона може да помогне за определяне на видовете, които представляват най-голям биологичен риск, ако избягат.

Настоятелно се препоръчва изготвянето на план за извънредни ситуации, включващ протоколите и действията (залавяне на животното, защита на обществеността, ограждане на периметъра, уведомяване на полицията и пр.), които да бъдат предприети в случай на бягство, както и разпределението на отговорността за тези действия. Когато бягството може да представлява заплаха за съседна държава, следва да има механизъм за уведомяване на компетентните органи.

Аспекти, които следва да се имат предвид за включване в процедурите при извънредни ситуации в случай на бягство на животни (независимо дали са класифицирани като опасни, или като безопасни):

- определяне на лице и негов заместник, които да се заемат с преодоляване на ситуацията и да вземат важни решения;
- обявяване на тревога и докладване възможно най-бързо за инцидентите на съответните служители;
- комуникации с входовете/изходите; възлагане на отговорности за затваряне при необходимост;

- мерки за евакуацията или безопасното задържане на хората в зоологическата градина, като се направи необходимото намиращите се далече от сградите да получат адекватна помощ по най-бързия възможен начин;
- безопасно управление на големи групи хора при извънредна ситуация и даване на указания;
- стратегия за залавяне на животните, съобразена с вида им;
- мерки за установяване на връзка с висши служители на зоологическата градина, ветеринарни лекари и др. относно плана за залавяне, включително използване на радиосъоръжения, оборудване, превозни средства, огнестрелни оръжия и определяне на служители с ключови функции;
- инструктаж на служителите за техните роли и отговорности по време на операцията за залавяне, включително за залавяне на животни, избягали извън периметъра на зоологическата градина;
- мерки за намиране на избягалото животно;
- мерки за държане на животното под наблюдение, докато се изготвят планове за неговото залавяне, и придвижване на служители с ключови функции към съответната зона след намирането на животното;
- осигуряване и разполагане на необходимото оборудване за залавяне (напр. мрежи, огнестрелни оръжия, стрели); електрическите фенерчета са неоценими при нощни бягства и трябва да се съхраняват на определено за целта място;
- уведомяване на външните служби за помощ при извънредни ситуации и на полицията, когато е необходимо;
- мерки за отбой след завършване на операцията по повторното залавяне, включително уведомяване на всички участващи служители и външни организации;
- персоналът на зоологическите градини трябва да е преминал подходящо обучение във връзка с плановете при извънредни ситуации и тези планове трябва да се практикуват редовно, за да се осигури тяхната ефективност.

2.5.3 Предотвратяване на нежелателното навлизане на външни вредители

Директивата за зоологическите градини задължава държавите членки да осигурят предприемането на мерки от зоологическите градини за предотвратяване на нежелателното навлизане на външни проблемни видове, които могат да бъдат рискови за здравето на хората или на животните.

Контролът на такива видове е съществено важен аспект на превантивната медицина в зоопарковете. Предотвратяването на нежелателно навлизане на вредители и патогени се извършва по стриктни протоколи за биологична безопасност (напр. карантина, обезвреждане на отпадъците) с оглед на намаляване на рисковете, както и по съответни планове за действие в извънредни ситуации за предотвратяване на такива рискове (вж. [раздел 2.4.4.2](#): Ветеринарномедицински грижи).

Вредителите са вектори или резервоари на болести, които може да окажат неблагоприятно въздействие върху животните в зоологическите градини.

Зоологическите градини следва да обсъдят и поддържат безопасна и ефективна програма за контрола или възпирането на вредители и, когато е необходимо, на хищници. Въпреки че възможностите за предотвратяване са ограничени, може да се обсъдят очевидни мерки, като огради против лисици и контрол на гризачи и насекоми на територията на зоологическата градина. Освен това при възможност може да се насърчават местни мерки за контрол и предотвратяване извън зоологическата градина (вж. [раздел 2.4.4.2.5](#): Биосигурност).

2.5.3.1 Програми за борба с вредителите

В успешната програма за борба с вредителите се съчетават задълбочени познания по биологията на въпросните вредители и въздействието на предлаганите методи за контрол върху вредителите и върху колекцията от животни на зоологическата градина, служителите, посетителите, както и върху други нецелелеви животни, които не са част от тази колекция, но присъстват на територията на зоологическата градина.

Най-успешните програми за контрол в зоологическите градини използват интегрирана борба с вредителите (или IPM) като стратегия за борба с вредителите, при която могат да бъдат манипулирани естествени процеси (естествени фактори за смъртност на вредителите, отношения между вредители и хищници и генетична резистентност) с цел максимално увеличаване на тяхната ефективност. Обикновено химически средства за контрол се използват само ако естествените процеси за контрол и други методи са се оказали неуспешни и по такъв начин, че да се сведат до минимум рисковете за икономиката, здравето и околната среда. Целта на IPM е вредителите да бъдат намалени до поносимо равнище чрез методи, които са най-малко вредни за околната среда. Какъвто и да е използваният метод, следва да се обърне нужното внимание на хуманното отношение към всички животни, в това число и към нецелевите видове.

Определение

Интегрираната борба с вредителите е внимателно разглеждане на всички налични техники за контрол на вредители и последвало интегриране на подходящи мерки, които обезкуражават разрастването на популациите от вредители и поддържат пестицидите и други интервенционни мерки за намеса на равнища, които са икономически обосновани и намаляват или свеждат до минимум рисковете за човешкото здраве и околната среда. IPM насърчава естествените механизми за контрол на вредители (адаптирани от ФАО).

Основните въпроси за решаване при борбата с вредителите в зоологическите градини са контрол на плъхове и мишки, безстопанствени котки, контрол на насекоми (главно хлебарки), последици за нецелевите животни и намиране на нехимични алтернативи. Зоологическата градина поставя специфични проблеми, тъй като контролът на вредителите трябва да става, без да се увреждат показните екземпляри. Следва да се имат предвид както първичната, така и вторичната токсичност (relay toxicity) (напр. на животни в зоологическата градина, които се хранят с насекоми или мъртви гризачи, замърсени с пестициди).

Заради тези рискове капаните са предпочитани за премахване на гръбначни вредители пред залагане на примамки, освен ако няма голяма свръхпопулация от гризачи. Образуването на мъгла и опушването трябва да бъде стриктно контролирано; то може да се прилага само от сертифицирани и опитни специалисти. За програмата за борба с вредителите следва да отговарят само служители от висшето ръководство (ограничени до много малък брой), които са запознати с принципите на борбата с вредителите.

Сред аспектите на програмата за борба с вредителите, които подлежат на преглед и обсъждане преди изпълнението ѝ, са съхраняване на химикали, описи, процедури за безопасност, техники на прилагане и правни аспекти (напр. спазване на изискванията за пестициди на Агенцията за защита на околната среда, държавни или местни правила и изисквания за сертифицирани изпълнители, пестициди с ограничена употреба и концентрации за приложение).

Пряко отговорните служители за съответната програма за борба с вредителите трябва да познават всички области на операциите за борба с вредителите и редовно да повишават знанията си чрез обучение по професионална борба с вредителите. В наше време обаче много зоологически градини разчитат на външни професионални услуги (като лицензирана фирма за контрол на вредители), която изготвя, управлява и изпълнява програмата за контрол на вредители.

Успешната програма за IPM в дадена зоологическа градина включва няколко стъпки за контрол, намаляване или премахване на вредителите; те може да включват инспектиране, изолиране и управление на местообитанието, хигиенизиране, залагане на капани и примамки, репеленти и други методи. Като превантивна мярка, рутинното инспектиране на съоръженията за животните може да установи проблем с вредители, преди той да се превърне в истинско нашествие на такива. Физическите бариери (напр. поставяне на ограда, мрежа или покрив) са първа линия на защита срещу нашествието на вредители. Управлението на местообитанието има за цел да се намали атрактивността на заграждението на животните за вредителите.

Хигиенизирането и правилното съхранение и изхвърляне на твърдите отпадъци (постели, храна, артикули за обогатяване на жизнената среда, мръсотия и отломки) са важни стъпки при борбата с вредителите. Подходящи контейнери за съхранение на храна, които са добре запечатани, ще намалят потенциалните проблеми с вредители. Съдовете за хранителни продукти и вода трябва да се почистват и дезинфектират редовно. Достъпните за обществеността зони (като пътеки, концесионни площи) следва да се почистват редовно и посетителите следва да се въздържат от хранене на животните. В някои национални или регионални нормативни актове може да се съдържат специфични изисквания за хигиенизиране за определени животни в плен (напр. основни вътрешни заграждения за примати).

За по-тежки случаи на нашествие на вредители може да се наложат физически (капани), химически (примамки, репеленти и опушване) и биологични мерки за контрол (хищници, контрацептивни ваксини, специфична за вида болест). Улавянето в капани на вредители намалява риска от вторична и нецелева токсичност, която може да се прояви в зоологическите градини, и по принцип се предпочита, освен в по-тежки случаи на нашествие на гризачи.

Пример

Биологични мерки за контрол може да се използват в много специфични ситуации под внимателно наблюдение, например използването на орално контрацептивно средство (имуноконтрацепция с вирусен вектор) за контрол на диви зайци и червени лисици.

Използването на химични средства следва да се разглежда като краен изход за борба с вредителите поради опасения за токсичност. Многократно е съобщавано за интоксикация от химикали, използвани в зоологическите градини. Използването на пестициди в зоологическите градини предизвиква загриженост заради потенциалните последици за здравето на животните. Препоръчва се управителите на зоологическите градини да извършват оценка на риска за нецелевите видове, преди всяко използване на пестициди или родентициди. При извършвания от тях преглед на годността на продуктите трябва да се има предвид и хуманното отношение към видовете вредители, както и етични съображения.

Второто поколение родентициди, съдържащи антикоагуланти, се свързват с токсичност, а в някои случаи и със смърт при няколко вида птици, като белокрила горска патица, турски лешояд, кукабура, птица носорог Хорнбилл фон дер Декен и качулата горска яребица.

ОБОБЩЕНО ИЗЛОЖЕНИЕ 6 — ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА БЯГСТВОТО НА ЖИВОТНИ И НЕЖЕЛАТЕЛНОТО НАВЛИЗАНЕ НА ВЪНШНИ ВРЕДИТЕЛИ

- Инвазивните чуждоземни видове (ИЧВ) са второто по значимост разрушително въздействие от страна на човека върху биологичното разнообразие след загубата на местообитания и раздробяването на ландшафта.
- За бягства от зоологическите градини се съобщава навсякъде по света, което превръща зоологическите градини в потенциални източници на чуждоземни видове.
- Предотвратяването на бягството на животни в зоологическите градини е първата и най-разходоефективна мярка за избягване на екологични заплахи.
- Повечето ИЧВ не са непосредствено вредни за хората. Много от неместните видове, успели да нахлуят в нови екосистеми в Европа, са бивши домашни любимци, които са пуснати на свобода или са избягали в дивата природа.
- DAISIE предоставя пълен списък на ИЧВ за всяка европейска държава.
- Трите линии на действие за избягване на бягство на животни са:
 - граница на периметъра, която помага за задържането на всички животни в периметъра на зоологическата градина;
 - заграждения за животните, проектирани, изградени и поддържани с оглед на физическата сила, поведението и когнитивните способности на животните в тях;
 - план за извънредни ситуации във връзка с ИЧВ.
- Вредителите са вектори или резервоари на болести, които може да окажат неблагоприятно въздействие върху животните в зоологическите градини.

2.6 Член 3, пето тире — поддържане на документация

— поддържане на актуализирана документация за колекцията на зоологическата градина, подходяща за документираните видове.

2.6.1 Приложно поле

Съгласно приложното поле на Директивата за зоологическите градини документацията за животните изпълнява две добре определени роли: i) тя е източник на информация за компетентните органи по време на инспектиране и лицензиране и ii) тази документация е от съществено значение за зоологическата градина при планиране и изпълнение на програми за опазване на биологичното разнообразие, образование и ветеринарномедицински грижи. Дейностите за опазване на видовете зависят от наличието на добре поддържана документация за животните.

Във вътрешен план базите данни с документация на животните помагат на служителите, отговарящи за управлението на животните, да се грижат за своите животни, както и за управлението на популациите на

съответните видове. Актуализираната документация за животните е важна за администрирането, наблюдението и контрола на колекцията от животни, както и за благосъстоянието на животните.

Във външен план точната документация улеснява обмена на информация с други зоологически градини и представлява ценен източник на информация за научните работници и изследователите (напр. демографски параметри, проценти на оцеляване) в областта на опазването.

Четири термина в член 3, пето тире определят приложното поле на текста:

- „**Актуализирана**“ означава последната налична информация за разглеждания екземпляр. Актуализирането на документацията е постоянна рутинна задача във всяка зоологическа градина.
- В термина „**документация**“ се включва информация за отделно животно или за групи от животни. Документацията за отделно животно може да съдържа информация за неговите произход, история, ежедневни грижи и здравно състояние. Примери на документация за животните са: документи за прехвърляне на собствеността (включително доказателство за законно притежание, договори за закупуване, разрешения или сертификати от органите, като CITES и др.), информация за идентифициране, отчети за промени в колекцията (включително премествания на територията на зоологическата градина), генеалогия/родословие, ветеринарномедицинска информация, включително снимки, резултати от тестове и пр, информация за хранене и физическо състояние, информация за формиране на извадки и разпределение на частите/продуктите и пр.
- С Директивата за зоологическите градини се изисква документация за **колекцията** от животни **на зоологическата градина**. В колекцията от животни на зоологическата градина са **включени всички видове животни**, държани от зоологическата градина и **на нейна отговорност**, и са **изключени животните** на територията на зоологическата градина, **които не са част от колекцията от животни на градината**, например дивите котки.
- Текстът гласи, че документацията за животните трябва да бъде **подходяща за документираните видове**. Различна информация може да се поддържа в зависимост от видовете, стига документацията да е пълна, точна и логически организирана, за да може да е полезна във връзка със съответствието с другите консервационни мерки, както и с общите цели на Директивата за зоологическите градини.

По-ранни изследвания сочат липсата на пълна и подходяща документация като най-честото нарушение на петте консервационни изисквания съгласно Директивата за зоологическите градини.

2.6.2 Каква документация следва да има зоологическата градина относно своята колекция от животни?

Освен документацията за отделните животни зоологическата градина може да има **документация за колекцията**: информация, фактически данни, рационализации за своята колекция от животни като цяло, която може да допълва или пояснява информацията, съдържаща се в документацията за отделното животно.

Документацията за колекцията от животни може да включва: документи за решения относно колекцията и промени в нея, данни за структурни промени в институцията, данни за промени на наименования на сгради, както и протоколи и промени за стопанисването на равнище институция или отдел.

Примери за документи, които могат да бъдат включени в документацията за колекцията и които допълват или поясняват документацията за отделни животни, са: планове, разрешения, годишни описи за колекцията (включващи равнение с предходната година), дневници/бележници за района (включително информация за/от/между други служители, полагащи грижи за животните), доклади на гледачи и пр.

И накрая, полезен инструмент е годишният опис или **отчет** за преброяването. Описът дава отговор на въпроса „Колко?“ за всеки вид в колекцията към определена дата. В него се дава „равнение“ с предходния опис, т.е. броят на животните в началото на текущия опис е равен на този в края на предходния опис, като несъответствията се регистрират с обяснение. При документацията за група вместо за отделни животни (допълнителна информация се съдържа в [раздел 2.6.4.1](#)), документацията от преброяването може да съдържа само приблизителни данни.

Пример — документация за преброяване

Общоприето наименование ¹	Научно наименование ¹	Група към 1.1.2013 г. ²	Пристигнали ³	Родени ⁴	Умрели ⁵	Напуснали ⁶	Група към 31.12.2013 г. ⁷
Южнокитайски тигър	<i>Panthera tigris amoyensis</i>	2.1.1	0.2.1	0.0.2	1.0.0	0.1.0	1.2.4
...	...	...	...	...	...	...	...

¹общоприето и научно наименование на вида; ²общо в колекцията към първи януари (1.2.3 означава едно животно от мъжки пол, две от женски пол и три без пол); ³брой на пристигналите животни в колекцията през годината от всички външни източници; ⁴брой на ражданията или излюпванията в колекцията през годината; ⁵брой на умрелите, включително отделените за избиване; ⁶брой на напусналите колекцията, включително продадени, размножителни заеми и пр.; ⁷общо останали в колекцията към 3 декември.

Документацията за преброяването може да включва, но не се ограничава до:

- Брой на индивидите от всеки вид към началната дата.
- Брой на ражданията/излюпванията за всеки вид през отчетния период.
- Брой, добавен по други начини (придобити не чрез раждания) за всеки вид през отчетния период.
- Брой на смъртните случаи за всеки вид през отчетния период.
- Брой на отделените индивиди по други начини (разпоредби) за всеки вид през отчетния период.
- Брой на индивидите от всеки вид към крайната дата.

Документацията за животните е от решаващо значение за размножаването в плен. Тя представлява неocenима база данни за научни изследвания (както за основни изследвания, така и във връзка с опазване на видовете) и е основа за правилното грижи за животните.

2.6.3 Значението на поддържане на пълна, точна и актуализирана документация

Една от последиците от недобре поддържана документация за животните може да бъде неспособността на зоологическата градина да изпълни (пряко или косвено) други консервационни мерки, изисквани от Директивата за зоологическите градини. Например:

- Генетични рискове от непреднамерено близкородствено кръстосване поради несигурно (или неправилно) установено родословие може да включват: повече вродени малформации, по-малко оцелели новородени и намалена репродукция.
- Ненужни премествания (водещи до разходи и рискове при изпращане) или неправилни препоръки срещу размножаване (тъй като съвместните програми за управление разчитат на данните от документацията на зоологическата градина).
- Управлението може да се изправи пред проблеми, ако историята на стопанисване, и по-специално ветеринарномедицинската или поведенческата информация, не е грижливо документирана.
- Правни основания за непълна или неточна документация могат да доведат до големи глоби и неприятни отнемания на лицензи.
- Лошото поддържане на документация е пречка за подобрения на управлението и стопанисването на животните.
- То може да окаже отрицателно въздействие и върху благосъстоянието на животните.

Съвместните планове за управление (включително програмите за размножаване в плен) зависят от точни и надеждни данни за формулиране на препоръки.

2.6.4 Информация, която може да включва документацията за животните

В документацията за животните може да се съдържа толкова информация, колкото е необходимо за управлението на зоологическата градина. Някои държави членки имат специфични изисквания към своите документи за животните (напр. Испания¹⁴). В други държави членки, които нямат специфично законодателство, възможно е изискванията да се определят от инспектори на зоологически градини.

Съответната информация, която да се включи в документацията за отделно животно за целите на опазването на биологичното разнообразие съгласно Директивата за зоологическите градини, може да включва:

- вид (научно и общоприето наименование),
- идентификационен номер на екземпляра/групата (определен от зоологическата градина),
- пол на екземпляра,
- дата на раждане или предполагаема възраст,
- къде е роден (в природата, в плен, неизвестно),
- място на раждане (освен ако не е хванат в диво състояние),
- родословие (ако е роден в плен),
- инвазивност на вида (дали видът представлява заплаха за околната среда),
- предходни местоположения и идентификационни номера, ако има такива,
- всички прехвърляния на собствеността (с дати и имена на другите страни), които се отнасят до екземпляра, включително информация, регистрирана на предходните местоположения, ако е известна,
- информация за идентифициране, като етикет, дамга, татуировка и/или номера на транспондери, техните местоположения и дати на поставяне, както и идентифициращи маркировки или физически характеристики,
- разрешения за екземпляра,
- номер(а) в родословната книга, ако е регистриран (са регистрирани),
- информация за здравеопазването на животните, включително подробности и дати за тестовите, лекарствата, ваксинациите и други терапии, както и информация за здравето на животното,
- дата на смъртта (ако е приложимо) и резултат от евентуално извършена аутопсия,
- друга информация, ако искането е обосновано и практически изпълнимо.

Индивидуалната документация за животните може да се променя, за да бъде „подходяща за документираните видове“.

2.6.4.1 Индивидуална и групова документация

Индивидуалната документация за животните не е подходяща за всички видове. Индивидуалната документация изисква индивидуално идентифициране и документиране с уникални номера. Това е неосъществимо за много малките животни, като някои безгръбначни, чиято продължителност на живота е въпрос на седмици, и когато е невъзможно да са отличат отделни индивиди. Индивидуалната документация изисква и повече работа, което може да не е целесъобразно за някои видове.

Като алтернатива може да се изготви групова документация, при която се подготвя документ за даден вид или за групи в даден вид с общи характеристики. Така например при безполово размножаващи се безгръбначни всеки семенник (яйца, слепени в едно цяло, по-специално при разред ортоптера) може да се брои като един екземпляр. Ако политиката на съответната институция допуска това, единен номер може да

¹⁴ ЗАКОН 31/2003, от 27 октомври относно опазването на дивите животни в зоопарковете. Член 6: Регистър на видовете и екземплярите: „(...) регистърът включва като минимум датите на влизане и излизане на животните, смъртни случаи и причина за смъртта, раждания, откъде идват и къде отиват животните и информацията, необходима за идентифициране и определяне на местонахождението на животните“.

се даде на цяло люпило или цяла колония, когато не могат да бъдат отчетливо и последователно обособени отделни екземпляри или няма особена полза да се прави това.

Точността в отделната документация има приоритет пред точната групова документация. Груповата документация е обаче за предпочитане пред непълна или неточна информация в индивидуална документация.

Тъй като вписването на групови данни е затруднително и води до по-малко точна документация, то е подходящо само при определени обстоятелства. Груповата документация се препоръчва, когато:

- екземпляри от същия вид се преместват и за тях се полагат грижи като едно цяло,
- индивидуално идентифициране е невъзможно,
- размерът на групата е оценен само приблизително,
- плодовитостта и смъртността са по принцип високи.

Тези характеристики се прилагат обикновено за групи от животни, поставени във водни контейнери, като риби или жаби, или с големи люпила, докато не станат на възраст, даваща възможност за индивидуално третиране. Отделни животни от дадена група могат обаче да станат достъпни поотделно и да им се дадат нови (заместващи) идентификационни номера, когато се обособят. В съответна забележка към историята на групата може да се посочи новият идентификационен номер, а новата документация за индивида може да включва — в допълнение на друга задължителна информация — забележка, че екземплярът е бил преместен от посочена група (напр. „от група #123“). Освен това се препоръчва добавяне на забележка относно основанието за промяната в достъпа до индивида (напр. „да се присъедини към #456“).

Възможен е също обратният процес: няколко индивидуални документи (за същия вид) могат да се съчетаят и да се формира групова документация, ако се изгубят отделните идентичности на екземплярите. В този случай в индивидуалната документация трябва да има бележки, обясняващи защо индивидите се събират и какъв е новият идентификационен номер (на групата). В идеалния случай в новата групова документация ще се съдържат предходните индивидуални идентификационни номера и бележките за произхода на тези индивиди.

Групите трябва освен това да бъдат редовно преброявани, най-добре през интервали, не по-дълги от този между две раждания. Преброяванията може да дават възможно най-подробна информация, като се записва броят през отделни етапи от живота или в различни категории, като новородени, незрели, мъжки или женски пол. Ако се открие възможност за идентифициране на отделен член на групата, то за неговата документация ще бъде най-добре да се създаде индивидуален достъп за този екземпляр.

Пример

Едипов тамарин по международна родословна книга #3565 е същото животно, както по европейска регионална родословна книга #474, Лондонската зоологическа градина #1287 и зоологическата градина в Барселона #1098. За всеки номер трябва в документацията да се посочват другите номера; бележка за номерата от родословната книга и идентификационният номер в Лондон са част от документацията в Барселона за екземпляр #1098.

2.6.4.2 Номера на вписване

Даден екземпляр ще има по всяка вероятност няколко идентификационни номера през живота си, но всеки от тези номера се отнася до различни аспекти от историята на животното. Екземплярът има различен номер на вписване във всяка институция, в която е бил държан. Индивидът може също да има номера по международни и регионални родословни книги, всеки от които се дава от съответния водещ на родословната книга.

Номерата трябва да се копират точно, когато такава възможност съществува. Тъй като нулата е цифра, тя има стойност на всяка позиция в номера на вписване. Препоръчва се началните нули да не се пренебрегват или изпускат, тъй като 00011 не е същият номер като 11. Освен това буквата О трябва да се

отличава от цифрата нула (0), която се използва много по-често. Тирета, наклонени черти и др.п. следва да се копират, когато се срещат, но може да се наложи да бъдат изпуснати. Така например 1234/AB може да стане 1234AB, ако се разполага само с шест интервала. Във всички случаи се свържете с институцията, която да определи важните символи. Настоятелно се препоръчва да няма дублирани номера на вписване в една институция.

За примери относно начина за определяне на номера на вписване, вижте [приложение 5.3](#).

Пример

Номерът на вписване може да предоставя информация за себе си:

- Някои институции използват последователни цифри (напр. 123456).
- Други използват букви или определени цифри в подбрани части от идентификационния номер за означаване на класа на животното (напр. 112345 или M12345, като първата буква означава млекопитаещи).
- Определени части от номера могат да бъдат запазени и за годината на вписване (напр. 910123 или 91M123, като първите две цифри означават годината).
- Използването на букви в номерата на вписване увеличава обхвата на възможностите, при все че някои букви могат да се сбъркат с цифри (напр. 0 и O, 1 и I, 2 и Z).

2.6.5 Системи за поддържане на документация

Добре е поддържането на документацията да е съобразено с подходящи ресурси за размера и обхвата на колекцията, като настоятелно се препоръчва да се създаде единна база данни с документацията за животните като официален регистър.

Много препоръчително също така е да се създадат стандартни указания за водещите документацията при създаването и поддържането на постоянни, недвусмислени бази данни за поддържане на документация, които лесно се разчитат от други хора. За улесняване на тълкуването е целесъобразно форматът за вписване на данните да е единен в съответната институция, а в идеалния случай и във всички институции. Тази стандартизация улеснява разчитането на документацията на друга институция. Стандартизацията ще помогне също така за избягване на несъответствия и ще подобри надеждността в рамките на институцията и между отделните институции.

Важно е всяка документация да бъде самостоятелна и цялата информация да се държи на едно място. Когато читателят трябва да направи справка в друг документ, трябва да му се дадат кратки указания за местонахождението на другата информация.

Важно е да се архивират копия от цялата кореспонденция, от всички споразумения и заявления за лицензи, тъй като се налага институцията често да се позовава на предходната кореспонденция и понякога да подава отново или да документира заявления. И накрая, идентификационният номер на екземпляра (или груповият идентификационен номер при групова документация) трябва да бъде означен на всички документи.

2.6.5.1 Формати на документацията и на базите данни

Препоръчително е както индивидуалната, така и груповата документация да се съхранява на хартиен носител и/или в електронен формат, даващ възможност за бърз достъп до данните. [Species 360](#) (Global Information Serving Conservation) е членска организация с нестопанска цел, която поддържа компютризиранни данни за животни (приети от участващите институции), които се държат в плен на международно равнище. Организацията обединява базите данни на отделните институции в единна глобална база данни на документацията за животните. Species 360 е разработила няколко стандартизирани софтуерни пакета, съчетани в [ZIMS](#) (Система за управление на информацията за зоологическите градини). Други фирми или организации (като [ASPE](#)) предоставят сходни пакети.

Макар да не е задължително, използването на софтуерни пакети се препоръчва, тъй като насърчава стандартизирането на документацията в дадена институция и улеснява обмена на информация между институциите. Каквато и да е използваната система, зоологическата градина следва да има пълна и актуализирана документация за всеки индивид или всяка група в зависимост от обстоятелствата.

Пример

В Германия фирмата [ASPE](#) е разработила софтуерен пакет на базата на съществуващия софтуерен продукт, използван от държавни органи. С този софтуерен пакет ползвателят получава всички инструменти за поддържане на документацията като AKS (Accessibility Kit for SharePoint) или ZIMS. Друго предимство е посочването на всички правни проблеми при ежегодното актуализиране, което прави базата данни на зоологическата градина съвместима с инспектиращия орган.

2.6.6 Сигурност

Трябва да се вземат предвид рискове, като вредители, пожар, светлина, заличаване и вандализъм. Освен това трябва да се осигури целостта на данните. Като защита срещу тези опасности се препоръчват следните мерки:

- Когато се поддържат документи на хартиен носител, предимство е използването на качествени материали за архивиране. Препоръчват се огнеустойчиви документи и/или съхраняване на сухо място, далеч от пряка слънчева светлина.
- За компютризираната документация е важно да се поддържат редовно актуализирани резервни копия на CD или на външни твърди дискове на най-малко две различни и физически разделени места. Трябва да се избягват високи температури, магнетизъм и физически повреди. Изчислителните облаци може да се използват за допълнителни резервни копия, но за предпочитане е не като един-единствен файл за поддържане на системата, тъй като сигурността остава важен проблем. Освен това един срив в центъра може да повреди непоправимо материалите.
- В допълнение на резервните CD/твърди дискове през редовни интервали да се правят копия на хартиен носител (разпечатки) на документите за отделните екземпляри, които да се съхраняват сигурно, заедно с други документи на хартиен носител. За големите колекции от животни това може да се окаже непрактично, така че по-добър вариант за тях е електронното резервно осигуряване.
- Възможно е електронните архиви да се нуждаят от поддръжка след няколко години, затова е добре да се предвиди процедура за поддръжка на файловете.
- Само оправомощени служители следва да могат да вписват, променят или заличават информация.
- Сред допълнителните предпазни мерки, които могат да се предприемат, са използването на незаличимо мастило за ръкописната документация, а компютърният достъп да е само с парола.

2.6.7 Идентифициране на животните

Идентифицирането на животните, съставляващи колекцията на зоологическата градина, е необходимо във връзка с поддържането на документация. Използваните системи за идентифициране следва да са съобразени с идентифицираните видове и да вземат под внимание благосъстоянието на животните, както и националните/регионалните нормативни актове.

Ако има специфично законодателство, системата трябва да отговаря на предписаната от закона и в никакъв случай да не използва метод за идентифициране, който е забранен от нейното местно/национално законодателство, дори ако е приета в други държави или от общността на зоологическите градини. Инспекторът следва да гарантира, че тези нормативни актове се вземат предвид и се спазват от зоологическата градина. (За подробно описание на разполагаемите методи за идентифициране при различни таксони вж. [приложение 5.4](#)).

Някои екземпляри от видовете, изброени в [Регламент \(ЕО\) № 338/97 на Съвета](#), трябва да бъдат еднозначно маркирани или етикетирани, например за целите на контрола на търговията в ЕС (напр. живи

животни, изброени в приложение А). Тези изисквания за маркировка са въведени за предотвратяване на измами и ограничаване на незаконната търговия с екземпляри и продукти, които са регламентирани от разпоредбите на ЕС за търговия с видове на дивата флора и фауна. Така например подробностите от маркировката, като код с еднозначен номер, трябва да са посочени на разрешителното или сертификата, което помага да се гарантира, че търгуваните екземпляри са наистина тези, които са посочени в придружителните документи. Резюме на съответното законодателство относно идентификационния номер и маркировката в ЕС може да се намери [тук](#).

Всички живи гръбначни (млекопитаещи, птици, влечуги, земноводни и риби), изброени в приложение А, които са освободени от забраната за търговска употреба [член 8.3 от Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета], напр. отгледани в плен екземпляри, трябва да са маркирани еднозначно в съответствие с член 66 от [Регламент \(ЕО\) № 865/2006 на Комисията](#), за да може да се издаде сертификат за търговия в рамките на Съюза, разрешаващ търговската им употреба. Пълните подробности за маркировката трябва да са посочени в сертификата на екземпляра (член 68, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 865/2006 на Комисията).

ОБОБЩЕНО ИЗЛОЖЕНИЕ 7 — ПОДДЪРЖАНЕ НА ДОКУМЕНТАЦИЯ

Добрата документация поддържа и предава точна информация за колекцията от животни, която:

- Документира пълната история на всяко животно или всяка група животни, притежавани или отглеждани в зоологическата градина. Чрез включване на идентификационните номера в предходни и последователни институции документацията за всеки екземпляр се свързва с тези на други институции, с което се разширява известната история на този екземпляр и се осигурява проследимостта ѝ.
- Предоставя съдържателен архивен материал за бъдещето. Данните, събрани за голям брой индивиди, са по-полезни от информацията за отделен индивид от вида. Поддържането на богата информация за всички отглеждани екземпляри дава възможност за съдържателни анализи.
- Предоставя правни документи, включително доказателства за наименование и документация за разрешения. Пълната документация и всички файлове от кореспонденцията, разрешенията и споразуменията потвърждават обосновката на действията или подпомагат защитата при съдебно производство.
- Предоставя генетичната история (родословието) и основната демографска информация, използвана при управление на местни и глобални видове. Тъй като видове изчезват ежедневно, зоологическите институции и аквариумите се нуждаят от актуализирана документация, за да поддържат стабилни популации в плен с генетичния материал, необходим за бъдещо пускане на животни в родните им местообитания.
- Предоставя данни за научни изследвания и стопанисване. Научните изследвания зависят от данните и документацията може да предостави информация за разработване и подобряване на практики за стопанисване.
- [Species 360](#) (Global Information Serving Conservation) и други фирми или организации предлагат много полезни софтуерни пакети за поддържане на документацията.

3 Прилагане и изпълнение

3.1 Въведение — Компетенции на държавите членки

За точно прилагане на Директивата за зоологическите градини в членове 4—8 е подробно описана система за лицензиране и инспектиране. Посредством прилагането на тази процедура държавите членки могат „да осигурят всички зоологически градини да прилагат консервационните мерки“ по член 3 и да изпълняват целите на директивата.

В съответствие с член 7 държавите членки определят компетентните органи за целите на посочената директива. Държавите членки могат да създават отдели на публичната администрация, които според тях са компетентни, за да се справят с прилагането на директивата. Като се има предвид, че целите на Директивата за зоологическите градини са свързани главно с екологични въпроси, в идеалния случай тези органи със специфични функции в областта на опазването на биологичното разнообразие и защитата на дивите животни ще се включат в процедурата по лицензиране.

Следващите раздели имат за цел да се предоставят на държавите членки информация и примери относно задачите за лицензиране и инспектиране, извършвани от компетентните органи, включително за обстоятелствата във връзка със затварянето на зоологически градини.

По принцип системата за лицензиране и инспектиране, поверена на държавите членки, е насочена към изпълнение на изискванията, изложени в член 3, че зоологическите градини трябва да изпълнят и по този начин да засилят своята роля в опазването на биологичното разнообразие.

Що се отнася до изпълнението на Директивата за зоологическите градини, в член 9, параграф 1 от нея се определя, че „държавите членки въвеждат в сила законите, подзаконовите и административните разпоредби, необходими, за да се съобразят с настоящата директива преди 9 април 2002 г.“. Държавите, присъединяващи се към ЕС след тази дата, трябва да прилагат директивата, считано от датата на своето присъединяване към ЕС.

В Директивата за зоологическите градини се предвижда срок за адаптиране от четири години (член 4, параграф 2), през който съществуващите зоологически градини трябва да приведат съоръженията и практиките си в съответствие с новите консервационни мерки и да получат нов лиценз. За тази цел компетентните органи се насърчават да регламентират и извършат процедура за инспектиране (член 4, параграфи 3 и 4) за наблюдение на предприемането от зоологическите градини на тези консервационни мерки и за проверка дали се спазват лицензионните условия.

В случаите на неспазване компетентните органи могат да удължат срока за спазване от зоологическите градини с не повече от две години (член 4, параграф 5) или да затворят зоологическата градина за обществеността, като осигурят необходимите грижи за засегнатите животни (член 6).

И накрая, за да бъде завършен режимът по лицензиране, всяка държава членка трябва да определи набор от санкции, приложими при нарушение на националните разпоредби съгласно Директивата за зоологическите градини (член 8).

Съгласно член 9 от Директивата за зоологическите градини „държавите членки въвеждат в сила законите, подзаконовите и административните разпоредби, необходими, за да се съобразят с настоящата директива“, като гаранция, че са изпълнени нейната цел и консервационните мерки по член 3, посредством:

- адекватен режим по лицензиране и инспектиране (членове 4 и 5),
- процедура за затваряне на зоологически градини в случаи на неспазване (член 4, параграф 5 и член 6),
- система от санкции, които са ефективни, пропорционални и с възпиращ ефект (член 8).

3.2 Режим по лицензиране и инспектиране

Член 4

Лицензиране и инспектиране

1. Държавите-членки приемат мерки за лицензирането и инспектирането на съществуващите и новите зоологически градини, за да осигурят спазването на изискванията по член 3.

2. Всяка зоологическа градина се снабдява с лиценз в срок до четири години след влизането в сила на настоящата директива, или в случай на нови зоологически градини - преди отварянето им за обществеността.

3. Всеки лиценз съдържа условията за изпълнението на изискванията по член 3. Спазването на условията се наблюдава *inter alia* посредством редовно инспектиране и предприемането на подходящи мерки за осигуряване на такова съответствие.

4. Преди предоставянето, отказа, продължаването на срока или значителното изменение на лиценза се извършва инспекция от компетентните органи на държавите-членки с оглед определяне дали се спазват съществуващите или предвидените лицензионни условия.

5. Ако зоологическата градина не е лицензирана в съответствие с настоящата директива или ако не са спазени лицензионните условия, зоологическата градина или част от нея:

- се затваря за обществеността от компетентния орган; и/или
- отговаря на подходящите изисквания, наложени от компетентния орган, с оглед осигуряване спазването на лицензионните условия.

Ако тези изисквания не се спазят в рамките на подходящ срок, определен от компетентния орган, но не по-дълъг от две години, компетентният орган оттегля или модифицира лиценза и затваря зоологическата градина или част от нея.

Член 5

Лицензионните изисквания, посочени в член 4, не се прилагат, когато дадена държава-членка може да демонстрира пред Комисията, че целта на настоящата директива, така както е посочена в член 1 и изискванията, приложими за зоологическите градини, посочени в член 3, се спазват и се поддържат постоянно чрез система на регулиране и регистрация. Такава система следва *inter alia* да съдържа разпоредби относно инспектирането и затварянето на зоологическите градини, еквивалентни на тези по член 4, параграфи 4 и 5.

Специфичните процедури по лицензиране и инспектиране (включително затваряне), изложени подробно в членове 4 и 5, дават възможност на държавите членки да прилагат и поддържат консервационните мерки.

С Директивата за зоологическите градини (член 4) всички зоологически градини се задължават да се снабдят с лиценз:

- новите зоологически градини: преди отварянето им за обществеността
- Съществуващите зоологически градини се нуждаят от лиценз, във всички случаи след инспектиране

За да се определи дали дадена зоологическа градина изпълнява консервационните изисквания по член 3, се предвиждат два вида инспекции в зависимост от следните обстоятелства:

- Съгласно член 4, параграф 4 инспектирането се извършва преди:
 - първото предоставяне на лиценз на зоологическата градина,
 - отказа на лиценз,
 - продължаването на срока на валиден лиценз,
 - значителното изменение на валиден лиценз.
- Съгласно член 4, параграф 3 редовно инспектиране се извършва за наблюдение на изпълнението на изискванията по член 3 и предприемането на подходящи мерки за осигуряване на такова съответствие.

В Директивата за зоологическите градини не се определя честотата на редовните инспекции, която държавите членки могат да уточнят в националното си законодателство. Посредством тези инспекции компетентните органи гарантират, че зоологическите градини изпълняват консервационните мерки.

В Директивата за зоологическите градини не се определя срокът на лицензите. В член 4, параграф 4 обаче се изисква инспектиране преди продължаването на срока на лиценза. Държавите членки отговарят за определяне на срок на лицензирането в своите национални разпоредби, за да определят честотата на редовните инспекции.

Член 4, параграфи 3 и 4: Лицензирането на дадена зоологическа градина винаги изисква предварително инспектиране, за да се определи дали се спазват съществуващите или предвидените лицензионни условия. Необходими са редовни инспектирания, за да се следи дали зоологическата градина поддържа своите лицензионни условия.

В член 5 на държавите членки се дава възможност да изпълнят условията по този член чрез еквивалентна система на регулиране и регистрация на зоологическите градини. Двете условия, които държавите членки трябва да изпълнят, за да използват тази възможност, са:

- Държавите членки да демонстрират пред Комисията, че целта на Директивата за зоологическите градини (член 1) и изискванията, приложими за зоологическите градини (член 3), се спазват и се поддържат постоянно.
- Държавите членки да прилагат система на регулиране и регистрация, която съдържа (*inter alia*) разпоредби относно инспектирането и затварянето на зоологическите градини, еквивалентни на тези по член 4, параграфи 4 и 5.

Следователно ако държавата членка може да гарантира, че целта на Директивата за зоологическите градини се изпълнява, еквивалентната система не изисква издаването на нов лиценз за зоологическите градини. Тя трябва обаче да включва предварителни инспекции, за да се установи спазване на условията и да се предвиди възможност за затваряне на зоологически градини, ако условията не са изпълнени.

Член 5: Държавите членки, които избират тази алтернативна система на регулиране и регистрация, трябва да докажат на Комисията, че зоологическите градини в техните държави изпълняват целите на директивата: защита на дивата фауна и опазване на биологичното разнообразие.

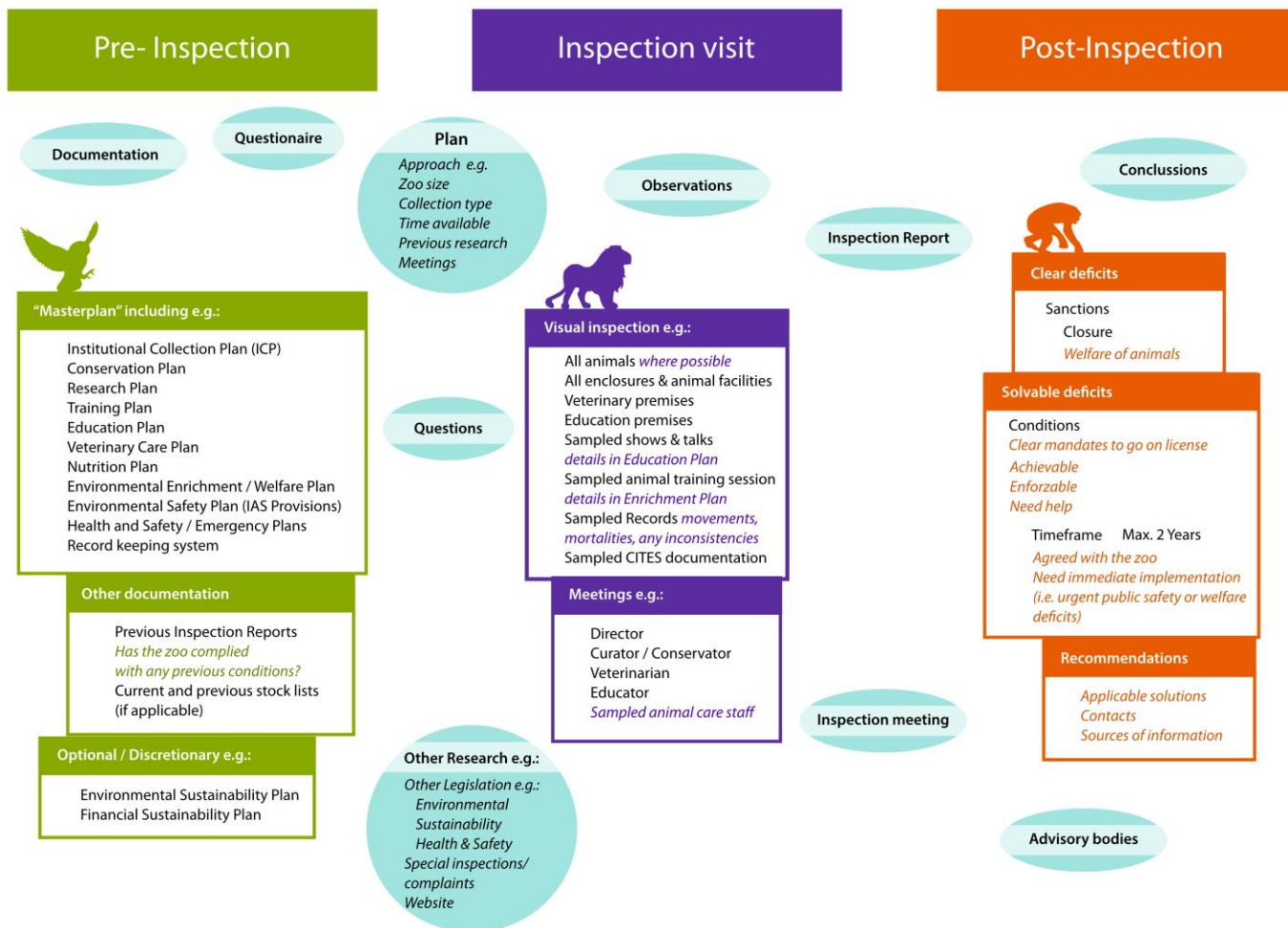
3.2.1 Системи за инспектиране на зоологическите градини

Изготвени въз основа на опита от добри практики, следващите раздели имат за цел да помогнат на държавите членки при регулиране, проектиране и организиране на системи за инспектиране на зоологическите градини, съобразени с техните специфични нужди. За допълнителна информация в [приложение 6.2](#) са описани различните характеристики на две системи за инспектиране на зоологическите градини, включително препратки към онлайн указания и ресурси за тях.

3.2.1.1 Процес на инспектиране на зоологическите градини

Процесът на лицензиране и инспектиране може да включва три етапа, за които се предлага да се използват няколко инструмента и процедури, изброени по-долу и показани на фигура 5:

- Преди инспекция:
 - Въпросник преди инспектиране
 - Документация на зоологическата градина
 - Доклад от предходната инспекция
 - Допълнителна информация (напр. жалби)
- Инспекция:
 - Посещение/визуална инспекция
 - Среци със служители на зоологическата градина
- След инспекция:
 - Доклад от инспекцията
 - Лицензионни условия/санкции
 - Препоръки.

Фигура 5. Събрано от автора. Етапи на инспектиране на зоологически градини Инструменти и процедури, които може да се използват на всеки етап.

Инспекторите на зоологически градини могат да съдействат за даване на отговори на два основни въпроса:

1. Изпълнена ли е целта на Директивата за зоологическите градини?

Препоръчва се на инспекторите на зоологически градини да имат предвид, че целите на Директивата за зоологическите градини са защита на дивата фауна и опазване на биологичното разнообразие чрез приемане на консервационни мерки и с помощта на системи за лицензиране и инспектиране.

За да се даде отговор на въпроса дали се постига целта на Директивата за зоологическите градини, на етапа преди инспекцията може да се извърши преглед на колекцията и нейните дейности. Документацията може да се използва, за да се определи каква е връзката на ежедневните дейности на зоологическата градина с нейните цели за опазване и целта на Директивата за зоологическите градини.

Някои важни въпроси, които може да се имат предвид, са:

- Има ли зоологическата градина специфични цели за опазване на биологичното разнообразие?
- Има ли тя дългосрочен план/дългосрочна стратегия за постигането на тези цели?
- Взети ли са, където е целесъобразно, под внимание в плана/стратегията за опазване целите и инструментите на ЕС и държавите членки за опазване на природата?
- Отразяват ли движенията на животни в ICP стъпки към постигане на целите за опазване?
- Отразяват ли други регистрирани промени (напр. в инфраструктурата, персонала) стъпки към постигане на тези цели?
- Има ли след последната инспекция напредък, съответстващ на целите?

2. Правилно ли са изпълнени изискванията на член 3?

По-долу са разгледани някои основни аспекти на оценяването на изискванията на Директивата за зоологическите градини. Т. нар. „контролни списъци“ във връзка с всяко от изискванията имат за цел да помогнат на компетентните органи на държавите членки при оптималното използване на техните инструменти, процедури и протоколи за оценка.

За допълнителна информация в [приложение 6.5](#) са включени подробности за човешките ресурси във връзка с всяко изискване.

Член 3, първо тире:

Консервационните мерки, изложени в член 3, първо тире, са активните приноси на зоологическата градина за опазването на биологичното разнообразие. Това са сложни действия, които е най-добре да бъдат първоначално оценени на етапа преди инспекцията, като се прегледа документацията и/или въпросникът на зоологическата градина.

Препоръчително е поради това да се предприеме поне една от следните първоначални стъпки:

- държавите членки може да обсъдят възможността да поискат от зоологическите градини да представят план/стратегия за опазване и доклади за дейности по опазване през предходния период;
- може да се използва въпросник за оценяване на най-важните аспекти на изпълнението на мерките по член 3, първо тире, като планиране, обосновка, ресурси, ефективност, резултати, оценка/самооценка, напредък.

На етапа на инспекцията:

- по време на визуалното инспектиране на съоръженията на зоологическата градина задачата на инспекторите е да проверят съобщената преди това информация на органите във връзка с дейностите по член 3, първо тире и да наблюдават методологията, използвана в зоологическата градина;
- по време на уговорените срещи да обсъдят дейностите по член 3, първо тире с отговорното лице.

Контролен списък № 1 — Важни въпроси за обсъждане относно опазването, научните изследвания и обучението (член 3, първо тире)

Консервационните мерки по член 3, първо тире трябва да се оценят както в количествено, така и в качествено отношение. Различните държави членки може да изискват предприемането на конкретен брой проекти, за да бъде изпълнено това изискване. За да потвърдят адекватността на мерките както в количествено, така и в качествено отношение, някои от най-важните аспекти, които трябва да разгледат инспекторите на зоологически градини, са следните:

Опазване на биологичното разнообразие

- Институционалните цели на зоологическата градина (напр. съответстват ли на целите за опазване съгласно Директивата на ЕС за зоологическите градини? Отразяват ли стратегиите, които зоологическата градина планира да следва, за да постигне целите за опазване?)
- Стратегията за опазване (напр. подходяща ли е тя за характеристиките, размера и ресурсите на зоологическата градина? Включва ли ясни цели за опазване, графици и системи за оценка? Взети ли са под внимание, където е целесъобразно, целите и инструментите на ЕС и държавите членки за опазване на природата?)
- Докладът относно опазването (напр. изложени ли са ясно в него резултатите от дейности по опазване на зоологическата градина? Описва ли всички дейности по опазване, в които участва зоологическата градина, и обема на нейното участие? Извлича ли поуки от предприетите дейности и прави ли им оценка?)
- ICP (напр. съгласувани ли са предходните и планираните движения на животните с целите и стратегията за опазване?)
- Имало ли е добър напредък в количеството, качеството или резултатите от действията по опазване, докладвани след последното инспектиране?
- Отговарят ли човешките и материалните ресурси, определени за действията по опазване, на възможностите на зоологическата градина?

Научни изследвания

- Придържат ли се научноизследователските дейности на зоологическата градина към съответните стандарти и приложимото законодателство?
- Достатъчни ли са за всеки от проектите човешките и материалните ресурси, определени за научни изследвания?
- Взети ли са под внимание ползите от опазване на вида (или сурогата)?
- Публикувани и разпространени ли са резултатите от научните изследвания?

Обучение

- Преминали ли са членовете на персонала обучение във връзка с опазването?
- Съобразено ли е обучението на персонала с характеристиките на колекцията и докладваните дейности по опазването?
- Провежда ли зоологическата градина други видове обучение? Адекватен ли е надзорът на обучението?

Обмен на информация

- Публикувала или предоставила ли е зоологическата градина специфични информационни материали във връзка с опазването на видовете?
- Отражено ли е в стратегията на зоологическата градина за опазване използването на текущата важна информация в областта на опазването при вземане на решения и в подкрепа на иницирирането и планирането на действия?
- Има ли зоологическата градина активни връзки и сътрудничество с органите или институциите в областта на опазването?

Размножаване в плен, повторно заселване и повторно въвеждане

- Участва ли зоологическата градина в съвместни програми за размножаване в плен?
- Избрани ли са програмите в съответствие с характеристиките и уменията на зоологическата градина?
- Правилно ли се прилагат съответните законодателни актове, насоки и протоколи на програмите?
- Свързани ли са програмите с дейности „in-situ“?
- Свързани ли са програмите с учебни дейности?

Опазване „in-situ“

- Участва ли зоологическата градина в независими или съвместни дейности по опазване „in-situ“?
- Отчитат ли се дейностите по опазване „in-situ“ редовно и пропорционално на възможностите на зоологическата градина?
- Свързани ли са действията по опазване „in-situ“ с учебни дейности?

Член 3, второ тире:

Оценяването може да започне с преглед на документацията, доклада за образованието или въпросника на зоологическата градина (в зависимост от законодателните изисквания на държавата членка), подобно на оценяването по член 3, първо тире.

На етапа на инспекцията, инспектиране на цялата материална база за образование; инспекторите могат да присъстват на подбор от представяния на животни от селекцията на зоологическата градина, за да се запознаят с образователното им съдържание. Пълни подробности за съпътстващите послания и техники на обучение, използвани за представянията (подлежащи на оценяване по мерките от член 3, трето тире), може да се съдържат в образователната документация на зоологическата градина или да се потвърдят от въпросника.

Контролен списък № 2 — Важни въпроси за обсъждане относно общественото образование и съзнание (член 3, второ тире)

Спазването на изискванията на член 3, второ тире включва предприемане на образователни дейности, предоставяне на необходимата информация и осигуряване на адекватност и качество на тези две дейности. Сред най-важната информация, която може да е достъпна за оценяване на това изискване от инспекторите на зоологически градини, са следните аспекти:

- Институционалните цели на зоологическата градина (напр. съответстват ли на целите за образование съгласно Директивата на ЕС за зоологическите градини? Отражават ли стратегиите, които зоологическата градина планира да следва, за да постигне информираност относно целите за опазване?)
- Стратегията за образование (напр. подходяща ли е тя за характеристиките, размера и ресурсите на зоологическата градина? Включва ли ясни цели за образование, графици и системи за оценка? Съобразени ли са предадените послания с характеристиките на зоологическата градина и целите на Директивата за зоологическите градини? Взети ли са под внимание, където е целесъобразно, образователните цели и инструменти на ЕС и държавите членки за опазване на природата?)
- Докладът относно образованието (напр. изложени ли са ясно в него резултатите от образователните дейности на зоологическата градина? Описва ли всички образователни дейности, които предприема зоологическата градина, и съответни подробности от информацията, предоставена чрез тях? Извлича ли поуки от предприетите дейности и прави ли им оценка?)
- Имало ли е добър напредък в количеството, качеството или резултатите от образователните дейности, докладвани след последното инспектиране?
- Съобразени ли са предадените образователни послания с характеристиките на зоологическата градина и целевите аудитории? Съобразени ли са посланията с образователните цели и инструменти на ЕС и държавите членки за опазване на природата?
- Правилно ли са етикетирани всички показани екземпляри? Добре ли се поддържат табелите и други образователни материали?

- Правилно ли са обосновани и изпълнени от гледна точка на целите за образование и съзнание образователните дейности с прякото участие на животни? Извършени ли са тези дейности по техники, отговарящи на съответния висок стандарт на стопанисване?
- Създават ли образователните и комуникационните дейности на зоологическата градина правилна представа за животните?

Член 3, трето тире:

На етапа на преди инспекцията:

- преглед на считана за важна документация и/или на раздела с въпросника относно грижи за и грижи за животните;
- оценяване дали предоставените човешки и материални ресурси са подходящи за структурата на колекцията.

На етапа на инспекцията:

- визуална проверка на всички показвани или непоказвани съоръжения за животните (включително помещения за приготвяне на храна и други съоръжения за гледачи);
- визуална проверка на всички животни, ако е възможно (напр. бозаещите или почиващи животни може да са скрити от поглед и смущаването им може да им навреди);
- на всички въпроси, поставени от визуалната проверка на животните, най-добре могат да отговорят непосредствените гледачи на животното и лицето, отговарящо за подслоняването на животните и грижите за тях.

Контролен списък № 3 — Важни въпроси за обсъждане относно подслоняването и стопанисването на животните и грижите за тях (член 3, трето тире)

Оценката за подслоняване на животните при условия, които задоволяват техните биологични и консервационни нужди, изисква разглеждане на полагащите грижи за екземпляри от всички възрасти и биологични състояния. Условията следва да осигуряват възможности за изразяване на естествено и добре адаптирано поведение. Тези грижи могат да бъдат наблюдавани непосредствено и/или информация за тях може да се събира посредством въпроси към персонала на зоологическата градина. Съответно процедурата за инспектиране може да включва:

Подготвителен етап:

- предходен достъп до карта на загражденията и съответните съоръжения на зоологическата градина;
- достъп до подробен списък на видовете и екземплярите от колекцията;
- преглед на други документи и регистри, които могат да помогнат при оценяване на специфични въпроси (като здравословно състояние, единични проблеми с поведението, данни за размножаването) на подбрана извадка от животните.

По време на посещението:

а) Наблюдение на полагащите общи грижи за животните:

- **Подслоняване и жизнена среда:** Задоволени ли са физиологичните и екологичните нужди на индивидите и видовете? Има ли подходящи възможности за специфично за вида поведение (напр. риене, летене, кацане, гнездене)?
- **Обогатяване на жизнената среда:** Има ли въведен план? Помага ли той за заетост на времето на животните и насърчава ли естествени и желани форми на поведение? Има ли признаци на отрицателни въздействия (агресия, скука, наранявания)? Как протичат учебните процедури, ако е приложимо?

- **Отношения между хората и животните:** Положителни и подходящи за вида ли са отношенията с гледачите? Извършва ли се рутинно наблюдение? Има ли възможности за контрол на въздействието на посетителите върху животните (зони за наблюдение, шум, взаимодействия, хранене)?
 - **Програма за ветеринарномедицински грижи:** Има ли програма за ветеринарномедицински грижи (напр. превантивен план, включващ мерки за биосигурност)? Има ли политики за управление на колекцията (напр. отстраняване на животните, евтаназия)?
 - **Програма за хранене:** Съобразена ли е програмата за хранене с нуждите на индивидите (в това число през различните сезони)? Налице ли е подходящо подаване на питейна вода? Съобразени ли са стратегиите за хранене с поведенческите нужди на животните?
- б) Наблюдение на реакциите на животните спрямо жизнената среда.** Важно е да се посочи, че при извършването на инспекция може да се добие само откъслечна представа за поведението, която трябва да се допълни с информация, предоставена от съответния персонал.
- **Общо поведение:** Проявяват ли животните естествени модели на поведение (напр. пощене, хранене, почивка и търсене/проучване)? Използват ли животните предоставеното им пространство?
 - **Социално поведение:** Проявяват ли животните типични социални отношения (напр. пощене, малки степени на явна агресивност)? Докладват ли гледачите за продължителна или прекомерна агресивност в групата? Избягват ли животните други животни или се пазят от тях?
 - **Взаимодействия между животните и хората:** Прекъсват ли животните поредицата си от дейности заради посетителите? Приближават ли се към зоните за наблюдение или ги избягват? Положително или отрицателно реагират при опит за контакт? Могат ли да се скрият? Какви са отношенията между животните и гледачите им?
 - **Необичайно поведение:** Изглеждат ли животните отегчени и/или ограничени в определена зона от заграждението? Проявяват ли необичайно поведение?
 - **Физическо състояние и здраве:** Добре ли изглеждат животните? Какво е състоянието на козината или перушината им? Без наранявания ли са животните? Изглеждат ли движенията им обичайни? Проявяват ли поведение на самозащита (симптоми на болка)?
- в) Подходящи въпроси относно подслоняването и стопанисването, които (конкретно за всеки отделен случай) могат да помогнат за допълване на наблюдаваната информация.**
- г) Наблюдение и оценка на помощните съоръжения — например помещения за карантина и лечение или зони за приготвяне на храна, в съответствие с препоръчаните мерки.**

Член 3, четвърто тире

На етапа на преди инспекцията:

- преглед на плановете за извънредни случаи при бягство и евентуални специални разпоредби за ИЧВ, включително оценки на риска,
- проверка дали персоналят е преминал обучение или е получил информация относно ИЧВ/чуждоземни видове,
- проверка дали в района са постъпвали доклади или жалби във връзка с наличието на ИЧВ/чуждоземни видове.

На етапа на инспекцията:

- при визуалната проверка на загражденията на животните да се установи дали те са подходящо изградени за предотвратяване на евентуални бягства,
- проверка дали допълнителните системи за сигурност (напр. електрическа ограда) са функциониращи и адекватно поддържани.

Контролен списък № 4 — Важни въпроси за обсъждане относно предотвратяване на бягството с оглед избягването на екологични заплахи и предотвратяване на нежелателно навлизане на вредители (член 3, четвърто тире)

Критериите за изграждане на загражденията за подслоняване на колекцията на зоологическите градини може да са най-различни. Независимо от дизайна и избраните строителни материали, задаването на следните въпроси може да бъде много полезно за оценяване на безопасността на заграждението:

- Има ли цялостна физическа бариера, достатъчна за предотвратяване на бягство на животните, подслонени в заграждението (включително през системи за оттичане на отпадъчни води, системи за филтриране на водата и по принцип всяка дупка, отверстие или клапан като част от общата конструкция)? При оценяването на сигурността на заграждението следва да се вземат под внимание физическата сила, поведението и когнитивните способности на поставените в него животни.
- Поставени ли са в заграждението вид животни, които могат да летят (или да бъдат пренесени от вятъра), безвредни са за обществеността (особено ако са очевидно наивни, като вид бивши домашни любимци), малки са по размер или отговарят на всички условия, посочени по-горе? Ако е така, специално внимание следва да се обърне на сигурността на заграждението, тъй като е по-трудно да се върнат такива видове, ако избягат.
- Достатъчна ли е сигурността срещу бягство не само за видовете, представляващи потенциална опасност за хората, но и за видовете, потенциално опасни за околната среда (чуждоземни видове и/или ИЧВ)? Важно е да не се забравя, че повечето ИЧВ са безвредни за хората.
- Имат ли загражденията, в които са поместени летящи (напр. насекоми, птици, прилепи) или катерещи се (напр. примати) видове и дават възможност за влизане на посетители (пешеходци или преминаващо затворено превозно средство), двойни врати за предотвратяване на случайно бягство?
- Могат ли посетителите да влязат в непосредствен физически контакт с животните през защитна бариера или вътре в заграждението?
- Адекватно контролирани и/или пречистени (напр. стерилизирани) според необходимостта ли са водите в загражденията и аквариумите (или във всеки друг воден обект на територията на зоологическата градина)? Инспекторите следва да се позоват на действащото местно или национално законодателство относно пречистване и/или обезвреждане на водите.
- Когато за предотвратяване на бягството на животните се използва електрическа ограда, системата проверява ли се ежедневно? Имат ли съоръженията резервен източник на електроенергия в случай на прекъсване на електрическото захранване?
- Може ли животните в заграждението да бъдат освободени от посетителите? Животните може да бъдат пуснати на свобода нарочно (напр. улавяне и изваждане от заграждението) или непреднамерено (напр. отваряне на незаключени врати или прозорци, които не са под надзора на служителите, сваляне на мрежа, ограда или други системи за предотвратяване на бягството на животните и пр.).
- Извършва ли зоологическата градина редовно наблюдение и проверка на съоръженията (напр. за установяване на повреди на оградите)? Инспекторите може да изискат процедура по оценяване, включваща отговорна и редовна поддръжка на всички съоръжения за предотвратяване на бягството на животните като клетки, волиери, огради и бариери.
- Запознати ли са служителите на зоологическата градина, от главния директор (или други на длъжности, участващи във вземането на решения) до гледачите, с потенциалната заплаха за биологичното разнообразие от случайно изпуснати (избягали) чуждоземни видове в околната среда?
- Разполага ли зоологическата градина с план за извънредни ситуации при бягство на животно? И запознати ли са с него всички членове на персонала? Инспекторът може да препоръча на зоологическата градина да включи конкретно проблема за ИЧВ в плановете за извънредни ситуации; списък на ИЧВ за този регион, както и на видовете, за които е много вероятно да успеят да се установят, ако бъдат изпуснати, ще помогне да се даде приоритет на видовете, които зоологическата градина не бива в никакъв случай да оставя на свобода, ако избягат.

Във връзка с контрола на проблемни видове на територията на зоологическата градина:

- Извършва ли се рутинна проверка на съоръженията за животните, която да даде възможност да се установи проблем с вредители, преди той да се превърне в истинско нашествие на такива?
- Добре ли са почистени загражденията на животните (напр. хигиенизиране и правилно съхранение и изхвърляне на твърдите отпадъци, като постели, храна, артикули за обогатяване на жизнената среда, мръсотия и отломки)?
- Правилно ли се съхранява храната в кухненските и складовите помещения? Добре затворени контейнери ще намалят потенциалните проблеми с вредители.
- Редовно ли се почистват и дезинфекцират контейнерите за храна и вода?
- Редовно ли се почистват достъпните за обществеността зони (като пътеки, концесионни площи)?
- Спазва ли зоологическата градина националните или регионалните нормативи относно специфични изисквания за хигиенизиране за определени животни в плен (напр. основни вътрешни заграждения за примати)?

Член 3, пето тире

Може да се провери представителна извадка от документацията на зоологическата градина, за да се прецени дали тя е:

- източник на адекватна информация;
- актуализирана;
- точно и пълно вписана.

Контролен списък № 5 — Важни въпроси за обсъждане относно поддържането на документация (член 3, пето тире)

Добър начин да се установи дали зоологическата градина разполага с пълна, точна и актуализирана документация за всички индивиди в своята колекция от животни, е като се подбере случайна извадка от определен брой видове (напр. от 10 до 20), представляващи всички основни групи животни от колекцията на зоологическата градина (напр. бозайници, птици, влечуги, риби и безгръбначни), и се поставят следните въпроси:

- Наличен ли е наистина видът в зоологическата градина?
- Има ли животното (или групата животни в зависимост от вида) пълна, актуализирана документация? Ако да, точна ли е информацията в тази документация?
- Има ли всяко животно (или всяка група животни в зависимост от вида) индивидуален номер на вписване?
- Включен ли е номерът на вписване във всички документи от тази документация?
- Дали научното наименование и общоприетото наименование са правилно изписани, съответстват ли си те помежду си и с документираното животно?
- Дали животното (или групата животни) е идентифицирано правилно в съответствие с местното/регионалното законодателство?

На етапа след инспекцията:

- Констатациите могат да се обсъдят със зоологическата градина с оглед на получаване на допълнителна информация.
- Могат да се направят препоръки за подобряване на констатиранияте малки пропуски или на общото прилагане на Директивата за зоологическите градини.
- Съгласно законодателствата на държавите членки:
 - Големи пропуски могат да доведат до затваряне на зоологическата градина (член 6) или до налагане на санкции.
 - В съответствие с член 8 санкциите „следва да са ефективни, пропорционални и с възпиращ ефект“. Възможно е да се наложи предлагане на незабавни решения за преодоляване на големи пропуски.

- Други пропуски могат да доведат до предложение във връзка с лицензионните условия. Условията ще бъдат най-ефективни, ако се формулират ясно и конкретно, включително график за тяхното изпълнение. Експертните знания и източниците на информация и консултации, които могат да предоставят инспекторите на зоологически градини, ще бъдат от голяма помощ за прилагането на лицензионните условия.

3.2.1.2 Екип от инспектори на зоологически градини

За да бъде ефективен, екипът от инспектори на зоологически градини следва в идеалния случай да бъде съставен от образовани професионални специалисти от областта на зоологическите градини (напр. добре запознати с практическите аспекти на функционирането на зоологическите градини) или с друг подходящ опит (познания по опазване на природата и на биологичното разнообразие, научни, образователни или други относими познания на държавите членки/ЕС). Мултидисциплинарните екипи предлагат допълнителни умения с оглед на оценяване на всеки аспект от прилагането на Директивата за зоологическите градини.

Компетентните органи на държавите членки могат да предпочетат съставянето на екипи, в които влизат например държавни длъжностни лица от различни относими области, допълващи екипи от местни длъжностни лица с подбран външен персонал със съответния експертен капацитет, правителствени или университетски експерти или всякакви други комбинации.

Друг полезен инструмент, разработен от някои държави членки, са консултативни органи, които могат да подпомогнат лицензирането и инспектирането на зоологическите градини. В зависимост от своите специфични нужди държавите членки могат да комплектуват консултативни органи, съчетаващи по различен начин експерти от правителството, академичните среди, професионални специалисти от зоологическите градини, независими или други експерти. В [приложение 6.6](#) е предоставена допълнителна информация относно потенциалната роля на консултативните органи в приложното поле на Директивата за зоологическите градини.

3.2.2 Обучение на инспекторите на зоологически градини

Екипите от инспектори на зоологически градини се нуждаят от актуализирани познания на работно равнище по различни теми, свързани с всяко от изискванията на Директивата за зоологическите градини, като (но не само):

- Зоология и екология
- Опазване на биологичното разнообразие (техники и настоящи проблеми, включително ИЧВ/чуждоземни видове)
- Законодателни актове и стратегии на държавите членки в областта на опазване на природата и други свързани области
- Научни изследвания (настоящи техники и съответно законодателство на държавите членки)
- Образование и комуникация
- Ветеринарна медицина (по-специално за видовете диви животни)
- Ризи за животните и грижи за тях
- Методологии за оценка на хуманното отношение към животните
- Безопасност в зоологическите градини (включително екологична безопасност и безопасност във връзка с ИЧВ/чуждоземни видове)
- Поддържане на документация за зоологическата градина
- Управление на зоологическата градина
- Специфичен опит/специфични познания в зависимост от инспектираната зоологическа градина (напр. влечуги, аквариуми, примати и пр.).

Добре обучените инспектори на зоологически градини са важен фактор за прилагането и изпълнението на Директивата за зоологическите градини. Добре обучените инспектори могат да направят необходимите констатации по време на процеса на инспектиране, да приложат изпълними изисквания за лицензиране и да направят подходящи препоръки в помощ на изпълнението на тези и други допълнителни цели на Директивата за зоологическите градини.

Независимо как държавите членки решат да структурират своите режими за инспектиране и лицензиране на зоологически градини, от голяма полза ще бъде, ако инспекторите са обучени или имат опит, свързан непосредствено със зоологическите градини. В това отношение много плодотворно може да бъде сътрудничеството между опитни зоологически градини и компетентни органи за провеждане на специализирано обучение на инспектори. Сътрудничеството може да се осъществи с помощта на национални асоциации, техни членове и EAZA. (Допълнителна информация е дадена в [приложение 6.2.1. Случай от практиката 16](#): Пример за мултидисциплинарни курсове с различни участници за инспектиране на зоологически градини)

Задачата на инспектора на зоологически градини изисква постоянно адаптиране и развитие, обучение и опит. Желателно е инспекторите на зоологически градини да подобряват постоянно своите умения чрез периодично специализирано обучение и работа в мрежа с други инспектори на национално и европейско равнище.

3.3 Затваряне на зоологически градини

5. Ако зоологическата градина не е лицензирана в съответствие с настоящата директива или ако не са спазени лицензионните условия, зоологическата градина или част от нея:

- a) се затваря за обществеността от компетентния орган; и/или
- б) отговаря на подходящите изисквания, наложени от компетентния орган, с оглед осигуряване спазването на лицензионните условия.

Ако тези изисквания не се спазят в рамките на подходящ срок, определен от компетентния орган, но не по-дълъг от две години, компетентният орган оттегля или модифицира лиценза и затваря зоологическата градина или част от нея.

Член 6

Затваряне на зоологически градини

В случай че зоологическа градина или част от нея, се затваря, компетентният орган осигурява засегнатите животни да се третираат или прехвърлят в съответствие с условията, които държавата-членка сметне за подходящи и в съответствие с целите и разпоредбите на настоящата директива.

3.3.1 Приложно поле

Директивата за зоологическите градини дава възможност за затваряне на зоологически градини в случай на неизпълнение на консервационните мерки, включени в член 3.

Когато дадена зоологическа градина не изпълнява тези изисквания, компетентните органи на държавите членки пристъпват към нейното затваряне за обществеността, а животните, принадлежащи на затворената зоологическа градина, трябва да бъдат подходящо преместени, като подслоняването и третирането им трябва да стават в съответствие с целите на Директивата на ЕС за зоологическите градини. В случаи, когато преместването не може да бъде осъществено, може да се наложи животните на зоологическата градина да бъдат умъртвени с евтаназия, ако е законосъобразно.

Съгласно член 4, параграф 5 компетентният орган затваря за обществеността зоологическата градина или част от нея, ако:

- зоологическата градина не е лицензирана в съответствие с Директивата за зоологическите градини;
- зоологическата градина не спазва лицензионните условия.

Ако зоологическата градина не изпълнява условията за лицензиране, компетентните органи могат да наложат съответните изисквания, които зоологическата градина трябва да спазва в срок, не по-дълъг от две години. В случай на неспазване зоологическата градина или част от нея ще бъде затворена.

В случай че зоологическата градина се затваря за обществеността, в член 6 са установени общите разпоредби, осигуряващи правилното третиране или прехвърляне на засегнатите животни. Три важни аспекта на този член са, както следва:

- Компетентният орган осигурява правилното третиране или прехвърляне на засегнатите животни.
- Зоологическите градини може да се затварят временно или постоянно, както и изцяло или частично. Във всеки един от тези случаи е необходимо да се задейства план за грижите за животните и подслоняването им. В този план може да се разгледат следните възможности:
 - Запазване на някои животни в зоологическата градина, ако са изпълнени подходящите условия;
 - Прехвърляне в други институции, ако подходящите условия не могат да бъдат изпълнени или ако зоологическата градина се затваря за постоянно.
 - Евтаназия, ако не може да се намери подходяща институция за преместване или ако животните са болни или наранени до степен, за която евтаназията се препоръчва и е законно разрешена от вътрешните разпоредби на държавата¹⁵.
- Как да бъдат третирани или прехвърлени животните, когато зоологическите градини са затворени. Във всички случаи за животните следва да се осигурят условия, които задоволяват специфичните им биологични нужди и консервационните изисквания. С член 6 държавите членки се задължават да прилагат условия, които са подходящи и в съответствие с целите и разпоредбите на Директивата за

¹⁵ [Стандарти на Обединеното кралство за практиката в зоологическите градини \(2012 г.\)](#).

зоологическите градини. Това означава те да бъдат добре и достатъчно здрави, за да са активна част от стратегиите на зоологическите градини за опазване на биологичното разнообразие.

Нито една зоологическа градина не следва да бъде лицензирана, нито да ѝ бъде разрешено да остане отворена, ако целта за опазване на Директивата на ЕС за зоологическите градини и изискванията на член 3 не са изпълнени в подходящ срок. Съгласно член 5 това е в сила дори когато държавата членка прилага Директивата на ЕС за зоологическите градини чрез еквивалентна система за инспектиране и регистрация на зоологическите градини.

Важно определение

Евтаназия е актът на причиняване на смърт с помощта на метод, който води до бърза и необратима загуба на съзнание с минимална болка и дистрес за животното¹⁶.

3.3.2 Видове затваряне

3.3.2.1 Временно или постоянно затваряне:

Зоологическите градини могат да се затварят временно или постоянно в зависимост от вероятността за подобряване на условията в тях.

- Временно затваряне: компетентният орган счита за необходимо да затвори зоологическата градина за определено време поради несъответствие, което може да бъде отстранено в краткосрочен план, стига това да не излага на риск целите на Директивата за зоологическите градини.
- Постоянно затваряне: ако компетентният орган счита, че за зоологическата градина ще бъде невъзможно да спази неговите изисквания и ако засегнатите животни не се стопанисват и третират съгласно изискванията, което представлява сериозен риск за тяхното благосъстояние.

3.3.2.2 Частично или пълно затваряне:

Зоологическите градини може да се затварят частично или изцяло в зависимост от условията, наложени от компетентния орган. Условията може да зависят от степента, в която не са изпълнени, и/или от частите на зоологическата градина, които не изпълняват изискването:

- Частично затваряне: неизпълнението е свързано с определени части от зоологическата градина (някои заграждения или някои екземпляри и пр.), но повечето консервационни мерки се прилагат достатъчно добре.
- Пълно затваряне: степента на неизпълнение е толкова голяма, че е основание за издаване на лиценз или за отнемане на лиценза, било то временно, или постоянно.

Тези различни обстоятелства на затваряне определят най-подходящия план за грижите за засегнатите животни и подслоняването им. В най-неблагоприятния сценарий (постоянно и пълно затваряне на зоологическата градина) ще се наложи да бъде преместена цялата колекция на зоологическата градина при спазване на подходящите условия, съобразени с „целите и разпоредбите“ на Директивата за зоологическите градини.

3.3.3 Затваряне на зоологически градини: предотвратяване и осъществяване на преместването на животните

Преместването на животните след затваряне на зоологическата градина създава големи трудности за много компетентни органи на ЕС, тъй като е трудно да се осигурят подходящите условия за често пъти големия брой животни от различни видове.

¹⁶ [ОИЕ \(2013 г.\). Здравен кодекс за сухоземните животни \(Речник на термините\).](#)

Общо взето, едрите животни с голяма продължителност на живота са най-трудни за преместване. В много случаи зоологическата градина, която се затваря, не разполага с необходимите средства за извършване на преместване и това оставя у органите крайната отговорност за намиране на подходящи решения за задоволяване на нуждите на животните.

По-долу са изложени някои аспекти, които могат да помогнат на компетентните органи да се справят с този проблем чрез превантивни и реактивни подходи.

3.3.3.1 Предотвратяване на необходимостта от преместване на животните

На етапа на лицензиране може да се появи възможност за намиране на някои показатели за вероятна устойчивост на зоологическата градина. Например:

- доказателство, че зоологическата градина има въведена стратегия за контрол на размножаването и, при необходимост, политика за евтаназия за избягване на животните „в повече“ и свеждане до минимум на необходимостта от отстраняването им;
- доказателства за наличието на устойчиви финансови ресурси — има ли зоологическата градина заделен допълнителен бюджет за извънредни ситуации?
- доказателство, че служителите имат необходимите умения и участват в дейности за обучение, гарантиращо поддържането на високи стандарти за стопанисване;
- доказателство, че зоологическата градина има широка мрежа от професионални контакти, която ѝ дава възможност да си сътрудничи с други организации, като зоологически градини, центрове за спасяване или убежища за животни.

3.3.3.2 Справяне с проблемите на преместването

Затварянето на дадена зоологическа градина може да стане при различни обстоятелства — от пълна липса на съответни оператори до пълноценното им сътрудничество с органите.

За справяне с проблемите на затварянето на зоологически градини е необходима ефективна координация между участващите субекти (зоологическата градина в процес на затваряне, компетентните органи, съответни НПО, други зоологически градини и центрове за спасяване/убежища и пр.).

Поради тази причина и тъй като след затваряне компетентните органи имат крайната отговорност за животните, целесъобразно е да се разработи национален план за действие, който да се следва при затваряне и преместване. Този план за действие може да включва наред с други аспекти и следните:

- Стратегия за оценка и извършване на анализ на възможни решения за животните и страните. Тясното сътрудничество със съответните неправителствени организации се е оказало плодотворно в много случаи, при които те са действали като посредник между компетентните органи и приемащите организации. Такива посредници могат да съкратят времето, необходимо за намирането на решение.
- Организирана мрежа от национални (и при необходимост международни) контакти за настаняване на животните с възможност за лесен достъп в случай на нужда;
- Съответен план за сътрудничество и определянето на координатор между различните национални органи, които ще участват в процеса; готови да се задействат по всяко време;
- Определяне за всеки отделен случай на собствеността върху засегнатите животни и на вероятния отговорник за превоза и поддържането им, както и за всички други разходи в тази връзка;
- Евентуална стратегия за затваряне (постепенно или внезапно); приоритети при настаняване на друго място; подобрения, които могат да се направят за оставащите животни, и грижи на място за тези, които пребивават временно на територията на зоологическата градина.

3.3.3.3 Възможни решения за животните

Когато зоологическата градина не предлага вече приемливи условия за животните и се налага да се затвори за постоянно, трябва да се предвиди решение за животните. В [Основни насоки на IUCN за](#)

[настаняване на конфискувани животни](#) се предлагат три варианта на управление: преместване, връщане в дивата природа и евтаназия посредством съответен анализ на схема на решенията.

Вторият вариант — „връщане в дивата природа“, се разглежда в много малък брой случаи, тъй като на практика е малко вероятно животните от заграждения на зоологическата градина да отговарят на условията за осъществимост на този преход, освен ако не са спазени изискванията на [Основни насоки на IUCN/SSC \(2013 г.\) за повторни въвеждания и други премествания с цел опазване](#). Важно е също така да се подчертае, че ако зоологическата градина или част от нея се затваря само временно, трябва да се осигурят подходящи условия за животните, останали на нейната територия.

В [Резолюция 10.7 на CITES](#) се заявява, че отстраняването на живи видове, конфискувани от органите в резултат на незаконна търговия, трябва да се извърши по начин, насърчаващ опазването им, без риск за здравето на животните, обезкуражаващ незаконната търговия и водещ до подходящо решение, независимо дали то е държане в плен, повторно въвеждане в дивата природа или евтаназия.

3.3.4 Преместване на животни: ролята на зоопарковете, асоциациите на зоологическите градини, центровете за спасяване и убежищата

Преместването на животни в други зоологически градини или в центрове за спасяване и убежища е сложна задача. То трябва да се прави в сътрудничество с компетентните органи, които имат надзорна или проактивна роля в зависимост от обстоятелствата.

Важно е всяко съоръжение, в което се изпращат животни, да е лицензирано и/или, ако става въпрос за убежища и центрове за спасяване, надлежно акредитирано по признат стандарт (национален или международен¹⁷) и по възможност да има опит в отглеждане на съответните видове.

Някои центрове за спасяване и убежища за животни попадат в приложното поле на Директивата за зоологическите градини и могат да бъдат лицензирани съгласно съответното национално законодателство или по други приложими закони за хуманно отношение към животните или санитарни закони. Центровете за спасяване и убежищата, които не попадат в приложното поле на Директивата за зоологическите градини и за които няма специфично или приложимо законодателство, може да бъдат одобрени въз основа на признати стандарти за хуманно отношение към животните и стандарти за управление (вж. карето по-долу). Важно е животните да бъдат преместени при условия, които задоволяват специфичните им биологични нужди и консервационните изисквания.

3.3.4.1 Ролята на зоологическите градини и асоциациите на зоологически градини

Асоциациите на зоологически градини, като EAZA и други на национално или регионално равнище, могат да окажат неоченима подкрепа за предотвратяване на затварянето на дадена зоологическа градина и да помогнат за преместване на животните след затварянето. Това може да включва: изграждане на капацитет на членуващите зоологически градини; насърчаване на политики за размножаване с оглед на избягване на животните „в повече“; помощ на компетентните органи и други субекти за идентифициране на екземпляри, които могат да бъдат включени в международни програми за размножаване.

В този смисъл полезна може да се окаже консултация за оценка на генетичното значение на животните с консултативни групи за таксони (TAG). При възможност може тогава да се премине към преместване на екземпляри, включени в европейски програми за застрашени видове (EEP), родословни книги (STB) и международни родословни книги (ISB), под надзора и указанията на съответните субекти.

Ролята на зоологическите градини може да бъде разширена за екземпляри с по-малка консервационна стойност, тъй като е възможно някои зоологически градини да искат все пак да ги приемат. В някои случаи животни могат да бъдат приети по съображения за хуманно отношение към тях (напр. когато индивид от

¹⁷ Напр. [Стандарти на Световната федерация на убежищата за животни](#)

социален вид е преместен, за да се присъедини към самотен екземпляр от същия вид). Важно е да се установят отношения между зоологическите градини, асоциации на зоологически градини и центровете за спасяване с оглед на намиране на оптималното решение във всеки отделен случай. Преместванията на животни следва да стават в подходящо лицензирани зоологически градини, където може да се осигури хуманно отношение към тях. Вж. също случай от практиката 17 ([приложение 6.2.2.](#)).

Пример

В унгарското законодателство относно зоологическите градини е включено задължение те да действат като центрове за спасяване на местни видове:

„Зоологическата градина трябва да участва в научни изследвания и опазване на видовете, по-конкретно като участва в защитата на видове, защитавани на национално или международно равнище, **както и като изпълнява функцията на център за спасяване на местни видове**. Зоологическите градини нямат право да извършват търговски дейности (член 1, параграф 2 от JD3/2001).“¹⁸

3.3.4.2 Ролята на центровете за спасяване и убежищата

Професионално управляваните и качествени центрове за спасяване и убежища са по своя характер субекти, които могат да предложат подходящо решение за настаняване на животни от затварящи зоологически градини. Някои от тях може обаче да имат политики за приемане и приоритети, които ограничават приема на животни в рамките на наличното пространство и разполагаемите ресурси.

Центровете за спасяване предлагат по принцип само краткосрочно настаняване и се стремят да намерят постоянен дом за спасените животни; много често това са зоологически градини. Едната или другата институция следва да бъде надлежно лицензирана и/или акредитирана.

Общо взето, настаняването на голям брой животни от различни видове изисква комуникация и анализ на възможностите и може да наложи прилагането на многобройни решения.

Много центрове за спасяване и убежища в ЕС са специализирани за определени групи таксони, така че създаването на национални мрежи от центрове за спасяване и убежища за животни може при необходимост да улесни предприемането на координирани ответни действия.

Националните центрове за спасяване и убежища за животни са често предпочитани пред същите институции в чужбина, тъй като е по-голяма вероятността да са свързани с по-малко превоз и смущения при преместването на животни, но в крайна сметка приоритет трябва да се даде на избора на най-подходящо място за животното. Независимо от това от полза е да има мрежа от центрове за спасяване и убежища за животни в ЕС и съседните страни. Вж. също случай от практиката 18 ([приложение 6.2.3.](#)).

Важно определение

Убежище за животни — Съоръжение за спасяване и подслоняване на животни, които са малтретирани, наранени, изоставени или имат друга нужда от защита, където хуманното отношение към всяко отделно животно е първостепенно съображение при всички спасителни дейности. Освен това съоръжението прилага политика без размножаване и преместване на животните само при спасяване, конфискуване или дарение¹⁹.

Пример

[Европейският алианс за центрове за спасяване и убежища за животни](#) (EARS) е мрежа, която подкрепя и представлява центрове за спасяване и убежища за животни в цяла Европа, давайки им възможност да си

¹⁸ [Фондация „Родени свободни“ \(2011 г.\) проверка на зоологическите градини в ЕС — Унгария.](#)

¹⁹ [Световна федерация на убежищата за животни.](#)

сътрудничат за съвместно постигане на хуманно отношение към животните и целите за опазване на видовете.

EARS работи за насърчаване и осъществяване на постоянни подобрения в хуманното отношение към животните и отстраняване на причините за съществуването на центрове за спасяване и убежища за животни. За да станат партньори на EARS, съоръженията трябва да бъдат подложени на вътрешна процедура за проверка, че отговарят на критериите на EARS за управление на животните и хуманно отношение към тях.

EARS работи за създаване и управление на система в Европа за съдействие при избора на най-подходящото настаняване на животните в съответствие с индивидуалните и съобразени с вида изисквания за хуманно отношение към тях, както и за предоставяне на професионални стандарти за грижи и управление.

Допълнителна информация за EARS можете да намерите на адрес: <http://www.ears.org/EARS>

[Световната федерация на убежищата за животни](#) (GFAS) е организация с нестопанска цел, създадена с единствената цел за укрепване и подпомагане на работата на убежищата за животни навсякъде по света.

GFAS засилва сътрудничеството между убежищата и насърчава върховите постижения в тяхното управление.

GFAS помага на убежищата да оказват помощ на животните чрез независими проверки, че убежищата, както и центровете за спасяване и рехабилитация отговарят на рецензирани високи стандарти в областта на управление на животните и грижи за тях, и като им предоставя образователни ресурси.

GFAS има сертифицирани съоръжения в Северна Америка, Централна Америка, Европа и Африка и работи с убежища и свързани с тях съоръжения в цял свят.

Допълнителна информация за GFAS можете да намерите на адрес: <https://www.sanctuaryfederation.org/>.

Речник на термините

Номер на вписване: Низ от знаци (до шест за целите на ISIS), определени от институцията, изготвяща документацията, който е уникален за един екземпляр (или една група) и се използва за идентифициране на този екземпляр (или тази група) в документацията на институцията. Номерът на вписване е свързан с физическите характеристики (етикет, татуировка, разпознаваеми цветове) и информация за прехвърлянето на собствеността на този екземпляр (или тази група). По същество това е ключ или код за даден екземпляр и неговата история (Buffalo Zoo).

Чуждоземни видове: Всички живи екземпляри от вид, подвид или по-нисш таксон животни, растения, гъби или микроорганизми, въведени извън техния естествен ареал; това включва всички части, гамети, семена, яйца или пропагули на такива видове, както и всички хибриди, сортове или породи, които биха могли да оцелеят и впоследствие да се размножат (Източник: [Регламент № 1143/2014 относно инвазивните чужди видове](#)).

Документация за животните: Данни, независимо от физическата им форма или носителя, предоставящи информация за отделни животни или извадки (части) от тях или за групи животни (AZA, Експертна група по документация за животните).

Прехвърляне на собствеността върху животните: Прехвърлянето на собствеността върху даден екземпляр и/или превоз на екземпляра до или от друго място, последвани от обмен на данни и документи. Раждането и смъртта са особени видове прехвърляне на собствеността (Miller, J. и J. Block (2004 г.).

Убежище за животни: Съоръжение за спасяване и подслоняване на животни, които са малтретирани, наранени, изоставени или имат друга нужда от защита, където хуманното отношение към всяко отделно животно е първостепенно съображение при всички спасителни дейности. Освен това съоръжението прилага политика без размножаване и преместване на животните само при спасяване, конфискуване или дарение (GAFS).

Отношение: Сравнително трайна съвкупност от убеждения, чувства и тенденции в поведението към социално значими обекти, групи, събития или символи (Hogg и Vaughan, 2005 г.).

Информираност (съзнание): Знание или възприемане на дадена ситуация или даден факт. Загриженост или добре информиран интерес в специфична ситуация или специфично развитие на обстоятелствата (Oxford Dictionary).

Безинтересна среда: Среда с малко или никакво обзавеждане или без обогатяване на жизнената среда (Hosey и др., 2009 г.).

Поведенческа нужда: Поведение, което е мотивирано до голяма степен от вътрешни фактори, тъй като изпълнението му може да не зависи от външни стимули или от постигането на конкретна цел, доколкото доставя удовлетворение само по себе си. Животните може да страдат, ако им бъде попречено да проявяват този вид поведение. Не е лесно да се разберат специфичните за вида поведенчески нужди — те трябва да се тълкуват предпазливо, но по всяка вероятност са много важни за благосъстоянието на животните (Dawkins 1990 г., Jensen и Toates 1993 г.).

Разнообразие на поведението: Мярка за броя и разновидността на моделите на поведение, проявявано от дадено животно или дадена група животни (Broom и Johnson, 1993 г.).

Поведенчески профил: Набор от поведения, които са относително постоянни във времето и контекста, като реакция на стимули от жизнената среда. Различават се два екстремни профила, характеризиращи се

с типични поведенчески и физиологични модели. Активното реагиране се характеризира с териториални и агресивни форми на поведение и ниски нива на кортикостероиди. Реактивното реагиране се характеризира с по-голяма неподвижност, малка агресивност и високи нива на кортикостероиди. Други термини, използвани в литературните източници за описание на тези два профила, са „копиране на модели“, „индивидуалност“ и „темперамент“ (Koohaas и др., 1999 г.).

Ограничаване на поведението: Ограничаване на изразявания от животното репертоар от естествени форми на поведение (Broom и Johnson, 1993 г.).

Биологични изисквания: Изисквания, които осигуряват способността на животното да оцелява и да се размножава. В плен те се постигат, като се предоставят подходящи ресурси, включително подходяща среда за проявяване на необходимите, специфични за вида форми на поведение. Биологичните изисквания се делят обикновено на физиологични и поведенчески нужди. Физиологичните нужди изискват осигуряването на ресурси, имащи за цел задоволяване на равновесното физиологично състояние на отделните животни (напр. храна, вода, секс, подслон и пр.). Поведенческите нужди са свързани с проявата на форми на поведение, силно мотивирани от вътрешни фактори, които ако не бъдат проявени, може да доведат до симптоми на безпомощност (Broom и Johnson 1993 г.).

Биоразнообразие или биологично разнообразие: Многообразието сред живите организми от всички източници, включително сухоземни, морски и други водни екосистеми и екологичните комплекси, от които те са част. Това понятие включва разнообразието от гени, видове и екосистеми (КБР и Стратегия „ЕС 2020“/Оценката на въздействието) / Биоразнообразие (съкратено от биологично разнообразие) означава разнообразието на живота във всичките му форми — разнообразие на видове, на генетични вариации в един вид и на екосистеми. Трудно може да бъде надценено значението на биологичното разнообразие за човешкото общество. Предполага се, че 40 % от глобалната икономика се основава на биологични продукти и процеси. Особено зависими от генетичното разнообразие на околната среда са бедните хора, по-специално живеещите в региони със слаба селскостопанска производителност (речници на термини на КБР, СЕРА).

Биофилия: „Вродена тенденция на поставяне на акцента върху живота и животоподобните процеси“ (Wilson 1984 г., стр. 1), „вродена емоционална привързаност на хората към други живи организми“ (Wilson 1993 г., стр. 31) или „вроден афинитет на хората към други форми на живот — привързаност, предизвикана в зависимост от обстоятелствата от удоволствие или чувство за сигурност, или благоговение, или дори обаяние, примесено с отвращение“ (Wilson 1994 г., стр. 360).

Цирк: Група артисти, понякога с дресирани животни, които изпълняват умели или забавни действия в шоу, което пътува на различни места (Oxford Dictionary).

Познавателна (когнитивна) способност: Означава способността за възприемане, обработване, съхраняване и действие по получена външна информация. Тя може да бъде от проста форма на реагиране на подбуди до много по-сложни психически процеси (Brydges и Braithwaite 2008 г.).

Контрол: Способността за активна поведенческа реакция към положителна подбуда или за избягване на отрицателна подбуда в жизнената среда, или за избор между предпочитани алтернативи (Bassett и Buchanan-Smith 2007 г.).

Опазване (на дивата природа): Означава поредица от мерки, които се изискват за запазване или възстановяване на естествените местообитания и популациите на диви животински и растителни видове в благоприятно състояние (Директива за местообитанията, версия 2007 г.).

Опазване на биологичното разнообразие: Управлението на взаимодействията на човешката дейност с гени, видове и екосистеми е в максимален интерес на сегашното поколение, като се поддържа техният потенциал за задоволяване на нуждите и желанията на бъдещите поколения; то включва елементи на съхраняване, изучаване и използване на биологичното разнообразие (КБР).

Преместване с цел опазване: Преднамерено придвижване на организми от една зона за пускане на свобода в друга. То трябва да има за цел да доведе до количествено измерима полза за опазване на

числеността на дадена популация, даден вид или дадена екосистема, а не само да е от полза за преместените индивиди (IUCN).

Умъртвяване: Намаляване на популацията на даден див вид чрез селективно избиване ([Online Oxford dictionaries](#)).

Преместване на друго място: Поведение като реакция на несвързана подбуда, т.е. в погрешен смисъл. Обичайно е в ситуации, когато животното е изправено пред конфликт, който не може веднага да реши (Dawkins и Manning, 1992 г.).

Домашни (или култивирани) видове: Означава видове, чийто еволюционен процес е повлиян от хората с цел задоволяване на техните нужди (КБР).

Екологична заплаха: Всеки външен фактор, независимо дали е свързан с човека, или не, който има потенциал да окаже отрицателно въздействие върху видове, процеси или екосистеми (адаптирано от думата „заплаха“ в речника).

Екосистема: Динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица (КБР).

Заграждане: Всяко съоръжение за подслоняване на животни в зоологически градини и аквариуми (основни насоки на EAZA).

Ендемични видове: Термин за видове, обитаващи само ограничена зона (КБР).

Обогатяване на жизнената среда: Предоставяне при стопанисване на специфични за вида възможности в жизнената среда на животното, така че то да е в състояние да прояви различни форми на желано и естествено поведение (Hosey и др. 2009 г.).

Устойчивост на околната среда: Задоволяване на настоящите нужди, без да се компрометира способността на бъдещите поколения да задоволяват техните нужди. Включва например поддържане на гъстотата на популациите под носещия капацитет на съответния регион, улесняване на възобновяването на възобновяемите източници, запазване и установяване на приоритети за използването на невъзобновяеми източници и поддържане на въздействието върху околната среда под равнището, необходимо, за да се даде възможност на засегнатите системи да се възстановят и да продължат да се развиват (ООН).

Установяване: Приспособяване на чуждоземен вид в ново местообитание, при което успешно създава жизнеспособно поколение с вероятност за оцеляване (Решение VI/23 на Конференцията на страните, КБР).

Опазване „ex-situ“: Означава опазване на компонентите на биологичното разнообразие извън естествените им местообитания (КБР).

Обзавеждане: Всички елементи, добавени към основния дизайн на заграждението, включително повърхности, приспособления за катерене, навеси и вътрешни визуални бариери и пр. (Hosey и др. 2009 г.).

Генетична адаптация: Промяна в генотипа на даден индивид в резултат на естествен подбор. Това прави организма по-добре адаптиран към своята жизнена среда и води до по-добро здравословно състояние. Популациите с различни генетични адаптации към различните околни среди се различават и по фенотиповете, тъй като генетичната адаптация се извършва чрез естествен подбор. Тази адаптация се унаследява и представлява епифеномен (второстепенно явление) на изменени еволюционни траектории. В оперативен отношение генетичната адаптация и фенотипичната пластичност в различни среди са трудно различими (Фа и др., 2011 г.).

Опасност: Наличие или условие за наличие на биологичен, химичен или физичен агент в животно или животински продукт, който агент има потенциална възможност да причини неблагоприятен за здравето ефект (Здравен кодекс за сухоземните животни — OIE).

Местообитание: Мястото или видът на територията, където един организъм или популация се срещат естествено (КБР).

Генетично разнообразие: Описва генетичните различия между индивидите. Може да се опише чрез няколко извадкови коефициенти, които не са равностойни помежду си и описват различни аспекти на разнообразието. Извадковите коефициенти биват установени и очаквани, хетерозигозност, полиморфизъм в локуси (Fa и др., 2011 г.).

Опасен вид: Всеки вид, който поради своите индивидуални наклонности, сексуален цикъл, майчини инстинкти или по каквато и да е друга причина, било чрез ухапване, драскане, убождане, притискане, вкарване на отрова или по някакъв друг начин, има вероятност да нарани сериозно или да зарази хора (Основни насоки на EAZA).

Наръчници за стопанисване: Насоки относно ежедневните грижи за дадено животно или даден вид, включващи широк кръг въпроси във връзка с тяхното подслоняване и поддържане с оглед на задоволяване на биологичните им нужди (Hosey и др., 2009 г.).

Опазване „in-situ“: Опазване на екосистеми и естествени местообитания и поддържане и възстановяване на ценни популации от видове в тяхната естествена среда, а в случая с домашните или култивираните видове — в средата, където те са развили своите отличителни белези (КБР).

Местен вид: Вид или по-нисш таксон, живеещ в естествения си ареал (бивш или настоящ), включително ареала, който той може достигне и заеме, като използва системите си за естествено разпространение (с изменение по КБР, GISP).

Интегрирана борба с вредителите: Внимателно разглеждане на всички налични техники за борба с вредители и последвало интегриране на подходящи мерки, които обезкуражават разрастването на популациите от вредители и поддържат пестицидите и други интервенционни мерки за намеса на равнища, които са икономически обосновани и намаляват или свеждат до минимум рисковете за човешкото здраве и околната среда. IPM насърчава естествените механизми за контрол на вредители (FAO).

Преднамерено въвеждане: Съзнателно преместване и/или пускане на свобода от хора на чуждоземен вид извън естествения му ареал (Решение VI/23 на Конференцията на страните, КБР).

Въвеждане: Придвижване (пряко или косвено) от човешки фактор на чуждоземен вид извън естествения му ареал (бивш или настоящ). Това придвижване може да бъде в рамките на една държава или между държави или територии извън националната юрисдикция (Решение VI/23 на Конференцията на страните, КБР).

„Инвазивен чуждоземен вид“: Чуждоземен вид, за който е установено, че въвеждането или разпространението му застрашава или въздейства неблагоприятно върху биологичното разнообразие и свързаните екосистемни услуги (Източник: [Регламент № 1143/2014 относно инвазивните чужди видове](#)).

Изоляция: Физическо отделяне на дадено животно по каквато и да е причина. „Изоляция“ и „карантина“ не са винаги определени точно в законодателство на Европейския съюз и едната дума обикновено се описва във връзка с другата (EAZA; DEFRA).

Местен вид: Вид, подвид или по-нисш таксон, намиращ се в естествения си ареал (бивш или настоящ) или естествения си радиус на активност (т.е. в ареала, който заема естествено или би могъл да заеме без пряко или косвено въвеждане и без грижи от страна на човека) (IUCN).

Естествено поведение: Специфично за вида поведение, което животните са склонни да проявяват при естествени условия, тъй като подпомага биологичските функции и може да се възприеме като доставящо удоволствие (Bracke и Hopster 2006 г.).

Нормално поведение: Поведение, което подпомага добрата адаптация на животното към естествените или изкуствено създадените условия и каквото обикновено проявява мнозинството от популацията. Той може да съвпада или да не съвпада с естественото поведение (Fraser, 1992 г.; Wechsler, 2007 г.).

Магазин за домашни любимци: Магазин, в който се продават животни, предназначени за домашни любимци (Collins English Dictionary).

Популация: Общият брой индивиди в таксона. По функционални причини, свързани главно с различия между формите на живот, броят на популацията се изразява само като брой на зрели индивиди. В случая с таксони, задължително зависещи от други таксони за целите си жизнени цикли или за част от тях, следва да се използват подходящи в биологичен аспект стойности за таксона гостоприемник (IUCN).

Аутопсия: Изследване на мъртво животно или на части от неговото тяло и от органите и тъканите му (Hosey и др., 2009 г.).

Пропагула: Структура (като калем, семе или спора), чрез която се размножава дадено растение (Merriam Webster Dictionary).

Качество на живота: Субективна и динамична оценка от индивида на неговите обстоятелства и на това до каква степен те отговарят на очакванията му, водеща до емоционални реакции, които могат да се преценят чрез докладване (Scott и др., 2007 г.).

Карантина: Съоръжения под контрола на ветеринарния орган, в които се държи група животни в изолация, без пряк или косвен контакт с други животни, с цел да бъдат подложени на наблюдение за определено време и, ако е целесъобразно, да бъдат изследвани и лекувани (Международно бюро по епизоотии (МБЕ), Здравен кодекс за сухоzemните животни).

Документация: Информация, създадена, получена и поддържана като доказателства и информация от организация или лице в изпълнение на законови задължения и при протичане на бизнес дейности съгласно ISO 15489-1 (Международен стандарт 15489-1, Международна организация по стандартизация, 2001 г.).

Регистратор: Лице, което упражнява надзор върху воденето и поддържането на документация за животното, управлението на документацията, превоза на животни, получаването на разрешение за диви животни и съответните изисквания към отчетността и спазването на правните изисквания (ZRA — Асоциация на регистраторите на зоологически градини).

Подсилване и повторно въвеждане: Преднамерено придвижване на организми от една зона за пускане на свобода в друга в рамките на местния ареал и въвеждане с цел опазване, включващо асистирана колонизация и екологично заместване извън местния ареал (IUCN).

Риск: Вероятността, голяма или малка, някой да понесе увреждане от евентуални опасности, заедно с указание за това доколко сериозно може да бъде увреждането (Изпълнителна агенция за здраве и безопасност, Обединено кралство).

Стереотипно поведение: Поведение с необичайно повтарящи се жестове, което може да се дължи на безпомощност, многократни опити за справяне с околната среда или на неправилно функциониране на централната нервна система. Понякога проявите на тези форми на необичайно поведение може да са свързани по-скоро с предходни ситуации, отколкото с настоящите. Във всички случаи предоставянето на възможности за подходящо поведение може да намали съществено проявите на такива модели при различни видове. Стереотипите могат да бъдат орални (напр. близане при жирафите), двигателни (напр. кръгови движения около пръта при папагалите) или включващи други движения на тялото, като люшкане при слоновете (Mason и др., 2007 г.).

Устойчиво развитие: Развитие, което задоволява настоящите нужди, без да се компрометира способността на бъдещите поколения да задоволяват собствените си нужди (ООН).

Таксон: Класификационно ниво (наименувано или ненаименувано): т.е. популация или група популации от организми, които обикновено трябва да бъдат филогенетично свързани и имат общи характеристики, отличаващи нивото (напр. географска популация, ген, семейство, подклас) от други такива нива. Таксонът се състои от всички включени таксони от по-ниско ниво и отделни организми (Кодекс на ICZN).

Образование: Даване на интелектуални, етични и социални указания (Oxford Dictionary).

Непреднамерено въвеждане: Всички въвеждания, които са непреднамерени (Решение VI/23 на Конференцията на страните, КБР).

Дейност без подбуда: Поведение, проявено при липсата на подбудата, която би предизвикала това поведение при нормални обстоятелства (Dawkins и Manning, 1992 г.).

Ценности: Нашите ръководни принципи: най-широките ни мотиви, влияещи върху нашите нагласи и начини на действие (Schwartz, 2011 г.).

Диви видове: Организми в плен или живеещи в дивата природа, които не са били обект на размножаване, което да промени естественото им състояние (КБР, терминологични речници на СЕРА).

Зооноза: Всяко заболяване и/или инфекция, която по естествен начин се предава директно или индиректно между животните и човека (член 2 от Директива 2003/99/ЕО относно мониторинга на зоонозите и заразните агенти, причиняващи зоонози).

Други полезни определения във връзка с биологичното разнообразие и инвазивните чуждоземни видове:

<https://www.cbd.int/cepa/toolkit/2008/doc/CBD-Toolkit-Glossaries.pdf>

<http://www.cbd.int/invasive/terms.shtml>

Библиография

- Appleby, M. C. 1997 г.. Life in a variable world: Behaviour, welfare and environmental design (Животът в един променящ се свят). *Applied Animal Behaviour Science*, 54, 1—19.
- Appleby, M.C., 1999 г. What should we do about animal welfare? (Какво да направим за хуманното отношение към животните?) Оксфорд, Англия: Blackwell Science.
- Appleby, M.C., Mench, J.A., Olsson, A. и Hughes, B.O. (Elsevier Science Ltd., Нидерландия). 2011 г. Animal welfare (Хуманно отношение към животните), II изд. Публикация на CABI: Уолингфорд, Англия.
- Ashley, P. J., 2007 г. Fish welfare: Current issues in aquaculture (Хуманно отношение към рибите: настоящи проблеми в аквакултурата). *Applied Animal Behaviour Science*, 104, 199—235.
- Bassett, L. и Buchanan-Smith, H. M., 2007 г. Effects of predictability on e welfare of captive animals (Въздействие на предвидимостта върху благосъстоянието на животните в плен). *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 223—245.
- Beck, V., Walkup, K., Rodrigues, M., Unwin, S., Travis, D. и Stoinski, T., 2007 г. Best Practice Guidelines for the Re-introduction of Great Apes (Насоки за най-добри практики за повторно въвеждане на човекоподобни маймуни). Гланд, Швейцария. Специализирана група по приматите на SSC към Международния съюз по опазване на природата.
- Boissy, A., Arnould, C., Chaillou, E., Désiré, L., Duvaux-Ponter, C., Greiveldinger, L., Leterrier, C., Richard, S., Roussel, S., Saint-Dizier, H., Meunier-Salaün, M. C., Valance, D. & Veissier, I. 2007 г. Emotions and cognition: a new approach to animal welfare (Емоции и когнитивна способност: нов подход към благосъстоянието на животните). *Animal Welfare*, 16, 37—43.
- Bracke, M. B. M. и Hopster, H., 2006 г. Assessing the importance of natural behavior for animal welfare (Оценка на значението на естественото поведение за благосъстоянието на животните). *Journal of Agricultural & Environmental Ethics*, 19, 77—89.
- Bracke, M. B. M., 2006 г. Providing cross-species comparisons of animal welfare with a scientific basis (Съпоставки с научна основа между благосъстоянието на различни видове животни). *NJAS — Wageningen Journal of Life Sciences*, 54, 61—75.
- Broad, S. и Smith, L., 2004 г. Who educates the public about conservation issues? (Кой образова обществеността по въпросите на опазването?) Examining the role of zoos and the media (Проучване на ролята на зоологическите градини и медиите). Из разискванията на Конференцията за международния туризъм и медиите, 24—26.11.2004 г., eds.. W. Frost, G. Croу и S. Beeton. Мелбърн: Департамент за изследвания в областта на туризма, Университет на Монаш, стр. 15—23.
- Brook, B. W., Sodhi, N. S., & Bradshaw, C. J., 2008 г. Synergies among extinction drivers under global change (Вредните взаимодействия между факторите за изчезване на видове при глобалната промяна). *Trends in Ecology & Evolution*, 23(8), 453—460.
- Brooks, T. M., Mittermeier, R. A., da Fonseca, G. A., Gerlach, J., Hoffmann, M., Lamoreux, J. F., ... и Rodrigues, A. S. (2006 г.). Global biodiversity conservation priorities (Приоритети за опазване на глобалното биологично разнообразие). *Science*, 313(5783), 58—61.
- Broom, D.M. и Johnson, K.G., 1993 г. Stress and animal welfare (Стресът и благосъстоянието на животните). Дордрехт, Нидерландия: Kluwer Academic.
- Brydges, N. M. и Braithwaite, V. A., 2008 г. Measuring Animal Welfare: What Can Cognition Contribute? (Измерване на благосъстоянието на животните: какъв може да бъде приносът на когнитивната способност?). *ARBS Annual Review of Biomedical Sciences*, 10, T91—T103.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Chelluri, G. I., Ross, S. R. и Wagner, K. E., 2012 г. Behavioral correlates and welfare implications of informal interactions between caretakers and zoo-housed chimpanzees and gorillas (Поведенчески корелати и въздействие върху благосъстоянието на животните на неформалните взаимодействия между персонала, полагащ грижи, и шимпанзетата и горилите в зоологическите градини). *Applied Animal Behaviour Science*, 147, 306—315.
- Claxton, A. M., 2011 г. The potential of the human–animal relationship as an environmental enrichment for the welfare of zoo-housed animals (Възможностите на отношенията между хора и животни за обогатяване на жизнената среда с оглед на благосъстоянието на животните, намиращи се в зоологическите градини). *Applied Animal Behaviour Science*, 133, 1—10.
- Clayton S, и Myers O. G., 2009 г. *Conservation psychology: Understanding and promoting human care for nature* (Психология на опазването: разбиране и насърчаване на грижите на човека за природата). Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Clubb, R. и Mason, G., 2003 г. Animal welfare: captivity effects on wide-ranging carnivores (Благосъстояние на животните: последици от държане в плен на хищници с големи райони на действие) *Nature*, 425, 473—474.
- Clubb, R. и Mason, G. J., 2007 г. Natural behavioural biology as a risk factor in carnivore welfare: How analysing species differences could help zoos improve enclosures (Биологията на естественото поведение като рисков фактор за благосъстоянието на хищниците). *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 303—328.
- Conde, D. A., Flesness, N., Colchero, F., Jones, O. R., и Scheuerlein, A., 2011 г. An emerging role of zoos to conserve biodiversity (Нарастващата роля на зоологическите градини за опазване на биологичното разнообразие). *Science*, 331(6023), 1390—1391.
- Cuaron, A. D., 2005 г. Further role of zoos in conservation: Monitoring wildlife use and the dilemma of receiving donated and confiscated animals (Допълнителната роля на зоологическите градини в опазването: мониторинг на използването на диви животни и дилемата за приемане на дарени и конфискувани животни). *Zoo Biology*, 24, 115—124.
- Dawkins, M. S., 1990 г. From an animal's point of view: Motivation, fitness, and animal welfare (От гледната точка на животното: мотиви, здравословно състояние и благосъстояние на животните). *Behavioral and Brain Sciences*, 13, 1—61.
- Dawkins, M. S., 2003 г. Behaviour as a tool in the assessment of animal welfare (Поведението като инструмент за оценка на благосъстоянието на животните). *Zoology (Jena, Germany)*, 106, 383—7.
- Dawkins, M. S., 2006 г. Through animal eyes: What behaviour tells us (През очите на животните: какво ни говори поведението). *Applied Animal Behaviour Science*, 100, 4—10.
- Dawson, E. и Eric J., 2011 г. Contextual approaches to visitor studies research: Evaluating audience segmentation and identity-related motivations (Контекстуални подходи към изследванията на проучвания на посетители: оценка на сегментирането на публиката и мотиви, свързани с идентичността). *Visitor Studies* 14.2: 127—140.
- De Jonge, F. H., Tilly, S.-L. L., Baars, A. M. и Spruijt, B. M., 2008 г. On the rewarding nature of appetitive feeding behaviour in pigs (*Sus scrofa*): Do domesticated pigs contrafreeload? (За полезната същност на храненето с апетит при свинете (*Sus scrofa*): предпочитат ли домашните свине храна, постигната чрез усилие?) *Applied Animal Behaviour Science*, 114, 359—372.
- Désiré, L., Boissy, A. и Veissier, I., 2002 г. Emotions in farm animals: a new approach to animal welfare in applied ethology. (Емоции при животните, отглеждани за селскостопански цели: нов подход към благосъстоянието на животните в приложната етология). *Behavioural Processes*, 60, 165—180.
- DeVries, A. C., Glasper, E. R. и Detillion, C. E., 2003 г. Social modulation of stress responses (Социална модулация на реакции на стрес). *Physiology and Behavior*, 79, 399—407.
- Diamond, J. M., Ashmole, N. P., и Purves, P. E. 1989 г. The present, past and future of human-caused extinctions [and discussion] (Настояще, минало и бъдеще на причинени от човека изчезвания [и обсъждане]). *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. B, Biological Sciences*, 325(1228), 469—477.
- Earnhardt, J.M., S.D. Thomson, J. Turner-Erfort, 1998 г. Standards for data entry and maintenance of North American zoo and aquarium animal records databases (Стандарти за вписване на данни и поддържане на бази данни за регистрация на животните в зоологическите градини и аквариумите на Северна Америка).

БИБЛИОГРАФИЯ

- Fa J.E., Funk S.M. и O'Connell D., 2011 г. Zoo Conservation Biology (Консервационната биология в зоологическите градини), 1 изд., Кеймбридж. Cambridge University Press.
- Fàbregas, M., F. Guillén-Salazar и C. Garcés-Narro C, 2010 г. The risk of zoological parks as potential pathways for the introduction of non-indigenous species (Рискът от зоопарковете като потенциални пътища за въвеждането на неместни видове). *Biological Invasions* 12:3627—3636.
- Fàbregas, M. C., Guillén-Salazar, F., & Garcés-Narro, C., 2012 г. Unravelling the Complexity of the Zoo Community: Identifying the Variables Related to Conservation Performance in Zoological Parks (Разкриване на сложността на общността на зоологическите градини: определяне на променливите, свързани с ефективността на опазването в зоопарковете). *Zoo Biology*, 31(1), 55—70.
- Fernandez, E. J., Tamborski, M. A., Pickens, S. R. и Timberlake, W., 2009 г. Animal–visitor interactions in the modern zoo: Conflicts and interventions (Взаимодействия между животни и посетители в съвременната зоологическа градина: конфликти и намеси). *Applied Animal Behaviour Science*, 120, 1—8.
- Fraser, D., 2009 г. Animal behaviour, animal welfare and the scientific study of affect (Поведение на животните, хуманно отношение към животните и научно изследване на въздействието). *Applied Animal Behaviour Science*, 118, 108—117.
- Fraser, D. 2010 г. Toward a synthesis of conservation and animal welfare science (За синтез на науката за опазване и благосъстояние на животните). *Animal Welfare*, 19(2): 121—124.
- Funk S.M., и Fa J.E., 2010 г. Ecoregion Prioritization Suggests an Armoury Not a Silver Bullet for Conservation Planning (Поддръждането по приоритети на екорегииите препоръчва оръжие, а не магически куршум за планиране на опазването) *PLoS ONE* 5(1): e8923. doi:10.1371/journal.pone.0008923
- Galhardo, L. & Oliveira, R. F., 2009 г. Psychological stress and welfare in fish (Психологически стрес и хуманно отношение към рибите). *ARBS Annual Review of Biomedical Sciences*, 11, 1—20.
- Galhardo, L., Almeida, O. и Oliveira, R. F., 2011 г. Measuring motivation in a cichlid fish: an adaptation of the push-door paradigm (Измерване на мотивацията при риби от семейство цихлиди: адаптиране на парадигмата на бутната врата). *Applied Animal Behaviour Science*, 130, 60—70.
- Galhardo, L., Vital, J. и Oliveira, R. F., 2011 г. The role of predictability in the stress response of a cichlid fish (Ролята на предсказуемостта при реакцията на стрес на риба от семейство цихлиди). *Physiology and Behavior*, 102, 367—372.
- Game, E.T., Kareiva, P. и Possingham, H.P., 2013 г., Six Common Mistakes in Conservation Priority Setting (Шест често допускани грешки при определяне на приоритетите за опазване). *Conservation Biology*. doi:10.1111/cobi.12051
- Gartner, M. C. и Weiss, A., 2013 г. Personality in felids: A review (Личностни характеристики при животни от семейство котки: преглед). *Applied Animal Behaviour Science*, 144, 1—13.
- Gilbert-Norton, L. B., Leaver, L. A. и Shivik, J. A., 2009 г. The effect of randomly altering the time and location of feeding on the behaviour of captive coyotes (*Canis latrans*) (Въздействието на случайни промени във времето и мястото на хранене върху поведението на койоти в плен (*Canis latrans*)). *Applied Animal Behaviour Science*, 120, 179—185.
- Gipoliti, S., 2012 г. Ex-situ conservation programmes in European zoological gardens: Can we afford to lose them? (Програми за опазване „ex-situ“ в европейските зоологически градини: можем ли да си ги позволим?). *Biodiversity and Conservation Journal* (Фактор на въздействие: 2,26). 01/2012; 21:1359—1364.
- Grand, A. P., Kuhar, C. W., Leighty, K. a., Bettinger, T. L. & Laudenslager, M. L., 2012 г. Using personality ratings and cortisol to characterize individual differences in African Elephants (*Loxodonta africana*) (Използване на личностни рейтинги и кортизол за характеризиране на индивидуални различия между африкански слонове (*Loxodonta africana*)). *Applied Animal Behaviour Science*, 142, 69—75.
- Grandin, T. (Ed.), 2007 г. Livestock handling and transport (Преместване и транспорт на селскостопански животни). CAB International: Оксфордшир, Обединено кралство.
- Gusset, M., и Dick, G. (2010 г.). „Building a Future for Wildlife“? („Изграждане на бъдеще за дивите животни“) Evaluating the contribution of the world zoo and aquarium community to in situ conservation (Оценка на приноса на международната общност на зоологическите градини и аквариумите за опазване „in-situ“). *International Zoo Yearbook*, 44(1), 183—191.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Harding, E. J., Paul, E. S., Mendl, M., Draganski, B., Gaser, C., Busch, V., Schuierer, G., Bogdahn, U. и May, A., 2004 г. Cognitive bias and affective state (Когнитивни изкривявания и емоционално състояние). *Nature*, 427, 312.
- Heinrichs, M., Baumgartner, T., Kirschbaum, C. и Ehler, U., 2003 г. Social support and oxytocin interact to suppress cortisol and subjective responses to psychosocial stress (Взаимодействие между социална подкрепа и окситоцин за потискане на кортизол и субективни реакции на психосоциален стрес). *Biological Psychiatry*, 54, 1389—1398.
- Held, S. D. E. и Špinka, M., 2011 г. Animal play and animal welfare (Игриво поведение на животните и благосъстояние на животните). *Animal Behaviour*, 81, 891—899.
- Hill, S. P. и Broom, D. M. 2009 г. Measuring zoo animal welfare: theory and practice (Измерване на благосъстоянието на животните в зоологическите градини: теория и практика). *Zoo biology*, 28, 531—44.
- Hogan, L. A., Lisle, A. T., Johnston, S. D. и Robertson, H., 2012 г. Non-invasive assessment of stress in captive numbats, *Mylodon darwini* (Mammalia: Marsupialia), using faecal cortisol measurement (Неинвазивна оценка на стреса при нумбати в плен, *Mylodon darwini* (Mammalia: Marsupialia), чрез измерване на нивата на кортизол във фекалиите). *General and Comparative Endocrinology*, 179, 376—383.
- Hosey, G. R., 2005 г. How does the zoo environment affect the behaviour of captive primates? (Как средата в зоологическата градина влияе на поведението на приматите в плен?) *Applied Animal Behaviour Science*, 90, 107—129.
- Hosey, G. R. 2008 г. A preliminary model of human–animal relationships in the zoo (Предварителен модел на отношенията между хората и животните в зоологическите градини). *Applied Animal Behaviour Science*, 109, 105—127.
- Hosey G., Melfi V. и Pankurst S., 2009 г. *Zoo Animals Behaviour, Management, and Welfare* (Поведение, управление и благосъстояние на животните в зоологическите градини). Oxford University Press: Оксфорд.
- Hulme, P. E., 2012 г. Weed risk assessment: a way forward or a waste of time? (Оценка на риска от измършавяване: път, който трябва да се следва, или загуба на време?) *Journal of Applied Ecology* 49:10—19.
- Hurst, J. L. и Barnard, C. J., 1996 г. Welfare by Design: The Natural Selection of Welfare Criteria (Благосъстояние по подразбиране: естествен подбор на критериите за благосъстояние на животните). *Animal Welfare*, 5, 405—433.
- Hutchins, M. и Conway, W. G., 1995 г. Beyond Noah's Ark: The evolving role of modern zoos and aquariums in field conservation (Отвъд Ноевия ковчег: изменящата се роля на съвременните зоологически градини и аквариуми в областта на опазването на видовете). *International Zoo Yearbook*, 34, 117—130.
- Hutchins, M. и Thompson, S. D., 2008 г. Zoo and aquarium research: priority setting for the coming decades (Научните изследвания в зоологическите градини и аквариумите: определяне на приоритетите за следващите десетилетия). *Zoo Biology*, 27, 488—497.
- Международен симпозиум по опазване и благосъстояние на животните, Оксфордски университет.
<http://www.bornfree.org.uk/comp/compconsymp2010.html>. <http://www.bornfree.org.uk/comp/compconsymp2010.html>
- Jensen, E., 2010 г. Learning About Animals, Science and Conservation: Large-Scale Survey–Based Evaluation of the Educational Impact of the ZSL London Zoo Formal Learning programme (Обучение за животните, наука и опазване на видовете: оценка на базата на широкообхватно изследване на образователното въздействие на програмата на ZSL за формално обучение в Лондонската зоологическа градина). Full Report: Large Scale Pupil Survey (Пълен доклад: широкообхватно изследване на учениците).
- Jensen, P. и Toates, F. M., 1993 г. Who Needs Behavioral Needs — Motivational Aspects of the Needs of Animals (Кой се нуждае от поведенчески нужди — мотивационни аспекти на нуждите на животните). *Applied Animal Behaviour Science*, 37, 161—181.
- Kapos, V., Balmford, A., Aveling, R., Bubb, P., Carey, P., Entwistle, A., Hopkins, J., Mulliken, T., Safford, R., Stattersfield, A., Walpole, M., и Manica, A., 2008 г. Calibrating Conservation: New Tools for Measuring Success (Калибриране на опазването: нови инструменти за измерване на успеха). *Conservation Letters*, 1, 155—164.
- Kapos, V., Balmford, A., Aveling, R., Bubb, P., Carey, P., Entwistle, A., Hopkins, J., Mulliken, T., Safford, R., Stattersfield, A., Walpole, M., и Manica, A., 2009 г. Outcomes, not implementation, predict conservation success (Резултатите, не прилагането, са прогноза за успех на опазването). *Oryx* 43: 336-342.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Kawata, K. 2008 г. Zoo Animal Feeding: A Natural History Viewpoint (Хранене на животните в зоологическите градини: гледна точка на естествената история). *Der Zoologische Garten*, 78, 17—42.
- Kelly, J. D., 1997 г. Effective conservation in the twenty-first century: the need to be more than a zoo. One organization's approach (Ефективно опазване на видовете през XXI век: защо е необходимо да бъдем повече от зоологическа градина. Подходът на една организация). *International Zoo Yearbook*, 35, 1—14.
- Kendrick, K. M., 2007 г. Quality of life and the evolution of the brain (Качество на живота и еволюцията на мозъка). *Animal Welfare*, 16, 9—15.
- Kistler, C., Heggin, D., Würbel, H. и König, B., 2011 г. Preference for structured environment in zebrafish (*Danio rerio*) and checker barbs (*Puntius oligolepis*) (Предпочитание към структурирана среда при рибите зебри (*Danio rerio*) и точкови барбуси (*Puntius oligolepis*)). *Applied Animal Behaviour Science*, 135, 318—327.
- Kleiman, D. G., Allen, M. E., Thompson, K. V. и Lumpkin, S., 1996 г. *Wild Mammals in Captivity: Principles and Techniques* (Диви бозайници в плен: принципи и техники). University of Chicago Press: Чикаго.
- Koolhaas, J. M., Korte, S. M., De Boer, S. F., Van Der Vegt, B. J., Van Reenen, C. G., Hopster, H., De Jong, I. C., Ruis, M. A. W. и Blokhuis, H. J. 1999 г. Coping styles in animals: current status in behavior and stress-physiology (Начини за справяне със ситуацията при животните: настоящ статут на поведение и физиология на стреса). *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 23, 925—935.
- Kuczaj, S., Lacinak, T., Otto, F., Trone, M., Solangi, M. и Ramos, J., 2002 г. Keeping environmental enrichment enriching (Постоянно обогатяване на жизнената среда). *International Journal of Comparative Psychology*, 15, 127—137.
- Lane, J., 2006 г. Can non-invasive glucocorticoid measures be used as reliable indicators of stress in animals? (Може ли неинвазивни мерки на базата на глюкокортикоиди да се използват като надеждни показатели за стрес при животни?). *Animal Welfare*, 15, 331—342.
- Lees, C. M. и Wilcken, J., 2009 г. Sustaining the Ark: the challenges faced by zoos in maintaining viable populations (Устойчивост на Ноевия ковчег: предизвикателствата пред зоологическите градини за поддържане на жизнеспособни популации). *International Zoo Yearbook*, 43(1), 6—18.
- Less, E. H., Kuhar, C. W., Dennis, P. M. и Lukas, K. E., 2012 г. Assessing inactivity in zoo gorillas using keeper ratings and behavioral data (Оценка на неактивността на горили в зоологически градини на базата на рейтингите на гледачите и данни за поведението). *Applied Animal Behaviour Science*, 137, 74—79.
- Lindemann-Matthies, P. и Kamer, T., 2005 г. The influence of an interactive educational approach on visitors' learning in a Swiss Zoo (Въздействие на интерактивен образователен подход върху обучението на посетители в швейцарска зоологическа градина). In *Science Learning in Everyday Life*, eds. L. D. Dierking и J. H. Falk, съиздатели на раздела. Лондон: Wiley Periodicals, Inc.
- Litchfield C. и Foster W., 2009 г. Conservation psychology and zoos (Консервационна психология и зоологически градини). *Journal of the International Zoo Educators Association*, 45, 6—11.
- López de la Osa Escribano, P., 2013 г. *El Régimen Jurídico de los Parques Zoológicos y Acuarios*. Thomson Reuters (Legal) Limited. Ed. Aranzadi.
- Lowry R. и Grey J., 2009 г. Facilitating behaviour change - Visitor Based Conservation Campaigns at Zoos Victoria (Насърчаване на промени в поведението — кампании с посетители за опазване на видовете в зоологическите градини (Виктория). *Journal of the International Zoo Educators Association*, 45, 11—14.
- Macdonald D.W., Service K., eds., 2007 г. *Key Topics in Conservation Biology* (Основни теми в консервационната биология). Оксфорд. Blackwell Publishing.
- Mace, G. M., Balmford, A., Leader-Williams, N., Manica, A., Walter, O., West, C. и Zimmermann, A., 2007 г. Measuring conservation success: assessing zoos' contribution (Измерване на успеха на опазването: оценка на приноса на зоологическите градини). В публикацията: „Zoos in the 21st Century: catalysts for Conservation? (Зоологическите градини през XXI век: катализатори на опазването?). (Изд. от Zimmermann, A., Hatchwell, M., Dickie, L. A. и West, C.), стр. 322—342. Кеймбридж: Cambridge University Press
- Manning, A. и Dawkins, M. S., 1992 г. *An Introduction to Animal Behaviour* (Въведение в поведението на животните), IV изд., Cambridge University Press: Кеймбридж, Обединено кралство.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Manteuffel, G., Langbein, J. и Puppe, B., 2009 г. Increasing farm animal welfare by positively motivated instrumental behaviour (Подобряване на благосъстоянието на животните, отглеждани за селскостопански цели, чрез положително мотивирано инструментално поведение). *Applied Animal Behaviour Science*, 118, 191—198.
- Martins, C. I. M., Galhardo, L., Noble, C., Damsgård, B., Spedicato, M. T., Zupa, W., Beauchaud, M., Kulczykowska, E., Massabuau, J. C., Carter, T., Planellas, S. R. и Kristiansen, T., 2011 г. Behavioural indicators of farmed fish welfare (Поведенчески показатели за благосъстоянието на риби, отглеждани в аквакултурни системи). *Fish Physiology and Biochemistry*, 38, 17—48.
- Mason, G. J. и Latham, N. R., 2004 г. Can't stop, won't stop: is stereotypy a reliable animal welfare indicator? (Не мога да спра, няма да спра: надежден показател за благосъстоянието на животните ли е стереотипното поведение?). *Animal Welfare*, 13, S57—S69.
- Mason, G. J. и Rushen, J. Eds., 2006 г. *Stereotypic Animal Behaviour - Fundamentals and Applications to Welfare* (Стереотипно поведение на животните — основни положения и приложения към благосъстоянието на животните), II изд. CAB International: Оксфордшир, Обединено кралство.
- Mason, G. J., 2010 г. Species differences in responses to captivity: stress, welfare and the comparative method (Междувидови различия при реакции на държане в плен: стрес, благосъстояние и метод за сравнение). *Trends in ecology & evolution*, 25, 713—21.
- Mason, G., Clubb, R., Latham, N. и Vickery, S., 2007 г. Why and how should we use environmental enrichment to tackle stereotypic behaviour? (Защо и как да използваме обогатяването на жизнената среда за справяне със стереотипното поведение?). *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 163—188.
- McPhee, M. E., 2002 г. Intact carcasses as enrichment for large felids: Effects on on- and off-exhibit behaviors (Обогатяване на жизнената среда чрез цели кланични трупове за големи животни от семейство котки: въздействие върху поведението в обсега и извън обсега на посетителите). *Zoo Biology*, 21, 37—47.
- Meehan, C. L. и Mench, J. A., 2007 г. The challenge of challenge: Can problem solving opportunities enhance animal welfare? (Предизвикване на предизвикателството: могат ли възможностите за решаване на проблемите да подобрят благосъстоянието на животните?). *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 246—261.
- Melfi, V., 2009 г. There are big gaps in our knowledge, and thus approach, to zoo animal welfare: a case for evidence-based zoo animal management (Има големи пропуски в нашите знания и в подхода към благосъстоянието на животните в зоологическите градини: възможност за управление на животните на базата на фактически данни). *Zoo Biology* 28, 574—588.
- Mellor, D. J., 2012 г. Animal emotions, behaviour and the promotion of positive welfare states (Емоции при животните, поведение и насърчаване на добро благосъстояние). *New Zealand Veterinary Journal*, 60, 1—8.
- Mendl, M. и Paul, E. S., 2008 г. Do animals live in the present? Current evidence and implications for welfare (В настоящето ли живеят животните? Настоящи данни и последици за благосъстоянието на животните). *Applied Animal Behaviour Science*, 113, 357—382.
- Mendl, M., Burman, O. H. P., Parker, R. M. A. и Paul, E. S., 2009 г. Cognitive bias as an indicator of animal emotion and welfare: Emerging evidence and underlying mechanisms (Когнитивните изкривявания като показател за емоциите и благосъстоянието на животните: нови данни и основни механизми). *Applied Animal Behaviour Science*, 118, 161—181.
- Miller, B., Conway, W., Reading, R. P. и др., 2004 г. Evaluating the conservation mission of zoos, aquariums, botanical gardens and natural history museums (Оценка на мисията за опазване на зоологическите градини, аквариумите, ботаническите градини и музеите по естествена история). *Conservation Biology*, 18, 86—93.
- Miller, J. и J. Block, 2004 г. *Animal Records-Keeping* (Водене и поддържане на документация за животните). Buffalo Zoo.
- Miller, R. E., 1996 г. Quarantine protocols and preventive medicine procedures for reptiles, birds and mammals in zoos (Протоколи за карантина и процедури за превантивни медицински грижи за влечуги, птици и бозайници в зоологическите градини). *Revue scientifique et technique* (International Office of Epizootics. 15(1): 183—189.
- Morgan, K. N. и Tromborg, C. T., 2007 г. Sources of stress in captivity (Източници на стрес при животни в плен). *Applied Animal Behaviour Science*, 102, 262—302.

БИБЛИОГРАФИЯ

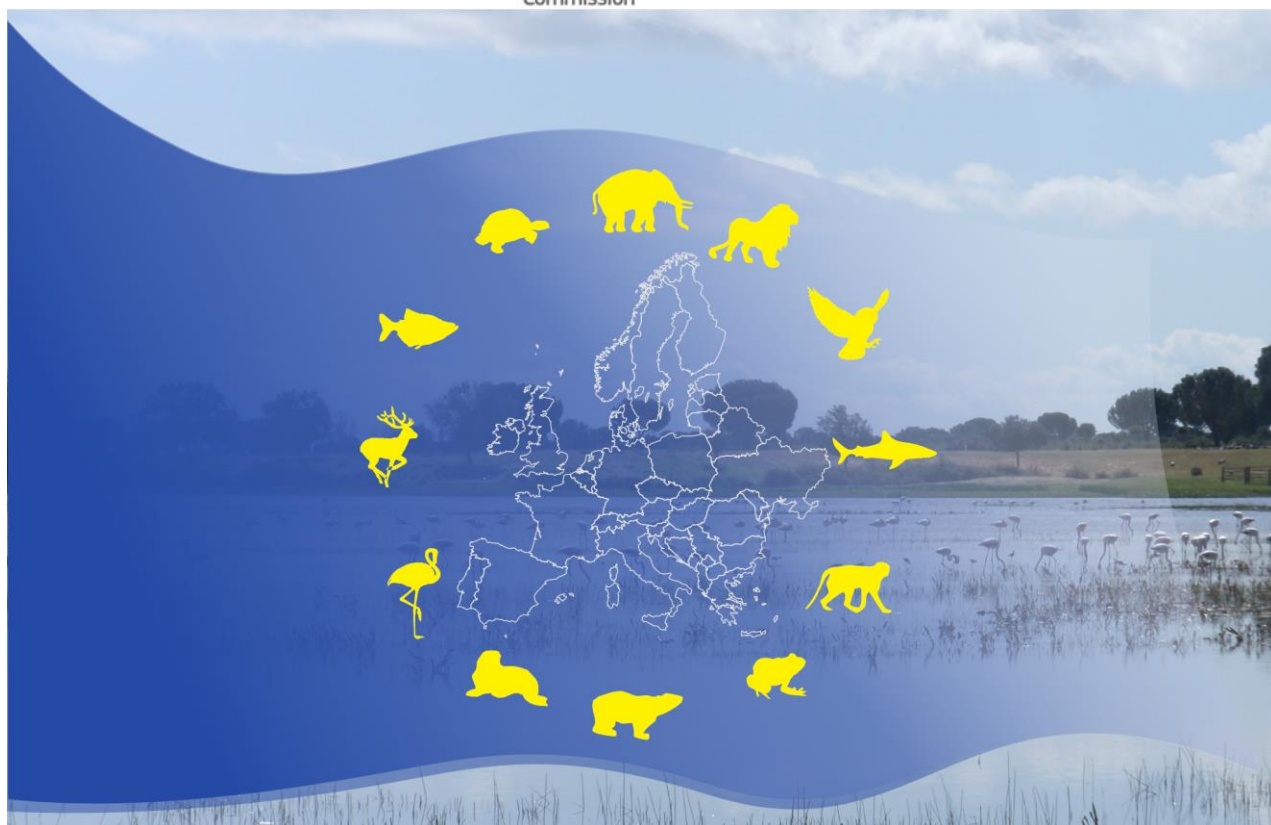
- Mormède, P., Andanson, S., Aupérin, B., Beerda, B., Guémené, D., Malmkvist, J., Manteca, X., Manteuffel, G., Prunet, P., Van Reenen, C. G., Richard, S. и Veissier, I., 2007 г. Exploration of the hypothalamic-pituitary-adrenal function as a tool to evaluate animal welfare (Изследване на функцията хипоталамус-хипофиза-адреналин като инструмент за оценка на благосъстоянието на животните). *Physiology and Behavior*, 92, 317—339.
- Moss, A. и Esson, M., 2010 г. Visitor interest in zoo animals and the implications for collection planning and zoo education programmes (Интересът на посетителите към животните в зоологическите градини и въздействието му върху планирането на колекцията и програмите за образователни дейности в зоологическите градини). *Zoo Biology*, 28, 1—17.
- Национален съвет за научни изследвания (CNR), 2004 г. Animal Care and Management at the National Zoo Interim Report (Грижи и управление на животните в националните зоологически градини, междинен доклад). Вашингтон, окръг Колумбия: The National Academies Press.
- Newberry, R. C., 1995 г. Environmental enrichment: Increasing the biological relevance of captive environments (Обогатяване на жизнената среда: повишаване на биологичната значимост на жизнената среда в плен). *Applied Animal Behaviour Science*, 44, 229—243.
- Norton, B. G., Hutchins, M., Stevens, E. F. и Maple, T. L., 1995 г. Ethics on the Ark: Zoos, Animal Welfare and Wildlife Conservation (Етичност на Ноевия ковчег: Зоологически градини, благосъстоянието на животните и опазване на дивата фауна). Вашингтон: Smithsonian Institution Press.
- O'Connor, T., 2010 г. Trends in Zoo and Aquarium Exhibit Interpretation (Тенденции в организацията на експозициите от животни в зоологическите градини и аквариумите). Доклад за Крайбрежния аквариум в Орегон.
- Ogden, J., Gentile, C. и Revard, B., 2004 г. Trends in conservation education (Тенденции в образованието в областта на опазването). Учебник за начинаещи. AZA Communique, август 2004 г., стр. 18—20.
- Хималайски зоопарк „Padmaja Naidu“. Standardization of Records Keeping In Indian Zoos And Marking Animals For Identification (Стандартизация на воденето и поддържането на документация в индийските зоологически градини и маркиране на животните за идентификация). Индия.
- Paquet, P.C. и Darimont, C.T. Wildlife conservation and animal welfare: two sides of the same coin? (Опазване на дивата фауна и благосъстояние на животните: две страни на една и съща монета?). *Animal Welfare*, 19(2): 177—190.
- Patrick, P. G., Mathews, C. E., Ayers, D. F. и Tunnicliffe, S. D. (2007 г.). Conservation and education: prominent themes in zoo mission statements (Опазване на видовете и образование: важни теми в декларациите за мисия на зоологическите градини). *Journal of Environmental Education*, 38, 53—59.
- Phillips, C. и Peck, D., 2007 г. The effects of personality of keepers and tigers (*Panthera tigris tigris*) on their behaviour in an interactive zoo exhibit (Въздействие на личностните характеристики на гледачите и тигрите (*Panthera tigris tigris*) върху поведението им при интерактивно излагане в зоологическата градина). *Applied Animal Behaviour Science*, 106, 244—258.
- Pifarré, M., Valdez, R., González-Rebeles, C., Vázquez, C., Romano, M. и Galindo, F., 2012 г. The effect of zoo visitors on the behaviour and faecal cortisol of the Mexican wolf (*Canis lupus baileyi*) (Въздействието на посетителите в зоологическата градина върху поведението и кортизола във фекалиите на мексиканския вълк (*Canis lupus baileyi*)). *Applied Animal Behaviour Science*, 136, 57—62.
- Prescott, M. J., Sussex, W. и Buchanan-Smith, H. M., 2003 г. Training non-human primates using positive reinforcement techniques (Обучение на техники за положително утвърждаване). *Applied Animal Behaviour Science*, 6, 157—161.
- Price, E. E. и Stoinski, T. S., 2007 г. Group size: Determinants in the wild and implications for the captive housing of wild mammals in zoos (Размер на групата: детерминанти в дивата природа и последици за държането в плен на диви бозайници в зоологически градини). *Applied Animal Behaviour Science*, 103, 255—264.
- Quirke, T. и O' Riordan, R. M., 2011 г. The effect of different types of enrichment on the behaviour of cheetahs (*Acinonyx jubatus*) in captivity (Въздействието на различни видове обогатяване на жизнената среда върху поведението на гепарди (*Acinonyx jubatus*) в плен). *Applied Animal Behaviour Science*, 133, 87—94.
- Ramirez, Ken., 1999 г. Animal training: successful animal management through positive reinforcement (Обучение на животните: успешно управление на животните чрез положително утвърждаване). Shedd Aquarium Society.
- Robinson, M. H. 1988 г. Education through Bioparks (Образование чрез биопаркове). *BioScience*, 38, 630—634.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Rodríguez-Guerra, M. и Guillén-Salazar, F., 2012 г. The zoological park: a new ally for biodiversity (Зоопаркът: нов съюзник в борбата за биологично разнообразие). Fundación Biodiversidad. Мадрид, II изд., превод на английски език.
- Ross, S. R., 2006 г. Issues of choice and control in the behaviour of a pair of captive polar bears (*Ursus maritimus*) (Въпроси на избор и контрол при поведението на двойка бели мечки (*Ursus maritimus*) в плен). *Behavioural processes*, 73, 117—20.
- Ross, S. R., Schapiro, S. J., Hau, J. и Lukas, K. E., 2009 г. Space use as an indicator of enclosure appropriateness: A novel measure of captive animal welfare (Използване на пространството като показател за подходящо изградено заграждение: новаторска мярка за благосъстоянието на животните в плен). *Applied Animal Behaviour Science*, 121, 42—50.
- Rouck, M. De, Kitchener, A. C., Law, G. и Nelissen, M., 2005 г. A comparative study of the influence of social housing conditions on the behaviour of captive tigers (*Panthera tigris*) (Сравнително проучване на въздействието на социалните условия на подслоняване върху поведението на тигри (*Panthera tigris*) в плен). *Animal welfare*, 14, 229—238.
- RSPCA (2007 г.). Evaluation of the effectiveness of zoos in meeting conservation and education objectives (Оценка на ефективността на зоологическите градини за изпълнение на целите за опазване на видовете и образование). В *The Welfare State: Measuring animal welfare in the UK in 2006* (Измерване на хуманното отношение към животните в Обединеното кралство през 2006 г.), изд. RSPCA, Хоршъм, Западен Съсекс, Обединено кралство: Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (Кралско дружество за предотвратяване на жестокото отношение към животните), стр. 95—98.
- Savastano, G., Hanson, A. и McCann, C., 2003 г. The development of an operant conditioning training program for new world primates at the Bronx Zoo (Разработване на програма за обучение по стимулиране на поведението на примати от Новия свят в зоологическата градина на Бронкс). *Journal of applied animal welfare science : JAAWS*, 6, 247—61.
- Shepherdson, D.J., Mellen, J.D., Hutchins, M. (Eds.), 1998 г. *Second nature: Environmental enrichment for captive animals* (Втора природа: обогатяване на жизнената среда за животни в плен). Smithsonian Institution Press. Вашингтон, окръг Колумбия.
- Spelman, L.H., 1999 г. Vermin Control (Борба с вредителите). В публикацията: *Zoo & Wild Animal Medicine: Current Therapy 4* (Медицина на животните в зоологическите градини и в дивата природа: Настоящи тенденции в терапията 4). M.E. Fowler и R.E. Miller, Eds. W.B. Saunders Company: Филадельфия, стр. 114—120.
- Stroud, P., 2007 г. Defining issues of space in zoos (Определяне на проблемите с пространството в зоологическите градини). *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research* (Клинични приложения и научни изследвания), 2, 219—222.
- Swaigood, R. R. и Shepherdson, D. J., 2005 г. *Scientific Approaches to Enrichment and Stereotypies in Zoo Animals: What's Been Done and Where Should We Go Next?* (Научни подходи към обогатяването на жизнената среда и стереотипите при животните в зоологически градини: какво е направено досега и накъде да вървим след това?). *Zoo Biology*, 24, 499—518.
- Tunncliffe, S. D. и Scheerso, A., 2009 г. Engaging the interest of zoo visitors as a key to biological education (Привличането на интереса на посетителите на зоологически градини като ключов фактор за образованието по биология). *IZE Journal*, 45, 18—20.
- Ugaz, C., Valdez, R. A., Romano, M. C. и Galindo, F., 2012 г. Behavior and salivary cortisol of captive dolphins (*Tursiops truncatus*) kept in open and closed facilities (Поведение и съдържание на кортизол в слюнката на делфини (*Tursiops truncatus*) в плен, държани в отворени и в затворени съоръжения). *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research* (Клинични приложения и научни изследвания), 8, 285—290.
- Veasey, J. S., Waran, N. K. и Young, R. J., 1996 г. On comparing the behaviour of Zoo housed animals with wild conspecifics as a welfare indicator (Относно сравнение на поведението на животни, държани в зоологическа градина, с това на други животни от същия вид в дивата природа като показател за хуманно отношение към животните). *Animal Welfare*, 5, 13—24.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Videan, E. N., Fritz, J., Schwandt, M. L., Smith, H. F. и Howell, S., 2005 г. Controllability in environmental enrichment for captive chimpanzees (*Pan troglodytes*). (Възможност за контролиране на обогатяването на жизнената среда за шимпанзета (*Pan troglodytes*) в плен). *Journal of applied animal welfare science: JAAWS*, 8, 117—30.
- Wagoner, B. и Eric J., Science learning at the zoo: Evaluating children's developing understanding of animals and their habitats (Уроци по наука в зоологическата градина: оценка на развиващите се познания на децата за животните и техните местообитания). *Psychology & Society* 3.1, 2010 г.: 65—76.
- Waitt, C. и Buchanan-Smith, H. M., 2001 г. What time is feeding? How delays and anticipation of feeding schedules affect stump-tailed macaque behavior (В колко часа е храненето? Как забавянията и очакваният график за хранене влияят върху поведението на късоопашатия макак). *Applied Animal Behaviour Science*, 75, 75—85.
- Walker S., 2012 г. Wildlife Conservation & Animal Welfare need one another... (Опазването на дивите животни и хуманното отношение към животните са взаимно обусловени [...]). „Conservation Welfare“. *ZOO's PRINT*, Volume XXVII, 1.
- Wall, P., 2010 г. Conservation and animal welfare: consensus statement and guiding principles Conservation and Animal Welfare Science Workshop (Опазване и хуманно отношение към животните: единодушно становище и водещи принципи на Научния семинар по опазване и хуманно отношение към животните). *Animal Welfare*, 19(2): 191—192.
- Wechsler, B., 2007 г. Normal behaviour as a basis for animal welfare assessment (Нормалното поведение като база за оценка на благосъстоянието на животните). *Animal Welfare*, 16, 107—110.
- Wells, D. L., 2005 г. A note on the influence of visitors on the behaviour and welfare of zoo-housed gorillas (Бележка относно въздействието на посетителите върху поведението и благосъстоянието на горилите в зоологически градини). *Applied Animal Behaviour Science*, 93, 13—17.
- Wemelsfelder, F., 2007 г. How animals communicate quality of life: the qualitative assessment of behaviour (Как животните си комуникират за качеството на живота: качествена оценка на поведението). *Animal Welfare*, 16, 25—31.
- Wemelsfelder, F., Hunter, E., Mendl, M. и Lawrence, A., 2000 г. The spontaneous qualitative assessment of behavioural expressions in pigs: first explorations of a novel methodology for integrative animal welfare measurement (Спонтанна качествена оценка на изразните форми на поведението при свинете: първи изследвания по новаторска методология за интегрирано измерване на благосъстоянието на животните). *Applied Animal Behaviour Science*, 67, 193—215.
- Whitham, J. и Wielebnowski, N. 2009 г. Animal-Based Welfare Monitoring: Using Keeper Ratings as an Assessment Tool (Мониторинг на благосъстоянието на животните: използване на рейтингите на гледачите като инструмент за оценка). *Zoo Biology*, 28: 545—560.
- Woollard, S. P., 2001 г. Zoo education for a sustainable future (Образователни дейности в зоологическите градини за устойчиво бъдеще). *Journal of the International Association of Zoo Educators*, 37.
- Young, R.J., 2003 г. Environmental enrichment for captive animals (Втора природа: обогатяване на жизнената среда за животни в плен). Blackwell Science: Оксфорд, Англия.
- Zimmerman A., Hatchwell M., Dickie L. и West C., eds., 2007 г. Zoos in the 21st Century: catalysts for Conservation? (Зоологическите градини през XXI век: катализатори на опазването?). Кеймбридж. Cambridge University Press.

**Директивата на ЕС за
зоологическите градини
Документ за добрите практики
— Приложения -**

Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини

Приложения

Управление на проекта: VetEffect Consultancy & Recruiting
Remco Schrijver
Reina Sikkema

Авторски екип
и група експерти
към координатора: Active Life Company
Myriam Rodríguez-Guerra

Авторски екип: Myriam Rodríguez-Guerra
Vanessa Herranz Muñoz
Leonor Galhardo
María Fàbregas Hernández

С материали от: Reina Sikkema
Heather Bacon
Neil Smith

Група експерти: John Fa
Michael Fielding
Federico Guillén Salazar
Endre Sós
Guna Vitola

Редактори: David J. Dewar
Karen Meijer

Снимка на челната страница: Vanessa Herranz Muñoz

IN ASSOCIATION WITH

Съдържание

Съкращения.....	9
Цел на настоящия Документ за добрите практики.....	2
1 Обща информация.....	4
1.1 Въведение.....	4
1.2 Кратка история на зоологическите градини.....	5
1.3 Рамка на Директивата за зоологическите градини.....	6
1.4 Цел и приложно поле на Директивата за зоологическите градини....	8
1.4.1 Член 1 — Цел.....	8
1.4.2 Член 2 — Приложно поле на Директивата за зоологическите градини.....	10
2 Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини.....	15
2.1. Въведение — Консервационни мерки (член 3).....	15
2.2. Член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение .	16
2.2.1. Приложно поле.....	16
2.2.2. Как зоологическите градини допринасят активно за опазването на биологичното разнообразие?.....	17
2.2.3 Консервационни мерки.....	18
2.2.4. Опазване на видовете в действие.....	22
2.3 Член 3, второ тире — Обществено образование и съзнание.....	35
2.3.1 Приложно поле.....	35
2.3.2 Как зоологическите градини насърчават образованието и повишават съзнанието на обществеността?.....	36
2.3.3 Образователните дейности на зоологическите градини в действие.....	37
2.3.4 Инструменти: образователни дейности в зоологическите градини.....	40
2.4 Член 3, трето тире — Подслоняване на животните.....	44
2.4.1 Приложно поле.....	44
2.4.2 Подслоняване.....	45
2.4.3 Обогатяване на жизнената среда.....	49
2.4.4 Ррижи за животните.....	51
2.5 Член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители.....	61
2.5.1 Приложно поле.....	61
2.5.2 Предотвратяване на бягството на животни.....	63

2.5.3	Предотвратяване на нежелателното навлизане на външни вредители.....	70
2.6	Член 3, пето тире — поддържане на документация.....	73
2.6.1	Приложно поле	73
2.6.2	Каква документация следва да има зоологическата градина относно своята колекция от животни?	74
2.6.3	Значението на поддържане на пълна, точна и актуализирана документация	75
2.6.4	Информация, която може да включва документацията за животните	76
2.6.5	Системи за поддържане на документация.....	78
2.6.7	Идентифициране на животните	79
3	Прилагане и изпълнение	83
3.1	Въведение — Компетенции на държавите членки	83
3.2	Режим по лицензиране и инспектиране	84
3.2.1	Системи за инспектиране на зоологическите градини	86
3.2.2	Обучение на инспекторите на зоологически градини	96
3.3	Затваряне на зоологически градини.....	97
3.3.1	Приложно поле	98
3.3.2	Видове затваряне.....	99
3.3.3	Затваряне на зоологически градини: предотвратяване и осъществяване на преместването на животните	99
3.3.4	Преместване на животни: ролята на зоопарковете, асоциациите на зоологическите градини, центровете за спасяване и убежищата	101
	Речник на термините.....	104
	Библиография	110
	Приложения към глава 2 — Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини.....	1
1	Член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение	2
1.1	Уебсайтове	2
1.1.1	Линкове към научни изследвания на зоологически градини	2
1.1.2	Други полезни уебсайтове	2
1.2	Случаи от практиката — Опазване, научни изследвания и обучение	3
1.2.1	Случай от практиката 1: Малки зоологически градини и опазване на видовете — зоологическата градина в Херес.....	3
1.2.2	Случай от практиката 2: Коалиции на зоологически градини и сътрудничество за защитените територии — Група по опазване на фауната на Мадагаскар.....	4
1.2.3	Случай от практиката 3: Повторно въвеждане на видове в дивата природа: кон на Пржевалски	6
1.2.4	Случай от практиката 4: Действия по опазване в зоологическата градина на Латгалия (Латвия)	8

1.2.5	Случай от практиката 5: Дейности на зоологическата градина в Латгалия (Латвия) относно инвазивни чуждоземни видове	10
1.2.6	Случай от практиката 6: Спасяване и рехабилитация на животни за целите на опазването.....	13
1.3	Професионално обучение в зоологическите градини.....	15
1.3.1	Възможности за формално обучение и образование в зоологическите градини	15
1.3.2	Професионално обучение и конференции	15
1.4	Фактори за изчезването на видове.....	17
1.5	Устойчивост на операциите в зоологическите градини	18
1.6	Примери за декларации за мисия.....	18
1.6.1	Лондонско зоологическо общество.....	18
1.6.2	Зоологическа градина на Копенхаген.....	19
1.6.3	Мисия на зоологическата градина на Рига	19
1.6.4	Мисия и цели на зоологическата градина на Вроцлав:	20
1.7	Избор на приоритети и планиране на опазването	20
1.8	Стратегическо планиране на зоологическата градина	24
1.9	Списък на националните и съюзните асоциации и организации на зоологически градини	27
2	Член 3, второ тире — Обществено образование и съзнание .	29
2.1	Уебсайтове	29
2.2	Случаи от практиката	30
2.2.1	Случай от практиката 7: Инициатива за образователна квалификация в областта на екологията на Германската асоциация на природните паркове (Deutschen Wildgehege-Verband e.V. — DWV e.V.)	30
2.2.2	Случай от практиката 8: Средства на ZSL за неформално образование в Лондонската зоологическа градина	33
2.3	Неформално образование в зоологическите градини и дизайн на експозициите	34
3	Член 3, трето тире — Подслоняване на животните.....	40
3.1	Уебсайтове	40
3.1.1	Полезни уебсайтове.....	40
3.1.2	Примери на наръчници за съобразено с вида стопанисване, достъпни онлайн.....	41
3.2	Списък на общи стандарти, кодове на практика или насоки:	41
3.3	Случаи от практиката	42
3.3.1	Подслоняване и жизнена среда:.....	42
	Случай от практиката 9: Успешно подслоняване на мравояди (<i>Tamandua tetradactyla</i>).....	42
	Случай от практиката 10: Стимулиране на размножаване в плен на портджаксънови акули (<i>Heterodontus portusjacksoni</i>) чрез промени в околната среда	44

3.3.2	Обогатяване на жизнената среда	45
	Случай от практиката 11: Смяна на аквариума на голяма двойнодишаща риба (Protopterus), живееща сама в аквариум	45
	Случай от практиката 12: Работни форуми по обогатяване на жизнената среда за подобряване на благосъстояние на животните и общественото образование	47
3.3.3	Отношения между хората и животните	49
	Случай от практиката 13: Стимулиране на кърмене от майка слоница	49
	Случай от практиката 14: Управление на ветеринарномедицински процедури чрез обучение за поведение на сътрудничество при делфини (<i>Tursiops truncatus</i>)	50
3.3.4	Ветеринарномедицински грижи и програма за хранене	51
	Случай от практиката 15: Хранителни и ветеринарномедицински изследвания ...	51
3.4	Оценка на благосъстоянието на животните в зоологическите градини	52
3.4.1	Подход, основан на ресурсите, за оценка на благосъстоянието на животните	52
3.4.2	Подход, основан на животните, за оценка на благосъстоянието на животните	53
3.4.3	Показатели за благосъстоянието на животните	54
3.4.4	Оценка на емоциите на животните в зоологическите градини	58
3.5	Дизайн на загражденията	59
3.5.1	Дизайн на заграждения за излагане (включително водни контейнери и аквариуми)	59
3.5.2	Отделения за преспиване и съоръжения за престой извън обсега на посетителите	59
3.5.3	Допълнителни източници:	60
3.6	Обогатяване на жизнената среда	60
3.6.1	Планиране на обогатяването:	61
3.6.2	Програми за обогатяване и схеми на честотата	63
3.6.3	Въздействие на обогатяването на жизнената среда	67
3.7	Обучение на животните	67
3.8	Как да се подобри качеството на взаимодействията между хората и животните	70
3.8.1	Как може да се повиши ефективността на стопанисването?	70
3.8.2	Как може да се подобри взаимодействието между посетителите и животните?	71
3.9	Планиране и управление на колекцията	72
3.9.1	Управление на възпроизвеждането	72
3.9.2	Планиране на колекцията	73
3.9.3	Ръчно хранене	74
3.9.4	Евтаназия	74

4	Член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители	75
4.1	Уебсайтове	75
4.2	Европейски стандарти за услуги за борба с вредителите	75
5	Член 3, пето тире — Поддържане на документация	76
5.1	Уебсайтове	76
5.2	Рутинни наблюдения на животните и водене на документация	76
5.3	Как се определят номерата на вписване	78
5.4	Методи за маркировка и идентифициране	78
	Приложения към глава 3 — Прилагане и изпълнение	81
6	Лицензиране и инспектиране	82
6.1	Уебсайтове	82
6.2	Случаи от практиката	82
6.2.1	Случай от практиката 16: Курсове за обучение на инспектори на зоологически градини в Испания	82
6.2.2	Случай от практиката 17: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните (I).....	85
6.2.3	Случай от практиката 18: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните (II).....	87
6.3	Два примера на системи за инспектиране на зоологически градини: Обединено кралство и Испания	87
6.4	Законодателство на държавите членки: примери за добри практики	90
6.5	Човешки ресурси.....	98
6.6	Консултативни органи.....	104
6.6.1	Какво представлява консултативният орган?.....	104
6.6.2	Роля на консултативните органи	104

Приложения към глава 2 — Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини

1 Член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение

1.1 Уебсайтове

1.1.1 Линкове към научни изследвания на зоологически градини

[Animal Conservation](#) (Опазване на животните)

[Animal Welfare](#) (Благосъстояние на животните)

[Applied Animal Behaviour Science](#) (Приложна наука по поведението на животните)

[Conservation Biology](#) (Консервационна биология)

[Der Zoologische Garten](#) (Списание на WAZA и VDZ)

[International Zoo News](#) (Международни новини за зоологическите градини)

[International Zoo Yearbook](#) (Международен годишник на зоологическите градини)

[Japanese Journal of Zoo and Wildlife Medicine](#) (Японско списание по медицина за зоологическите градини и дивата фауна)

[Journal of Threatened Taxa](#) (Списание за застрашените таксони)

[Journal of Zoo and Wildlife Medicine](#) (Списание по медицина за зоологическите градини и дивата фауна)

[Journal of Zoo and Aquarium Research](#) (Списание за научни изследвания в зоологическите градини и аквариумите)

[Oryx: The International Journal of Conservation](#) (Международно списание за опазване на видовете)

[Wildpro electronic library. Wildlife Information Network](#)

[Zoo Biology](#)

[Zoos' Print Journal \(Zoo Outreach Organization\)](#)

1.1.2 Други полезни уебсайтове

[КБР](#)

[IUCN](#)

[IUCN Red List](#) (Червен списък на застрашените видове на IUCN)

[IUCN Conservation Planning Specialist Group](#)

[ЕС Природа и биологично разнообразие](#)

[Европейска стратегия за биологичното разнообразие, обхващаща периода до 2020 г.](#)

[IBAs BirdLife International](#)

[WDPA World Database of Protected Areas](#) (Международна база данни за защитените територии (WDPA))

[CBD Protected Areas](#) (Защитени територии на КБР)

1.2 Случаи от практиката — Опазване, научни изследвания и обучение

1.2.1 Случай от практиката 1: Малки зоологически градини и опазване на видовете — зоологическата градина в Херес

Случай от практиката 1: Малки зоологически градини и опазване на видовете — зоологическата градина в Херес

[Зоологическата градина в Херес](#) е малка обществена инсталация в Южна Испания. Тя извършва и сътрудничи в различни природозащитни дейности, примери за които са посочени по-долу.

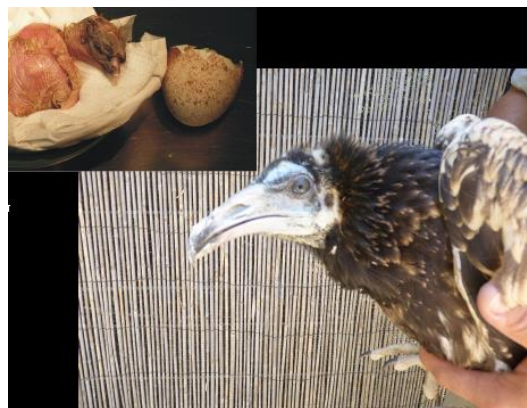
Зоологическата градина в Херес участва в програмата за размножаване в плен на иберийския рис от самото ѝ начало (инициатива, финансирана до голяма степен по линия на европейската програма LIFE+) чрез поддържане на недостъпни за посетителите съоръжения с дистанционно наблюдение за размножаване на иберийски рис, отглеждане и размножаване на сурогатен вид (американски рис) за научни изследвания, насърчаване и повишаване на осведомеността относно проекта, а напоследък — и откриване на специализирана експозиция с животни, които вече не участват в програмата.

Зоологическата градина извършва и сътрудничи в научни изследвания в областта на ИЧВ и на не по-малко от десет местни вида.

Други проекти в областта на опазването, провеждани в зоологическата градина, са:

- европейски родословни книги (ESB) и европейски програми за застрашени видове (EEP);
- спасяване (от унищожаване поради пролетните наводнения) и **инкубация „ex-situ“** на яйца на лопатарка; ръчно хранене и контролирано пускане на свобода на пилета от този вид ([статия в EAZA News](#));
- спасяване (от унищожаване от комбайни) и **инкубация „ex-situ“** на яйца на ливаден блатар; ръчно хранене и контролирано пускане на свобода на пилета от този вид;
- рехабилитация на бухали;
- възстановяване на местна флора ;
- размножаване в плен на няколко вида лешояди в рамките на програми на ЕС за повторно въвеждане;
- размножаване в плен и повторно въвеждане на северен горски ибис.

1.2.2 Случай от практиката 2: Коалиции на зоологически градини и сътрудничество за защитените територии — Група по опазване на фауната на Мадагаскар

Случай от практиката 2: Коалиции на зоологически градини и сътрудничество за защитените територии — Група по опазване на фауната на Мадагаскар.

Групата по опазване на фауната на Мадагаскар ([Madagascar Fauna Group](#)) е основана през 1987 г. след петиция за подкрепа от мадагаскарското правителство. Образувана била коалиция, обединяваща 39 зоологически градини от Европа, САЩ, Австралия и Африка, с цел да се подпомогне опазването на видовете в Мадагаскар посредством:

- техническа подкрепа;
- помощ за защитата на естествените паркове и резервати;
- научни изследвания на място;
- програми за размножаване;
- планиране на опазването;
- образование;
- набиране на средства.

Така например зоологическата градина на Цюрих, една от институциите, сътрудничащи от 1992 г., основава [Masoala Hall](#) в пряка връзка с дейностите, извършвани в националния парк Масоала. Тази институция е създадена за образование и набиране на средства и дава възможност на зоологическата градина на Цюрих да покрива една трета от годишните разходи на националния парк Масоала, както и да насърчава устойчивия екотуризъм в региона и да осигурява техническа подкрепа и материали.

[Кампанията на EAZA за Мадагаскар](#) (2006—2007 г.) е подкрепила някои от проектите на групата по опазване на фауната на Мадагаскар, както и други инициативи за провеждане на действия по опазване в тази високо рискова „гореща точка“ на биологичното разнообразие.

1.2.3 Случай от практиката 3: Повторно въвеждане на видове в дивата природа: кон на Пржевалски

Случай от практиката 3. Повторно въвеждане на видове в дивата природа. Кон на Пржевалски

Източник на данните: Usukhjargal Dorj (национален парк Hustai, Монголия)

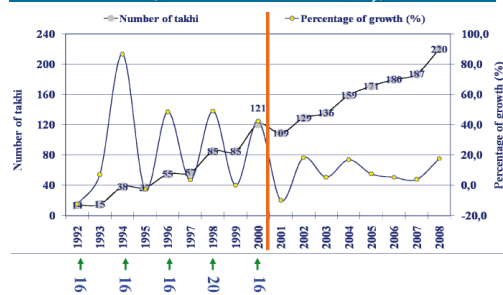
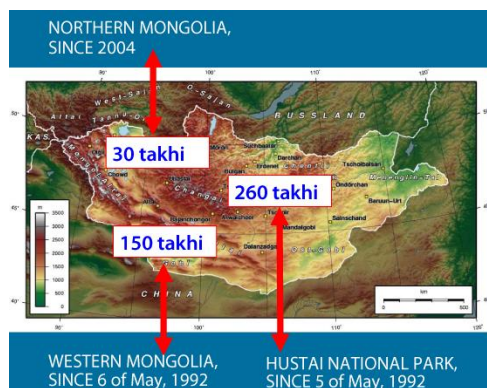
Конят на Пржевалски или „takhi“ е единственият съхранен вид див кон в целия свят. Той е изчезнал в дивата природа през 60-те години на миналия век поради съперничество с домашните животни и екстремни климатични явления.

Проектът за повторно въвеждане е ръководен от нидерландската Фондация за запазване и защита на коня на Пржевалски и щедро съфинансиран от нидерландското правителство в националния парк Hustai и от монголското правителство и германската фондация „Кристиан Освалд“ в защитената територия В на Гоби.

През 2003 г. проектът получава подкрепа и „отличителна марка“ от WAZA. През периода 1992—2004 г. 90 коня, отгледани в 24 институции, са въведени повторно в дивата природа.

Оттогава популацията в Hustai се е увеличила, тъй като повторно въведените животни са се адаптирали достатъчно добре в дивата природа. Понастоящем основната причина за смъртността на коня е нападението от вълци, така че дължащите се на човека заплахи, довели първоначално вида до изчезване, са преодолени и не са възникнали затруднения след периода на размножаване в плен.

1.2.4 Случай от практиката 4: Действия по опазване в зоологическата градина на Латгалия (Латвия)

Случай от практиката 4: Действия в зоологическата градина на Латгалия (Даугавпилс, Латвия) по опазване на европейската петниста костенурка (*Emys orbicularis*), гладката змия (*Coronella austriaca*) и европейската червенокоремна бумка (*Bombina bombina*) на северната граница на нейния европейски ареал.

Автори: Mihails Pupins, Aija Pupina

Допълнителна информация може да се намери в случай от практиката 5. Действия в зоологическата градина на Латгалия (Даугавпилс, Латвия) относно инвазивни чуждоземни видове (ИЧВ).

Зоологическата градина на Латгалия е малка общинска институция, която ръководи активна програма по опазване на природата, образователни и научни дейности във връзка с редки видове европейска херпетофауна, срещащи се в Латвия. Проектите включват практически мерки „ex-situ“ и „in-situ“ за опазване на видовете, както и разработване и изпълнение на образователни мерки.

Европейската петниста костенурка (*Emys orbicularis*), европейската червенокоремна бумка (*Bombina bombina*) и гладката змия (*Coronella austriaca*) са защитени видове в Европа. Северната граница на европейския ареал на тези видове минава през Латвия. Петнистата костенурка е толкова рядка в Латвия, че макар да е официално регистрирана сред защитените животни на Латвия, в Червената книга на Латвия (2003 г.) е поставена в „нулевата“ категория на изчезнали вече видове в страната. *Bombina bombina* и *Coronella austriaca* са поставени в първата категория: „критично застрашени видове“. [Проектът на LIFE-Nature „Защита на местообитанията и видовете в природен парк Разна“](#) (LIFE04 NAT/LV/000199) е изпълнен проект за опазване, съфинансиран от Европейската комисия. Зоологическата градина на Латгалия била партньор по проекта, като нейните действия били отглеждане на *Bombina bombina* и пускане на младите индивиди в новосъздадени езера в дивата природа. Настоящият проект на LIFE-Nature „Опазване на редки влечуги и земноводни в Латвия“ (LIFE-HerpetoLatvia LIFE09 NAT/LV/000239) също е съфинансиран от Европейската комисия. Наложило се спешно да бъдат изпълнени планове за опазване на *Emys orbicularis*, *Bombina bombina* и *Coronella austriaca* в Латвия. Най-важните проблеми за тези три вида са следните: 1) деградирани водни и сухоземни местообитания; 2) малки популации в процес на изчезване с малък брой оставащи индивиди; 3) нарушени коридори за контакт между популациите; 4) стари съоръжения на центъра за

размножаване за дългосрочно поддържане на група за размножаване; 5) малко познания сред собствениците на земя за *Emys orbicularis*, *Bombina bombina* и *Coronella austriaca*.

Дейностите по проекта LIFE-HerpetoLatvia и основните резултати за трите вида са следните: 1) предварително проучване на популациите, които са близо до изчезване; 2) разработване на планове за управление на популациите в природен парк „Силене“, природен парк „Кемери“ и Демене; 3) възстановяване на местообитанията; 4) саниране на Центъра за размножаване на редки влечуги и земноводни; 5) размножаване на млади индивиди *Emys orbicularis* и *Bombina bombina*; 6) укрепване на почти изчезналите популации чрез пускане в дивата природа на млади индивиди *Emys orbicularis* и *Bombina bombina*; 7) образование на широката общественост на Латвия.

Общи статистически данни за резултатите от дейности за опазване по проекта LIFE-HerpetoLatvia на зоологическата градина в Латгалия през 2010—2013 г., съфинансиран от програмата LIFE на Европейската комисия:

- От 1985 г. се отглежда група за размножаване от 22 индивида *E.orbicularis* на зряла възраст, проверени за автохтония.
- Центърът за размножаване на редки влечуги и земноводни е саниран по проекта LIFE-HerpetoLatvia през 2013 г.
- Ще бъде изготвен план за опазване на вида *Coronella austriaca* в Латвия.
- Всяка година яйца на *E.orbicularis* се получават от групата за размножаване (72 яйца през 2013 г.); повече от 1000 индивида *Bombina bombina* са отгледани и пуснати в дивата природа през 2013 г., 2000 ще бъдат пуснати през 2014 г., като този процес ще продължи през годините след приключване на програмата LIFE.
- Всяка година се излюпват в инкубатори млади костенурки (24 новоизлюпени през 2012 г.).
- Младите костенурки се отглеждат в течение на няколко години до достигане на ранна полова зрялост с цел по-добра адаптация при бъдещо пускане в дивата природа.
- През 2012 г. в Латвия е създаден начин за размножаване на *E.orbicularis* „от яйце до яйце“: първите яйца са получени от костенурки, излюпени в центъра.
- За първи път в историята на Латвия 42 млади костенурки, отгледани в центъра, ще бъдат пуснати в дивата природа през 2014 г.
- За първи път в историята на Латвия езера и места за снасяне на яйца на *E. orbicularis* и местообитания за *Coronella austriaca* са възстановени в Латвия, ще бъдат установени две нови зони по „Натура 2000“ за *Bombina bombina* и са създадени много езера, образуващи зелени коридори за контакти между популациите в Латвия и тези в Беларус.
- От началото на проекта са публикувани общо 16 прессъобщения. Имаме 17 публикации в списания и вестници в Латвия и САЩ (Diena, Seichas, Nasha Gazeta, Dinaburg и др.), където имаше сведения за проект в общо над 300 000 броя (изчислени въз основа на официална информация за тиражите на съответните вестници и списания); проектът бе представен на 25 публични мероприятия пред общо над 80 000 души, както и на президента на Латвия г-н В. Затлерс. Той беше представен и по време на няколко телевизионни интервюта, в това число при церемонията за обявяване на наградите на най-популярната ТВ шоупрограма „Гордостта на Латвия“, което бе отразено от най-популярните средства за масова информация в цялата страна.
- Проведени бяха два семинара с местни собственици на земя: 1) в Демене на 21.12.2011 г. за собствениците на земя в окръг Демене (бъдеща територия по „Натура 2000“ с обсъждания главно относно опазването на *Bombina*; 2) в Силене на 30.8.2012 г. за собствениците на земя от природен парк „Силене“ с обсъждания главно относно опазването на *Emys*. Тези семинари бяха необходими за разясняване на ролята на LIFE и проекта за опазване на целеви видове в Латвия и за постигане на споразумения с тях.

- От началото на проекта бяха организирани 17 допълнителни семинара и работни форума без допълнителни разходи за собственици на земя и органи по опазването на околната среда (общо 351 участници).
- Проектът LIFE-HerpetoLatvia организира международен работен форум „Научни изследвания и опазване на европейската херпетофауна и нейната околна среда: *Bombina bombina*, *Emys orbicularis* и *Coronella austriaca*“, проведен в Даугавпилс на 8—9.10.2012 г. Целта на работния форум беше да се обмени опит по различните аспекти на научните изследвания, управлението на популациите и опазването „in-situ“ и „ex-situ“ на трите вида по проекта на среща с представители на други проекти по LIFE. Двудневни безплатни работни форуми включваха презентации, обсъждания, посещения на обектите, където се работи за подобряване на бъдещите местообитания и посещения на санираната сграда на центъра. 24 презентации на 37 автори от 8 държави (Германия, Полша, Литва, Латвия, Нидерландия, Латвия, Беларус и Естония) бяха представени устно или на постери; в работния форум взеха лично участие общо 21 експерти, представители на други проекти по LIFE, научни работници и студенти.
- Проектът LIFE-HerpetoLatvia беше представен общо на 21 научни заседания (4 посещения бяха финансирани от проекта) в Латвия, Русия, Полша, Беларус, Италия, Германия, Люксембург и др. с 61 презентации и постери; публикувани бяха 14 статии и 22 резюмета.
- Информацията в интернет за трите вида в Латвия бе изготвена по проекта [LIFE-HerpetoLatvia](#) и в [зоологическата градина на Латгалия](#).
- 10 информационни табла за трите вида са поставени в обектите по проекта LIFE-HerpetoLatvia.
- Всяка година повече от 30 000 посетители на зоологическата градина в Латгалия получават информация относно LIFE на ЕС и за опазване на трите вида в Европа и Латвия.
- Три брошури за опазването на видовете в Латвия и по LIFE на ЕС са отпечатани и раздадени на собственици на земя и други хора.
- *Coronella austriaca* беше призната като „Животното на 2013 г.“ в Латвия.
- *E.orbicularis* беше призната като „Животното на 2013 г.“ в Латвия.

1.2.5 Случай от практиката 5: Дейности на зоологическата градина в Латгалия (Латвия) относно инвазивни чуждоземни видове

Случай от практиката 5. Дейности в зоологическата градина на Латгалия (Даугавпилс, Латвия) относно инвазивни чуждоземни видове (ИЧВ).

Автори: Mihails Pupins, Aija Pupina

Допълнителна информация се съдържа в раздел 1.2.4

Случай от практиката 4: Действия по опазване в зоологическата градина на Латгалия (Латвия)

Биолозите Mihails Pupins и Aija Pupina започнали през 1985 г. проучването на *Emys orbicularis* със стара петниста костенурка от женски пол, получена от местен жител. *Emys orbicularis* е много рядко срещано животно в Латвия. Поради тази причина методът за проучване на неговото разпространение се състоял в анкета сред местните жители за костенурките, които са виждали в дивата природа. При проверката на отговорите на жителите относно намиращите се в Латвия *Emys orbicularis*, биолозите установили, че в някои случаи жителите са видели в Латвия чуждоземни екзотични видове костенурки. Проучвани от 2004 г., *Bombina bombina* били много редки в Латвия и биолозите установили, че местообитанията са завладени от рибата ротан (*Perccottus glenii*), която е много опасна за костенурката.

Рибата ротан представлявала заплаха за *Bombina bombina* и *Emys orbicularis* в Латвия, затова зоологическата градина на Латгалия се опитва от 1995 г. да отстрани този инвазивен чуждоземен вид (ИЧВ). Тази дейност се извършва, съчетавайки четири стратегически направления: предварително проучване, основни и приложни изследвания, действия по опазване на природата „in-situ“ и „ex-situ“ и образование.

Първи етап: Предварително проучване

Биолозите преценяват и анализират информация, събрана от местни жители с интервюта, при експедиции в дивата природа, на научни заседания и конференции. Получената информация се анализира, за да се прецени проблемът с целевия ИЧВ за местната територия и да се формулират хипотези.

Резултати

- За първи път в Латвия са намерени алохтонни видове.
- За първи път ИЧВ *Perccottus glenii* са намерени в местообитания на *Bombina bombina* в Латвия.

Втори етап: Основни и приложни изследвания

Биолозите на зоологическата градина на Латгалия проучили разпространението на целевия ИЧВ, използвайки интервюта с жителите и експедиции на място; те анализирали някои аспекти на екологията на целевия ИЧВ в природата и при експериментални условия, както и екологията на целевите видове *Bombina bombina* и *Emys orbicularis* за по-добро разбиране за заплахите от страна на ИЧВ.

Резултати

- През 2006 г. ИЧВ червенобуза костенурка (*Trachemys scripta elegans*) е открита за първи път в Латвия; и група от 5 *Trachemys scripta elegans* на зряла възраст е регистрирана в Латвия.
- За първи път в Латвия са регистрирани 7 алохтонни вида и подвида костенурки (*Trachemys scripta troostii*, *Mauremys caspica*, *Mauremys rivulata*, *Pelodiscus sinensis*, *Testudo horsfieldii*, *Testudo hermanni hercegovinensis*, *Trachemys scripta elegans*), главно отделни животни на зряла възраст.
- За първи път в Латвия е регистрирано успешно презимуване на група от *Trachemys scripta elegans* във външен басейн на зоологическата градина на Латгалия; а снасяне на яйца от *Trachemys scripta elegans* е регистрирано във външен подслон на зоологическата градина. Също за първи път в Латвия е регистрирано успешно презимуване на група от *Trachemys scripta elegans* в дивата природа.
- В зоологическата градина на Латгалия е регистрирано пряко хищническо нападение на *Emys orbicularis* от *Trachemys scripta*.
- Изследвано е разпространението на *Perccottus glenii* в местообитания на *Bombina bombina* и в зони за риболов в езера със сьомга в Латвия и материалите са публикувани в научни списания.

Проектът LIFE-HerpetoLatvia е организиран международен работен форум (8 държави), проведен в Даугавпилс през 2012 г. Работният форум е имал за цел обмен на опит по различни аспекти на научните изследвания, управлението на популациите и опазването, както и относно заплахите за основните видове: ИЧВ костенурки, *Perccottus glenii*.

- Информация за ИЧВ костенурките, *Perccottus glenii* в Латвия е представена чрез шест презентации на шест научни конференции. Освен това са публикувани три научни статии и шест резюмета.

Трети етап: Разработване на стратегия и тактика за опазване на автохтонните целеви видове

Въз основа на резултатите от изследванията биолозите от зоологическата градина на Латгалия разработили принципа за борба с целевите ИЧВ в Латвия с цел опазването на автохтонните целеви видове.

Резултати

- Националният стратегически план за опазване на *E.orbicularis* в Латвия е изготвен от биолозите в зоологическата градина на Латгалия през 2007 г. и е официално одобрен от Министерството на околната среда. Описана е основната заплаха — инвазивните чуждоземни видове костенурки и техните паразити — и са препоръчани мерки за борба с тях.
- Националният стратегически план за опазване на *Bombina bombina* е също така изготвен и официално одобрен през 2006 г. Описани са основните заплахи — инвазивният чуждоземен вид водна костенурка *Perccottus glenii* и ИЧВ паразити на екзотични земноводни и са препоръчани мерки за борба с тях.
- Създаден е план за управление на най-големите популации от *Bombina bombina* с контрамерки срещу *Perccottus glenii* за двете нови зони на „Натура 2000“ в рамките на проекта LIFE-HerpetoLatvia.

Четвърти етап: Опазване „ex-situ“ и „in-situ“

Биолозите от зоологическата градина на Латгалия са уловили и получили костенурки от ИЧВ, уловени от жителите или от собствениците им. Дейността е извършена в много интензивно и широко сътрудничество с жителите на Латвия. Зоологическата градина на Латгалия е създала освен това подслон за екзотични костенурки, изоставени от собствениците им или уловени в дивата природа.

Резултати

- Общо 24 водни и сухоземни костенурки (и техните паразити) са изведени от дивата природа в Латвия.
- Общо 54 водни и сухоземни костенурки са приети от собственици, други зоологически градини и агенцията за опазване на природата.
- Няколко други отделни животни от чуждоземни видове (и техните паразити) са изведени също от дивата природа (*Pygocentrus nattereri* са изведени чрез въдици за риболов, екзотичен гущер, някои видове паяци).
- В зоологическата градина на Латгалия е изграден подслон (външен басейн и вътрешни терариуми).
- Намерени са нови собственици за екзотичните костенурки.
- През 2013 г. в подслона са пребивавали 32 водни и сухоземни костенурки.
- Над 2000 *Perccottus glenii* са изведени през 2008 г. от местообитания на *Bombina bombina* в зоните на „Натура 2000“ Ilgas и природен парк „Силене“.
- 30 нови езера за *Bombina bombina* без контакт с водни обекти, завладени от *Perccottus glenii*, са създадени в природен парк „Силене“ (проектът на LIFE-HerpetoLatvia е съфинансиран от програма LIFE на Европейския съюз) и на други места.

Пети етап: Образование

Биолозите от зоологическата градина на Латгалия разказват на населението за опасността, която целевите и други чуждоземни видове могат да представляват за природата в Латвия. В зоологическата градина на Латгалия разполагаме с добри специалисти за образователната дейност.

Резултати

- Всяка година се провеждат консултации по телефона със 70 респонденти относно ИЧВ и държане на екзотични костенурки.
- Всяка година повече от 30 студенти по биология се обучават по целевите ИЧВ при посещения в зоологическата градина на Латгалия.
- През 2012 г. е изготвен и публикуван пътеводител за екзотични костенурки, намерени в дивата природа на Латвия, като учебно помагало, също и в PDF със свободен достъп.
- Всяка година латвийци, и по-специално деца, студенти, специалисти и собственици на земя, се образоват относно костенурки от ИЧВ и други видове в Латвия: през периода 2010—2013 г. са организирани 25 публични мероприятия с повече от 22 000 участници.
- Информацията в интернет относно опасностите от костенурки от ИЧВ, *Perccottus glenii*, в Латвия е публикувана в сайта на зоологическата градина в Латгалия www.latgaleszoo.biology.lv.
- В подслона на зоологическата градина на Латгалия има 4 табла за екзотични костенурки с призови към собствениците да не ги пускат в дивата природа, а да ги донесат в зоологическата градина.
- От началото на работата по LIFE-HerpetoLatvia проектът и информацията за костенурките от ИЧВ, *Perccottus glenii*, в Латвия са представени на 25 публични мероприятия за аудитория от общо над 80 000 души; те са представени и на президента на Латвия г-н В. Затлерс.
- Всяка година повече от 30 000 посетители на зоологическата градина в Латгалия получават информация относно костенурките от ИЧВ, *Perccottus glenii*, в Латвия.
- Следните брошури са изготвени и раздадени през 2007 г. в PDF със свободен достъп. През 2012 г. бяха актуализирани и брошури:
 - за опазване на *E.orbicularis* в Латвия, когато са описани костенурки от ИЧВ в Латвия;
 - за опазване на *Bombina bombina* в Латвия, когато са описани *Perccottus glenii* в Латвия.

1.2.6 Случай от практиката 6: Спасяване и рехабилитация на животни за целите на опазването**Случай от практиката 6: Спасяване и рехабилитация на животни за целите на опазването**

Автор: Simonyi Gábor (Унгарска федерация на зоологическите градини; зоологическата градина на Будапеща, Унгария)

Защитените животни често страдат от тежки наранявания в природата или могат да бъдат наранени от човешки дейности, като преследване или конфликти, отравяне, злополуки на обществените пътища и пр. В работата за спасяване на живота на тези животни зоологическите градини са между най-компетентните институции. Зоологическите градини трябва да са готови да помогнат и да осигурят подходящо ветеринарно лечение на животните. Спасителната дейност на зоологическите градини е важна за опазване на природата и често се извършва в сътрудничество с органите по опазване на природата и други организации в областта на опазването и хуманното отношение към животните.

Служителите на зоологическата градина, по-специално ветеринарните лекари, зоолозите и гледачите на животни, имат необходимите знания и опит за приемане, лечение, рехабилитация и повторно въвеждане на животни от голям брой диви таксони. В Унгария всяка година хиляди екземпляри от защитени видове се превозват в зоологическите градини от обществеността, най-често обичайни видове, като таралежи, косове, бели щъркели, синигери, видове прилепи, а понякога и редки и строго защитени видове. Повторното им въвеждане в дивата природа допринася за поддържане на здрави екосистеми. Освен това спасяването на наранени или осиротели екземпляри е много важно за повишаване на осведомеността на широката общественост относно опазването на видовете.

От друга страна, спасяването на екземпляри от редки, важни видове може да бъде от голямо значение за поддържането на здрави популации от засегнатите видове. Така например източният кръстат (царски) орел (***Aquila heliaca***) е глобално застрашен вид, световната популация е само няколко хиляди фертилни двойки. Унгария има най-голямата популация (около 117 гнездящи двойки) в Европейския съюз, което е около 60 % от общата популация в ЕС. През последните 10 години зоологическата градина на Будапеща е приела 17 екземпляра кръстат (царски) орел, 9 екземпляра морски орел (*Haliaeetus albicilla*), които са били отровени или ранени от ловни куршуми. Пуснатите в природата животни били проследени и откривани многократно след пускането им; те са станали отново част от фертилната популация.

Зоологическата градина на Будапеща е спасила 1700 екземпляра през 2012 г. (предимно птици и малки бозайници). — в Европа (по-специално в Централна и Източна Европа) е обичайно зоологическите градини да служат и като убежища за диви, защитени видове.

1.3 Професионално обучение в зоологическите градини

1.3.1 Възможности за формално обучение и образование в зоологическите градини

Участието на зоологическите градини в обучение в съответни консервационни умения съгласно член 3, първо тире от Директивата за зоологическите градини може да включва предоставянето на обучение, получаването на обучение или и двете. Във всички случаи зоологическите градини следва да бъдат готови да предложат на своите служители план за обучение, отговарящ на техните нужди. Оптималният вариант е персоналът на зоологическите градини да получава постоянно и актуализирано обучение.

Следната информация е представена под формата на примери:

[Диплома по управление на животните в зоологическите градини и аквариумите](#) (DMZAA)

[FdSc, Интегриран курс по опазване на дивата фауна, Бристол](#)

[BSc Hons Zoo Biology](#), Училище по науки за животните, селските райони и околната среда, Nottingham Trent University, <http://www.ntu.ac.uk/ares/>

Магистратура, Международна етика и право в науката за хуманно отношение към животните (онлайн), Университет на Единбург, <https://www.ed.ac.uk/vet/studying/postgraduate/taught-programmes/animal-welfare>

Магистратура, Поведение на животните и хуманно отношение към тях, Университет на Единбург, <https://www.ed.ac.uk/vet/studying/postgraduate/taught-programmes/applied-animal-behaviour-welfare>

Магистратура по ветеринарна медицина, Консервационна медицина (онлайн), <https://www.ed.ac.uk/vet/studying/postgraduate/taught-programmes/conservation-medicine>

[Магистратура, Консервационна зообиология, Университет на Плимут](#), <https://www.plymouth.ac.uk/courses/postgraduate/msc-zoo-conservation-biology>

Управление на зоологически градини/диви животни, <https://www.hvhl.nl/>

Обучение на гледачи на зоологически градини, колеж Groenhorst, Барневелд, <https://www.aeresmbo.nl/onze-scholen/barneveld>

Следдипломен курс „Comportamento e Bem-Estar Animal“, ISPA-University Institute; Лисабон <https://www.veterinaria-atual.pt/na-clinica/ispa-abre-nova-edicao-pos-graduacao-comportamento-bem-estar-animal/>

1.3.2 Професионално обучение и конференции

Мероприятия на EAZA, <http://www.eaza.net/events/events-calendar/>

Академия на EAZA, <http://www.eaza.net/academy/>

Обучение по опазване на видовете, тръст „Durrell“, <http://www.durrell.org/training/>

Мероприятия на BIAZA, <https://biaza.org.uk/events>

[Семинар по обучение на животните, курорт World of Adventures, Чесингтън](#)

Международна асоциация на лекторите в зоологически градини, <http://izea.net/education/lesson-plans-2/>

Обучение на животни в зоологическите градини, Twycross, <https://biaza.org.uk/events/detail/international-animal-training-conference>

Лондонско зоологическо общество, <http://www.zsl.org/education/careers-and-courses/>

Комитет на DEFRA от експерти по зоологически градини, наръчник, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69611/pb13815-zoos-expert-committee-handbook1.pdf

Форма на обогатяване на жизнената среда, <http://www.enrichment.org/>

Концепции за животните, <http://www.animalconcepts.eu/>

Обучение по хуманно отношение към животните, <http://www.aware-welfare.eu/aware/45674/7/0/60>

Европейска асоциация на ветеринарите лекари в зоологическите градини и дивата природа, https://eazwv.site-ym.com/page/capacity_building

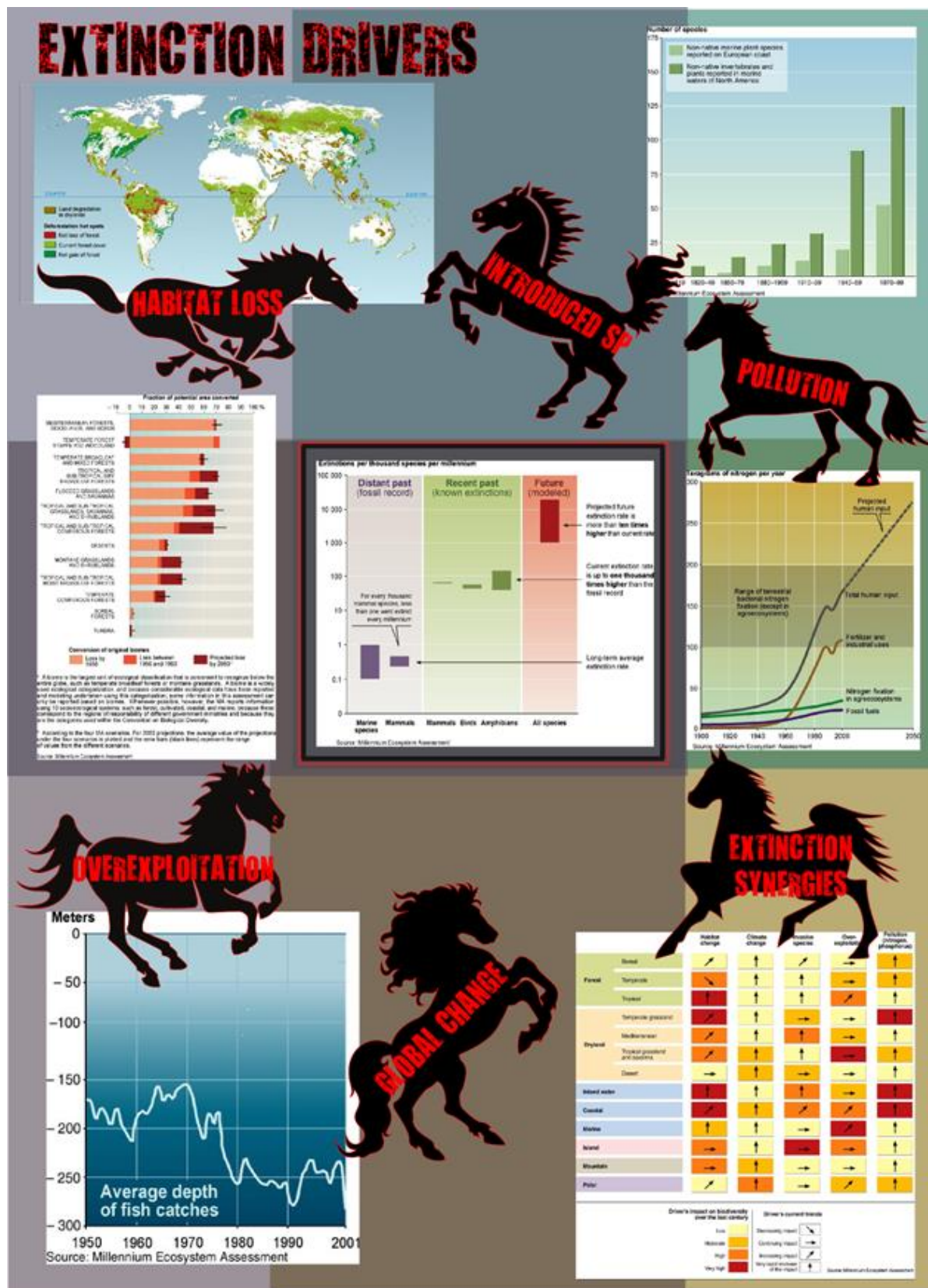
Британско общество на ветеринарните лекари в зоологическите градини, <http://www.bvzs.org/>

Европейска асоциация за болести по дивите животни, <http://www.ewda.org/>

Инспектори на зоологически градини, DEFRA, <https://www.gov.uk/government/publications/zoo-inspections>

Летен курс в Stichting AAP <http://www.aap.nl/english/news/news/aap-summer-course-2013-husbandry-of-rescued-primates.html>

1.4 Фактори за изчезването на видове

Събрано от Vanessa Herranz Muñoz. Вътрешни графики от Millennium Ecosystem Assessment

1.5 Устойчивост на операциите в зоологическите градини

По-долу са дадени няколко примера за начини за подобряване на устойчивостта на операциите в зоологическите градини:

- Подобряване на ефикасността на консумацията на енергия и инвестиране във възобновяеми технологии като слънчеви панели и генератори за получаване на енергия от биомаса за намаляване на консумацията на външна енергия.
- Прилагане на екологосъобразна политика за доставките с оглед на произхода и въздействието на всички използвани материали и провизии.
- Подобряване на управлението на отпадъците и насърчаване на рециклирането както при операциите в зоологическата градина, така и по отношение на посетителите.
- Подобряване на управлението на водите и на системите за повторно използване на битовите отпадъчни води.
- Прилагане на признати екологосъобразни стандарти, като [ISO 14001](#) и Схемата за управление по околна среда и одит ([EMAS](#)).

Има и специфични стандарти за устойчивост в зоопарковете, като сертификата „[Biosphere Parks Animal Embassy](#)“, разработен от Loro Parque (Испания) и Института за отговорен туризъм (асоцииран с ЮНЕСКО) за акредитиране на устойчивост и добри практики в управлението на зоологическите градини.

Други примери за устойчивост в зоологическите градини могат да се намерят в [уебсайта на EAZA](#).

Устойчивото развитие е регламентирано с други съюзни и държавни законодателни актове. В [раздела на WAZA за устойчивост на околната среда](#), [документите на EAZA](#) и документа „[How to become a more sustainable zoo BIAZA Guidelines](#)“ (Как да станем по-устойчива зоологическа градина, Насоки на BIAZA) са дадени всеобхватна информация и препоръки в тази област. Фондация „Arcus“ също публикува документ с открит достъп под надслов „[Изграждане на устойчиви убежища за животни](#)“, който може да бъде от полза за зоологически градини с оглед на устойчивостта при изграждане на нови заграждения.

Пример: Зоологическа градина на Пейнтън (Обединено кралство)

По-зелената зоологическа градина. Екологичният парк на зоологическата градина на Пейнтън се старее да оправдае името си. Опитваме се да дадем пример на нашите посетители и да проверим идеите си, които могат да помогнат на цялата планета. Те са от слънчеви панели и компостиране до етична търговска практика и избягване по възможност на палмово масло (насажденията унищожават местообитанието на орангутаните в Югоизточна Азия).

Сред някои от по-необичайните идеи са биологичната борба с вредителите в недостъпни за посетителите парници, система за филтриране на водата с тръстиков слой и отопление с биомаса в Блатото за крокодили. Сградата на входния портал е с жив покрив.

Имаме система за управление на жизнената среда и сме акредитирани по международен стандарт ISO 14001 за управление на жизнената среда. През 2008 г. зоологическата градина на Пейнтън бе обявена за „Най-добро предприятие за устойчив туризъм“ и получи най-голямата награда за устойчив туризъм в Девън от Инициативата на Девън за екологичен бизнес (DEBI). Зоологическата градина спечели награди и от Схемата за зелен туристически бизнес.

Най-важната инициатива през последните години е [VertiCrop](#). VertiCrop беше първата в света публична система за вертикален растеж с висока плътност. Работният прототип показва как този вид технология може да помогне за решаване на световните проблеми с производството на храни. VertiCrop съчетава по-малко транспорт на храни, производство с висока плътност и използване на по-малко ресурси (като земя и вода), което значи, че можем да произвеждаме пресни и вкусни билки и листни зеленчуци за нашите животни тук, в самата зоологическа градина!

1.6 Примери за декларации за мисия

1.6.1 [Лондонско зоологическо общество](#)

Визия на ZSL: Свят, в който животните са ценени и опазването им е гарантирано.

Мисия на ZSL: Насърчаване и постигане на глобално опазване на животните и техните местообитания.

Стратегически цели на ZSL:

- **Стратегическа цел 1:** Предприемане и насърчаване на важни висококачествени изследвания в областите зоология и опазване на видовете, които да ни помогнат да постигнем нашите цели за опазване и да информираме и въздействаме на политиката за опазване.
- **Стратегическа цел 2:** Насърчаване и мотивиране на всички наши заинтересовани страни да подкрепят опазването и да участват в него.
- **Стратегическа цел 3:** Изпълнение и осъществяване на ефективни и подходящи програми за опазване „in-situ“ и „ex-situ“ на приоритетни видове и местообитания.
- **Стратегическа цел 4:** Ръководство и създаване на примерни зоологически градини за изпълнение на мисията на ZSL.
- **Стратегическа цел 5:** Подпомагане на мисията на ZSL чрез максимално увеличаване на възможностите за набиране на средства.

1.6.2 Зоологическа градина на Копенхаген

Мисия на зоологическата градина

Зоологическата градина трябва:

- Чрез модерни форми на излагане и характерни видове животни, подходящи за местните условия, да действа като културна институция в следните области:
 - Култура
 - Информация/образование
 - Наука
- Повишаване на интереса към и разбирането на природата и нейното многообразие чрез конкретни действия на базата на подходящи, активизиращи и забавни форми на образование и излагане.
- Активно участие в международните усилия за съхраняване на видовете животни и местообитанията, допринасяйки по този начин за опазването на биологичното разнообразие.
- Всички тези дейности трябва да се основават на науката.

Визия на зоологическата градина

През следващите пет години зоологическата градина е:

- Водеща културна институция на Дания в областите иновативна комуникация, образование и излагане, включително аспектите на жизнената среда и устойчивостта.
- Известна и уважавана за своите високи стандарти и качеството си на държане на животни, както и на стандарта на загражденията за животни и като атракция, при която добрата архитектура и дизайнът добавят стойност и качество на преживяването.
- Известна и уважавана като водещ център на Дания по информация за екзотични животни и опазването на естествените им местообитания.
- Известна и уважавана като активна организация за опазване на природата с глобална перспектива и мрежа.
- Предприятие с високи етични стандарти.
- Предприятие, поставящо акцента върху посетителите.
- Едно от предприятията с най-мотивирани, висококвалифицирани и високообразовани служители в света на европейските зоологически градини и аквариуми.
- Предприятие с икономическа база, която осигурява изпълнението на мисията на зоологическите градини.

1.6.3 Мисия на зоологическата градина на Рига

Да запознае и образова обществеността относно многообразието на света на природата;

Да участва в научните изследвания и опазването на различни видове Латвия и в целия свят;

Да насърчава опазването на дивите животни и местообитанията;

Да мотивира хората да разберат заобикалящата ни природа и да осъзнаят нашата роля в нея.

1.6.4 Мисия и цели на зоологическата градина на Вроцлав:

Мисията на зоологическата градина на Вроцлав е опазване на биологичното разнообразие с оглед на правилното и пълноценно развитие на бъдещите поколения.

Изпълняващи ролята на посланик на животните в света на хората, ние се занимаваме с опазване на природата от размножаване „ex-situ“ на застрашени видове, през научни изследвания и насърчаване на екологосъобразни решения до защита „in-situ“ и повторно въвеждане на отгледани екземпляри в естествената им жизнена среда.

Поставяме ударението върху образованието, тъй като само пълната информираност на обществеността може да доведе до осъзнати действия за опазването на застрашените видове. Правим всичко възможно, за да осигурим на нашите животни условия, сходни с тези на естественото им местообитание. Тези амбиции намират израз в постоянните промени в инфраструктурата на зоологическата градина и в модернизацията на загражденията за животните.

Институционалните цели определят как зоологическата градина планира да изпълни своята мисия чрез специфични цели или стратегии, които може да получат насоки от отговори на въпроси, като:

- **Каква е основната насоченост на действията на зоологическата градина за опазване на видовете? Каква е основната насоченост на действията на зоологическата градина за опазване на видовете?** напр.: местни видове или местообитания, таксономични групи, специфични региони или екосистеми, научни изследвания, образование или обучение в областта на опазването, опазване „in-situ“, размножаване в плен, повторно въвеждане и пр.
- **Кои са дългосрочните или най-важните програми, с които се е ангажирала зоологическата градина?** напр. програми за размножаване в плен, инициативи на ЕС, държавни проекти, сътрудничество с академични институции или институции за опазване и пр.
- **Какъв е подходът на зоологическите градини за насърчаване на общественото образование и съзнание?** напр. чрез вълнуващи или интерактивни форми на излагане, създаване на емоционални връзки, превръщане в центрове за знания по биология в тяхната област на влияние, активно участие на обществеността в инициативи за опазване, ръководство на проекти за опазване на местната общност и пр. (допълнителна информация в член 3, второ тире).
- **Други цели**, отразяващи например подхода за осигуряване на високи стандарти на подслоняване на животните, ангажираност за устойчиво развитие, участие в други области на опазване, като въздействие върху политиката, създаване на резерви.

Бележка от автора: Тези декларации за мисия са преписани непосредствено от техния източник, без поправки и изменения.

1.7 Избор на приоритети и планиране на опазването

Изборът на приоритети на опазването, по които да бъдат инвестирани финансови средства и усилия, е основен въпрос в областта на опазването на биологичното разнообразие. При опазването на място приоритетите често се категоризират по територии или по видове. При подходите по територии най-често се предлагат специфични територии за различни действия по опазване въз основа на характеристики, като:

- Недопускане на изчезване на видове. Така например в [Алианса за нулево изчезване \(AZE\)](#) участват десетки неправителствени организации, които работят за спасяване на територии, в които се намира на практика цялата популация на даден критично застрашен или застрашен вид. Всъщност загубата на тези територии би означавала изчезване на съответния вид.
- Богатство на видове изобщо. Понятието [„горещи точки на биологичното разнообразие“](#) е въведено за първи път през 1988 г. и се използва оттогава за означаване на части от света, изключително богати с биологично разнообразие, което се описва чрез брой и разнообразие на видовете. Установени са тридесет и четири горещи точки.
- Брой на ендемичните видове. Една от първите програми за определяне на приоритети, поставила си за цел да определи територии от планетата за целенасочени действия по опазване, беше определянето на [ендемични ареали на птици](#) в началото на 90-те години на миналия век. Важни ареали на птици бяха определени по-късно в по-малки мащаби, което позволи да бъдат идентифицирани конкретни територии за подпомагане на опазването.

Представителност. Последен пример за определяне на приоритети по-скоро по географски, отколкото по таксономичен признак, е подбор на базата на [екорегиони](#). При него целта е опазване на най-важните примери за всички основни видове местообитания, не само на съдържащите видове със специфични характеристики (като силно застрашените и/или локализираните). Всеки от тези географски подходи отразява конкретна визия за целта на действията по опазване. Някои от тях са амбициозни и се стремят да постигнат запазване на биологичното разнообразие такова, каквото го виждаме днес, докато други имат за цел да подкрепят действия в най-неотложните случаи, за да не се допусне изчезване.

Същият подход е приложим и при определяне на приоритети по видове. Преди всичко е важно да се определи към какъв вид следва да се насочи програмата за опазване. За някои изборът е определена таксономична група и има много организации, посветени на определени групи, като бозайници, растения и безгръбначни. Въпреки че посоченият по-горе подход на Алианса за нулево изчезване е насочен към действия в определени територии, тези територии се определят въз основа на това, че са най-важните места на земята за някои от най-застрашените видове: запазването им е от голямо значение за предотвратяване на изчезвания на видове, които са много близо до изчезване. Трети пример за подход за опазване на база видове е насочване на действията и вниманието към най-широкия спектър на еволюционно разнообразие, който също е застрашен. Тези видове са известни като [еволюционно различни и глобално застрашени](#).

Избраният подход отразява специфичните интереси на хората, изготвили програмата за опазване. Има обаче и практически елемент: да се определи чрез внимателно анализиране осъществимостта както на необходимите действия за отстраняване на заплахите, така и на наличните ресурси (пари и хора). За зоологическите градини има много варианти в зависимост от това до каква степен зоологическата градина желае: да работи в партньорство или самостоятелно; да изпълнява собствена програма или да подкрепя проекти на други организации; и да възприеме подход на база видове или да даде по-широк принос за опазване на местообитания или за други цели за опазване.

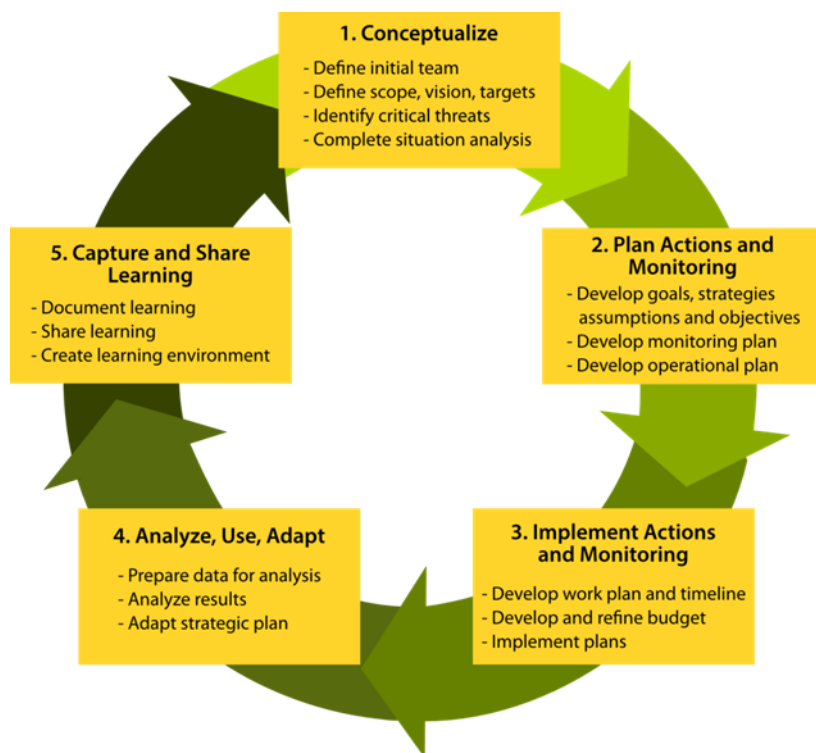
Организациите държат да изразходват парите си по възможно най-разумен начин. За да се постигне тази цел, ефективността на разходите на проектите е анализирана неотдавна в лабораторията [Possingham Lab](#) (Университет на Куинсланд, Австралия). Лабораторията изготви [Протокол за подреждане на проекти по приоритети \(PPP\)](#), който се прилага успешно при планиране на опазването в Нова Зеландия. Не е все още ясно колко широко приложим е този протокол.

Планиране на опазването. Някои от аспектите, които трябва да се вземат под внимание при планиране на програма за опазване и при определяне на необходимото за нейния успех, бяха разгледани от [Форума за опазване в Кеймбридж \(CCF\)](#) и [Партньорството за конзервационни мерки \(CMP\)](#). Тези органи са възприели различни подходи, но те насърчават обмислянето на ролята на проучванията, управлението и други фактори за ефективността на опазването (CCF: вж. фигура 1) и какво точно следва да се има предвид при планирането на проекта, за да има най-добри изгледи за

успех (CMP: вж. фигура 2).

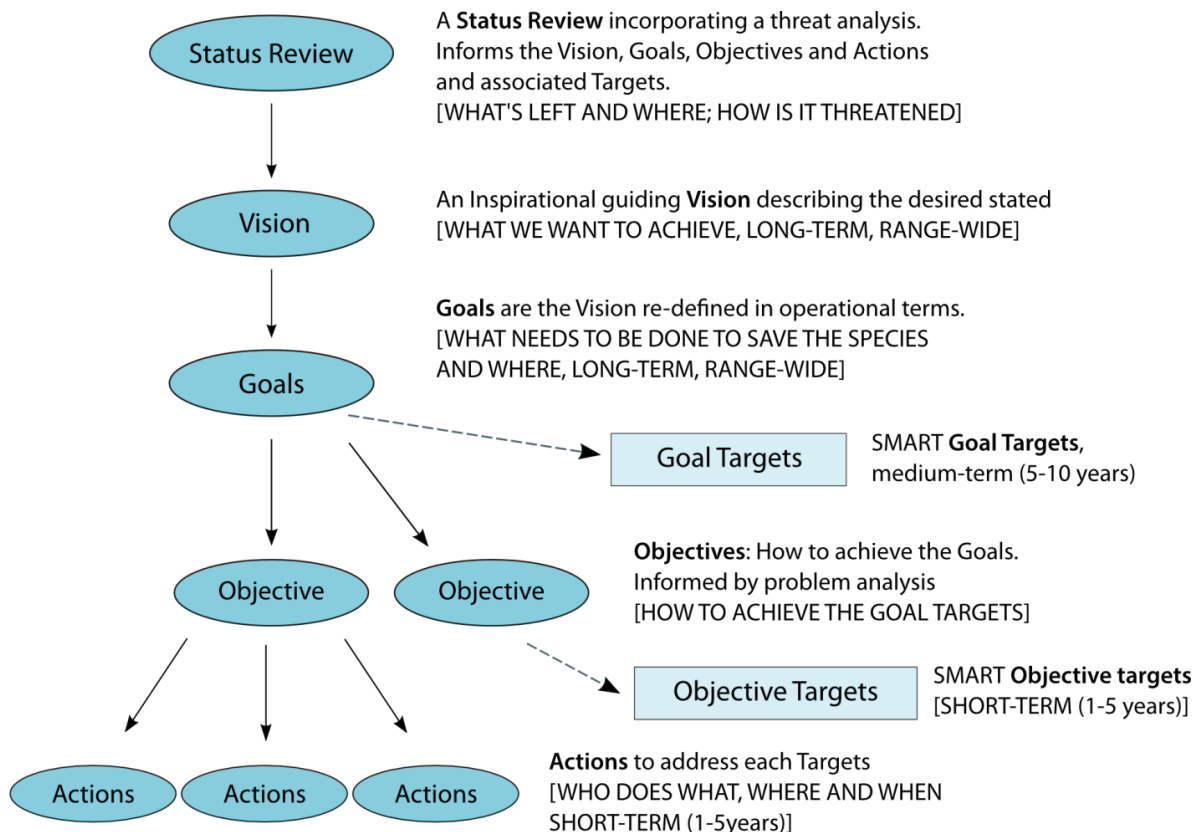
Фигура 1. Измерване на успеха на опазването (адаптация от CCF, 2008 г.)

Фигура 2. Цикъл на управление на отворени стандарти (адаптация от Открити стандарти за практиките по опазване, Партньорство за консервационни мерки, 2013 г.)

Подкомитетът на IUCN за [Планиране на опазването на видовете](#) насърчава грижливото планиране за видовете съгласно насоките на SSC (IUCN SSC 2008 г.). Той си поставя за цел изготвянето на стратегии, разработени в сътрудничество с всички, които са загрижени или заинтересовани от даден вид или дадена група видове. Сред тях може да има правителствени служители, ловци, местни общности, научни работници и групи за дивата фауна. Първият етап е да се изготви оценка на състоянието, която се обсъжда, преразглежда се, ако е необходимо, и се одобрява. След това участниците (или заинтересованите страни) разработват дългосрочна визия за вида (или групата видове), от която могат да бъдат изведени цели, приоритети и действия. Общо взето, процесът на планиране дава възможност за подробно разглеждане на предприетите стъпки, които трябва да се предприемат, за да се постигнат дългосрочните цели и визията.

Зоологическите градини често имат определен интерес за разработване на програми, включващи по един или друг начин техните колекции от животни в плен. Това може да стане било непосредствено, като се използват индивиди от програми за размножаване, или косвено като посланици или с образователни цели. Комисията на IUCN по оцеляване на видовете е в процеса на изготвяне на нови насоки за управление „ex situ“ на популациите. В този проект за насоки²⁰ се предлага процес от пет стъпки за определяне на ползата от дадена популация в плен и, ако тя е полезна, под каква

All targets should be S.M.A.R.T.: Specific, Measurable, Attainable and Time-bound форма следва да участва. Тези стъпки са следните:

Фигура 3: Елементи на стратегията на IUCN/SSC за опазване на видовете (адаптация от SSC на IUCN от 2008 г.)

Процес от пет стъпки за вземане на решение кога управлението „ex-situ“ е подходящ инструмент за опазване:

- СТЬПКА 1: Изготвяне на оценка на състоянието на вида, включително анализ на заплахата.
- СТЬПКА 2: Определяне на ролята/ролите, която/които управлението „ex-situ“ може да има(т) за общото опазване на вида.
- СТЬПКА 3: Определяне на характеристиките и големината на популацията „ex-situ“, необходими за изпълнение на определената роля (определените роли) за опазването на вида.
- СТЬПКА 4: Определяне на необходимите ресурси и експертни познания, за да може програмата за управление „ex-situ“ да изпълни ролята/ролите си и за оценка на осъществимостта и рисковете.
- СТЬПКА 5: Вземане на решение, което е информирано (т.е. използва събраната досега информация) и прозрачно (т.е. показва как и защо е взето това решение).

²⁰ Тези насоки се очаква да бъдат готови през 2014 г. Междувременно допълнителна информация може да се намери в Traylor-Holzer и др. (2013 г.).

Много важно освен това за зоологическите градини е да преценят внимателно в кои програми за опазване „ex-situ“ искат да участват. [Групата от специалисти за планиране на опазването \(CPSG\)](#) на IUCN „насърчава приносите за опазване на видовете от общността за размножаване с цел опазване“, като, наред с други дейности, извършва анализи на популации (напр. анализи на жизнеспособността на популацията [PVA] и анализи на жизнеспособността на популацията и местообитанието [PHVA]) посредством специализирани софтуерни продукти, като [Vortex](#). След това се изготвят планове и препоръки за опазване на видовете чрез контакти между популации в плен и в дивата природа. CBSG предприема освен това процеси по план за оценка и управление на опазването (CAMP), имащи за цел поддръжане по приоритети на действия за научни изследвания и управление, необходими за различни видове.

Литературен източник. Traylor-Holzer, K, Leus, K и McGowan, PJK (2013 г.) Integrating Assessment of Ex Situ Management Options into Species Conservation Planning (Интегриране на оценката на варианти за управление „ex-situ“ в плановете за опазване на видовете). WAZA Magazine 14: 6—9.

Събрано от автора в сътрудничество със: Philip McGowan (Експертна група на Комисията по оцеляване на видовете към IUCN по стратегическо планиране за опазване на видовете).

1.8 Стратегическо планиране на зоологическата градина

В зависимост от институцията в документацията за стратегическо планиране на зоологическата градина може да се съдържа следната информация, евентуално във връзка с прилагането на Директивата на ЕС за зоологическите градини.

- Цели на институцията
- Институционален план за колекцията (ICP)
- План за размножаване
- План за опазване
- План за научни изследвания
- План за обучение на персонала
- План за образование
- План за ветеринарномедицински грижи
- План за хранене
- План за обогатяване на жизнената среда/за благосъстояние на животните
- План за безопасност за жизнената среда (разпоредби за ИЧВ)
- Планове за здравеопазване и сигурност/за извънредни ситуации
- Система за водене и поддържане на документация
- План за ликвидиране
- План/сертификати за устойчивост на жизнената среда
- План за икономическа устойчивост

Пример за документация на зоологическа градина в областта на планирането е [стратегическият план на зоологическата градина в Бристол](#).

Институционалният план за колекцията или ICP е инструмент за упражняване на контрол върху всички видове в колекцията и тяхната роля за опазването, препратки към програми, планове за придобиване или извеждане на екземпляри и друга важна информация. Една от най-важните функции на ICP е определяне на роля на всеки вид за опазване в рамките на колекцията.

За институциите — членки на EAZA, в регионалния план за колекцията (RCP) има указания за ролите и действията, които да се предприемат за приоритетни видове на регионално равнище, като този план се взема под внимание и при изготвянето на ICP. EAZA е определила няколко [категории по RCP](#) или роли, които могат да се възложат на даден вид. На фигура 4 по-долу е даден пример как би могъл да изглежда един ICP и подробности за информацията, която може да се съдържа в него.

По метода за избор и определяне на ролята на видовете за опазване се работи много в EAZA и някои от нейните членове. В резултат зоологическата градина на Честър и ZSL използват система за категоризация, адаптирана от зоологическата градина на Рига, в която се разглеждат ролите в

рамките на три функции: опазване, образование и научни изследвания. В [раздела за планиране на колекцията на зоологическата градина на Честър](#) е предоставена допълнителна информация относно използваните роли на видовете за опазване.

Придобиването на нови видове за колекцията трябва да бъде надлежно обосновано и да съответства на ИСР и целите за опазване на зоологическата градина. Консултативните групи за таксони (TAG) на EAZA и Ноевият ковчег за земноводни (Amphibian Ark) са изготвили въпросник за схема на решенията, изменен допълнително от зоологическата градина на Честър, който се използва за тази цел (вж. документа [Планиране и обосновка на колекцията](#)).

Придобиването и извеждането на видове и колекцията на зоологическата градина може да се окаже деликатен въпрос. В [политиката на BIAZA за прехвърляне на собствеността върху животните](#) са дадени редица препоръки, чието включване в политиките на зоологическата градина за придобиване и извеждане на животни може да бъде от полза.

Basic Information				Inventory			Conservation information & plans										HUSBANDRY			Other		optional	
Species	Common name	Location	ARKS	M	F	U	Total	Target no.	Conser vation status	Progra mme	RCP Categ ory	ICP Categ ory	ZSL links	EDGE	Planned action	Geo. Reg	Primary habitat	Husb gdl	ZSL Diet	ZSL Welfare Audit	CCIV	VIS	Breed?
Link or ref. number for records			IUCN Red list Category (NT, VU, EN, CR, EW) or National Authority Category				E.g. GSMP, EEP, ESB, MON-T, EU, State breeding prog. or other conser tion prog.			Is ZSL involved in work with this species? 0 = no 1 = minor 2 = significant H = occurs in 'hub' country			Related to the zoo's <i>in situ</i> project areas?		Has a welfare audit been undertaken?			Visitor Impact Significance (High, Medium, Low) to be filled out with consultation with Marketing Dept					

RCP/ICP Categories
 1a - ARK
 1b - RESCUE
 1c - SUPPLEMENTATION
 2a - CONSERVATION RESEARCH
 2b - GENERAL RESEARCH
 3a - CONSERVATION EDUCATION
 3b - GENERAL EDUCATION

EDGE = EDGE species
 EDGE* = EDGE priority
 non EDGE = Blank

Husbandry guidelines available online?

Climate Change Impact Vulnerability
 NA Not Applicable
 L Low
 M Medium
 H High

Фигура 4: Таблица на категориите в ICP Адаптация по Лондонското зоологическо общество (ZSL).

1.9 Списък на националните и съюзните асоциации и организации на зоологически градини²¹

Приложение 1.9: Национални и съюзни асоциации и организации на зоологически градини

Австрия	Австрийска асоциация на зоологическите градини. Österreichische Zoo Organisation (OZO)	http://www.ozo.at/
Чешка република	Съюз на чешките и словашките зоологически градини — UCSZOO	http://www.zoo.cz
Дания	Датска асоциация на зоологическите градини и аквариумите — DAZA	http://www.daza.dk
Франция	Association Française des Parcs Zoologiques — AFdPZ	http://www.afdpz.org
	Union des Conservateurs d'Aquarium — UCA	http://aquariumsdefrance.fr/
	L'Association Francophone des Soigneurs Animaliers — AFSA	http://www.afsanimalier.org/
Германия	Зоологично общество за опазване на видовете и популациите — ZGAP	https://www.zgap.org/index.php/en/
	Stiftung Artenschutz	http://www.stiftung-artenschutz.de
	Berufsverband der Zootierpfleger - BdZ	http://www.zootierpflege.de
	Институт на Лайбниц за зоологически изследвания и изследвания на дивата фауна — IZW	http://www.izw-berlin.de
	Verband Deutschsprachiger Zoopädagogen e.V. — VZP	http://www.vzp.de
	Германска асоциация на гледачите в зоологически градини Berufsverband der Zootierpfleger — BdZ	http://www.zootierpflege.de/
	Германска асоциация на природните паркове. Deutscher-Wildgehege-Verband e. V. DWV	http://www.wildgehege-verband.de
	Асоциация на директорите на немскоезичните зоологически градини. Verband Deutscher Zoodirektoren -VDZ	http://www.zoodirektoren.de/
	Deutsche Tierparkgesellschaft — DTG	http://www.deutsche-tierparkgesellschaft.de/
	Франкфуртско зоологическо общество — ZGF	http://www.zgf.de/?id=14&language=en
Италия	Unione Italiana Zoo ed Acquari — UIZA	http://www.uiza.org

²¹ Бележка. Този списък не е изчерпателен.

ОПАЗВАНЕ НА ВИДОВЕТЕ, НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ОБУЧЕНИЕ

Нидерландия	Нидерландска федерация на зоологическите градини — NVD	http://www.nvdzoos.nl
	Alertis	http://www.alertis.nl
	Stichting „De Harpij“	http://www.deharpij.nl
Румъния	Румънска федерация на зоологическите градини и аквариумите (RZAF)	http://www.federatiazoo.ro/
Испания	Иберийска асоциация на зоологическите градини и аквариумите — AIZA	http://www.aiza.org.es
	Иберийска асоциация на гледачите на диви животни — AICAS	http://www.aicas.org/
Швеция	Шведска асоциация на зоопарковете и аквариумите — SAZA	http://svenska-djurparksforeningen.nu/
Обединено кралство	Асоциация на британските и ирландските зоологически градини и аквариуми — BIAZA	http://www.biaza.org.uk
	Асоциация на британските и ирландските гледачи на диви животни — ABWAK	http://www.abwak.org/
	Британско общество на ветеринарните лекари в зоологическите градини — BVZS	http://www.bvzs.org/
	Кралско зоологическо общество на Шотландия — RZSS	http://www.rzss.org.uk/
ЕС	Европейска асоциация на зоологическите градини и аквариумите — AZA	http://www.eaza.net/
	Европейска асоциация за водни бозайници — EAAM	http://www.eaam.org/
	Европейска асоциация на държавните ветеринарни служители — EASVO	http://www.fve.org/about_fve/sections/EASVO.php
	Европейска асоциация на ветеринарите лекари в зоологическите градини и дивата природа — EAZWV	http://www.eazwv.org/

2 Член 3, второ тире — Обществено образование и съзнание

2.1 Уебсайтове

[Образование, AZA](#)

[Образование, BIAZA](#)

[СЕС, Комисия по образование и комуникация \(IUCN\)](#)

[Наръчник за обучение и образование по опазване \(AZA, 2010 г.\)](#)

[Образование, EAZA](#)

[Оценка на ефективността на моделите за обучение в зоологическите градини във Виктория](#)

[IZEA, Международна асоциация на лекторите в зоологически градини](#)

[Образование, WAZA](#)

[Асоциация на зоологическите градини и аквариумите \(Австралия и Нова Зеландия\) Образование](#)

[Генерален план за образователни дейности в зоологическите градини \(Централен орган за зоологическите градини, Индия\)](#)

[Организация за дизайн на зоологически градини ZooLex](#)

2.2 Случаи от практиката

2.2.1 Случай от практиката 7: Инициатива за образователна квалификация в областта на екологията на Германската асоциация на природните паркове (Deutschen Wildgehege-Verband e.V. — DWV e.V.)

Случай от практиката 7. Инициатива за образователна квалификация в областта на екологията на Германската асоциация на природните паркове (Deutschen Wildgehege-Verband e.V. — DWV e.V.)

Автори: Eckhard Wiesenthal и Pascale Wiesenthal

Инициативата за образователна квалификация в областта на екологията на Германската асоциация на природните паркове (DWV) призовава за цялостен подход към оперативната организация на своите членове. „Печатът за образователна квалификация в областта на екологията“ е съобразен с целите на Директивата на ЕС за зоологическите градини и Световната стратегия за опазване в зоологическите градини и аквариумите. Целите на образованието в областта на екологията се основават на програмата за устойчиво развитие (ВнЕ в Германия), принципите на Декадата на ЮНЕСКО за образование за устойчиво развитие (2005—2014 г.) и Програма 21, Декларацията от Рио екологията и развитието. Мерките за възлагане на задачи в областта на опазването, науката и образованието зависят от размера на всяка институция (брой на служителите, животните и посетителите за една година). В образователния сертификат е отчетена тази сложност и разнообразието на предлаганото обучение (вж. таблица 1). Една от крайните цели постигане на възможно най-високите стандарти на грижи за животните.

Таблица 1: Обучение, предлагано от DWV

Ниво / Продължителност	Съдържание	Цели	Последващи задачи	Акредитация
Ниво 1 (4 дни)	• Неформално образование по екология / формално образование по екология • Обиколки с екскурзоводи • Изготвяне на образователни материали	• Предоставяне на практическа информация за планиране на неформалното образование • Интегриране на най-добри практики на формалното образование по екология и на ВпЕ в зоологическите градини	Нулево (това ниво е пакет от уводен семинар по основните въпроси на основано на опита образование по екология, с който се установява общо ниво на качеството)	Сертификат / Документ Значки / Основен Сертификат
Ниво 2 (4 дни)	• Основи на управление на качеството I • Маркетинг • Заграждения за животни и проектиране на паркове • Оценка / проучване на посетителите	• Управление на качеството: Декларация за мисия, възможности, ограничения и приложение • Маркетинг: стратегия, планиране и мерки • Ръжи за животните: цялостен модел „грижи за животното” • Проучване на посетителите Методи и практика.	Зоопарковете трябва да могат да докажат, че имат конкретни подобрения на своите мерки за формално образование по екология и са положили основите на управление на качеството	Сертификат / Документ Значки / Сертификат за успешна работа
Ниво 3 (3 дни)	• Основи на управление на качеството II • Управление на доброволци • Образование / схеми на обучение	• Управление на качеството II: Задачи Оценка на собственото си развитие за устойчиво изпълнение. • Осигуряване на успешно и ефективно доброволчество • WZACS, Програма 21, участие в опазване на видовете	Зоопарковете трябва да представят допълнителни подобрения и по-всеобхватно управление на качеството, отговарящо на условията за по-големите паркове.	Сертификат / Документ Значки / Сертификат за много успешна работа

Значение на управлението на качеството в обхвата на сертифицирането

Управлението на качеството (УК) е структурен елемент на две равнища, интегриращи специализирани дейности:

а) определените изисквания се проследяват външно. Периодично повтарящи се последващи действия на инспекторите гарантират, че ще продължат подобренията на експертния капацитет и знанията в областта на неформалното образование по екология и че образователните дейности са устойчиво планирани. Пример: определяне на цели за развитие през периода между сертифицирането и повторното сертифициране.

б) Изискванията включват рамкови условия, които са от съществено значение за успеха на неформалното образование по екология и подобряването на качеството като цяло. Пример: организация на труда.

При нивата I и II се поставя специален акцент върху нуждите на малките зоопаркове с малко служители. При ниво III се отчитат допълнителните нужди на по-големите зоопаркове с по-голям брой служители и по-сложни оперативни процедури.

Основен аспект на УК е зоопарковете да определят собствените си цели и нужди от обучение. Поради това ниво III е достъпно и за малки зоопаркове, ако искат да въведат по-всеобхватно управление на качеството.

Интегриране на теми в областта на науката, природата и опазването

DWV подкрепя научни проекти за опазване на природата и опазване на животните. Съответната информация се разпространява до всяка институция по интернет, списанието на DWV, чрез бюлетини и на срещи. След това институциите включват получените знания в своето образование. Групата за управление на DWV установява сътрудничество с природозащитни организации. BUND (Приятелите на Земята, Германия) и NABU (Съюз за опазване на природата и биологичното разнообразие) използват понастоящем зоопарковете — членове на DWV, като платформа за насърчаване на проекти „in-situ“. Този вид сътрудничество е високоефективно и обединява по-успешно експертните познания по опазване на природата и опазване на животните.

Допълнителна информация: <http://www.wildgehege-verband.de/> Инициатива за образователна квалификация в областта на екологията. WAZA News, 4/10, стр. 2—4.

2.2.2 Случай от практиката 8: Средства на ZSL за неформално образование в Лондонската зоологическа градина

Случай от практиката 8. Средства на ZSL за неформално образование в Лондонската зоологическа градина

„Основано през 1826 г., Лондонското зоологическо общество (ZSL) е международна благотворителна организация за наука, опазване и образование, чиято мисия е насърчаване и постигане на глобално опазване на животните и техните местообитания.

Нашата мисия се осъществява чрез крупни постижения на научните ни разработки, нашите проекти за активно опазване в повече от 50 държави и двете ни зоологически градини — Лондонската зоологическа градина на ZSL и зоологическата градина в Уипснейд на ZSL (ZSL)“.

Методите със средства за неформално образование, използвани в Лондонската зоологическа градина, са показани на снимките по-долу. Тези средства показват значението на опазването на биологичното разнообразие в креативни и интерактивни форми.

Създадените с богато въображение образователни техники не се нуждаят от скъпи материали, за да вдъхновяват, предават послание и ангажират.

Отляво по посока на часовниковата стрелка: Интерактивно табло, разказващо на посетителите за

ОБЩЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И СЪЗНАНИЕ

ролите на различни хора в проекта за опазване на видовете на място и предлагащо им да подкрепят с 1 британска лира избрания от тях вид. Постер с полезни съвети при срещи с местни диви животни. Послания за изменението на климата в заграждението за костенурки.

Долу: Шествие на пингвини от рециклирани материали, говорещи за последствията от изменението

на климата.

Примерите по-долу показват как хората да се ангажират чрез други хора (гледачите и техните познания). Отляво по посока на часовниковата стрелка: Постер, приканващ посетителите да търсят места, където е скрито обогатяване на жизнената среда за привличане на маймуните. Ежедневните задачи на гледача дават възможност за опознаване още по-отблизо на животните и зоологическата градина. Информационните табла за гледачите и съветите дават сведения за животните и помагат за наблюдаването им.

2.3 Неформално образование в зоологическите градини и дизайн на експозициите

Зоологическите градини разчитат на ресурс, с какъвто не разполага никоя друга организация, занимаваща се с опазване на биологичното разнообразие: живи животни. Инстинктивният интерес ,

ОБЩЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И СЪЗНАНИЕ

който хората изпитват към животните, привлича милиони посетители в зоологическите градини. Този ресурс може да се използва, за да вдъхновява, образова и повишава осведомеността, но той може също толкова лесно и непреднамерено да изпрати вредни послания. Ето някои съображения в това отношение:

- Би било полезно отделите на зоологическата градина, отговарящи за опазването, образованието и маркетинга, да поддържат постоянно връзка и да обменят опит, за да гарантират уместността на всяко послание.
- Въпреки че концепцията за „развлечение“ е извън обхвата на Директивата на ЕС за зоологическите градини, проучванията показват, че докато според някои посетители основната функция на зоологическата градина е опазване и образование, мнозина определят причината за своето посещение като „развлечение“, „един приятен ден навън с децата“, „забавление“ или „прекарване навън“. Аргументът, че именно „развлечението“ кара хората да влизат в зоологическата градина (и носи приходи за други дейности), се използва като обосновка за вземане на решения и предприемане на дейности, чийто приоритет са маркетингови съображения, а не ценностите, свързани с опазване и образование, които често се оказват на втори план или на последно място, а може и изобщо да липсват. Някои развлекателни дейности може да са в противоречие с целите за опазване и поради това ще трябва да бъдат подложени на оценка в контекста на Директивата на ЕС за зоологическите градини.
- Ако зоологическите градини посветят по-голямата част от усилията си на привличането на посетители (особено на деца), това може да изпрати погрешното послание, че дивите животни са „сладки“, безопасни или подходящи за домашни любимци. През последните няколко години бе установено, че търговията с екзотични животни (както законната, така и незаконната) и притежаването на екзотични домашни любимци оказват отрицателно въздействие върху опазването на някои видове в дългосрочен план; те могат да са причина за проникването на ИЧВ, налага се да бъдат отклонени ресурси, предназначени за биологичното разнообразие, за спасяване на изоставени животни, а собствениците често нямат необходимите познания, за да осигурят подходящи условия за животните, което е проблем за органите за защита на дивите животни. От друга страна, зоологическите градини са много добре оборудвани за образователни дейности относно отговорното притежание на екзотични домашни любимци и правилното стопанисване на екзотични видове или за предлагане на възможности за доброволци, които да установят безопасна близост с животните, а също и за разясняване на рисковете, свързани с безотговорното притежаване на екзотични домашни любимци.
- Възможно е да се наложи образователните послания, предавани по време на шоупрограми, представяния или дейности с непосредствен контакт, да бъдат подложени на оценка в контекста на Директивата за зоологическите градини.

Дизайн на експозициите

Дизайнът на експозициите в зоологическите градини е в постоянен процес на развитие. Освен предоставяне на подходящ подслон за животните, целта на експозициите в зоологическите градини е да ангажират вниманието на посетителите и да изпратят съответните послания. Настоящите тенденции се отдалечават все повече от модела, при който посетителите се поставят в симулирано местообитание на съответните животни, като вече се предпочита по-интерактивен формат, с имплицитно представяне на информацията и непосредственото участие на персонала на зоологическата градина, допринасящи за установяване на емоционална връзка с посетителите. По-долу са посочени някои съвременни принципи за дизайн на експозициите.

Monika Fiby (основател на [Организацията за дизайн на зоологически градини ZooLex](#)) прилага четири принципа при дизайна на зоологически градини:

- **Атрактивност:** Естетичните преживявания създават позитивна нагласа. Дизайнът на атрактивна среда в зоологическите градини е един от факторите за удовлетворението на посетителите.
- **Ефективност:** Дизайнът, съобразен с естествените процеси, е устойчив. Устойчивостта е разходоефективна в дългосрочен план.
- **Гъвкавост:** Изискванията за опазване „ex-situ“ са в процес на бързо развитие. Дизайнът за гъвкавост е отговор на променящите се нужди на управлението на животни.
- **Безвреме:** Природата е винаги атрактивна. Природните ландшафти са еталоните за дизайн на зоологически градини.

Крайбрежният аквариум в Орегон проведе проучване на тенденциите в организацията на експозициите в институциите на AZA. Констатациите установиха следните тенденции:

- **Съдържание** — преминаване от концепции за животните и местообитанията към опазване на екосистемите и включването на култура и разкази на местните хора. Поставяне на акцента върху надеждата и успеха като ефективни подходи към променящото се поведение.
- **Аудитория** — организация на излагането на базата на проучване на усвояването на знания от посетителите. Многоезична интерпретация за ангажиране на по-широка аудитория. Насочване към различни възрастови групи и степени на грамотност в областта на опазването. Поставяне на ударението върху разказване на истории като технически похват. Тълкувателни табла, въздействащи както на разума, така и на емоциите.
- **Опазване** — предоставяне на информацията относно участието на институцията в опазване на местни видове и възможности за посетителите да се включат в проекти в зоологическата градина.
- **Взаимодействие с персонала и доброволци** — живата интерпретация е най-добрият начин за привличане на вниманието на гостите; повече служители и доброволци участват сега в интерпретацията на излагането.
- **Среци с животни** — предоставяне на възможност на посетителите да наблюдават обучението на животните и взаимодействието на гледачите с животните.
- **Цвят и текст** — по-малко и по-цветни табели с по-къси карета с текст и по-информативно съдържание. Може да се дадат линкове към интернет за по-подробна информация.
- **Предмети за пряк контакт** — при излагането се използват триизмерни предмети за привличане на вниманието на посетителите от всички възрасти, включително предмети, които могат да се пипат, стълбове и преживявания за цялото тяло.
- **Технологии** — в излагането трябва да се включат и технологии, защото това е начинът, по който хората си взаимодействат със своя свят и имат достъп до информация. Все повече се използват приложения за мобилни телефони и текстови съобщения. Целта е технологиите да се направят лесни за ползване от семействата и групите.

Използване на интернет и социалните медии за поддържане на връзка с хората, след като напуснат институцията.

[\(Trends in Zoo and Aquarium Exhibit Interpretation](#) (Тенденции в организацията на експозициите от животни в зоологическите градини и аквариумите), Крайбрежен аквариум в Орегон. Terry O’Connor Consulting, 2010 г.).

Средства и дейности за неформално образование. Насоки, тенденции и примери.	
Средство/дейност: Обозначения и графики	
Насоки	Ориентири/тенденции
Предоставяне на точна информация за видовете (вж. по-горе)	Тенденциите в графиките на зоологическите градини се развиват от животни и местообитания към екосистеми, ландшафти и взаимоотношения с човешките дейности и културите. По-нагледни: снимки, едри цветни шрифтове и няколко нива на информация.
Интерактивни екрани	
Насърчаване на причинно-следствената информираност и активното участие	Повишено използване на всички сетива и технологии. Предоставяне на възможност за правене на избор и наблюдаване на последиците. Участие в инициативи на зоологическата градина за опазване. Взаимодействие след посещението.

Напр. пъзели, аудиоустройства, биоматериали, които могат да се пипнат, видеоклипове, викторини, сензорни екрани, мобилни приложения. Интерактивни центрове за посетители (зоологическа градина в Аделаида, зоологическа градина в Цюрих)	
Печатна информация	
Да се използва разумно. При възможност да се заменя с по-екологосъобразни алтернативи.	Използване съвместно с други инициативи. По-конкретна и полезна информация за участие в опазване „in-situ“, кампании, избор на начин на живот, послания за опазване, по-нататъшно ангажиране и участие.
Напр. карти, листовки, наръчници.	
Разговори/разговори с гледачи/срещи с животни	
Предаване на точна биологична информация и информация за действията по опазване. Позоваване на подходящо поведение към дивите животни (вж. Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини: член 3, първо тире). Свеждане до минимум на манипулирането на животните и използване вместо това на обогатяване на жизнената среда/обучение с цел показване на естественото поведение на видовете. Следване на указанията относно контакт с животните и превенция на зоонози (вж. Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини: член 3, трето тире). Предоставяне на обучение по разговори с посетителите за участващите служители.	Разговорите, насочвани от служителите при хранене или обучение на животните, стават по-популярни. Те използват често разказване на истории, излагат интересни факти и цифри и насърчават въпроси за повече взаимодействие. Почти всеки вид може да бъде обект на тези дейности, ако се осигурят повече възможности за пряка комуникация с посетителите. Някои зоологически градини предвиждат прозорци за наблюдаване на работата на гледачите, научните работници и доброволците.
Представяния и шоупрограми с животни	
Всички указания от карето по-горе се отнасят и за представянията. За използване на животните за правене на снимки и яздене може да се наложи внимателна преценка на това дали това има образователна стойност и да се гарантира, че няма да навреди на благосъстоянието на животните. Неестествените „циркови“ похвати и номера нямат образователна стойност. Хуманното отношение към животните трябва да се следи в зависимост от обучението и изпълненията, които правят, като се гарантира съответствие с мерките по член 3, трето тире от Директивата за зоологическите градини. Изборът на видове трябва да е обоснован от	Шоупрограмите и срещите се използват като средство за събуждане на съпричастност и насочване на вниманието към посланията за опазване на видовете. Обществеността все по-добре разбира до какво може да доведе даден вид представяне и поради това някои хора изразяват загрижеността си. Възможно е някои видове и отделни животни да приемат с удоволствие контакта с хората и той да ги стимулира психически, затова те са по-подходящи от други за този вид дейности.

О Б Щ Е С Т В Е Н О О Б Р А З О В А Н И Е И С Ъ З Н А Н И Е

образователна гледна точка и при спазване на изискванията за стопанисване.	
Програми „Гледач за един ден“	
Спазване на указанията за контакт с животните и безопасност — Директива за зоологическите градини, член 3, трето и четвърто тире и Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини. Предоставяне на обучение на персонала за видовете в дивата природа и отношенията с обществеността. Поддържайте групите малочислени и правете резервации за няколко дена седмично.	Тези програми включват обиколки „зад кулисите“ и прекарване на един ден в помощ на опитен гледач. Гледачите могат да споделят основните си познания за животните, създавайки по-силни връзки. Тези дейности може да дадат възможност за потесни, но по-малко натрапчиви срещи и контакти с животните.
Уебсайтове	
Отразяване на декларации за мисия, програми за опазване, научни изследвания и образование. Изграждане на реалистичен и зачитащ достойнството имидж на животните.	Уебсайтовете и ресурсите онлайн могат да предоставят информация преди и след посещението за дейностите за формално и неформално образование, подробна информация за видове, подробности за програми за опазване и научни изследвания, възможности за дългосрочно участие, информация относно избор на устойчив начин на живот и пр.
Напр. Seafood Watch Monterey Bay Aquarium	
Специални събития	
Дни или седмици, посветени на кампанията или темата за опазване на дивите животни. Те може да включват широка гама дейности, като изграждане на щандове с информация, кутии за дарения, игри, състезания, разговори и пр.	
Напр. Кампания за Югоизточна Азия (EAZA-IUCN/SSC)	
Връзки със средствата за масова информация	
Показване на осведоменост относно представянето на животните и отношението към тях пред средствата за масова информация.	Все по-често се използват прессъобщения и участия в ТВ програми не само с рекламни цели и за издигане на престижа на зоологическата градина, но и за предаване на съответната информация във връзка с опазването и за коментари по въпросите на жизнената среда, като екологични бедствия или откриване на нови видове.
„Последване на думите с дела“	
Зоологическите градини се насърчават да предприемат стъпки, за да станат по-устойчиви. Някои заменени и нови елементи могат да бъдат подбрани/проектирани с оглед на устойчивостта.	Показването на посетителите на практически примери за това как самите зоологически градини предприемат действия за устойчивост може да ги насърчи на свой ред да направят нужното.

Пример. Всички обекти за хранене в [зоологическата градина на Хелзинки](#) предлагат само артикули от справедлива търговия и местни органични продукти.

[Зоологическите градини на Аделаида и Монарто](#) действат, провеждат кампании и информират за неизползване на палмово масло („Go Palm Oil Free“), тъй като повечето източници са неустойчиви и насажденията застрашават оцеляването на орангутаните.

„Как можете да помогнете?“

Зоологическите градини се насърчават да използват всички средства, с които разполагат, за да предложат на посетителите подходящи действия по опазване.

Предложения за действия по опазване се включват все по-често във всяка програма/дейност с образователни цели.

Кампаниите на асоциацията на зоологическите градини предоставят образователни материали, предложения за подходящи действия по опазване, както и познания по проектиране и дейности за набиране на средства за членовете.

Някои зоологически градини предоставят на посетителите възможности да изберат екологосъобразни дейности на място, за транспорта или в обектите или магазините им за храни.

[Зоологическата градина на Бристол](#) предлага намаления за зрителите, които пристигат с обществения транспорт.

Раздел „Как можете да помогнете?“ на [зоологическата градина на Дъблин](#).

3 Член 3, трето тире — Подслоняване на животните

3.1 Уебсайтове

3.1.1 Полезни уебсайтове

[Американска асоциация за ветеринарна медицина](#) (напр. евтаназия, дезинфектанти и пр.)

[Австралазийски наръчници за стопанисване](#)

[Австралийски наръчник за биосигурност на зоологическите градини и контролен списък за самостоятелен одит](#) (биосигурност)

[Наръчници за стопанисване и Насоки за стопанисване на AZA](#) (напр. наръчници за хранене, карантини, грижи за животните и др.)

[Brien, M.L., Cherkiss, M.S., Parry, M.W., Mazzotti, F.J. \(2010 г.\) Настаняване на животни от разред крокодили в плен: Съображения за Централна Америка и Карибския басейн](#)

[Британска асоциация на зоологическите градини и аквариумите](#) (напр. хранене, дизайн на заграждения, биосигурност, отровни влечуги, земноводни, риби и безгръбначни, зоонози, обогатяване на жизнената среда, въздействие върху посетителите, оценка на хуманното отношение към животните и пр.)

[Насоки на CITES за транспортиране по суша и вода на живи диви животни и растения](#)

[Общество за съпоставка на хранителните навици на видовете](#)

[Регламент \(ЕО\) № 1/2005 на Съвета, 22 декември 2004 г.](#) (напр. защита на животните по време на транспортиране)

[DEFRA, Обединено кралство \(2012 г.\) Наръчник на Комитета от експерти по зоологически градини](#) (напр. оценка на благосъстоянието на животните и пр.)

[Програма на Disney за обучение на животни](#) (напр. обучение, обогатяване на жизнената среда, отношения между хората и животните)

[ЕК, Хуманно отношение към животните по време на транспортиране](#)

[Декларация на ЕОБХ относно използването на свързани с животните мерки за оценка на благосъстоянието им](#)

[Насоки за обогатяване на жизнената среда. Асоциация на британските и ирландските гледачи на диви животни \(ABWAK\)](#)

[Европейска асоциация на зоологическите градини и аквариумите](#) (напр. хранене, списък на рискови и опасни видове, декларация за евтаназия, зоонози, биосигурност и пр.)

[EGZAC относно контрацепцията при животни от зоологически градини](#)

[Европейска група по хранене в зоологическите градини](#)

[Евтаназия на риби и земноводни, Университет на Корнел, 2012 г.](#)

[Комисия на Флорида за опазване на риби и диви животни, профили на видовете](#)

[Разпоредби на IATA за живи животни](#)

[Международен конгрес на гледачите в зоологически градини](#) (напр. отношения между хората и животните, обогатяване на жизнената среда)

[Ветеринарен наръчник на Мерск за екзотични и лабораторни животни](#) (Здравеопазване на животните в зоологическите градини)

[Минимални изисквания за отглеждане на диви животни — швейцарски стандарти](#)

[Разисквания на Осмата международна конференция по обогатяване на жизнената среда](#)

[Saeugetiergutachten \(Изисквания за хуманно отношение към животните при държане на диви бозайници и други диви животни в немскоезичните държави\)](#)

[Формата на обогатяването](#) (обогатяване на жизнената среда)

[Софтуер за дизайн на заграждения в зоологически градини](#)

[Организация за дизайн на зоологически градини ZooLex](#)

[Zootrition — Софтуер за управление на диетичното хранене](#)

3.1.2 Примери на наръчници за съобразено с вида стопанисване, достъпни онлайн

[Австралийски кодекси за добра практика: Стопанисване на земноводни и влечуги в плен](#)

[Ръководство на AZA относно ресурси за стопанисване на земноводни](#)

[Общи указания на AZA и EAZA за стопанисване на фламинго](#)

[AZA, Ресурси на TAG за слонове](#)

[Наръчник на AZA за стопанисване на орангутани по SSP](#)

[Наръчник на AZA по полагане на грижи за пингвини, 2014 г.](#)

[Кодекси на добра практика за хуманното отношение към животните — частно отглеждане на влечуги \(Виктория\)](#)

[Насоки на EAZA за стопанисване на мармозетки](#)

[Насоки и Стандарти на EAAM за *Tursiops truncatus*](#)

[Наръчник за стопанисване на елазмобранхии](#)

[Насоки за управление на слонове \(BIAZA\) \(2010 г.\)](#)

[Насоки за използването на земноводни и влечуги при изследвания на място и в лабораторни условия](#)

[Ръководство за полагане на грижи за коне Британска асоциация на ветеринарните лекари.](#)

[Стопанисване и управление на видове папагали](#)

[Насоки на IWRC за рехабилитация на диви животни](#)

[Насоки на MYFWS за опазване на морски костенурки](#)

[Наръчник за стопанисване на тукани](#)

[Политика относно излагането на примати в Нов Южен Уелс](#)

[Асоциация на гледачите на носорози](#)

3.2 Списък на общи стандарти, кодове на практика или насоки:

[Американска асоциация на зоологическите градини и аквариумите \(2011 г.\) Стандарти за](#)

[акредитация и свързани политики](#)

[Наредба на Швейцария относно защитата на животните \(Tierschutzverordnung\). Федерален съвет на Швейцария \(2008 г.\)](#)

[Австралазийска асоциация на зоологическите градини и аквариумите \(2000 г.\) Кодове на практика и свързани насоки](#)

[Австралийски стандарти и насоки за хуманно отношение към животните: излагани животни](#)

[Наръчник за грижи и подслоняване на животни, Акредитирани зоологически градини и аквариуми на Канада \(2008 г.\)](#)

[DEFRA, Обединено кралство \(2012 г.\) Стандарти за модерна практика на държавния секретар](#)

[Минимални стандарти на Европейската асоциация на зоологическите градини и аквариумите \(EAZA\) за подслоняването и грижите за животни в зоологическите градини и аквариумите](#)

[Консултативен комитет на Нова Зеландия за хуманното отношение към животните \(2005 г.\). Хуманно отношение към животните \(зоологически градини\) Кодекс на хуманното отношение](#)

[Зоопаркът: нов съюзник в борбата за биологично разнообразие](#) (Насоки за прилагане на испанското законодателство за зоологическите градини, Министерство на земеделието, храните и околната среда на Испания)

3.3 Случаи от практиката

3.3.1 Подслоняване и жизнена среда:

Случай от практиката 9: Успешно подслоняване на мравояди (*Tamandua tetradactyla*)

Автор и снимки: Jennie Westander (главен уредник и началник на отдел „Образование и научни изследвания“, зоологическа градина Parken)

Мравоядите в зоологическата градина Parken в Ёскилстюна (Швеция) се отглеждат в семейна група от едно мъжко и едно женско животно и две малки, родени в зоологическата градина. По данни на ESB размножаването на мравояди в зоологическите градини се постига по принцип трудно.

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Мравоядите се държат в заграждение, осигуряващо достъп както до вътрешни, така и до външни части. Това е необичайно, тъй като повечето мравояди се държат в затворени и сравнително тъмни заграждения. Заграждението се състои от няколко части, за да се даде възможност на животните за избор дали да са близо до другите членове на семейството или по-далеч от тях. Обогатяването на околната среда се състои от многобройни катерушки, стари пънове, големи камъни и естествена растителност извън помещението. Въпреки че животните не са обучени, спокойният им нрав дава възможност на гледачите да влизат в заграждението, за да ги хранят и да почистят мястото.

В това заграждение мравоядите се размножават много добре, предлагат много приятна гледка за посетителите и спонтанно проявяват естествено поведение, тъй като заграждението прилича на естествено местообитание. Поведението и резултатите от размножаването в този вид заграждение показват, че за този вид е полезно да имат достъп до външни съоръжения.

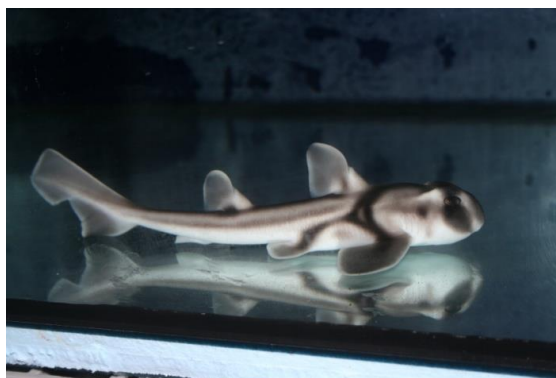
Случай от практиката 10: Стимулиране на размножаване в плен на портджаксънови акули (*Heterodontus portusjacksoni*) чрез промени в околната среда

Автор и снимка: Núria Baylina (уредник, Океанариум на Лисабон)

Две двойки портджаксънови акули се отглеждат от 2000 г. в Океанариума на Лисабон. Двете женски акули достигнали полова зрялост през 2005 г., когато започнали да снасят яйца. Липсвали обаче признаци за съвкупление, както и за производство на жизнеспособни яйца. Мъжките животни достигнали полова зрялост през 2009 г.

Тъй като се знаело, че в дивата природа има размножителен сезон, през който мъжките животни намират женските в крайбрежни води, докато в океанариума температурата на водата е постоянна през цялата година, предполагало се, че е възможно липсата на размножаване да е свързана с липсата на промени в температурата течение на годината. Ето защо през май 2011 г. температурата в контейнера била настроена да симулира годишния температурен цикъл (13—26 °C). Забелязани са първите признаци на съвкупление и първото жизнеспособно яйце било снесено през ноември 2011 г., последвано от второ и трето жизнеспособно яйце през януари 2012 г. Яйцата били изследвани с ултразвук, за да се провери дали са оплодени и да се проследи развитието на ембриона. Първите две малки акули се родили през 2013 г.

Има регистрирани раждания в плен в Австралия от яйца, снесени в диво състояние, но това е вероятно за първи път в света, когато размножаване в плен било постигнато за този вид.

3.3.2 Обогаляване на жизнената среда

Случай от практиката 11: Смяна на аквариума на голяма двойнодишаща риба (*Protopterus*), живееща сама в аквариум

Автор и снимки: Valerie O'Hare, Shape of Enrichment

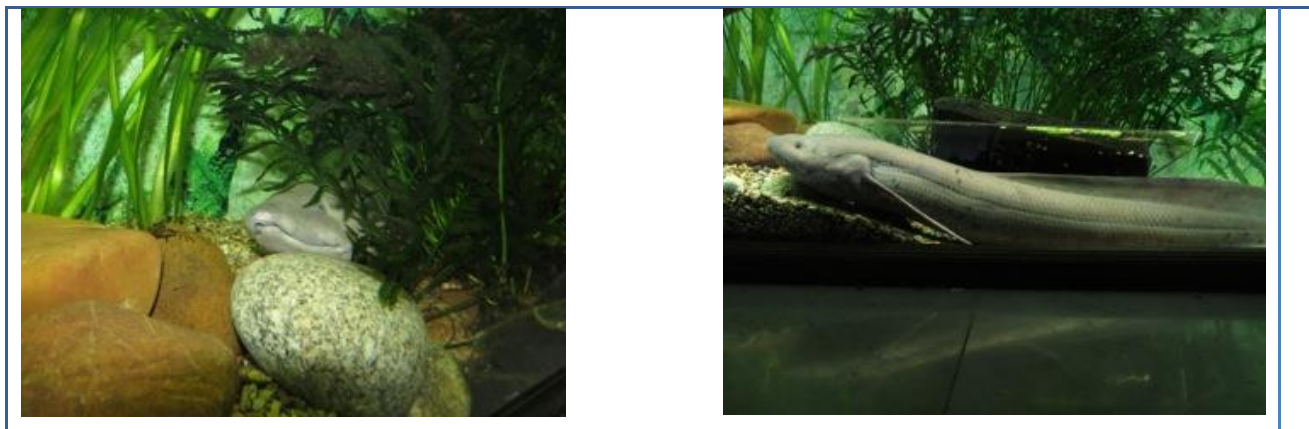
Служителите от аквариума в зоологическата градина на София били обезпокоени, че условията на живот на тази голяма и интересна риба не отговаряли на нейните потребности. Аквариумът бил малък и съдържанието му било твърде елементарно и еднообразно. Рибата живеела в него от доста време и с напредването на възрастта пространството, с което разполагала, ставало все по-ограничено.

След проведената от служителите дискусия за намиране на методи за подобряване на качеството на живот на рибата чрез промени във физическото ѝ местообитание и обогаляване на сензорните възприятия били извършени следните промени:

1. Размер на заграждението: рибата била преместена в двойно по-голям контейнер, намиращ се наблизо.
2. Убежище 1: до предното стъкло на контейнера била поставена разрязана надлъжно на две половини прозрачна пластмасова тръба с диаметър, малко по-голям от този на рибата. Тръбата предоставяла зона, където рибата можела да се чувства скрита, без обаче това да затруднява нейното наблюдение от страна на посетителите.
3. Убежище 2: с помощта на камъни с различни размери, плочка от аспид и пластмасова плоскост била изградена своеобразна пещера — едната ѝ страна съвпадала с предното стъкло на аквариума, осигуряващо безпрепятствено наблюдение за посетителите.
4. Покритие: изкуствена растителност върху пещерата и на други места по субстрата образували две големи скривалища, осигуряващи възможност рибата да остане ясно видима през растителността. От средата на дъното до горния край на аквариума било поставено парче дърво от речен нанос, служещо като допълнително покритие.
5. Възвишения: от наличния чакъл и добавени камъни били образувани два малки хълма в субстрата. Трети хълм бил добавен върху покрива на пещерата.
6. Структура: добавени били камъни с различни размери за разнообразяване на субстрата: с помощта на допълнително парче дърво, изкуствените растения, пещерата и тръбата били осигурени нови стимули за сетивните рецептори на рибата.
7. Осветление: добавянето на пещерата, растителността, хълмовете и парчето дърво от речен нанос осигурили редица по-светли и по-тъмни зони в аквариума.

Неформални наблюдения показали, че рибата използва всички добавени приспособления в аквариума. Особено предпочитание проявявала към убежището от прозрачна тръба, големите камъни и изкуствената растителност. Служителите установили, че новата среда оказала положителен ефект върху рибата — тя станала по-активна и по-интересна за посетителите.

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Случай от практиката 12: Работни форуми по обогатяване на жизнената среда за подобряване на благосъстояние на животните и общественото образование

Автор и снимка: М. Kingston-Jones, (уредник по въпросите на образованието, обогатяването и научните изследвания при природните паркове Howletts и Port Lympne)

В природните паркове Howletts и Port Lympne в Кент (Обединено кралство) са настанени около 100 вида, предимно бозайници. Служители от отдел „Образование“ с професионален опит в областта на хуманното отношение към животните работят съвместно с гледачите за подобряване на благосъстоянието на животните чрез обогатяване на жизнената им среда, добавяйки същевременно ново измерение към възможностите за образование в парковете. Гледачите на колекции в плен правят всичко по силите си за насърчаване на благосъстоянието на животните, но невинаги разполагат с достатъчно време и финансиране за създаването на елементи за обогатяване, каквито биха желали.

За преодоляване на тези ограничения през 2008 г. е създадена инициатива „Работни форуми за обогатяване на жизнената среда“, в рамките на която членове на обществеността плащат за създаване на елементи за обогатяване, които след това проследяват до включването им в загражденията.

- Ученически групи могат да участват в кратки работни форуми на ниска цена за до 15—20 деца едновременно, на които изготвят големи количества прости елементи за обогатяване (напр. ушиване на торби за хесенска храна*1 или почистване и напълване на пластмасови шишета с дребни хранителни артикули).
- Корпоративни групи или групи за изграждане на екип правят предварителни резервации на по-високи цени за изготвяне на по-мощабни елементи за обогатяване на сесии за 1—2 часа или за половин ден. Групите се разделят на екипи, които се състезават помежду си за изготвяне на едни и същи елементи за определено време (напр. устройства за хранене на примати с нова система полиспасти*2) или всеки от екипите работи за изготвяне на част от много по-голям елемент (напр. динамична разклонена система за бабуини*3).

Показатели за успех са положителният отзив от групите (включително доказателства за по-добра комуникация с животните), броят на изготвените елементи и набраните финансови средства. Отзивите са много положителни. Учителите споделят, че когато видели как животните приемат изготвените от тях елементи, това бил най-хубавият момент от посещението им, а в един пример от корпоративен отзив се казва:

„Идеята за проекта за обогатяване е отлична и даде отлични резултати при изграждането на екип. Гледката как всички горили си взаимодействат с изготвените от нас елементи беше фантастична! И досега не мога да си спомня за този ден без вълнение!“

Тези работни форуми се оказали невероятно сполучливи. Гледачите имат възможността да изпитат новите проектирани и изготвени елементи, да съсредоточат усилията си върху по-сложни обогатявания и да подходят към животните по по-разнообразни начини. Освен това форумите носят и печалба, която може да се инвестира повторно за разработване на нови идеи.

*1 <http://www.youtube.com/watch?v=N5cp4FbYwcY>

*2 <http://www.youtube.com/watch?v=UZEZBQOWuMs>

*3 <https://www.facebook.com/photo.php?v=10150722797150207&set=vb.185861671462824&type=3&theater>

3.3.3 Отношения между хората и животните

Случай от практиката 13: Стимулиране на кърмене от майка слоница

Автор: Endre Sós (главен ветеринарен лекар, зоологическа градина на Будапеща). Снимка: Зоологическа градина на Будапеща

Десетгодишната слоница Ангела пристигнала в зоологическата градина на Будапеща по препоръката на Европейската програма за застрашени видове (ЕЕР). Тя дошла през есента на 2010 г. като необучен индивид. Препоръката на ЕЕР била това животно да се държи в условия на защитен контакт. По същото време екипът от гледачи на слонове също минавал от режим на свободен към режим на защитен контакт. Единодушно било решено, че обучението на Ангела трябва да започне незабавно.

Професионален инструктор за животни работил с гледачите и ветеринарните лекари по практическите и теоретичните основи на обучението. Важни приоритети били спечелване на доверието между животното и гледачите и медицинското обучение за лекуване на ходилата и събиране на проби. Крайната цел била чифтосване на това животно с млад слон. Резултатите се обсъждали постоянно, дори след всяко учебно занятие. Напредъкът бил бавен, тъй като се внимавало да не се прибързва много, за да не се загуби доверието на Ангела и да не се допусне връщане назад поради прибързан или болезнен ход. Напредъкът бил впечатляващ, тъй като Ангела се оказала добър „ученик“ и се работело систематично. Някои действия изисквали повече време и трябвало да бъдат повтаряни, когато това се налагало. За установяването на бременност трябвало да се взема кръв ежеседмично в течение на три месеца.

Програмата за обучение се оказала наистина жизненоважна, когато Ангела родила първото си слонче през февруари 2013 г. Женското слонче се появило по-рано от очакваното и почти 50 часа не искало да суче, като през това време се правело всичко възможно за избягване на ръчното хранене. При постигнатото с обучение сътрудничество на Ангела тя била ръчно захранвана с мляко, за да свърже слончето млякото с мамилата. За да се осигури достатъчен достъп до коластра, се наложило Ангела да бъде веднъж упоена, за да може слончето да се постави ръчно на мамилата. Използвало се и хранене от бутилка, но усилията да се насърчи слончето да поеме мамилата продължили. След 48 часа слончето започнало най-сетне да търси мамилата на правилното място, но към този момент Ангела била много уморена и не му позволила да суче.

На допълнително учебно занятие било привлечено вниманието на Ангела, което дало възможност за ръчно инжектиране на болкоуспокояващо. Когато и майката, и слончето се почувствали по-добре, връзката била установена и започнало нормално кърмене от майката. Без предварителното обучение и настойчивото насърчаване на кърмене от майката, единствената възможност би била ръчното хранене, което при слоновете има нисък коефициент на успеваемост.

Случай от практиката 14: Управление на ветеринарномедицински процедури чрез обучение за поведение на сътрудничество при делфини (*Tursiops truncatus*)

Автор и снимка: Claudia Gili (директор на службите за наука и ветеринарна медицина, Acquario di Genova)

През 2001 г в аквариума на Женева женски делфин започнал да проявява необичайно поведение, изразяващо се в спускане до дъното на аквариума подобно на загуба на съзнание. Това поведение траело броени минути, но през следващите дни се повторило неколкократно. След първия такъв епизод делфинът бил поставен под денонощно наблюдение, извършвано от персонала на аквариума, за да се гарантира, че в случай на нужда ще може да бъде спасен. Диференциалната диагноза включвала хипотеза за възможни неврологични проблеми, епилепсия и свързани с нея синдроми, сърдечна недостатъчност и др. Независимо от това фактът, че животното никога не губело вниманието и апетита си (като дори се хранело скоро след въпросните епизоди), навел ветеринарните лекари на мисълта, че тези епизоди вероятно не са патологични, а поведенчески, като те дори се засилвали при извикване на животното на повърхността с помощта на риба.

Ветеринарният екип извършил неврологичен преглед, ехокардиограма, ехографски изследвания на корема и овариалните цикли, били взети и кръвни проби. Всички тези медицински процедури били извършени чрез използване на поведение на сътрудничество в резултат на обучение — по-конкретно склоняване на животното да приеме закрепен към тялото му монитор (холтер) за дистанционно снемане на електрокардиограма. Успоредно с това поведението на делфина било заснето с видеокамера, в резултат на което била анализирана сърдечната функция при спиране на дишането и гмуркане. Животното било подканено да плува свободно с тези устройства, прикрепени с вендузи в продължение на половин час, през който да се регистрират показанията, след което било повикано обратно и поощрено.

Анализът на тези резултати и на показателите, получени от проследяването на хормоналните цикли, показал, че животното е здраво и че поведението му е свързано с периода на овулация, като целта му била да привлече други животни. В конкретния случай целта била да привлече и инструктори, тъй като те непреднамерено поощрявали въпросното поведение.

Изследванията с други делфини в плен и внимателното наблюдение на поведението в аквариума на Женева потвърдили, че става въпрос за поведение преди чифтосване при животни както от мъжки, така и от женски пол. То не било толкова необичайно и било дори наблюдавано и описано при делфини в дивата природа. Случаят бил представен на международна конференция, с което било подпомогнато по-доброто разбиране и разпознаване на този модел на поведение в условия на плен.

3.3.4 Ветеринарномедицински грижи и програма за хранене

Случай от практиката 15: Хранителни и ветеринарномедицински изследвания

Автор и снимка: Romain Pizzi, Кралско зоологическо общество на Шотландия

Пингвините *Pygoscelis papua*, живеещи в дългосрочен плен в голяма, самовъзпроизвеждаща се популация в зоологическата градина в Единбург, били подслонени всички заедно във външно заграждение с голям басейн. Според персонала обаче през последните години развитието на тази популация не било особено успешно. Считало се, че една от причините за това влошаване била въведената в края на 1997 г. промяна на хранителния режим, при която пресният меджид (*Merlangius merlangus*) бил заменен със замразена атлантическа херинга (*Clupea harengus*), комбинирана с витаминни добавки. Съществували също така съмнения за наличието на други фактори, като например инфекциозни болести. Бил извършен анализ на резултатите от 743 аутопсии на пингвини *Pygoscelis papua* (1964—2004 г.), чийто хранителен режим бил променен от пресен меджид на замразена херинга с витаминна добавка.

При пингвините на зряла възраст, хранени със замразена херинга с витаминна добавка, бил установен:

1. 19 % спад на петгодишната кумулативна вероятност за оцеляване при хранителен режим, състоящ се от замразена херинга, в сравнение с птиците, хранени с пресен меджид.
2. Ръст от 5,95 до 23,36 % на средната годишна смъртност на животните в зряла възраст.

Хранителен анализ на наличните видове риба за хранене и сравнение с антарктически крил (*Euphasia superba*)

	Пресен меджид	Замразена херинга с витаминна добавка	Антарктически крил
Мазнини	3,9 %	15,9 %	2,8 %
Витамин Е	0,74 mg/kg	28,08mg/kg	0,78mg/kg

Промяната на хранителния режим през следващите пет години на син меджид (*Micromesistius poutassou*), съдържащ 3,5 % мазнини и 0,73 mg/kg витамин Е, довела до намаляване на годишната смъртност в зряла възраст до 5,75 %, като репродуктивността (оцеляване на пилетата до оперушинване) се повишила от 50 % (n=26) до 93 % (n=46).

След 2010 г. била извършена промяна с устойчив улов на видове мерлуза с много сходно хранително съдържание с това на синия меджид и при проследяване на оцеляването на пилетата до оперушинване. Резултатите били сходни с тези при синия меджид. Била отправена препоръка и до други колекции, включващи пингвини *Pygoscelis papua*, че идеалната храна за птиците е замразен меджид (*Merlangius* и *Micromesistius* spp.) с ниско съдържание на мазнини или видове мерлуза (*Merluccius* spp.), които са по-близки по хранително съдържание до естествения хранителен режим на вида, състоящ се от антарктически крил (*Euphasia superba*), към които два пъти в седмицата следва да се добавят 25—50 mg тиамин (витамин В1).

3.4 Оценка на благосъстоянието на животните в зоологическите градини

Оценката на благосъстоянието на животните е част от отговорното управление на зоологическите градини. Рутинното управление на животните в зоологическите градини, както и промените в практиките на стопанисване или в загражденията може да се съпровождат с научна оценка на благосъстоянието на животните. Подобно систематично оценяване изисква добро познаване и разбиране на целевите видове и специфичните им условия. Оценката на благосъстоянието на животните може да се основава на мерки за осигуряване на условия (подход, основан на ресурсите) или на реакциите на животните (подход, основан на животните).

3.4.1 Подход, основан на ресурсите, за оценка на благосъстоянието на животните

При законодателните режими и схемите за сертифициране акцентът е поставен върху мерки за предоставяне на грижи, които може да се окажат по-лесни и по-практични за контрол. Оценката на подслоняването изисква грижи, позволяващи прояви на естествено поведение на животните от всички възрасти и всякакви физиологични статуси, както и възможности за изразяване на естествено поведение. Поради тази причина инспекторите трябва да притежават специфични знания за съобразяване на общите подходи на оценка към специфични контексти. Общите грижи могат да бъдат директно проследявани и изисквани от персонала и може да включват:

Подслоняване и жизнена среда:

- Подходящ ли е за животните дизайнът на заграждението (триизмерно пространство, използвани материали, различни отделения — вътрешни и външни, и пр.)?
- Подходящ ли е субстратът? Има ли различни видове субстрат, даващи възможност на животните да изпълняват различни форми на поведение?
- Позволява ли обзавеждането да се покаже естествена дейност? Дава ли то възможност за самозащита или скриване от посетителите, ако е необходимо?
- Добре подбрани ли са температурата, осветлението, вентилацията, качеството на водата и други параметри на жизнената среда? Предоставен ли е избор за различни степени на интензивност на тези параметри?

Обогатяване на жизнената среда:

- Използва ли се обогатяване на жизнената среда? Ако да, уместно ли е то (напр. възможности за катерене, проучване и пр.)? Има ли план/рутина в тази връзка? Подлага ли се на периодична оценка?
- Осигурява ли обогатяването на жизнената среда сложност и известна степен на контрол на средата от страна на животните?
- Подходяща ли е социалната група за съответните видове и индивиди?
- Въведени ли са процедури за обучение? Как и за каква цел се провеждат те?

Отношения между хората и животните

- Какви са отношенията с гледачите? Съобразени ли са с видовете установените връзки и безопасността?
- Има ли рутинно наблюдение на поведението на животните? Как се осъществява то и какъв вид информация с регистрира?
- Какво е въздействието на зрителите върху тази конкретна група? Какви мерки се предприемат за справяне със смущенията, предизвикани от посетители (напр. визуални бариери)?
- Има ли преки контакти между посетители и животни? В какъв контекст? Под надзор ли става?
- Има ли място или процедура за залавяне, ограничаване и превоз на животни?

Програма за ветеринарномедицински грижи:

- Има ли програма за ветеринарномедицински грижи (напр. профилактичен подход)? Има ли съоръжения, даващи възможност за добра профилактична и терапевтична ветеринарномедицинска практика? Има ли зоологическата градина система за ветеринарномедицинска документация?
- Въведени ли са мерки за биосигурност? Има ли процедури след пристигане на животни, които са съобразени с изискванията за биосигурност?
- Има ли зоологическата градина политика за евтаназия? Въведени ли са протоколи?
- Използва ли зоологическата градина материали от аутопсии?
- Съобразено ли е управлението на колекцията (придобиване и умъртвяване на животни, идентификация на животните, контрол на фертилната популация) с аспекти на благосъстоянието?

Програма за хранене

- Съобразена ли е програмата за хранене с нуждите на животните? Налице ли е подходящо подаване на питейна вода?
- Има ли съоръжения и оборудване за изпълнение на програмата за хранене при подходящи условия?
- Съобразено ли е подаването на храна с поведенческите нужди на животните и по-специално във връзка със сезоните (напр. зимен сън)?

3.4.2 Подход, основан на животните, за оценка на благосъстоянието на животните

Въпреки обичайно използвания подход, основан на ресурсите, за измерване на благосъстоянието на животните, акцентът се е изместил към по-непосредствен и точен подход, свързан с начина, по който животните реагират на жизнената си среда.

Понятието „благосъстояние“ е неутрално и може да варира от много лошо до много добро. В миналото при оценката на благосъстоянието ударението се поставяше върху липса на страдания, така че показателите бяха свързани с физиологичните и поведенческите реакции на стрес. Днес внимание се обръща и на това как се чувстват животните. Комбинация от тези показатели се използва и за изводи относно емоциите на животните.

Определянето на степента, до която животното се приспособява към своята жизнена среда, включва подходи като измерване на поведенческите реакции, физиологичните реакции и здравословното състояние. Никой от посочените вече показатели, основани на животните, не може да даде сам по себе си оценка на благосъстоянието, но ако се разглеждат съвместно твърде голям брой от тях, това може да доведе до противоречива оценка. Интегрираният подход ще даде по всяка вероятност оптимална картина за състоянието на животното.

Едно кратко посещение на зоологическата градина не е по принцип достатъчно за извършване на пълна, основана на животните, оценка на благосъстоянието им, но много голям обем информация може да бъде предоставен от персонала и от допълнително наблюдение. Винаги е важно да се знае контекстът, в който животните се държат по определен начин, честотата на определени форми на поведение, както и техния физиологичен и здравословен статус. Да се наблюдава поведението е по-сложно от правенето на моментна снимка. По-долу са изложени някои от обичайните въпроси, които могат да помогнат за допълване на подхода, основан на ресурсите:

Общо поведение

- Естествена ли е дейността на животните (поток от естествени модели или поведение)?
- Използват ли животните пространството и неговите елементи при своите дейности?
- Проявяват ли животните нормални модели на поведение при рутинни дейности (пощене, хранене, почивка)?
- Проявяват ли животните модели на търсещо/проучващо поведение? Игрят ли?

Социално поведение

- Проявяват ли животните нормални социални отношения (нормално пощене, малки степени на явна агресивност)?
- Въпреки че някои малки степени на агресивност са нормални при социалните видове, продължителни ли са агресивните модели или ескалират лесно до явна агресивност?
- Успешно ли животните отбягват или се защитават от други животни?

Взаимодействия между животните и хората

- Успешно ли животните избягват посетителите?
- Лесно ли животните подновяват своите модели на действие, след като са били смутени от посетителите? Или ги прекъсват окончателно?
- Опитват ли се животните да отбягват взаимодействие с хората, или са кротки и готови да се включат в такива взаимодействия?
- Когато е приложимо, страхуват ли се животните от гледача или от намеса на гледача в заграждението? Или има позитивна връзка между процедурите на гледача и животните?

Необичайно поведение

- Изглеждат ли животните отегчени и/или ограничени в определена зона от заграждението?
- Има ли животни, показващи някакви форми на необичайно поведение (самонараняване, стереотипи, прекомерно хранене или пиене, прекомерно бездействие, хиперактивност и пр.)?

Физическо състояние и здраве

- Добре ли изглеждат животните (очи, нос, общ външен вид, тегло)?
- Какво е състоянието на козината или перушината на животните?
- Без наранявания ли са животните?
- Изглеждат ли движенията им обичайни?
- Проявяват ли животните поведение на самозащита (симптом на болка)?
- Показват ли животните друг симптом на заболяване?

3.4.3 Показатели за благосъстоянието на животните

В [Наръчника на Комитета от експерти по зоологически градини \(Обединено кралство\)](#) е дадено подробно описание на поведенческите реакции, физиологичните реакции и здравословното състояние, както и предимствата и недостатъците на използването им като показатели за благосъстоянието.

Използване на показатели за поведението

Поведенческите реакции на животните са най-преките показатели за начина, по който те се справят със заобикалящата ги среда. Да се измерва поведението е практично, тъй като най-често това не нарушава текущите действия на животните. Препоръчително е животните да се наблюдават известно време и да се прецени как реагират на посетителите, гледачите, рутинното подслоняване и стопанисване. Оценката на поведението може да се извърши лесно от умели и внимателни гледачи и поради това тя е най-ранният потенциален сигнал за нарушено здраве и благосъстояние.

Поведение, което може да е признак за лошо благосъстояние:	Поведение, което може да е признак за добро благосъстояние:
- Реакция на възбуда с краткосрочно прекъсване на текущото действие- Застиване и други форми на поведение на подтиснатост	- Поведение с различни форми на подход (извършвано спонтанно или при тестове за предпочитание или мотивация за положителни ресурси.

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

- Поведение на отбягване/избягване (поотделно или групово — проявено спонтанно или при тестове за предпочитание и мотивация)- Висока степен или извадено от контекста поведение (необичаен подход, гонене, хапане, ритуални жестове, пози на подчиненост и пр.)- Изолиране от социалната група- Промени в моделите на обичайните действия (прекомерно бездействие или прекомерни движения)- Промени на поведението при хранене (загуба на апетит или прекомерен апетит)- Промени в репродуктивното поведение (включително смущения при майчинската грижа, убийство на новородено и пр.)- Промени на позите и/или движенията (напр. прекомерно тичане, скачане, люшкане)- Промени в поведението за защита от хищници- Промени в когнитивната функция (загуба на способност за учене/памет)- Прекомерно пощене на самото себе си (или на друго животно), чесане или самонараняване (напр. скубане на козина или кълване на перушина)- Стереотипно поведение: (двигателно, орално или друго)- Неуместни действия или действия без подбуда	- Форми на естествено активно поведение (напр. катерене, търсене, плуване и пр.)- Проучване- Игра- Подходящи степени на пощене на самото себе си (или на друго животно)- Подходящи форми на поведение за отпускане (почивка)- Общо многообразие на функционалното поведение- Изражение на лицето, пози на тялото- Издаване на звуци

Как да се избере базова стойност на показателите за поведение?

При оценка на поведението може като базова стойност да се използва:

- поведението на индивиди, групи или популации от различни институции в плен при ситуации, в които възможностите им за поведение са били неограничени; или
- репертоар от форми на поведение, описани за същите животни в дивата природа.

Показателите за поведение са много важни като подходящ контекст за интерпретация на физиологичните мерки. Въпреки това те също имат някои ограничения поради проблеми с наблюдението и интерпретацията.

Използване на физиологични показатели

Широк набор от физиологични показатели може да предостави полезна информация за това как даден вид се справя с жизнената си среда. Тъй като обаче те често са трудно приложими извън условията на изследване, само някои от тях се използват на практика в контекста на зоологическите градини.

Често пъти е по-добре да се използват неинвазивни подходи, като измерване на кортизол във фекалиите, за да се избегнат реакции на стрес, дължащи се на работа с животни и вземане на проби от тях, които биха изопачили резултатите.

Един алтернативен модерен подход е да се приучат животните към ветеринарномедицински процедури, в резултат на което те предлагат доброволно части от тялото си за събиране на биологичен материал. Когато това е невъзможно, могат да се използват валидирани протоколи за пробовземане, така че процедурата да създава минимален стрес.

Някои примери за физиологични показатели са следните:

- Глюкокортикоиди и метаболити
- Адреналин, норадреналин
- Сърдечен ритъм
- Температура
- Кръвно налягане
- Честота на дишането
- Кръвни показатели (напр. хематокрит)

Защо е трудно да се интерпретират кортикостероидите?

- Те участват главно в регулирането на енергията от обмяната на веществата, така че върхови стойности може да се открият, когато организъмът има нужда от енергия, но не е стресиран (напр. дневен ритъм, секс, репродуктивен статус, хранителен режим, сезонност, социален статус).
- Те са признак за физиологична възбуда, но не показват дали животните приемат добре или зле дадена подбуда. Така например сексуални действия, доброволни физически упражнения или страх са различни емоционални състояния, в които се произвеждат тези хормони. Решението за правилно интерпретиране на хормоните в съответния контекст се състои в допълнителен анализ на поведението.
- Невинаги е лесно да се постигне съпоставка с индивидуални или дори видови базови равнища.

Използване на показатели за здравословното състояние

Здравето е един от най-важните елементи за благосъстоянието на животните, но са възможни случаи, когато лошото здраве не предизвиква субективни усещания като болка или неразположение.

Могат да се използват някои лесни показатели за оценка на добро или лошо здравословно състояние. Продължителната стресова реакция води до промени в целия организъм и потискане на имунната система, свързани по принцип с ръст на разпространението на болести. Сред показателите за тези

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

продължителни състояния са измервания за растеж, физически статус, репродуктивен статус (мъртви раждания, интервали между две раждания, родителско поведение и пр.), разпространение на болести и смъртност.

Показатели за лошо здравословно състояние	Показатели за добро здравословно състояние
- Спад на нормалната активност или изолация от социалната група- Загуба на физически статус- Матова козина или перушина- Окуцвяване и/или необичайни пози на тялото- Смущения на апетита- Храносмилателни смущения (повръщане, необичайни фекалии и пр.)- Секрети от очите или носа или необичайна честота на дишането- Повишена температура- Наранявания и рани- Загуба на косми или перушина и кожни обриви- Прекомерно чесане- Необичайно поведение- Липса на или прекомерно издаване на звуци- Признаци на специфично за вида поведение при болка	- Нормални модели на активност и почивка- Добро физическо състояние- Лъскава козина или перушина- Нормални движения и пози на тялото- Нормален модел на ядене и пиене- Очевидно нормално функциониране на храносмилането- Чисти очи и нос и нормална честота на дишането

Когато се анализира здравословното състояние на животните, е важно да се отбележат специфичните за вида признаци на болест, тежестта на заболяването и до каква степен то засяга благосъстоянието на животното. Понякога непосредственото наблюдение и рутинната проверка се нуждаят от допълване с други средства за поставяне на диагноза.

Признаци за болка

Признаците за болка и страдание не са определени добре за много видове от зоологическите градини. За целите на еволюцията не е добре да се показват такива признаци, тъй като те биха увеличили вероятността от нападения от други животни или хищници, така че в резултат на еволюцията много видове показват силно ограничени признаци за болка. Важно е обаче да се отбележи, че физиологични, поведенчески и анатомични данни сочат, че всички гръбначни и много ракообразни животни имат способността да усещат болка и следователно да страдат от нея. Ето защо трябва да се има предвид, че ако при даден синдром, болест или ситуация дадено гръбначно животно (напр. човек) изпитва болка, те ще са болезнени и за друго гръбначно животно, дори ако то не показва симптоми за болка, каквито показват хората.

Гериатрични животни

Все повече животни в зоологическите градини живеят по-дълго и гериатричните заболявания стават по-чести. Старостта не е сама по себе си болест. Като правило животните не стават по-бавни или по-малко активни поради напреднала възраст. Те могат обаче да станат по-бавни или по-малко активни поради остеоартрит, сърдечна, бъбречна или чернодробна дисфункция или други синдроми на заболявания в напреднала възраст. Проявените клинични признаци може да са трудно доловими и неспецифични. Важно е поради това ветеринарните лекари и гледачите да работят съвместно за регистриране на малки промени в поведението и да проверяват тези, които може да се окажат трудно доловими признаци на сложно

заболяване. След като бъде поставена диагноза, важно е тези болести да се лекуват до степен, която да осигури качество на живота. Ако липсват ресурси или терапии за поддържане на животното в добро качество на живота, може да се помисли за евтаназия.

3.4.4 Оценка на емоциите на животните в зоологическите градини

Оценка на емоциите може да се извърши само косвено, тъй като животните не могат да кажат какво чувстват. Поведенчески и физиологични показатели се съчетават често с аргументи за аналогия с хората (специфична за вида оценка на болка и страх). Специално внимание се препоръчва при поведение, което може да е признак на позитивни психични състояния, напр. игра, или при форми на естествено поведение, като катерене, пощене, плуване или търсене, както и при поведение, което може да е признак на негативни психични състояния, напр. форми на необичайно поведение, като импулсивно скубане на косми или крачене, прекомерни почивки или криене.

Оценка на емоциите на животните в зоологическите градини			
Тест	Цел	Описание	Пример
Предпочитани тестове	За определяне на специфични нужди и изводи относно позитивни и негативни психични състояния	Избор на животните между ресурси	Дървесната кора е предпочитан пред сламата субстрат при качулати макаци от Силавеси
Тестове за мотивация		Животните биват принудени да заплатят определена цена (напр. бутане на врати с тежести, натискане на копчета, вървене срещу вятъра, катерене по рампи и пр.) за достъп до желан ресурс	Норките са силно мотивирани да получат достъп до водата
Тестове за когнитивни изкривявания	Установяване на песимизъм или оптимизъм при животните	От животните се изисква да реагират на двойствени подбуди (с позитивни и негативни компоненти)	Европейските скорци са по-оптимистични в обогатени и големи кафези
Тестове за тревожност	За измерване на тревожност и страх.	Различни тестове, като тестове на открито, тестове „elevated plus-maze“, тестове за неофобия.	Изолираната риба е по-неофобна от рибата със социален контакт.

Използване на подходи за качество на живота и качествени подходи

Концепцията за „качество на живота“ доведе до разработването на многомерни индекси за оценка, свързани с различни аспекти на лошото и доброто благосъстояние. Това са основани на животните маркери, свързани с поведението и физиологията.

Докато при хората оценката за качество на живота се основава на данни от самите тях, при животните в зоологическите градини тя се извършва чрез въпросници, попълвани от гледача. В съответствие с този

подход е качествената оценка на поведението на животните, при която са разработени научно проверени методи за качествено описание на личностни черти и емоции на животните, съотнесени към количествени измервания на поведението и физиологията.

С тези подходи, приложени към управлението на животните в зоологическите градини, се използват знанията на гледачите за отделните животни и различни подробности за тях. По този начин се допълва наличната количествена информация. Има доказателства, че този подход е както надежден (измерванията, направени от един и същи наблюдател в различни моменти или от различни наблюдатели, показват сходни резултати), така и валиден (измерените параметри при оценката са най-приемливи и са в съответствие с други, известни вече измерени стойности).

Пример

В Чикагското зоологическо общество са разработени 12 специфични за съответния вид таблици с данни за благосъстоянието (Welfare Score Sheets, WSS) на базата на качествена оценка от гледачите. Процесът включва дизайн на WSS, кръстосано валидиране на някои специфични показатели на WSS и тестване на прилагането на управление по WSS (за допълнителна информация вж. Whitham and Wielebnowski, 2009 г.).

3.5 Дизайн на загражденията

3.5.1 Дизайн на заграждения за излагане (включително водни контейнери и аквариуми)

Добрият дизайн на вътрешните и външните заграждения предоставя възможност:

- на животните да проявяват най-важните естествени форми на поведение (включително на птиците да хвърчат, излитат и кацат безопасно) и да се крият, оттеглят или заслоняват от евентуални източници на смущение (напр. други животни, посетители, неблагоприятни атмосферни условия), когато се налага;
- на гледачите да извеждат и изолират болни или здрави животни, да въвеждат безпрепятствено нови животни, да следят здравословното състояние и поведението. Загражденията, които са достатъчно гъвкави, за да дават възможност за отделяне на подгрупи от животни, може да се окажат много полезни за някои видове през размножителните периоди;
- за лесно поддържане и почистване на мястото;
- на посетителите за безопасно, поучително и приятно преживяване, докато разглеждат животните и заобикалящата ги среда.

Чрез добър дизайн на вътрешните и външните заграждения се избягват:

- съперничество между животните и поява на конфликти в групата;
- смущение поради прекалено натрапчиво присъствие на посетители, хищници или всякакви други отблъскващи фактори (като пътеки или механични съоръжения през загражденията на животните; прекалено открити или биещи на очи изгледи към заграждението);
- разпространението на болести и проблеми за сигурността, които може да засегнат както животните, така и хората.

3.5.2 Отделения за преспиване и съоръжения за престой извън обсега на посетителите

Необходимостта от отделения за преспиване зависи от дизайна на заграждението, стопанисването, климата и вида на животните (напр. рискови или опасни).

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

В последно време има тенденция да се дава възможност на животните да прекарват по-голямата част от времето в основното си заграждение. Много често то се състои от вътрешни и външни зони и животните се обучават да отиват за определени цели в съоръжения извън обсега на посетителите.

Отделенията за преспиване са предназначени за почивка през нощта или за временно ограничаване на животните, но в някои случаи може да се използват за държане на болни или наранени животни.

За настаняване на животни за по-продължителни периоди от време може да се предвидят съоръжения за престой извън обсега на посетителите. Добре подбраните помещения дават на животните възможност за удобна нощна почивка в място с подходящо оборудване, субстрат и заобикаляща среда, където да могат да се движат и да се оттеглят при евентуална заплаха от друго животно.

Какво оборудване е подходящо за почивка?

Места за кацане за петли; повдигнати платформи за спане за много бозайници (напр. тигри); гнезда за спане за някои примати; кутии за гнездене за много птици и видове бозайници; пясъчни басейни за слонове.

Проявата на обичайните модели на естествено поведение е важно и за зоните за престой извън обсега на посетителите. Тези съоръжения позволяват на гледачите лесно да извеждат и изолират животните, да следят здравето и поведението им, както и лесно да почистват и поддържат мястото.

3.5.3 Допълнителни източници:

www.zoolex.org

[John Coe Zoo Design](#) (Дизайн на зоологически градини)

[Secretary of State's Standards of Modern Zoo Practice](#) (Стандарти на държавния секретар за практиките на модерните зоологически градини) (DEFRA, Обединено кралство) (Specialist exhibits, App 8)

[Асоциация на британските и ирландските зоологически градини и аквариуми](#)

[Европейска асоциация на ветеринарите лекари в зоологическите градини и дивата природа](#)

3.6 Обогаляване на жизнената среда

За да може да се премине към обогатяване на жизнената среда на животните, трябва да са вече налице основните елементи за подслоняване на животните и да са задоволени биологичните им нужди и нуждите за опазване на вида. Това включва подходящ дизайн на заграждението, взаимодействия с гледача и посетителите и ежедневните рутинни дейности по стопанисването.

Важно е обогатяването да не се използва за компенсиране на неадекватно подслоняване или стопанисване в дългосрочен план, въпреки че то може да е приемливо като краткосрочна мярка за подобряване на физиологичните и психологичните функции на животното, докато не бъдат довършени работите по алтернативно, подобро подслоняване.

Оскъдно обзаведени заграждения могат да бъдат подобрени чрез разработване на програма за интерактивни мерки за настаняване там животни; това няма да е обогатяване в истинския смисъл на думата, а опит за подобряване на благосъстоянието до базово равнище чрез повишаване на нивата на естествена активност. В крайна сметка животните от оскъдно обзаведени заграждения могат да бъдат преместени в подходящи за тях заграждения. Всички видове могат да имат полза от обогатяване на жизнената среда.

Не е обогатяване предоставянето на елементи, които не обогатяват средата

Автор и снимка: Heather Bacon (Университет на Единбург)

Безинтересното циментово заграждение не е подходящо за задоволяване на нито една от поведенческите нужди на американската черна мечка (катерене, плуване, копаене, търсене).

Храна, вода и подслон са наистина осигурени, но изискванията за опазване на вида и биологичните нужди на вида надхвърлят ограниченията на тези основни животоподдържащи средства и не са изпълнени. Предоставянето на пънове не се смята за обогатяване поради две причини.

1. За да може битът на животното да бъде обогатен, дизайнът на заграждението трябва да задоволи биологичните изисквания на вида.
2. Мечката няма стимул да прави нещо с пъновете; те не предлагат физическо обогатяване.

3.6.1 Планиране на обогатяването:

Важно е програмите за обогатяване на заобикалящата среда да са планирани и записани. На първо време това може да изглежда контрапродуктивно, тъй като се създава впечатлението, че намалява възможностите за спонтанност от страна на гледачите. Една всеобхватна програма за обогатяване изисква обаче достатъчен резерв от обогатяващи елементи, обучение на гледачите и избягване на повторения, а това е почти невъзможно, ако няма изготвен план за обогатяване.

Първоначално планът може да започне с изготвянето на списък от безопасни, съобразени с вида елементи за обогатяване от всички категории на обогатяване. Елементите за обогатяване са временни артикули, които могат да се добавят към жизнената среда на животното. Те не са постоянни предмети или трайно обзавеждане в заграждението. Важно е обогатяването да обхваща всички категории, както е показано на следващата диаграма:

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Категории на обогатяване		
Снимки от: Heather Vascon (Университет на Единбург)		
Вид на обогатяването	Описание	Примери
Материално обогатяване	Материали за постелки, разклонения, дупки, кутии за гнездене, стълбове, субстрат, подходяща растителност и пр.	
Обогатяване за занимания	Естествени или направени от човека предмети, които могат да се пипат, напр. играчки, конуси за пътна маркировка.	
Обогатяване за хранене	Осигуряване на дейности, свързани с храната, новаторски хранителни елементи и прибори за хранене, разпръснатата храна и пр.	
Обогатяване на сензорните възприятия	Набавяне на нови или познати аромати, звукове, визуални или осезаеми подбуди и пр.	

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Категории на обогатяване			
Снимки от: Heather Vasop (Университет на Единбург)			
Вид на обогатяването	Описание	Примери	
Когнитивно обогатяване	То може да се препокрие с други подходи, но е свързано по-специално с придобивки, представляващи интелектуални предизвикателства, които използват характерното за много животни желание да работят за награда (храна, постигната чрез усилие).		
Социално обогатяване	Осигуряване на вътревидови или междувидови подбуди; обучението и отношенията между животните и хората може също да се разглеждат като подходящи техники за обогатяване при някои видове (в някои случаи запазването на естественото поведение на вида налага свеждане до минимум на контактите между животните и хората).		

3.6.2 Програми за обогатяване и схеми на честотата

Има различни програми за обогатяване. Те могат да бъдат от сравнително прости до по-сложни. Колкото повече са проучванията и планиранията на програмата за обогатяване, толкова по-голяма е вероятността тя да бъде ефективна за животните. По-долу са дадени някои примери на програми за обогатяване за мечки:

Проста програма за обогатяване за мечки			
Естествено поведение	Излага ли се на показ поведението в зоологическата градина?	Обогатяване насърчаване поведението за на	Проекти за постигане на желаното поведение за на
Самостоятелно: чесане и плуване	Да	Предоставяне на възможности за чесане чрез закрепване на четки към съоръжения в заграждението Плаващи играчки в басейна	Снабдяване на басейна с пръскачка

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Сензорно: Миризма	Да, но само при случайни подбуди	Използване на различно обонятелно обогатяване	
Поведение за приготвяне на леговище	Да, слама в зоната	Набавяне на слама, сухи листа и възможности за леговище в заграждението, също и за влизане в него през деня	

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Гореизложената програма има следните ограничения:

- Ограничено използване на различни категории на обогатяване
- Липсват конкретни указания за обонятелно обогатяване
- Няма указания за честотата на обогатяване
- Може лесно да стане еднообразна и скучна (т.е. престава да бъде обогатяване)

По-добър пример на програма за обогатяване, обхващаща повече категории на обогатяване (както бе описано по-горе), е следната:

Пълна програма за обогатяване за мечки	
Седмица 1	
Ден 1	Купчина сухи листа, моркови, разположени за търсене, конуси за пътна маркировка, листа от бананова палма
Ден 2	Листа от черница, хранилки с пъзел, пръскане с лавандула, каменни насипи
Ден 3	Пръски от кисело мляко, слама, бамбукови хранилки, автомобилна гума
Ден 4	Пожарен маркуч играчка, кокосови орехи, пресен бамбук, торби с хесенска храна
Ден 5	Конг, пръскане с парфюм, намазка от котешка храна, листа от черница
Ден 6	Дървени стърготини, листа от бананова палма, намазка от фъстъчено масло, голяма топка
Ден 7	Купчина сухи листа, пожарен маркуч играчка, пръски от кисело мляко, ябълки, разположени за търсене
Седмица 2	
Ден 1	Каменни насипи, пръскане с вода, пресен бамбук, намазка от фъстъчено масло
Ден 2	Бамбукова хранилка, домати, разположени за търсене, пръскане с лавандула
Ден 3	Дървени стърготини, намазка от конфитюр, пръски от кисело мляко, листа от бананова палма
Ден 4	Купчина сухи листа, цял пъпеш, листа от черница
Ден 5	Слама, хранилки с пъзел, конуси за пътна маркировка
Ден 6	Картонени кутии с храна в тях, замазка от фъстъчено масло, ябълки, разположени за търсене
Ден 7	Кокосови орехи, пръскане с парфюм, конги, пълнени с храна

В тази по-пълна програма:

- представените елементи са от различни категории на обогатяване;
- представените елементи насърчават набор от различни поведения (приготвяне на леговище, мирис, търсене, боравене с предмети, когнитивна способност);
- елементите се предоставят редовно;
- всеки ден се предлага различно разнообразие от елементи.

Честотата на предоставяне на ефективното обогатяване е фактор от решаващо значение. Ако обогатяването се предоставя само спорадично, това може да причини прекомерна възбуда, съперничество, а когато обогатяването бъде най-после предоставено, и безпомощност през междинните

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

периоди. Прекалено честото използване на даден елемент за обогатяване може да стане еднообразно и поради това не води до обогатяване. Важно е следователно да се установи баланс.

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

В идеалния случай зоологическите градини могат да изготвят схеми на честотата, както е показано по-долу, за контрол на програмата си за обогатяване и за изменение на програмите, ако се разбере, че се разчита прекомерно на определен елемент.

Пример на схема на честотата на някои елементи за обогатяване	
Елемент	Честота (за две седмици)
Сухи листа	III
Ябълки	II
Слама	II
Конуси за пътна маркировка	II
Намазка от фъстъчено масло	III
Торби с хесенска храна	I
Автомобилни гуми	I
Бамбукови хранилки	II
Пресен бамбук	II

От схемата на честотата се вижда, че различни елементи се представят от един до три пъти в рамките на две седмици. Обичайна практика на гледачите е да представят прекомерно често елементи, които са лесно достъпни за тях и лесни за предоставяне, затова такива елементи може да станат отегчителни за животно, което често е в контакт с тях. Използването на програма заедно със схема на честотата помага това да се избегне.

3.6.3 Въздействие на обогатяването на жизнената среда

Правилно планираната програма за обогатяване насърчава разнообразни форми на поведение, сходни на онези, които се наблюдават обикновено при същия вид в дивата природа. Неподходящите програми за обогатяване може да причинят скука или дори страх, безпомощност и дистрес. Поради тези причини на гледачите се препоръчва винаги да следят и да преценяват изпълнението на всяка нова програма за обогатяване.

Важно е да се елиминират елементи, които не стимулират, или такива, които стават потенциално опасни. Обилното обогатяване предотвратява съперничеството и дори агресивността при социално отглеждани животни.

Програмите за обогатяване могат да бъдат съобразени с нуждите на индивида и на вида. Подходящо обмислената програма за обогатяване е от полза за всички видове от всички таксони.

3.7 Обучение на животните

Обучението на животните може да бъде полезна съставна част от набора от мерки, осигуряващи удовлетворяване на биологичните нужди и нуждите за опазване на вида на животните в зоологическите градини. За да бъде успешна една програма за обучение, тя трябва да представлява предизвикателство за когнитивната способност на животното, но да е постижима за него; животното трябва освен това да бъде мотивирано положително за преодоляване на предизвикателствата на обучението.

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

Обучението улеснява доброто стопанисване на животното и ветеринарномедицинските процедури. Някои зоологически градини използват демонстрационно обучение, за да запознаят посетителите със своите стратегии за управление на животните. Обучение може да се извършва и във връзка с демонстрациите с животните. В този контекст не се препоръчва обучение за неестествено поведение поради потенциални рискове за благосъстоянието и образователната стойност.

Примери за демонстрации на обучение с образователна цел и прояви на неестествено поведение	
Снимки от: Heather Bacon (Университет на Единбург)	
Демонстрации на обучение с образователна цел	Прояви на неестествено поведение

Има на разположение различни методи на обучение:

- Обучението с положително утвърждаване е предпочитаният и препоръчван метод. То се състои в съчетаване на нова реакция на животното с дадена подбуда с положително утвърждаване (напр. храна за награда); възможно е използването на вторично утвърждаване (напр. свирка).
- **Методите на обучение, основани на страх или избягване**, не се препоръчват. Отрицателното утвърждаване се състои в премахване на отрицателна подбуда при настъпване на желаната реакция. Наказанието се състои от съчетаване на нежелани реакции с отрицателни събития. Добрата практика не използва инструменти за обучение, внушаващи страх, като водни маркучи (например за

преместване на животните), анкуси (инструменти за дресировка на слонове) или геги, камшици или пръчки.

Обучението с положително утвърждаване може да се използва като един от видовете когнитивно обогатяване, ако животното се обучава активно и процесът му харесва. Обучението не е обогатяващо, ако е повтарящо се, не поставя предизвикателства пред когнитивната способност или води до състояние на безпомощност. Ефективните техники на обучение могат да доведат до отлични резултати при животни, които могат да реагират спокойно и в дух на сътрудничество на редица процедури за стопанисване или ветеринарномедицински процедури.

Лошите техники на обучение могат лесно да доведат до състояние на безпомощност, което в крайна сметка да премине в неподходящо или необичайно поведение. Обучението е квалифицирано, техническо начинание и всички инструктори на животни трябва да са самите те добре обучени по теориите за поведение на животните и за придобиване на знания от тях. Непоследователното, скучно или основано на страх обучение на животните води до проблеми с тяхното поведение и благосъстояние.

Има по-изтънчени форми на усвояване на знания, които може да се проявят при ежедневните рутинни дейности и да доведат до неочаквани поведенчески резултати. Ако са добре насочвани, тези форми на усвояване на знания могат да се използват за насърчаване на желателно поведение към заобикалящата среда, както и към други животни или хора. Тези форми включват:

- **Привикване** — животното намалява негативната си реакция на постоянна или повтаряща се подбуда;
- **Класически условен рефлекс** — животното се научава да свързва съществуваща вече реакция с нова подбуда;
- **Формиране** — животното опознава по-добре дадена подбуда в резултат на последователна и засилваща се експозиция.

3.8 Как да се подобри качеството на взаимодействията между хората и животните

3.8.1 Как може да се повиши ефективността на стопанисването?

Ефективното стопанисване може да бъде подпомогнато чрез:

- протоколи с ясно изложение на задълженията, очаквани от служителите;
- приемане на съществуващи, специфични за вида наръчници за стопанисване или, ако няма такива, изготвяне на сходни протоколи за видовете в колекцията въз основа на най-актуалната налична информация;
- контрол и надзор от старши професионалисти на действията, извършвани в ежедневните рутинни операции;
- възможности за неформално обучение в зоологическата градина (напр. нови гледачи, обучавани от старши гледачи за определен период; предоставяне на подходящ и актуализиран материал за четене; оценка на съдържанието на обучението и резултатите от него);
- периодични срещи за вътрешно обсъждане с оглед на преразглеждане на процедурите;
- периодичен контрол върху качеството на изпълнение на процедурите;
- възможности за формално обучение в зоологическата градина или на друго място (напр. курсове за обучение на гледачи се предлагат в някои държави от ЕС от страна на асоциации на зоологически градини, университети или частни дружества);
- участие в конференции и подобни форуми, където има възможности за актуализиране на знанията и обмен на опита;
- записване в академични курсове в съответни тематични области (дългосрочна и донякъде непосредствена мярка).

3.8.2 Как може да се подобри взаимодействието между посетителите и животните?

Посетителите са неразделна част от средата на зоологическата градина, а оттам — и от живота на животните в нея. Въздействието на посетителите върху животните е обект на изследване от много години.

Близостта на посетителите често влияе върху поведението на животните по различни начини. Така например много видове примати се повлияват отрицателно, както може да се види от физиологични изследвания. Други видове, като някои представители на семейство котки, не показват смущение в присъствието на посетители. Въздействието върху животните зависи до голяма степен от дизайна на заграждението, както и от местоположението и поведението на посетителите на зоологическите градини.

Пример — Къде следва да са разположени зоните за наблюдение?

При ягуарите са установени високи нива на кортизол в слюнката, ако посетителите ги гледат отгоре. Ако зоните за наблюдение се разположат на същата височина или малко под заграждението, нивата на кортизола не се повишават.

С по-доброто опознаване на въздействието на посетителите върху определени видове се предлагат повече решения за намаляване на потенциално отрицателното им влияние върху излаганите животни. Ето няколко примера за това:

- зоните за наблюдение се разполагат по такъв начин, че посетителите да не се взират в животните отгоре — напр. като пътеките за посетители бъдат разположени по-ниско;
- местата за наблюдение се оформят така, че животните да не могат да виждат посетителите — напр. чрез създаване на специални ъгли, отвори в непрозрачни прегради, специални зони с полупрозрачни огледала;
- зоните за наблюдение от посетителите се маскират, за да се намали въздействието върху животните — напр. като се поставят растения пред излаганите животни;
- на животните се предоставят достатъчно места за убежище в заграждението, за да могат да избегнат визуално посетителите, като растения, скали, пънове, навеси;
- дизайнът на подовите има за цел намаляване на шума, създаван от посетителите;
- около излаганата колекция са поставени табели, призоваващи за подходящо поведение на посетителите (напр. да не се чука по стъклото в аквариумите; да не се вдига шум; да не се хвърлят предмети или храна в загражденията);
- животните се обучават на търпимост към хората.

Пример — Как може да се избегне отрицателното въздействие на посетителите?

В зоологическа градина, подслоняваща група горили (*Gorilla gorilla*), било забелязано, че разглеждащите посетители и нивото на шум от тяхната зона причинявали разсейване и объркване в групата и засилвало агресивното поведение. Със сравнително малко финансови разходи и без физическо нарушаване на вътрешното заграждение били направени подобрения за зоната на посетителите, а именно:

- изграждане на дървена рамка, отдалечена от големите прозорци за наблюдение;
- покриване на рамката с изолационен материал и бамбукова рогозка;
- поставяне на малки прозорци за наблюдение на различни височини и интервали в бамбуковата преграда, които не допусkali намеса в уединението на животните.

Само няколко дни след изпълнението на проекта гледачите съобщили за значителни промени в социалното поведение

на групата: много повече взаимодействие между женските животни, намалена агресивност на мъжките и приемане на обичайната йерархична структура.

Автор и снимка: Michael Fielding (консултант по ветеринарни въпроси)

Когато се насърчават физически взаимодействия между посетителите и животните в зоологически градини по време на презентации или специални програми за взаимодействие, важно е те да се извършват под надзор на персонала и с прилагане на планиран подход за намаляване на рисковете както за хората, така и за животните.

Кои аспекти може да се вземат предвид по време на взаимодействията между посетителите и животните?

- Взаимодействията не бива да застрашават физическата или психологическата неприкосновеност на животните.
- Подбор на видове и екземпляри, които да се използват при взаимодействия, от опитен инструктор или друг подходящ член на персонала;
- Животните с кротък темперамент, поддаващи се на обучение и без случаи на нападение срещу хора, са по-подходящи за участие във взаимодействия;
- Използване на предвидима среда, позната на участващите животни;
- В рамките на възможното животните имат избора да се оттеглят от контакт с хората; може да се предвиди схема за ротация на животните с подходящи периоди на почивка;
- Взаимодействия се допускат само под надзор и контрол на отговорно лице и в съответствие със специфичните правила, включително допустимо времетраене на контакта;
- Съоръжения, даващи възможност за всички хигиенни процедури, необходими за безопасни взаимодействия (напр. умивалници за ръце; баки за измиване на храни; вани в случай на потапяне във водна среда);
- Следене, водене на документация и редовна оценка на поведението и здравословното състояние на животните;
- Използваните по време на взаимодействията храни са предвидени в дневната дажба на всеки екземпляр;
- Физическият контакт е ограничен в рамките на възможното и с оглед на мерките за биосигурност и хигиена (вж. наличните насоки за опазване на общественото здраве от зоонози);
- Взаимодействията с посетители не са значителна част от рутинното ежедневие поведение на животното.
- Социални или млади животни не се използват за взаимодействия, ако те налагат прекъсване на социалното групиране.

3.9 Планиране и управление на колекцията

Мнението на ветеринарните лекари е много ценно за някои специфични аспекти на управлението на колекцията на зоологическата градина. Възможно е управлението на колекцията на зоологическата градина да изисква вземането на трудни и понякога противоречиви решения по въпроси, включващи управление на възпроизвеждането, планиране на колекцията, ръчно хранене и евтаназия.

3.9.1 Управление на възпроизвеждането

Има различия между зоологическите градини в Европа и Северна Америка в етичните разбирания относно умъртвяването и контрацепцията при непропорционално представените популации.

В Северна Америка контрацепцията за контрол на популациите е широко разпространена. От друга страна, в много европейски държави репродуктивната дейност се насърчава и когато се размножават

ПОДСЛОНЯВАНЕ НА ЖИВОТНИТЕ

непропорционално представени индивиди или видове, техните поколения се отглеждат до възраст на естествено разпространение, когато биват хуманно умъртвявани.

И двата подхода имат свои предимства и недостатъци. Северноамериканският подход спъва естествените форми на размножително поведение, които са част от естествения репертоар на животното и може са част и от биологичните им нужди и нуждите за опазване на вида. Европейският подход дава възможност за развитие и практикуване на естествените форми на размножително поведение, но води до евтаназията на млади, здрави индивиди, която понякога е трудна за обосноваване пред посетителите на зоологическите градини и средствата за масова информация.

Възможен е трети подход към контрол на популацията чрез подслоняване на еднополови групи, но той също води до проблеми за управлението, свързани със социално поведение, повишена агресивност и възпрепятстване на естественото размножително поведение.

3.9.2 Планиране на колекцията

Важно е зоологическата градина да разполага с достатъчно ресурси и експертен капацитет за осигуряване на необходимите консервационни мерки за видовете в своята колекция.

Зоологическите градини трябва да осигуряват необходимите съоръжения за животните целогодишно, като се имат предвид сезоните, размножаването и управлението на гериатричните индивиди като част от биологичните изисквания и изискванията за опазване на вида. За видове, управлявани чрез програмата „Европейска родословна книга“, следва да се поиска разрешение от водещия родословната книга преди прехвърляне или размножаване на животните. Важно е освен това прехвърлянията на животни между различни колекции да отговаря на изискванията, изложени в Директива 92/65/ЕИО на Съвета.

Пример

Лемуриите са популярни за излагане в зоологическите градини в целия свят. Независимо обаче от това, че са вид, който е сравнително лесен за управление, техните единствени по рода си биологични нужди и нужди за опазване не бива да се забравят. В зоологически градини, разположени в студен климат, към какъвто лемуриите не са свикнали, трябва да се осигурят допълнителни ресурси за задоволяване на биологичните нужди и нуждите за опазване на лемуриите.

Затварянето на животните в затворени зони през студените периоди може да ограничи способността на лемуриите да се упражняват, катерят и да получават ултравиолетова радиация, ако вътрешното заграждение не е проектирано с оглед на тези изисквания. Много добра практика е осигуряването на температурен градиент в цялото заграждение, предлагащо възможността за избор на предпочитаното местообитание.

Много целесъобразно е зоологическите градини в студени климатични зони да осигурят достатъчно ресурси за адекватно задоволяване на биологичните нужди и нуждите за опазване на тропичните видове, а зоологическите градини в средиземноморски климат да задоволяват адекватно биологичните нужди и нуждите за опазване на видовете от студени климатични зони.

Автор: Heather Bacon (Университет на Единбург)

Освен това зоологическите градини са морално задължени да гарантират, че преместваните видове отиват в институции, които имат възможност да предоставят сходни или по-добри условия за задоволяване на биологичните нужди и нуждите за опазване на видовете. Не се препоръчва преместването на видове в колекции, в които стандартите на отглеждане или грижи за животните са пониски, отколкото в колекцията, където понастоящем се намират тези видове.

3.9.3 Ръчно хранене

Настоящите научни изследвания на различни видове селскостопански животни и примати стигат до ясното заключение, че стресът през пренаталните, перинаталните и неонаталните периоди може да бъде значителен рисков фактор при ненормално развитие на мозъка и последващи психологически смущения.

Видовете стрес може да включват манипулации с бременни женски животни или тяхното ограничаване, липса на майчински социален контакт и неоптимална заобикаляща среда. Тези ефекти са доказани при широка гама таксони, в това число гризачи, селскостопански животни и примати, като липсват данни, че някой вид животни от зоологическите градини може да прави изключение в това отношение.

Въз основа на тези познания категорично не се препоръчва отделянето на младите животни от майките им за хранене на ръка от хора, освен ако видът има значителна консервационна стойност или са създадени добре документирани програми за ръчно хранене, водещи до нормално развитие. Липсата на успех при размножаването и отглеждането се свързва с неоптимални условия на средата и рутинни практики за стопанисване. Подобни неоптимални условия на жизнената среда са контрапродуктивни за работата на зоологическите градини за опазване на видовете. За зоологическите градини ще е от полза да съсредоточат усилията си върху осигуряването на оптимална жизнена среда за насърчаване на успешното размножаване и .сучене от майката.

3.9.4 Евтаназия

Ако зоологическата градина не е вече в състояние да посреща биологичните нужди и нуждите от опазване на вида чрез програма за проактивни ветеринарномедицински грижи, осигуряващи физически комфорт и разнообразие на поведението, то евтаназията може да се разглежда като алтернатива на хроничната поведенческа безпомощност или физическата болка. Препоръчва се зоологическите градини да създадат консултативни органи, включващи външни научни работници, за да се гарантира балансиран подход при вземането на тези трудни решения.

4 Член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители

4.1 Уебсайтове

[DAISIE](#): Съставяне на описи на инвазивните чужди видове за Европа

Насоки и съобщения за научни изследвания на [CIESM](#) (Мрежа за научни изследвания на Средиземно море): Насоки на институтите за научни изследвания на Средиземно море; Атлас на екзотични видове в Средиземноморието.

[Gupta B. 2008. Barrier designs for zoos](#) (Проектиране на бариери за зоологически градини). Централен орган за зоологическите градини към Министерството на околната среда и горите. Индия.

[GISP](#) (Световна база данни на инвазивните видове)

[Крайбрежни ресурси на MIT Sea Grant](#): Информация за морски бионавазивни видове — пътища, превенция и контрол.

[Institut Méditerranéen d'Océanologie](#): Информация за морски водорасли *Caulerpa taxifolia*

4.2 Европейски стандарти за услуги за борба с вредителите

Европейският комитет по стандартизация (CEN) работи по проект за изготвяне на [Европейски стандарти за услуги за борба с вредителите](#). Национални стандарти за услуги за борба с вредителите има вече в Малта, Испания, Германия и Франция. В европейския стандарт ще бъдат изложени изискванията и компетентностите, на които трябва да отговарят професионалните доставчици на услуги за борба с вредителите с оглед на защита на общественото здраве, активите и околната среда. Стандартът ще се прилага за тези, които отговарят за предоставяне на услуги за борба с вредителите, включително оценка, препоръка и последващо изпълнение на определените процедури за контрол. Технически комитет от делегации на членовете и наблюдатели разработи проект на стандарт, разпратен през 2013 г. за становища на национални групи със същата насоченост. Тези становища ще бъдат разгледани през 2014 г. и ще бъде публикуван окончателен Европейски стандарти за услуги за борба с вредителите, който да се използва от съответния сектор.

5 Член 3, пето тире — Поддържане на документация

5.1 Уебсайтове

[BIAZA, Препоръчан кодекс на практиките за поставяне на микрочипове на животни в зоологическите градини.](#)

[Експертна група за документация за животните, AZA:](#) Насоки за създаване и обмен на документация за животните:.

[Standardization of Records Keeping In Indian Zoos And Marking Animals For Identification](#) (Стандартизация на воденето и поддържането на документация в индийските зоологически градини и маркиране на животните за идентификация). Хималайски зоопарк „Padmaja Naidu“ (Индия).

[Standards for data entry and maintenance of North American zoo and aquarium animal records databases](#) (Стандарти за вписване на данни и поддържане на бази данни за регистрация на животните в зоологическите градини и аквариумите на Северна Америка).

[Мрежа за информация относно дивите животни Mammal identification](#) (Идентифициране на бозайници) (Bourne, D., 2012 г.).

[Разпоредби на CITES за маркировка.](#)

[European Union Wildlife Trade Regulations Reference Guide \(февруари 2013 г.\)](#) (Справочник — Регламенти на Европейския съюз относно търговията с диви животни)

5.2 Рутинни наблюдения на животните и водене на документация

Добрата програма за наблюдение на животните включва като минимум ежедневно рутинно наблюдение на поведението, признаците за здраве и заобикалящата среда, последвано от водене на съответна документация.

След наблюдението на животните добра практика е гледачите да изготвят кратък ежедневен отчет в писмена форма за всяко животно или всяка група животни, включително здравен статус, активност, програма за хранене и консумация на храна, резултати от тестове, предоставени терапии и основни фактори на заобикалящата среда, като температура и влажност за нисшите гръбначни животни, параметри за мониторинг на водата за водните животни. Добра практика е старшите служители и ветеринарните лекари да преглеждат тази документация. Ветеринарите лекари носят обща отговорност за медицинските доклади за животните, които са в карантина или лечебница, или са лекувани в своите заграждения.

В седмичните доклади може да се посочват всякакви проблеми, интервенции или предоставени терапии, движения на животни или промяна в настаняването или стопанисването на животното; тези доклади могат да се проверяват от старши служители и ветеринарни лекари.

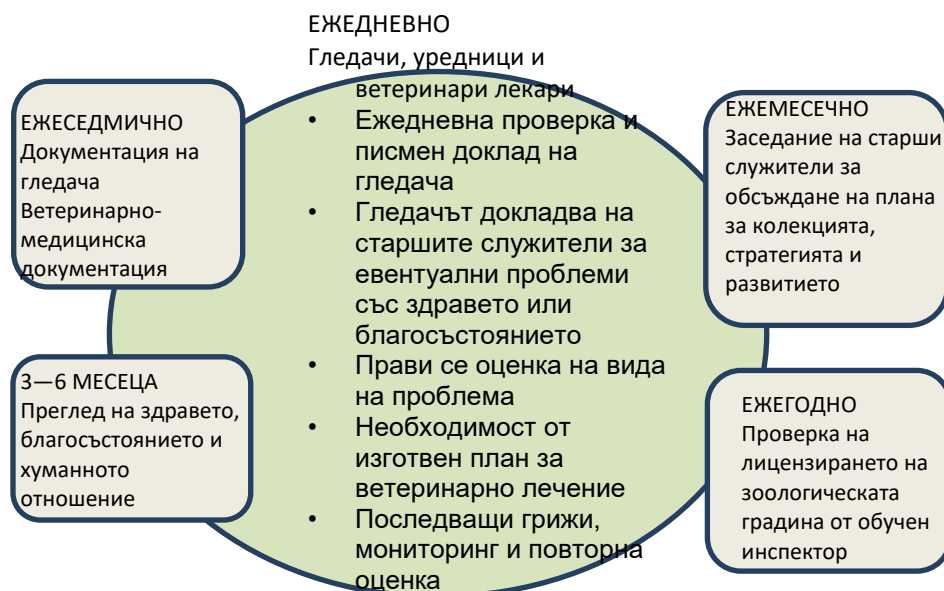
На месечни заседания на старшите служители може да се прави преглед на текущия план за колекцията, стратегията и напредъка, да се обсъдят използването на загражденията, премествания и карантина на животни, както и обучението и развитието на персонала. Важно е да се водят протоколи от заседанията за последваща справка.

ВОДЕНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

На всеки три до шест месеца старши ветеринарномедицински служители и уредници може да сметнат за полезно да се изготвят доклади за заболяемост, смъртност и проблеми с поведението. Възможно е да се наложи среща с група от външни експерти за преглед на стратегиите за справяне с тези проблеми, обсъждане на терапиите и начините за решаване на основните трудности, допринасящи за появата на такива проблеми. Препоръките за бъдещи промени в терапиите, стопанисването или настаняването може да бъдат взети предвид в стратегията за планиране на колекцията.

Целесъобразно е всяка година да се извършва одит на документацията, за да се гарантира, че процесите за нейното водене са прозрачни и полезни. В документацията се съдържат данни за ежегодната проверка на лицензирането на зоологическата градина.

ВОДЕНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Фигура 5: Обобщение на различните видове водене на документация за всеобхватна програма за наблюдение, изготвена от María Fàbregas Hernández

5.3 Как се определят номерата на вписване

Пример 1: Първите две цифри са годината на вписване; последните четири са поредни:

#920006 = шести екземпляр, вписан през 1992 г.

Пример 2: Стриктно последователни:

Първо животно = 000001, второ = 000002 и т.н.

Пример 3: Системи, при които всяка поредица от номера означава различен клас:

100000 - 199999 = бозайници

200000 - 299999 = птици

300000 - 399999 = влечуги

400000 - 499999 = земноводни

500000 - 599999 = риби

600000 - 699999 = безгръбначни

Следователно при тази система #101234 = бозайник

Пример 4: Първите две цифри на номера = последните две цифри на годината на вписване; третият знак = M, B, R, A (за бозайници /Mammals/, птици /Birds/, влечуги /Reptiles/, земноводни /Amphibians/); последните три цифри = пореден номер при пристигането:

#92M6 = шести бозайник, вписан през 1992 г.

5.4 Методи за маркировка и идентифициране

Идентифицирането на индивиди или групи от животни в колекцията на зоологическата градина е необходимо за точно поддържане на документацията. Използваните системи за идентифициране следва да са съобразени с идентифицираните видове и със съответните законодателни актове.

ВОДЕНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Няма единен метод за идентифициране, подходящ за всички видове и индивиди и за всички обстоятелства. Понякога комбинация от два или повече метода за идентифициране се оказва полезна по практически съображения, например цветни ушни марки (лесно видими) в съчетание с имплантирани транспондери (уникални).

Какъвто и да е използваният специфичен метод, важни са следните му характеристики:

- безопасен за животното, не засяга неговото поведение, здраве или живота му;
- не причинява стрес и болка при поставянето му (доколкото е възможно);
- сигурен и не може да се фалшифицира;
- устойчив за необходимия период от време (в колекцията на зоологическата градина това означава през целия живот на животното);
- положително и еднозначно идентифицира маркираното животно или маркираната група;
- лесно разбираемо/видимо от разстояние;
- предоставя достатъчна информация за адекватно поддържане на документацията;
- лесен за използване и бърз за поставяне, причиняващ минимален стрес на животното при поставянето му;
- лесно достъпен на приемлива цена;
- незабележим за посетителите, не ги отвлича от общия външен вид на животното.

Методи за индивидуално идентифициране на животните (от Hosey и др., 2009 г.)				
Метод	Описание/местоположение	Трайност	Забележки	Примери
Естествени маркировки	Цвят или шарки на козината, физически недъзи, размер	Постоянен	Евтин и лесен. Изисква квалифициран персонал и очевидни различия между животните	Окапи: ивици Тигър: лицеви марки
Поставяне на отличителни марки	Хълбоци, рога	Постоянен	Болезнен	Змии: жигосване чрез замразяване
Татуировка	Кожа около очите, бут, пръсти	Постоянен	Болезнен	Макаци: бедрени мазоли
Идентификационни резки	Уши, рога, пръсти	Постоянен	Потенциално болезнен	Диви говеда: белези на рогата Носорог: ушни дупки Гуцер: отстраняване на пръст
Микрочипове, транспондери	Инжектирани подкожно	Временен	Потенциално болезнен и може да наложи упойка. Потенциално изместване под кожата	Всичко, от съсели до слонове
Накити	Етикет, топчета, пришити към кожата, пръстени, яки	Временен	Потенциално болезнени, поставяни обикновено на млади животни. Потенциален	Синя игуана: огърлица с топче, ушни марки Червеноопашат лемур: огърлица

ВОДЕНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

			риск от задушаване	Птица: пръстени на краката Пингвин: пръстени на перката
Защипване	Косми, пера	Временен	Може да се вижда трудно от разстояние	Рядко използвани в зоологически градини
Багило/маркери	Перкусионни дискове, спрей, боя, лепнещи маркери	Временен	Може да се пренесе в други животни. Трябва да са изработени от нетоксични материали	Буболечки: хартиени номера Костенурки: боядисани точки

Пълният списък на методите за маркиране и идентифициране на различни таксони е публикуван [ТУК](#).

Приложения към глава 3 — Прилагане и изпълнение

6 Лицензиране и инспектиране

6.1 Уебсайтове

[Стандарти на държавния секретар за практиките на модерните зоологически градини \(DEFRA, Обединено кралство\)](#)

[Наръчник на Комитета от експерти по зоологически градини \(DEFRA, Обединено кралство\)](#)

[Зоопаркът — нов съюзник за биологичното разнообразие \(MAGRAMA, Испания\) \(четете онлайн\)](#)

[Наръчник на инспекторите по акредитиране \(Асоциация на зоологическите градини и аквариумите, AZA, САЩ\)](#)

[Стандарти по акредитиране и съответни политики \(Асоциация на зоологическите градини и аквариумите, AZA, САЩ\)](#)

[Разпоредби на ЕС за търговия с видове на дивата флора и фауна \(2013 г.\)](#)

Ръководство на DEFRA по Закона за лицензиране на зоологическите градини (1981 г.): затваряне на зоологически градини, [DEFRA, Обединено кралство](#)

Насоки за настаняване на конфискувани животни (2000 г.), [IUCN](#)

Стратегия за конфискуваните животни (2007 г.), [Еврогрупа за животните](#)

Изграждане на устойчиви убежища за животни (2012 г.), [фондация „Arcus“](#)

Стандарти за центрове за спасяване, [Световна федерация на убежищата за животни](#)

6.2 Случаи от практиката

6.2.1 Случай от практиката 16: Курсове за обучение на инспектори на зоологически градини в Испания

Случай от практиката 16: Курсове за обучение на инспектори на зоологически градини в Испания

Източник: Active Life Company, S.L

Директива 1999/22/ЕО относно държането на диви животни в зоологически градини е транспонирана в испанското законодателство със Закон 31/2003 относно опазването на диви животни в зоопарковете. Преди това зоологическите градини били длъжни да спазват само нормативните актове в областта на здравето и безопасността. Прилагането на новите изисквания, според които всички зоологически градини трябва да бъдат центрове за хуманно отношение към животните и за опазването на биологичното разнообразие, е било съпроводено с трудности както за сектора на зоопарковете, така и за органите, отговарящи за прилагането им. Освен това отговорността за прилагането паднала върху 17-те автономни общности и в процеса на лицензиране често участвали три регионални министерства — на околната среда, здравеопазването на животните и обществената безопасност.

След транспонирането на директивата било предприето подробно проучване за оценяване на положението в зоологическите градини в Испания. Проучването показало необходимостта от допълнителни насоки за изпълнението на изискванията и оценка на спазването на Закон 31/2003. За задоволяване на тези нужди Министерството на околната среда и фондация „Биологично разнообразие“ публикували „Зоопаркът: нов съюзник в борбата за биологично разнообразие. Ръководство за прилагането на Закон 31/2003 относно опазването на дивите животни в зоопарковете“ (2006 г.). [Превод на английски език](#) е публикуван през 2012 г.

За предоставяне на специализирано обучение за инспектори на зоологически градини и други правоприлагащи органи били организирани седем курса за публични служители с постепенно обогатяване на съдържанието (вж. фигура 1) с подкрепата на испанското Министерство на околната среда (днес Министерство на земеделието, храните и околната среда) и неговата фондация „Биологично разнообразие“. На тези курсове за обучение бил събран експертен опит от академичните среди, професионални специалисти от зоологическите градини (чрез сътрудничество с иберийските Асоциации на зоологическите градини и аквариумите [AIZA]), експерти по законодателството в областта на околната среда, включително длъжностни лица на CITES, опитни инспектори на зоологически градини от Обединеното кралство и специалисти на НПО за спасяване на диви животни. Структурата на курсовете била от беседи на теоретична основа до обсъждания и дискусии около кръглата маса, анализ на хипотетичен случай и случаи от практиката в реалния живот. Предприети били симулирани посещения за проверка като практически упражнения, от голяма полза за които бил достъпът и сътрудничеството на персонала, предоставени от сътрудническите зоологически градини.

Отзивите от участниците показали, че обучението получило много висока оценка; повечето от тях били с най-различна подготовка и мултидисциплинарният подход, необходим за инспекции на зоологическите градини, бил до голяма степен нов за тях. Практическите занятия, симулираните инспекции и последвалите обсъждания били оценени особено високо, тъй като дали възможност за прилагане на теорията в практически условия и за съпоставяне на техните подходи, което било според тях необходимо, за да се стандартизират в максимално възможната степен. Постъпили искания и за периодично последващо обучение.

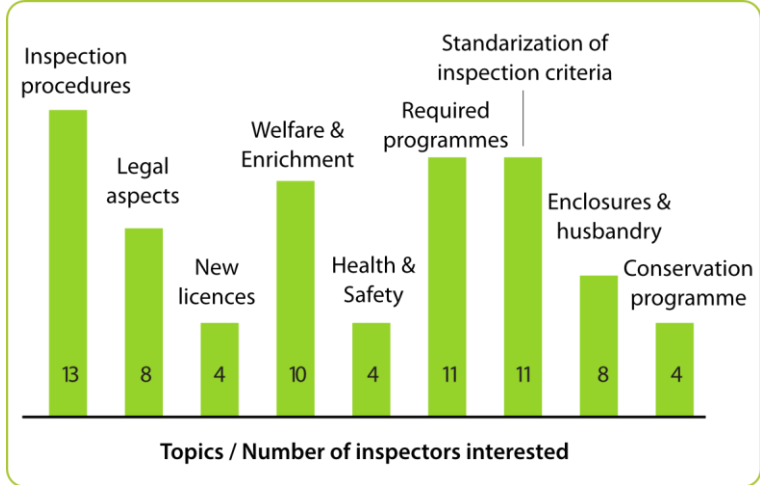
Отзивите от участниците показали, че обучението получило много висока оценка; повечето от тях били с най-различна подготовка и мултидисциплинарният подход, необходим за инспекции на зоологическите градини, бил до голяма степен нов за тях.

Практическите занятия, симулираните инспекции и последвалите обсъждания били оценени особено високо, тъй като дали възможност за прилагане на теорията в практически условия и за съпоставяне на техните подходи, което било според тях необходимо, за да се стандартизират в максимално възможната степен. Постъпили искания и за периодично последващо обучение.

Участващите инспектори изтъкнали също така положителното въздействие на обучението върху организирането и планирането на подхода им към всяка проверка в зависимост от характеристиките на зоологическата градина. Обучението освен това насърчило сътрудничеството и комуникацията между всички участващи регионални министерства, от една страна, и на проверените зоологически градини, от друга страна.

Друга инициатива, разработена на курсовете, била платформа за онлайн обучение и комуникация за инспектори на зоологически градини (група от инспектори на зоологически градини, форум и библиотека в интерактивната платформа на испанския Опис на природното наследство и биологичното разнообразие biodiversia.es).

Основните поуки от тези курсове показали значението на следните въпроси (наред с други неща):

Фигура 1: Основните теми от интерес за инспекторите на зоологически градини били прегледани преди курса за обучение на напреднали (2011 г.) с оглед съдържанието на курса да бъде адаптирано по най-подходящия начин.

- Получаване на мултидисциплинарно обучение за общ преглед на пълния обхват на прилагане и оценка на Директивата на ЕС за зоологическите градини
- Отчетлива организация на инспекторатите на зоологически градини, добра вътрешна комуникация между тях и разчитане на протоколи, насоки и подкрепа, съобразени с националните нужди, а в този случаи и с нуждите на регионалните правителства
- Обучението да бъде максимално постоянно и всеобхватно
- Тясно сътрудничество със сектора на зоологическите градини с оглед на използване на техния опит и за да може обучението да стане колкото е възможно по-насочено към практиката.
- Ръст на използването на информационните технологии за централизиране на ресурсите, комуникацията и обработването на данните за животните.

Благодарности: От голяма полза за курсовете за обучение на инспектори на зоологическите градини било сътрудничеството от страна на зоологическите градини и техния персонал в Зоологическата градина и аквариума на Мадрид, Faunia (Мадрид), CosmoCaixa (Алжобендас), Сафари парк Мадрид и Центъра за реална природа „Саñада“ (Ел Ескориал).

6.2.2 Случай от практиката 17: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните (I)

Случай от практиката 17: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните I

Източник: Технически екип на Сафари парк в Коста Бланка (Испания)

През 2010 г. съвместното управление на Сафари парк в Коста Бланка (Испания) решило да затвори зоопарка. В резултат на това решение техническият персонал на парка изготвил стратегия за преместване на всички животни при възможно най-добри условия. За определяне на местоназначението на тези животни били планирани и изпълнени три задачи, съобразени със състоянието на опазване, програмите за размножаване и всички свързани с това административни и законови изисквания:

1. Идентифициране на кредити и безвъзмездни средства на животни.
2. Идентифициране на специални ситуации, програми на EEP и ESB и други институционални задължения.
3. Изготвяне на списък с адреси на институции, зоопаркове и посредници, които биха могли да участват в преместването на животните.

Изготвен бил приоритетен списък с екземпляри за преместване въз основа на:

- спешно преместване на животни, които не са собственост на сафари парк;
- уреждане на положението на животни, „дадени на заем“ чрез прехвърляне на средства

или кредити от сафари парка;

— преместване на други животни, запазване на тяхното благосъстояние и проверка на надеждността на получаващите институции.

Броят на животните, подлежащи на преместване, бил общо 571 (411 бозайници от 46 вида, 148 птици от 17 вида, 12 влечуги от 2 вида).

Малък екип гледачи организирал грижите, обучението и превоза на животните. В някои случаи се наложило да се използва външен транспорт. Техническият екип на зоопарка бил натоварен с идентифициране и уреждане на формалностите с институцията, получаваща животните, с регионалните ветеринарномедицински служби и с всички други необходими субекти и органи. Общата процедура по преместването била осъществена с помощта на мрежа за комуникация на високо равнище с оглед да бъдат уредени всички аспекти във връзка със следните въпроси:

1. Одобрение на крайното местоназначение (под ръководството на ЕЕР/ЕСВ, SAFARI, ветеринарномедицинските служби)
2. Санитарни изисквания (пробовземане за ветеринарен анализ, паспорти, транспорт, карантини и пр.)
3. Изисквания на CITES (само за видове, включени в списъка на CITES)
4. Изисквания съгласно специфични нормативни актове във връзка с опазването
5. Организация на транспорта в съответствие с международните правила
6. Наличие на цялото необходимо оборудване за товарене и транспорт
7. Охраняван транспорт, включително предаване на всички необходими документи
8. Приключване на документацията, събиране на информацията и съхраняване на досиетата

График и брой на участващите институции:

Дата на затваряне	7 септември 2010 г.	Договори, сключени за преместването на животните:
Първи договори:	17 септември 2010 г.	Участвали 31 зоологически институции
Първо преместване	4 октомври 2010 г.	(от които 14 AIZA; 7 EAZA)
Последно преместване	октомври 2011 г.	26 неуспешни договора

6.2.3 Случай от практиката 18: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните (II)

Случай от практиката 18: Затваряне на зоологическа градина и преместване на животните

Автор: Geert Jonkers (Координатор за настаняване на друго място Stichting AAP)

През 2006 г. една малка зоологическа градина във Франция, която била в съчетание и с увеселителен парк, изпаднала в несъстоятелност и затворила. Тази зоологическа градина била частна собственост и нейният собственик избягал оттам, като оставил всички животни без грижи.

Регионалните ветеринарномедицински органи се намесили и осигурили поне минималната дневна дажба от храна и вода за животните. Междувременно те потърсили по спешност възможности за евакуиране на мястото. Френската организация за защита на животните посочила Stichting AAP — център за спасяване на екзотични животни в Нидерландия, поне за намиращите се в градината примати.

Големият брой животни, които трябвало да бъдат спасени, и различните характерни особености за тяхното отглеждане наложили участието в процеса на три различни субекта. Френският ветеринарен орган, съвместно с френската организация за защита на животните извършили цялата дейност по координацията. Било взето решение животните да бъдат прехвърлени в следните институции:

- Stichting AAP, която приела 23 червени гривести лемура, 11 черни и бели гривести лемура, 1 кафяв лемур, 22 пръстеноопашати (котешки) лемура, 1 бодливо свинче и 20 дегу.
- Френско убежище за животни, което приело всички копитни животни (сред които анколе-ватуси, гуанако, личи, зебра).
- Френска зоологическа градина, която приела всички птици (като папагали и др.).

За видовете, които останали във Франция, не били необходими специални документи. Но за видовете, преместени в Нидерландия (лемури), които са в списък I на CITES, били необходими съответни сертификати, които били набавени без проблеми.

Не били необходими специални медицински формалности. Кафезите и сухопътният транспорт били осигурени от центъра за спасяване. Карантинните мерки след пристигането били също част от рутинните процедури на центъра за спасяване. Поради силно нарушеното благосъстояние на животните процесът бил осъществен с максимална бързина и ефикасност, като в крайна сметка за по-малко от две седмици били изпълнени всички формалности и уредени всички практически подробности за преместването.

6.3 Два примера на системи за инспектиране на зоологически градини: Обединено кралство и Испания

	ОБЕДИНЕНО КРАЛСТВО (DEFRA)	ИСПАНИЯ
Законодателство	Закон за лицензиране на зоологическите градини (1981 г.)	Закон 31/2003 относно опазването на дивите животни в зоопарковете. Регионалните правителства (отговарящи за прилагането) са включили Закон 31/2003 в своите законодателства с право на повишаване на изискванията.
Инспекторите на зоологически	Правителството е назначило професионални специалисти по зоологическите градини и	Служители на регионалните министерства в следните ресори:

ЛИЦЕНЗИРАНЕ И ИНСПЕКТИРАНЕ

градини	представители на местните власти.	- биологично разнообразие / околна среда - ветеринарно-санитарен контрол - обществена безопасност (участват и трите)
Преди инспектирането	Операторът попълва формуляр за одит преди инспекцията , в който се включва необходимата документация.	Всяко регионално правителство има свое собствено законодателство и протоколи, адаптирани в резултат на проучване на сектора. Някои от тях използват въпросници за етапа преди инспектиране. Съответната документация трябва се представи предварително.
Нови лицензи и лицензи за съществени промени	Предварително се изисква документация за това как заявителят планира да изпълни законовите изисквания. Извършва се инспекция и доклад за инспекцията за лицензиране на зоологическата градина се използва за оценка на спазването в най-общи линии и дали има вероятност да бъдат изпълнени изискванията. Лицензи могат да се дадат, след като бъдат изпълнени поставените условия.	Документация за това как заявителят планира да изпълни законовите изисквания се трябва да се представи при подаване на заявлението или предварително, включително планове за спазване на Закон 31/2003 (планове за опазване, образование и оптимални ветеринарномедицински грижи) и всички допълнителни изисквания, предявени евентуално от органа на местните власти.
Инспекция	Изготвя се доклад за инспекцията в зоологическата градина , който се използва за оценка на спазването на мерките по член 3 и Закона на Обединеното кралство за лицензиране на зоологическите градини от 1981 г. чрез въпроси Да/Не/Неприложимо и пояснения/коментари. При установяване на пропуски се включват условия или препоръки за лицензирането.	Въпросниците се използват също така за оценка на изпълнение на изискванията по член 3, Закон 31/2003 и регионалното законодателство. При установяване на пропуски се включват условия или препоръки за лицензирането.
Информация насоки	и Стандарти на държавния секретар за практиките на модерните зоологически градини . Определени са минимални стандарти, които се очаква да бъдат прилагани от зоологическите градини в Англия. Наръчник на Комитета от експерти по зоологически градини . Предоставя допълнителни насоки.	Зоопаркът: нов съюзник в борбата за биологично разнообразие ¹ Ръководство за прилагането на Закон 31/2003* относно опазването на дивите животни в зоопарковете. ¹ Четете онлайн

ЛИЦЕНЗИРАНЕ И ИНСПЕКТИРАНЕ

Допълнителна информация за инспекторите	Комитет от експерти по зоологически градини Вътрешни съобщения на Комитета от експерти по зоологически градини (напр. насоки за по-добра съгласуваност на инспекциите)	Група за онлайн комуникация за инспектори на зоологически градини (включително форум, библиотека и програма) в национална платформа, посветена на биологичното разнообразие (Biodiversia.es)
Обучение на инспекторите	Семинари за обучение през две години.	Мултидисциплинарни курсове на Министерството на околната среда по инспектиране на зоологически градини. Вж. приложение 6.2.1

6.4 Законодателство на държавите членки: примери за добри практики

Източник: Събрано от автора в сътрудничество с фондация „Родени свободни“ (ноември 2013 г.)

Държава членка	Приложимо законодателство
Член 2: Определение	Следващите примери за добра практика показват, че някои държави членки имат специализирани зоологически градини в зависимост от отглежданите видове и определени различни критерии в подкрепа на изискванията на Директива 1999/22/ЕО.
Австрия Федерален закон за защита на животните 2004/2007 и Нормативен акт за зоологическите градини BGBl II № 30 (2006 г.)	Зоологическите градини са разделени на три категории в зависимост от отглежданите видове: Категория А: могат да държат неограничен брой от всички таксони; трябва да имат управител на зоологическата градина със значителни познания и опит в областта; достатъчен брой обучени гледачи на животни; и са длъжни да предприемат ВСИЧКИ консервационни мерки, определени в член 2, параграф 1 (5) (надхвърляйки с това изискванията на член 3, параграф 1 от директивата). Категория В: могат да държат до 20 вида диви животни в допълнение на включените в списъка към Категория С, но не могат да бъдат държани „опасните“/ „потенциално застрашените“ диви видове, посочени в член 6, параграфи 1 и 2, R491/2004; ръководството и гледачите трябва да имат достатъчно познания и да са достатъчно на брой съответстващ на броя на държаните животни; те освен това са длъжни да предприемат поне една от мерките за опазване на видовете, определени в член 2, параграф 1 (5). Категория С: могат да държат определени видове диви животни, посочени в R491/2004 (те включват малки бозайници, птици и риби, които очевидно не изискват специализирани грижи и не се смятат за опасни по своята природа); трябва да има на място поне един гледач на животните по всяко време; тези зоологически градини са длъжни да предприемат поне една от мерките по член 2, параграф 1 (5).
Словения Закон за опазване на природата (Ur. l. RS, № 56/1999) (последно изменен на 22.4.2004 г.) и Декрет относно зоологическите градини и други подобни съоръжения (Ur. l. RS, № 37/2003).	Разделени на две категории в зависимост от отглежданите видове и техния брой: „зоологически градини“: съоръжения с голям брой видове и индивиди диви животни, както е посочено по-долу. Длъжни са да предприемат една или повече от мерките за опазване на видовете, определени в член 4 параграф (1)¹ от Декрет № 37/2003 (това и останалите изисквания са съвместими с директивата). „съоръжения, подобни на зоологическа градина“: съоръжения с не повече от „шест вида големи бозайници или 20 други вида бозайници; шест вида бухали или хищни птици или 20 други вида птици; 10 вида земноводни или влечуги; 20 вида риби, главоноги или по-висши ракообразни; 100 вида пеперуди или 100 вида други безгръбначни“. Тези съоръжения са освободени от задължението да участват в консервационните изисквания съгласно член 2, параграф 1 (5), R491/2004, но са длъжни да работят по програма за образование в областта на околната среда и да изпълняват

	изискванията „относно условията на живот и грижите за видовете диви животни в плен“, Наредба 11/2001. (В съответствие с член 3 от директивата). Изключения: когато животните се използват „на обществени места; за размножаване „in-situ“; като украса на помещения, включително декоративни аквариуми и терариуми; или в магазини за домашни любимци“ (член 1, параграф 2 от Декрет № 37/2003). Не е разрешено използването на китоподобни видове за „търговски цели“, напр. в делфинариум, нито използването им за терапевтични дейности (Ur. I. RS, № 39/2008).
Белгия Белгийската Комисия за зоологическите градини е одобрила неотдавна измененията, които да бъдат включени в следващото им актуализиране на законодателството в областта на зоологическите градини.	В предложението е включено определение за зоологическа градина със специфични параметри за изключения (вж. по-долу) и списъци на „домашни видове“ и „често отглеждани видове“. - Определение на понятието „зоологическа градина“: Зоопарк: всички съоръжения, открити за посетители през седем или повече дни годишно, включително паркове за животни, сафари паркове, делфинариуми, аквариуми и специализирани колекции, които се поддържат за излагане на живи животни от видове, различни от домашните. Изключени от това определение са: - Циркове и пътуващи изложби; - Търговски обекти за животни; - Съоръжения, в които се отглеждат само говеда, овце, кози, свине, еленови или щраусоподобни за производствени цели и които са одобрени от компетентната здравна служба; - Съоръжения, в които се отглеждат не повече от пет често отглеждани вида, включени в списъка в приложение Б, и в които не се отглежда друго животно от вид, различен от домашните, освен включените в този списък; - Съоръжения, в които не се излагат повече от 5 аквариумни контейнера с общ обем под 5 000 l вода. Белгийското законодателство в областта на зоологическите градини включва също национални стандарти за различни таксони (като влечуги, птици, афали [<i>T. truncatus</i>]).
Член 3: Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини	
Член 3, първо тире: Опазване на видовете, научни изследвания и обучение	Следващите примери за добри практики показват как в законодателството на някои държави членки са транспонирани изискванията по член 3, първо тире от Директива 1999/22/ЕО.
България Член 60, параграф 2 от Закона за биологичното разнообразие и Наредба № 1 от 9 май 2006 г. за условията и реда за лицензиране на	Зоологическите градини са длъжни да изпълнят ВСЯКО от следните изисквания: „участват в научни и други изследвания от значение за опазване [...] на видовете, включително такива, свързани с повторното въвеждане в природата на диви видове, Участват в програми за опазване „ex-situ“ на застрашени видове за запазване на генетично разнообразие и евентуално повторно

зоологическите градини.	въвеждане в природата; и обменят информация с други институции с подобно предназначение и цели“.
Франция (Постановление от 25 март 2004 г.	Зоологическите градини, в които се държат „потенциално застрашени“ видове (както е посочено в Le Code de l’environnement & EC Reg 338/97), трябва да предприемат по-мощни конзервационни мерки: „да участват в обмена на животни в помощ на опазването и управлението на животинските популации в плен. Да допринасят за националните и международните програми за размножаване и да държат животни от видовете, участващи в тези програми“. Да подкрепят размножаването на видове, различни от домашните, или организации, участващи в опазването на биологичното разнообразие, обмена на информация относно техниките за размножаване на диви животни в плен, на знания за тяхната биология или във връзка с опазването на биологичното разнообразие“. (Членове 54 и 55, A25/03/2005)
Унгария Закон за защита на животните (1998 г.) и Съвместна наредба № 13/2003 (IX.9)	Зоологическите градини „трябва да участват в научни изследвания и опазване на видовете, по-конкретно като участват в защитата на видове, защитавани на национално или международно равнище, както и да изпълняват функцията на център за спасяване на местни видове. Зоологическите градини не могат да участват в търговски дейности“. (Член 1, параграф 2, JD13/2003) При подаване на заявление за оперативен лиценз зоологическите градини са длъжни да изготвят план за размножаване, в който да се включат подробности за участващите видове, третирането на поколенията и предвиденото им местоположение. В приложения към наредбата са изброени видовете, защитени на национално и международно равнище, които следва да участват в програмата.
Латвия Закон за защита на животните, глава VI (12.9.1999 г.) и Наредба № 1033 на Министерския съвет (2010 г.)	Зоологическите градини трябва: - „да организират научни изследвания за опазването на видовете и обмен на съответната информация; и - да участват в опазването на дивите животни и по-специално на застрашените видове, както и в програми за размножаване в плен и повторно въвеждане на видове“. (Членове 4.3.1 и 4.3.3 от O1033/2010)
Португалия (Декрет-закон) DL104/2012	Зоологическите градини са длъжни да изпълнят ВСИЧКИ следващи изисквания: - „да участват в научни изследвания за опазване на видовете, без да се засяга благосъстоянието на участващите животни“. Глава II, член 4, параграф 3 и глава IV, член 23, параграф 1 от приложението към DL104/2012) - „размножаването в плен на видовете, посочени от IUCN като изчезнали или застрашени в дивата природа, следва при възможност да се включи в международни, национални или регионални програми за

	сътрудничество при размножаването“. (Глава III, член 19, параграф 2 от приложението към DL104/2012) - „зоологическите градини трябва освен това, когато се смята за целесъобразно, да предвидят обучение по техники за опазване, обмен на информация във връзка с опазването на видовете, размножаване в плен, повторно заселване или повторно въвеждане на видове в дивата природа“. (Глава IV, член 23, параграф 2 от приложението към DL104/2012)
Полша Закон за защита на природата (ЗЗП) от 16.4.2004 г.	„Видовете, застрашени от изчезване в естествената им среда, трябва да са предмет на опазване „ex-situ“ в зоологическите градини“ с цел „възстановяване на индивиди от тези видове в естественото им местообитание“ (член 47, ЗЗП). Министърът на околната среда има освен това правомощието да изготвя списък на видове, нуждаещи се от допълнителна защита в Полша (член 49, ЗЗП), както и да изготвя програми „ex-situ“ за застрашените видове (член 57, ЗЗП). Освен това зоологическите градини са длъжни: „да участват в научни изследвания в полза на опазването на видовете“. (Глава 3, член 69, параграф 1, ЗЗП) „Да отглеждат и размножават застрашени видове за тяхното опазване „ex-situ“ и въвеждането им в естествената околна среда“. (Глава 3, член 69, параграф 3, ЗЗП)
Румъния Закон № 191 (2002 г.) и Постановление № 1798 на Министерския съвет (2007 г.)	„Всяка провеждана дейност трябва да гарантира устойчиво използване на природните ресурси и опазването на биологичното разнообразие. Зоологическа градина, в която има застрашени видове, трябва да участва активно в програми за научни изследвания, допринасящи за опазване на видовете в дивата природа. Зоологическата градина трябва да покаже измерими резултати в опазването, образованието и научните изследвания. Научноизследователските дейности трябва да са съвместими и в съчетание с национални или международни програми за научни изследвания“. (Приложение 5, глава 2, раздел 1(V), членове 119, 121, 122 и 128, MO1798/2007)
Член 3, второ тире: Обществено образование и съзнание	Следващите примери за добри практики показват как в законодателството на някои държави членки са транспонирани изискванията по член 3, второ тире от Директива 1999/22/ЕО.
Италия Законодателен декрет от 21 март 2005 г. № 73 и Декрет № 469 на Министерския съвет (2001 г.) специално за отглеждане на видове делфини <i>Tursiops truncatus</i> в плен.	Зоологически градини, в които се отглеждат <i>Tursiops truncatus</i>, са длъжни да предоставят информация за биологията, екоетологията и опазването на китоподобните чрез специализирани образователни програми за обществеността и за училищни групи, представяни от компетентни и опитни служители. Това следва да включва разнообразни дейности, като интерактивни аудио/видео експозиции, картинни експозиции, образователни материали и турове с екскурзовод. При всички демонстрации с делфини „акцентът трябва да бъде върху естественото поведение на животните“ с включване на пояснения относно биологията на вида (приложение към MD469/2001).

Румъния Закон № 191 (2002 г.) и Постановление № 1798 на Министерския съвет (2007 г.)	„Зоологическите градини трябва да изготвят стратегия и план за действие за общественото образование. Зоологическите градини трябва да предвидят съоръжения за образователни цели. Обозначенията с информация за видовете трябва да включва състоянието на опазване“. (Приложение 5, глава 2, раздел 1(V), членове 125, 126 и 127, МО1798/2007)
Член 3, трето тире: Подслоняване на животните	Следващите примери за добри практики показват как в законодателството на някои държави членки са транспонирани изискванията по член 3, трето тире от Директива 1999/22/ЕО.
Франция Постановление от 25 март 2004 г.	Зоологическите градини трябва освен това да гарантират, че: - „Съставът на групите животни се определя от разполагаемото пространство, както и от поведението и физиологията на животните. - Благосъстоянието на животните и предотвратяването на ненормално поведение се постигат главно чрез съответни подобрения на условията за размножаване, съобразени с биологичните нужди на всеки вид. - Животните трябва да бъдат защитени от хищници извън съоръжението. - Грижите за животните включват намаляване на източниците на стрес, неразположение и риск от нараняване. Трябва да се забрани всяка намеса или смущение. Забранено е провокирането/възбуждането на животните в присъствие или отсъствие на зрители“. (Глава 3, членове 11, 12, 13 и 15 от Постановление от 25 март 2004 г.) - „Загражденията и тяхното обогатяване следва да са съобразени с навиците на всеки вид, като се гарантира безопасност на животните и възможност да проявяват нормалното си поведение. - Приспособленията трябва да им позволяват да избягват враждебното или агресивно поведение на други животни в заграждението, давайки им възможност да проявяват нормално поведение в условията на защита или бягство. - Животните, държани във външни заграждения, следва да имат достъп до заслони или други съоръжения, позволяващи им да избегнат отрицателни климатични въздействия“. (Глава 4, членове 27 и 29 от Постановление от 25 март 2004 г.)
Унгария Закон за защита на животните (1998 г.) и Съвместна наредба № 13/2003 (IX.9)	Лицата, отговарящи за грижите за животни, са длъжни да гарантират, че „условията на живот за животното са съобразени с вида, пола и възрастта му, с неговите биологични, репродуктивни, етологични и здравни изисквания, и включват подходящи възможности за настаняване, хранене, пространство, ветеринарномедицински грижи, хигиена, почивка, грижи, обучение, образование и сигурност“. (Член 4, Закон за защита на животните) В член 5 се определят съобразени с вида минимални изисквания, които според информацията се основават на швейцарското законодателство и експертно становище.

	В членове 6 и 7 са изброени всички забранени дейности с участието на животни. Те включват мъчения, борба, насилствено хранене, държането на животните в примитивни условия (включително при превоз) и принуждаване на животните да извършват неестествени или водещи до самонараняване дейности и форми на поведение.
Италия Законодателен декрет от 21 март 2005 г. № 73 и Декрет № 469 на Министерския съвет (2001 г.) специално за отглеждане на видове делфини <i>Tursiops truncatus</i> в плен	Допълнителните минимални стандарти относно грижите, благосъстоянието, здравето и хигиената на животните включват: - „Здравословните условия за животните следва да се проверяват ежедневно от персонала на зоологическата градина“. - „Шоупрограми, концерти, художествени изложби и развлечения могат да се провеждат само в специални зони, отдалечени от загражденията на животните [...], за да не ги смущават.“ - „Животните трябва да са настанени в заграждения (или в аквариуми, ако са водни животни), осигуряващи подходящо пространство и жизнена среда съгласно изискванията на вида“. - „Не е разрешено животните да се принуждават да проявяват неестествени форми на поведение, за да се привлече интересът на посетителите“. - „Температурата, осветлението и вентилацията на загражденията трябва да са по всяко време подходящи за удобството и благосъстоянието на животните“. - „Външните заграждения трябва да са приспособени за защита на животните от прекомерни валежи или слънчеви лъчи“. - „Загражденията или аквариумите за животните трябва да се обогатяват в зависимост от нуждите на основния обитаващ вид с материали за постелки, клони, вѐже, леговища, кутии за гнездене, водни бани, а за водните видове с материали, като растения, камъчета или друго подходящо обзавеждане“. - „Храната и водата за пиене трябва да отговарят по хранителна стойност и количество на нуждите на всеки отделен вид и на всеки индивид от този вид [...]“. (Приложение 1, както е посочено в член 3, параграф 1, буква е) от D73/2005) Освен това приложението към MD469/2001, специално за афали, включва спецификации за обем, диаметър, дълбочина на аквариума, обем на водата, необходимост от „басейни за грижи“, качество на водата, съдържание на йони и осигуряване на редовни проверки, както и спецификации във връзка с факторите на средата извън аквариума и грижите за животните.
Португалия (Декрет-закон) DL104/2012	Зоологическите градини следва да гарантират, че „условията за настаняване, възпроизвеждане, размножаване, поддържане, подслоняване, превоз и държане на животните в зоологически градини трябва да пазят благосъстоянието на животните“, продължавайки, че „нито едно животно не може да се държи в дадена зоологическа градина, ако [тези] условия не са осигурени [...]“ (Глава II, член 4, DL104/2012) Допълнителните изисквания включват: - „Животни, взаимоотношенията между които са потенциални причини за прекомерен стрес и смущения, не трябва да се държат в близко съседство“. (Глава I, член 1, параграф 6)

	- „Всеки пряк контакт с посетителите следва да се осъществява под стриктния надзор на отговарящия персонал [...] на ротационен принцип. Винаги трябва да се защитава общественото здраве, безопасността и благосъстоянието на хората и животните“. (Глава I, член 2) - „В зоологическата градина може да има съоръжения за развлечения на посетителите, при условие че не се очаква те да нарушат благосъстоянието на животните и са разположени в зони, достатъчно отдалечени от загражденията [на животните]“. (Глава II, раздел I, член 10, параграф 5) - „Животните трябва да разполагат с достатъчно пространство за показване на естествени форми на поведение и задоволяване на физиологичните им нужди“. (Глава II, раздел II, член 11 относно „Настаняване на животните“) - „Животните трябва да бъдат третирани така, че да не им се причинява болка, страдания или ненужно смущение“. (Глава I, член 1, параграф 4) - „Заграждението трябва да бъде обзаведено в съответствие със специфичните нужди на животните“. (Глава II, раздел II, член 11 относно „Настаняване на животните“)
Полша Закон за защита на природата (ЗЗП) от 16.4.2004 г.	Зоологическите градини трябва „да държат само онези видове животни, за които могат да осигурят условия, задоволяващи биологичните им нужди.“ (Член 72, от ЗЗП) Член 70 от ЗЗП се позовава на RZ12/2004 и по-специално на минималните стандарти за държане и размножаване на животни в зоологически градини. В RZ12/2004 са включени подробности относно: „необходимите съоръжения и оборудване, необходими за животните по видове и групи от видове“, „минималните условия за пространство за размножаване и отглеждане на животните от всеки вид и групи от видове“ и „необходимите условия за възпроизвеждането на животните по видове и групи от видове“. (Член 1, RZ12/2004)
Словения Закон за опазване на природата (Ur. I. RS, № 56/1999) (последно изменен на 22.4.2004 г.) и Декрет относно зоологическите градини и други подобни съоръжения (Ur. I. RS, № 37/2003)	„В съответствие с нормативните актове, регламентиращи минималните изисквания за отглеждането на животни в плен всички животни трябва да се държат в подходящи условия, отразяващи тези на естественото местообитание на вида и осигуряващи подходяща (безопасна и приятна) жизнена среда за вида“. (Член 4, параграф 1 (3), D37/2003) В глава II, член 4 от O11/2001 условията за живот се признават за адекватни, ако на животното (животните) са осигурени: „Достатъчно място във връзка с физиологичните, етологичните и другите биологични нужди, като се вземе предвид възрастта, етапът на развитие и социалната структура на животното (животните) в съответствие с професионалния опит и научното

	познание;“ и „Адекватни осветление, денонощен ритъм, температура, влажност, вентилация, концентрация на газове [...] и свеждане до минимум на силата на шума и други причини за отвлечане на вниманието“. (Член 4, О11/2001)
Допълнителни изисквания	
Унгария Закон за защита на животните (1998 г.) и Съвместна наредба № 13/2003 (IX.9)	В допълнение на подробностите относно местоположението и структурата на предлаганата зоологическа градина, заявителят трябва да предостави и „План за размножаване“ на зоологическата градина с подробности за размножаване на защитените видове; „План за животните“ с подробности за стопанисването на животните и грижите за тях, програми за опазване и профилактика на заболяванията; „План за действие“, включително оценка на риска и процедури в случай на бягство на животно; „План за ликвидиране“, ако зоологическата градина има нужда от такъв или е принудена да затвори; и доказателство за опита и квалификациите на оператора и персонала на зоологическата градина. (Член 3, JD3/2001; глава VI, член 39, параграфи 2 и 3, Закон за защита на животните)
Испания Закон 31/2003 от 27 октомври относно опазването на дивите животни в зоопарковете (BOE № 258 от 28 октомври 2003 г.)	За да изпълнят конзервационните мерки съгласно член 3 от Директивата за зоологическите градини, зоопарковете трябва да планират, разработят и приложат най-малко следните три програми: а) Програми за опазване „ex-situ“ на видове от дивата фауна. Те се изпълняват извън естественото местообитание, така че следва да се съсредоточат върху приноси към опазването на биологичното разнообразие и да включват една или повече от следните дейности: 1. Участие в програма за научни изследвания с натрупване на конзервационните ползи за видовете. 2. Обучение по техники за опазване на видовете. 3. Обмен на информация относно опазването на видовете със зоопаркове и публични или частни органи, участващи в опазването на видовете. 4. Участие, когато е целесъобразно, в програми за размножаване в плен за повторно заселване или повторно въвеждане на видове в дивата природа, или за опазване на видове. б) образователни програми за повишаване на обществената осведоменост относно опазването на биологичното разнообразие, включващи следните дейности: 1. Информация за изложените видове и техните местообитания, по-специално с отбелязване на степента на опасност. 2. Образование на обществеността относно опазването на дивите животни и на биологичното разнообразие изобщо. 3. Сътрудничество, когато е целесъобразно, с други публични или частни субекти в специфични дейности за образование и повишаване на осведомеността относно опазването на дивите животни.

	в) Програма за оптимални ветеринарномедицински грижи, включваща: 1. Изпълнение на мерките за предотвратяване или намаляване на експозицията на животните от зоологическите градини на патогени и паразити, укрепване на имунните им системи и предотвратяване на наранявания или интоксикация. 2. Медицински грижи за болните животни с използване на подходящи ветеринарни и хирургически терапии и рутинния ветеринарномедицински преглед на здравите животни. 3. Подходящ план за хранене на животните. (Член 4. Програми)

6.5 Човешки ресурси

В Директивата на ЕС за зоологическите градини не се съдържа задължение за че зоологическите градини да отделят определени ресурси — човешки или материални, за изпълнение на изискванията по член 3. За да осъществят обаче мерките, съдържащи се в този член, зоологическите градини се нуждаят от съответните персонал и оборудване. Човешки и материални ресурси са необходими за изпълнение на изискванията за вида и размера на съответната колекция. Важно е те не само да имат квалифициран и обучен персонал за изпълнение на мерките, описани в член 3, но и възможност да планират, разработват и оценяват съгласувано различните дейности и мерки.

Някои материални и човешки ресурси са крайно необходими за правилното изпълнение на поставените задачи, докато други са по избор в зависимост от вида, размера и целите на конкретната зоологическа градина. Компетентен технически персонал е необходим за полагане на грижи за колекцията от животни, както и за извършване на планираните дейности по опазване, образование, сигурност и водене на документация.

Независимо от това дали всяка от консервационните мерки по директивата се изпълнява от един или повече професионални специалисти от персонала на зоологическата градина, силно желателно е да има едно лице, което да отговаря за управлението и да гарантира изпълнението на всички изисквания. Тази препоръка се основава на две съображения във връзка с две цели: във вътрешен план зоологическите градини да планират и следят ефективно различните извършвани и регистрирани дейности, а във външен да улесняват комуникацията с компетентните органи, като предоставят на инспекторите по един „говорител“ за всяко изискване.

За всяка зоологическа градина трябва обаче да се подберат най-подходящи структура за управление, степен на осигуряване на персонал и разпределение на отговорностите в зависимост от размера и сложността ѝ. В някои случаи може да се вземе решение за използването на външни специалисти за конкретни функции (напр. за хранене или за ветеринарномедицински грижи) или да се поискат указания от организации на зоологически градини, консултативни органи или от други източници.

За улеснение на инспекциите в следващите карета се предлага желаните отговорности и функции да се изпълняват във връзка с всяка една от петте консервационни мерки по член 3 от Директивата за зоологическите градини. Не се посочват квалификациите или уменията на участващите служители, тъй като това решение зависи от компетентните органи на държавите членки.

Каре Човешки ресурси 1: член 3, първо тире — Опазване, научни изследвания и обучение

Видът и сложността на консервационните мерки по член 3, първо тире, които може да предприеме дадена зоологическа градина, зависи до голяма степен от човешките и материалните ресурси, с които разполага. Лицето (или лицата), отговарящо за тези мерки, трябва да има възможност за изпълнение на следните задачи:

- Научни изследвания, планиране и проследяване на дейностите по опазване с използване на последните научни данни.
- Изготвяне на доклад и публикации за дейностите по опазване.
- Осигуряване на възможност за разпространение на информация от образователния отдел на зоологическата градина и последващото ѝ използване от отдела по маркетинг.
- Установяване на връзки със сътрудническите институции и насърчаване на нови сътрудничества.
- Изготвяне, поддържане и адаптиране на ICP.
- Предоставяне на консултации на ръководството по всички решения във връзка с колекцията от животни.
- Надзор и предоставяне на обучение за опазване за персонала на зоологическата градина и за външни лица.

В идеалния случай тези задачи изискват обучение и/или познания в следните области:

- Зоология
- Техники за опазване на биологичното разнообразие
- Изготвяне, проследяване и адаптиране на проекти
- Планиране и анализ на научни изследвания
- Поне основни познания по генетика
- Комуникации и връзки с обществеността в областта на опазване на биологичното разнообразие

Каре Човешки ресурси 2: член 3, второ тире — Образование и съзнание

Лицето (или лицата), отговарящо за тези консервационните мерки по член 3, второ тире, трябва да има възможност за изпълнение на следните задачи:

- Изготвяне, поддържане и адаптиране на стратегията за опазване.
- Научни изследвания, планиране и проследяване на образователните дейности с използване на последните научни данни.
- Изготвяне на доклади и публикации за образователните дейности.
- Водеща роля при разпространение на информация от образователния отдел на зоологическата градина и осигуряване на използването ѝ от отдела по маркетинг.
- Установяване на връзки със сътрудническите институции и насърчаване на нови сътрудничества.
- Предоставяне на консултации на ръководството по всички решения във връзка с комуникациите с обществеността.
- Надзор и предоставяне на обучение по образователни дейности за персонала на зоологическата градина и за външни желаещи.

Тези задачи изискват обучение или познания в следните области:

- Зоология и опазване на биологичното разнообразие (включително текущи въпроси и подкрепени от държавата стратегии за биологично разнообразие)
- Общи науки за околната среда
- Теории за обучението и придобиването на знания, и по-специално техники за образование в областта на околната среда
- Оценка на резултатите от образованието
- Отчитане на резултатите от образованието.
- Комуникация и връзки с обществеността
- Ръжи за животните и техники за обучение (когато в образователните дейности участват пряко животни)

Каре Човешки ресурси 3: член 3, трето тире — Подслоняване на животните

Човешките ресурси, необходими за високи стандарти на подслоняване и грижи за животните, зависят от размера на зоологическата градина и нуждите на нейната колекция. Уменията, необходими за съответните служители на зоологическата градина за осигуряване на такива стандарти и изпълнението на съответните отговорности, може да включват:

За гледачите в зоологическата градина:

- Приготвяне на храна и хранене на животните, поверени на техните грижи
- Манипулации, предотвратяване на бягството на животните и тяхното управление в съоръженията
- Разработване и изпълнение на специфични за вида програми за обогатяване на жизнената среда
- Осигуряване на достатъчна сигурност при всички процедури
- Поддържане на чистота в съоръженията на животните
- Предприемане на процедури за обучение на животните (когато е приложимо)
- Проследяване и документиране на поведението, количеството консумирана храна, признаци за здравословното състояние и други важни аспекти за стопанисване и поддържане на животните
- Предоставяне на образователна информация на посетителите
- Установяване на връзки с други служители на зоологическата градина за осигуряване на адекватни грижи за животните и съответствие с целите на зоологическата градина за нейната колекция.

За уредниците:

- Координиране и управление на всички аспекти на грижите за животните, включващи различни страни на управлението на колекцията (като придобиване на животни, размножителни дейности, водене на документация).
- Участие в образователните дейности.
- Създаване или обновяване на местообитание в сътрудничество с архитекти и/или строителни работници.
- При извънредни ситуации (когато не присъства ветеринарен лекар) — поставяне на дистанционна упойка и надзор или управление на използването на огнестрелни оръжия.
- Осигуряване на компетентност на персонала.

За ветеринарния лекар на зоологическа градина:

- Пряко следене на здравето на всички животни чрез прегледи при необходимост и чрез доклади на гледачите в зоологическата градина.
- Изпълнение на профилактична здравна програма.
- Съгласуване на програма за хранене, съобразена с всички специфични нужди (в големите зоологически градини тази отговорност може да се възложи на нутриционист).
- Изготвяне на програма за реактивни ветеринарномедицински грижи за справяне с проблеми със здравето или благосъстоянието при тяхното възникване.
- Съгласуване и предприемане на терапевтичен подход към всички ситуации, свързани с болести или наранявания.
- Участие в действия във връзка с размножаване на животни.
- Съгласуване и проследяване на прехвърляне, превоз и при необходимост изолиране или карантина на животните.
- Осигуряване на спешни грижи.
- Извършване при необходимост на хуманна евтаназия за справяне с проблеми, свързани със здравето, благосъстоянието или непропорционално голям генетичен дял.
- Поставяне на дистанционна упойка или, ако има риск за обществената безопасност, участие в потенциалното използване на огнестрелни оръжия за обезвреждане на избягалото животно.
- Предприемане на аутопсии.
- Поддържане и актуално водене на ветеринарномедицинска документация.
- Специфични познания за животните в зоологическите градини и видовете в конкретната зоологическа градина.

Каре Човешки ресурси 4: член 3, четвърто тире — Предотвратяване на бягството на животни и нежелателното навлизане на вредители

Независимо от размера на институцията или вида на колекцията от животни на зоологическата градина трябва да има служители, които да изпълняват и/или да упражняват надзор върху следните задачи:

- Гарантиране, че дизайнът на всяко заграждение в парка е осигурено против бягство на животни независимо от подслонения вид.
- Редовно следене и инспектиране на съоръженията за евентуална повреда на структурите.
- Осигуряване на адекватно контролирани и/или пречистени (напр. стерилизирани) според необходимостта води в загражденията и аквариумите (или във всеки друг воден обект на територията на зоологическата градина).
- Добро познаване на действащото местно или национално законодателство относно пречистване и/или обезвреждане на водите.
- Разработване на план за извънредни ситуации в случай на бягство на животно и запознаване на всички членове на персонала с него.

- Определяне на отговорник за всяка мярка в случай на бягство на животно, както и веригата от отговорности.
- Запознаване на всички членове на персонала с проблема за ИЧВ.
- Вземане на мерки за отразяване на заплахата от ИЧВ за околната среда в тяхната документация за животните.
- Познаване на графика, одобренията, документацията и докладите във връзка с дейностите за контрол на вредители, както и информацията за вида на използваните пестициди, за това къде се използват пестициди, мястото на оборудването за контрол на гризачи, удостоверение за лицензи и сертификати и копия от всички документи и етикети към ИЛБ (информационните листове за безопасност).

Каре Човешки ресурси 5: член 3, пето тире — Водене и поддържане на документация

Размерът и сложността на институцията определя задълженията, изпълнявани от лицето, което отговаря за водене и поддържане на документацията. Този раздел може следователно да бъде съобразен с всяка зоологическа градина.

Всички лица, които водят и поддържат документацията, отговарят за (или упражняват надзор върху):

- регистрирането на всички прехвърляния на собствеността върху животните и свързаните с това данни
- определяне на идентификационни номера и изготвяне на документационни досиета за нови придобивки,
- гарантираната сигурност на документацията чрез съхранение, необходимо дублиране и резервно компютърно осигуряване,
- ограничен достъп до вписване на данни (ограничен до оправомощения за това персонал),
- получаване на максимално точна информация за екземплярите и правене на допълнения или корекции в документацията, ако е необходимо,
- разпространение на информацията до съответните служители на съоръжението (напр. ветеринарномедицински персонал, уредници, гледачи и пр.) и до други институции, ако е необходимо.
-

Освен това повечето лица, които водят и поддържат документацията:

- предоставят информация за анкети и въпросници, местни, национални, регионални разрешения или лицензи, актуализации на родословни книги и наемания
- подготвят документи за изпращане и/или формуляри за прехвърляне на собствеността върху животни
- изготвят отчети (напр. материални запаси, статистически данни)
- действат като представител/лице за връзка на институцията с ISIS (ако зоологическата градина членува в тази организация).
-

Други задължения на лицето, което води и поддържа документацията, може да включват:

- поддържане на медицинска или друга свързана с животните документация,
- подготвя споразумения за размножителен заем,
- помага за актуализиране и публикуване на родословни книги,
- поддържа досие с публикации във връзка с животните.

Някои лица, които водят и поддържат документацията, са РЕГИСТРАТОРИ, които могат:

- да гарантират, че всички прехвърляния на собствеността върху животни са в съответствие с изискванията на законите и политиката,
- да заемат ръководна длъжност,
- да действат като част от Комитета за управление на животните,
- да ръководят схеми за изпращане/карантина.
- да следят законодателството относно животните и да отговарят за получаване на разрешения

Зоологическите градини и държавите членки вземат решения относно това какви категории работни места, академични квалификации и/или какъв минимален професионален опит са необходими за зоологическата градина и персонала, отговарящ за опазване на биологичното разнообразие. Силно желателно е обаче в персонала на зоологическата градина да има достатъчен брой добре квалифицирани професионални специалисти.

6.6 Консултативни органи

Създаването на консултативни органи е важен инструмент в помощ на зоологическите градини и/или компетентните органи на държавите членки при изпълнението на съответните им задължения съгласно Директивата за зоологическите градини.

6.6.1 Какво представлява консултативният орган?

Консултативният орган е независима група, съставена от променлив брой експерти с различни, но относими квалификации и опит. Целта му е да анализира, обсъжда и предоставя консултации по технически и етични аспекти на въпроси, свързани със зоологическите градини.

6.6.2 Роля на консултативните органи

Консултативните органи могат да предоставят подкрепа и помощ на компетентните органи и зоологическите градини в съответните им дейности. Консултативните органи, свързани с компетентните органи, могат да изпълняват следните функции:

- Предоставяне на независими технически консултации на националните органи във връзка със законодателството относно зоологическите градини и неговото изпълнение, както и по други въпроси във връзка със зоологическите градини.
- Предоставяне на консултации за начина на комуникация с обществеността по въпроси, свързани със зоологическите градини.
- В някои държави, където едно и също ведомство отговаря по всички въпроси на благосъстоянието на животните, то може също да съдейства на органите във връзка с одобрение от етична гледна точка на проекти за научни изследвания в зоологическите градини.

Зоологическите градини може да са въвели етична процедура, съобразена с размера им и естеството на тяхната колекция. Големите зоологически градини или групите от големи зоологически градини могат да създадат формални комитети, докато по-малките зоологически градини могат да разработят свой етичен подход по по-неформален начин. Консултативните органи, свързани със зоологическите градини, могат да изпълняват евентуално следните роли:

- Разработване на етични кодекси (напр. [Етичен кодекс на EAZA от 2015 г.](#)) и вътрешни политики за гарантиране на добри практики за хуманно отношение към животните.
- Предоставяне на технически консултации по стратегии с последователен подход към опазването на биологичното разнообразие, принципите на хуманно отношение към животните и общественото образование.
- Предоставяне на технически консултации по етичния подход към проекти за научни изследвания в зоологическите градини.
- Обсъждане на текущи етични въпроси от значение за съответната зоологическа градина (съдба на животните „в повече“, подрязване на крилата на птици и пр.).

Пример — Комитет от експерти по зоологически градини, Обединено кралство

През 2011 г. Комитетът от експерти по зоологически градини замени Форум на зоологическите градини като консултативен орган на британското Министерство на околната среда, храните и въпросите на селските райони (DEFRA).

- **Функция:** Предоставяне на компетентните органи на независими технически консултации във връзка със законодателството относно зоологическите градини и неговото изпълнение, както и по други въпроси във връзка със зоологическите градини.
- **Членове:** Избрани са в зависимост от експертния им капацитет в области като ветеринарна медицина, хуманно отношение към животните, консервационна биология и други. Представители както на малки,

така и на големи зоологически градини. Членовете се назначават най-малко за две или три години, след което участието им се преоценява.

- **Заседания:** три пъти годишно, понякога в по-малки групи.
- **План за работа с животните** и доклад може да бъде намерен онлайн (напр. [Стратегически работен план 2013—2014 г.](#); [годишен доклад 2011—2012 г.](#)) Секретариат: DEFRA
- **Публикации:** [Наръчник на Комитета от експерти по зоологически градини.](#)

КАК ДА СЕ СДОБИЕМ С ПУБЛИКАЦИИТЕ НА ЕС?

Безплатни публикации:

- един екземпляр: чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- повече от един екземпляр или постери/карти: от представителствата на Европейския съюз (http://ec.europa.eu/represent_bg.htm); от делегациите в държавите извън ЕС (http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm); като се свържете със службата Europe Direct (http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm); или като се обадите на 00 800 67891011 (безплатен номер в ЕС)(*).

(*). Информацията, както и повечето обаждания са безплатни (възможно е обажданията от мрежата на някои оператори, от обществени телефони или от хотели да бъдат таксувани).

Платени публикации:

- чрез EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);

Платени абонаменти:

- чрез някои от търговските представители на Службата за публикации на Европейския съюз (http://publications.europa.eu/others/agents/index_en.htm).